

MAŁY LEKSYKON
MISTRZÓW MUZYKI
KLASYCZNEJ

WYDAWNICTWO | PETRUS

PAWEŁ PIOTROWSKI

MAŁY LEKSYKON
MISTRZÓW MUZYKI
KLASYCZNEJ

WYDAWNICTWO | PETRUS

PETRUS

KRAKÓW

© Copyright by Wydawnictwo PETRUS® 2018

Redakcja i skład
Wydawnictwo PETRUS®

Projekt okładki
Magdalena Przetaczek

ISBN 978-83-7720-152-7

WYDAWNICTWO | P E T R U S

30-384 Kraków, ul. Raciborska 13/31
tel. 601 974 991
e-mail: wydawnictwo@wydawnictwopetrus.pl

Adres do korespondencji:

Urząd Pocztowy Wieliczka
skr. poczt. nr 12; 32-020 Wieliczka
handel@wydawnictwopetrus.pl

**Zapraszamy do księgarni internetowej:
www.WydawnictwoPetrus.pl**

WSTĘP

Muzyka klasyczna, jako jedna z najstarszych form sztuki, od wieków inspiruje i porusza serca ludzi na całym świecie. To niezwykle medium nie tylko dokumentuje emocje i doświadczenia ludzkości, ale także stanowi ważny element dziedzictwa kulturowego, które łączy pokolenia. W tej publikacji zapraszamy do odkrywania życia i twórczości wielkich mistrzów muzyki klasycznej, którzy swoimi dziełami zdefiniowali nie tylko epoki, w których tworzyli, ale również kierunki rozwoju muzyki na całym świecie.

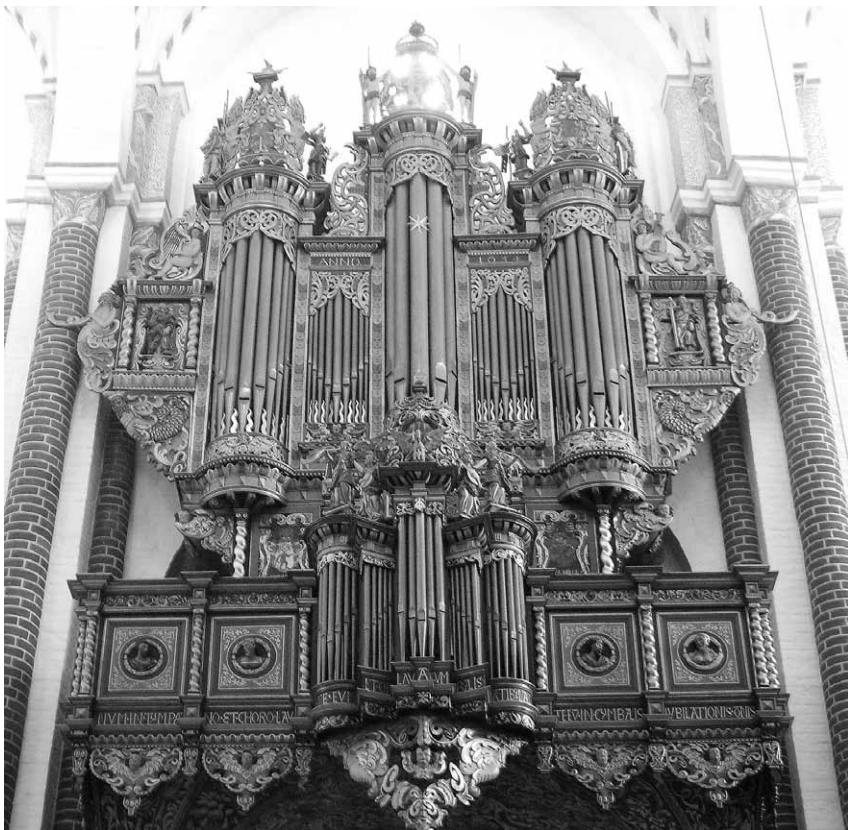
Od epoki baroku po romantyzm i muzykę współczesną, ci wybitni kompozytorzy, jak Johann Sebastian Bach, Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven czy Claude Debussy, nie tylko przekroczyli granice swoich czasów, ale również wzbogacili muzyczny język, tworząc dzieła, które są dziś uznawane za kanon. Ich innowacje w zakresie harmonii, formy i instrumentacji otworzyły nowe możliwości twórcze, a ich pasja i wizja artystyczna wciąż inspirują artystów i kompozytorów współczesnych.

W publikacji tej spróbujemy pokrótce przybliżyć nie tylko biografie tych wielkich mistrzów, ale również ich wybrane dzieła, które zachwycają zarówno profesjonalnych muzyków, jak i amatorów. Dobór dzieł jest oczywiście subiektywnym wyborem autora, który starał się spojrzeć z własnego, muzycznego punktu widzenia na ich twórczość. Książka jest jednak małym leksykonem, próbą wprowadzenia czytelnika w wielki świat muzyki klasycznej.

W publikacji tej poznamy też niepowtarzalne style mistrzów muzyki, proces twórczy, a także osobiste historie, które wpłynęły na ich kompozycje. Mamy nadzieję, że ta podróż przez życie i twórczość

wielkich mistrzów muzyki klasycznej stanie się dla czytelników źródłem wiedzy i inspiracji, pozwalając na głębsze zrozumienie bogactwa muzyki oraz jej niezwykłej mocy.

Wspólnie spróbujemy odkryć, jak muzyka, jako uniwersalny język, może łączyć nas w emocjonalnych przeżyciach, wprowadzając w świat nieprzemijającego piękna i harmonii, które przetrwały próbę czasu.

OD AUTORA

Muzyka klasyczna to jedno z najwspanialszych dziedzictw ludzkości. Jej potęga, różnorodność i głębokość emocjonalna inspirują, zachwycają i poruszają serca słuchaczy od wieków. Twórczość wielkich mistrzów, którzy kształtowali oblicze tej muzyki, nie tylko przetrwała próbę czasu, ale również nadal jest odkrywana na nowo, inspirując kolejne pokolenia artystów i miłośników sztuki.

Niniejszy *Mały leksykon mistrzów muzyki klasycznej* ma na celu oddanie hołdu tym, którzy wnieśli nieoceniony wkład w rozwój kultury muzycznej. W dziełach takich gigantów muzycznych jak Bach, Mozart, Beethoven, Chopin, czy Händel, odnajdujemy nie tylko doskonałość artystyczną, ale także odzwierciedlenie duchowego poszukiwania, intelektualnej głębi i wrażliwości na otaczający świat. Ich muzyka staje się uniwersalnym językiem, który przekracza granice czasu, przestrzeni i narodowości.

Każdy z kompozytorów uwzględnionych w tym zbiorze miał własny, niepowtarzalny styl, który ukształtował historię muzyki. Niektórzy z nich byli pionierami nowych form i idei, jak Monteverdi w operze czy Debussy w impresjonizmie. Inni doskonalili już istniejące formy do absolutnych szczytów, jak Bach w fugach, a Beethoven w symfoniach. Każdy z nich wniósł coś niepowtarzalnego, co wzbogaca nasze rozumienie nie tylko muzyki, ale również samego człowieka i jego kondycji.

Opracowując te biografie, z wielką pokorą pragnąłem nie tylko przedstawić fakty czy opowiadania, nierzadko też legendy z życia kompozytorów, ale również oddać ducha ich czasów, wyzwań, z jakimi się mierzyli, oraz niesamowitej pasji, która napędzała ich twórczość. To

podróż przez epoki, od baroku, przez klasycyzm i romantyzm, aż po przełomowe dzieła modernizmu. Dzięki tej podróży możemy zrozumieć, jak muzyka odzwierciedlała zmieniający się świat i jak nieustannie na niego wpływała.

Mam nadzieję, że ta próba ogarnięcia 104 wielkich mistrzów muzyki klasycznej ubrana w szatę graficzną i poligraficzną, stanie się nie tylko źródłem wiedzy o życiu i twórczości mistrzów muzyki klasycznej, ale także inspiracją do odkrywania ich dzieł na nowo. Muzyka, którą stworzyli, wciąż czeka na odkrycie, na nowe interpretacje i na to, by zagościć w sercach tych, którzy gotowi są na jej magię.

Niech dźwięki tych mistrzów muzyki towarzyszą Wam w codziennym życiu, w chwilach refleksji i radości, wzbogacając Wasze doznania i poszerzając horyzonty.

Z wyrazami szacunku i muzycznym podziękowaniem,

Paweł Piotrowski

WYDAWNICTWO | PETRUS

JOHN ADAMS

John Coolidge Adams (ur. 15 lutego 1947 r. w Worcester, Massachusetts) to współczesny amerykański kompozytor i dyrygent, jeden z najważniejszych przedstawicieli minimalizmu w muzyce klasycznej, choć sam często wykracza poza ten nurt, tworząc dzieła łączące elementy muzyki klasycznej, jazzowej i elektronicznej. Jest autorem licznych oper, utworów orkiestrowych i kameralnych, a jego twórczość charakteryzuje się innowacyjnymi podejściami do formy muzycznej, rytmu i harmonii.

Adams dorastał w Nowej Anglii w rodzinie muzycznej – jego ojciec grał na klarncie, a matka była śpiewaczką. W młodości Adams nauczył się gry na klarncie, co później wpłynęło na jego zrozumienie muzyki orkiestrowej. Studiował kompozycję na Harvard University, gdzie zetknął się z szerokim spektrum muzyki współczesnej, w tym z twórczością minimalistów, takich jak Steve Reich i Philip Glass, a także z klasykami, takimi jak Charles Ives i Aaron Copland.

Po ukończeniu studiów w 1971 roku Adams przeniósł się do San Francisco, gdzie rozpoczął współpracę z San Francisco Symphony i zaangażował się w działalność kompozytorską oraz dydaktyczną. W latach 80. Adams zdobył międzynarodową sławę jako kompozytor dzięki swoim przełomowym operom i utworom orkiestrowym, które na stałe wpisały się w repertuar współczesnej muzyki klasycznej.

Adams zdobył liczne nagrody, w tym Nagrodę Pulitzera za muzykę, oraz Grammy za swoje nagrania. Jego dzieła często odzwierciedlają ważne wydarzenia historyczne i społeczne, co nadaje im nie tylko walor artystyczny, ale i polityczny. Adams jest uważany za jednego z najważniejszych kompozytorów amerykańskich drugiej połowy XX i początku XXI wieku.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Nixon in China* (1987)

To jedna z najśłynniejszych oper Adamsa, która opisuje historyczną wizytę prezydenta USA Richarda Nixona w Chinach w 1972 roku. Opera ta, z librettem autorstwa Alice Goodman, łączy elementy muzyki minimalistycznej z operą tradycyjną, a jej tematyka dotyczy polityki i kulturowych napięć między Wschodem a Zachodem. Dzieło to spotkało się z ogromnym uznaniem i stało się klasykiem współczesnej opery.

2. *The Death of Klinghoffer* (1991)

Druga opera Adamsa, również do libretta Alice Goodman, oparta jest na prawdziwej historii porwania statku wycieczkowego Achille Lauro przez palestyńskich terrorystów i zamordowania niepełnosprawnego Amerykanina, Leona Klinghoffera. Opera ta porusza kwestie terroryzmu, konfliktu izraelsko-palestyńskiego oraz ludzkiego cierpienia. Mimo że dzieło wywołało kontrowersje z powodu politycznej tematyki, jest uznawane za jedno z najważniejszych osiągnięć Adamsa.

3. *Shaker Loops* (1978)

Jest to jeden z wczesnych i najbardziej znanych utworów kameralnych Adamsa. Napisany pierwotnie na kwartet smyczkowy, później został zaaranżowany na małą orkiestrę smyczkową. Tytuł odnosi się zarówno do shakerów, grupy religijnej znanej z rytualnych tańców, jak i do powtarzalnych, „drżących” struktur muzycznych, które są charakterystyczne dla tego minimalistycznego utworu.

4. *Harmonielehre* (1985)

To monumentalna kompozycja orkiestrowa, której tytuł odnosi się do traktatu Arnolda Schönberga na temat harmonii. Dzieło Adamsa nawiązuje do tradycji muzyki późnoromantycznej, a jednocześnie stosuje techniki minimalistyczne. Utwór jest rozbudowanym, emocjonalnym dziełem, które łączy intensywne brzmienie z dynamicznymi zmianami harmonicznymi i rytmicznymi.

5. *Short Ride in a Fast Machine* (1986)

Ten krótki utwór orkiestrowy stał się jednym z najbardziej popularnych dzieł Adamsa. To dynamiczna kompozycja pełna intensywnych rytmów i powtarzalnych motywów, która odzwierciedla wrażenie szybkiej jazdy w nowoczesnej maszynie. Utwór ten często pojawia się w repertuarze współczesnych orkiestr na całym świecie.

6. *Doctor Atomic* (2005)

Opera o twórcach bomby atomowej, z librettem Petera Sellarsa, opowiada o życiu Roberta Oppenheimera i pracach nad projektem Manhattan w Los Alamos. Opera ta bada moralne i etyczne konsekwencje wynalezienia broni jądrowej, a muzyka Adamsa doskonale oddaje napięcie i niepokój towarzyszące temu historycznemu wydarzeniu.

7. *On the Transmigration of Souls* (2002)

Utwór ten, napisany na zamówienie New York Philharmonic, upamiętniający ofiary ataków terrorystycznych z 11 września 2001 roku, zdobył Nagrodę Pulitzera. *On the Transmigration of Souls* to refleksyjna i kontemplacyjna kompozycja, łącząca chór, orkiestrę i nagrane fragmenty głosów, która oddaje hołd ofiarom tragedii i reflektuje nad ludzkim cierpieniem.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Przełomowy koncert w Harvardzie: Na jednym z koncertów Adamsa na Harvardzie, gdzie studiował, młody kompozytor spotkał jednego ze swoich przyszłych mentorów – Leonarda Bernsteina. To spotkanie, choć nieformalnie, miało wpływ na dalszy rozwój Adamsa, który podziwiał Bernsteina jako dyrygenta i kompozytora.

- Minimalizm, ale nie do końca: Choć Adams jest często klasyfikowany jako kompozytor minimalistyczny, sam odżegnuje się od takiej etykiety, twierdząc, że jego muzyka wykracza poza minimalizm. W swoich dziełach łączy elementy tego nurtu z bardziej rozbudowaną harmonią, narracyjnością i bogactwem orkiestracji, co nadaje jego twórczości wyjątkową głębię.

- *Nixon in China* i polityczne reakcje: Po premierze opery *Nixon in China*, John Adams otrzymał list od samego Richarda Nixona, który wyraził zainteresowanie operą, ale nie zdecydował się na jej obejrzenie. Opera wywołała także mieszane reakcje polityczne, ponieważ w czasie jej premiery wielu uznawało, że nieodpowiednio łączy się politykę z formą operową, a inni chwalili odwagę Adamsa.

- Nawiązania do współczesnych wydarzeń: Adams nie unikał w swojej twórczości tematów trudnych i kontrowersyjnych. Jego opera *The Death of Klinghoffer* wywołała liczne kontrowersje, ponieważ opowiadała historię zamachu terrorystycznego i śmierci niewinnego pasażera, ale Adams bronił swojego dzieła jako refleksji nad złożonością ludzkiego cierpienia i konfliktów politycznych.

John Adams to jeden z najbardziej wpływowych kompozytorów współczesnych, którego twórczość wykracza poza minimalizm, łącząc nowoczesne podejście do formy i struktury z głębokimi odniesieniami do historii i polityki. Jego opery i dzieła orkiestrowe od lat wyznaczają nowe standardy w muzyce klasycznej i współczesnej.

TOMASO ALBINONI

Tommaso Giovanni Albinoni (ur. 8 czerwca 1671 r. w Wenecji, zm. 17 stycznia 1751 r. tamże) był włoskim kompozytorem i skrzypkiem epoki baroku. Choć dziś najbardziej kojarzony jest z muzyką instrumentalną, w swoich czasach zasłynął przede wszystkim jako twórca oper. Albinoni był jednym z pierwszych kompozytorów, którzy rozwinęli formę koncertu solowego, a jego twórczość miała wpływ na późniejszych kompozytorów, takich jak Johann Sebastian Bach, który studiował jego dzieła i używał ich jako wzorów dla swoich fug.

Urodził się w bogatej rodzinie kupieckiej z Wenecji, co pozwoliło mu na komfortową sytuację finansową i poświęcenie się muzyce bez konieczności wykonywania zawodów zarobkowych. Chociaż jego

rodzina prowadziła dochodowy interes, Albinoni nie był zmuszony do podążania śladami ojca i mógł rozwijać swoją pasję muzyczną. Odebrał wszechstronne wykształcenie, które obejmowało zarówno muzykę, jak i literaturę, co znalazło odbicie w jego twórczości operowej.

W swojej karierze Albinoni napisał około 50 oper, jednak to jego muzyka instrumentalna, a zwłaszcza koncerty na instrumenty smyczkowe i dęte, zapewniły mu trwałe miejsce w historii muzyki. Po śmierci jego twórczość została na jakiś czas zapomniana, ale w XX wieku przeżyła renesans dzięki odkryciu i rekonstrukcji jego dzieł przez muzykologów.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Adagio g-moll* (rekonstrukcja Remo Giazotto, 1958)

Choć *Adagio g-moll* przypisuje się Albinoniemu, w rzeczywistości jest to dzieło zrekonstruowane przez włoskiego muzykologa Remo Giazotto na podstawie fragmentów utworu Albinoniego znalezionych w archiwach po II wojnie światowej. *Adagio* zyskało ogromną popularność, zwłaszcza w muzyce filmowej i koncertowej, choć nie jest w pełni oryginalnym dziełem Albinoniego.

2. *Koncerty na obój, op. 7* (1715) i *op. 9* (1722)

Albinoni jest uważany za jednego z pionierów koncertu obojowego. Jego koncerty na obój, zwłaszcza z op. 7 i op. 9, są jednymi z pierwszych w literaturze muzycznej napisanymi dla tego instrumentu. Te dzieła są pełne liryzmu i wirtuozerii, a także charakteryzują się klarowną strukturą i melodyjnością. Najbardziej znanym z tych koncertów jest *Koncert obojowy D-dur, op. 9 nr 2*.

3. *12 Koncertów na skrzypce, op. 5* (1707)

Albinoni był również wybitnym skrzypkiem, a jego *12 Koncertów na skrzypce, op. 5* ukazują mistrzostwo kompozytora w tej formie. Są to utwory, które wykorzystują techniki wirtuozowskie skrzypiec, ale jednocześnie zachowują elegancką formę barokowego koncertu.

4. *Sinfonie e Concerti a Cinque, op. 2* (1700)

To jeden z jego wcześniejszych zbiorów, który ukazuje rozwój formy koncertowej. W tych utworach Albinoni w pełni ukazuje swoje umiejętności kompozytorskie, łącząc w nich różnorodne elementy stylu weneckiego z wpływami szkoły neapolitańskiej.

5. Opery

Albinoni skomponował około 50 oper, z których kilka cieszyło się wielką popularnością w jego czasach. Niestety, wiele z tych dzieł zaginęło, ale niektóre tytuły, takie jak *Zenobia, regina de Palmireni* (1694) i *Il Tigrane* (1724), były wielokrotnie wystawiane w Europie, w tym w takich miastach jak Wenecja, Neapol i Florencja. Albinoni był jednym z nielicznych kompozytorów, którzy nie byli związani z żadnym dworem, co pozwalało mu na większą swobodę w wyborze tematów operowych i sposobie ich realizacji.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Dystans do muzyki dworskiej: Mimo że Albinoni był uznanym kompozytorem, nie starał się o stałe zatrudnienie na dworze królewskim, co było typowe dla jego współczesnych. Jego niezależność finansowa pozwalała mu na komponowanie na własnych warunkach, a nie w ramach wymagań mecenasa.

- Bach i Albinoni: Johann Sebastian Bach był wielkim admiratorem muzyki Albinoniego. W swoich dziełach chorałowych Bach cytował fragmenty z koncertów Albinoniego, co pokazuje, jak wielki wpływ miał wenecki kompozytor na twórców niemieckiego baroku.

- Odkrycie przez Giazotto: Choć *Adagio g-moll* jest przypisywane Albinoniemu, to właśnie włoski muzykolog Remo Giazotto odkrył fragmenty tej kompozycji w zbiorach po II wojnie światowej i na ich podstawie stworzył nową kompozycję, która stała się światowym hitem. Sam Albinoni prawdopodobnie nigdy nie mógłby przewidzieć, że po śmierci stanie się tak znany właśnie dzięki temu utworowi.

- Muzyka dla kościoła: Albinoni komponował również muzykę

sakralną, choć w znacznie mniejszym zakresie niż jego współcześni, tacy jak Vivaldi. Jego twórczość religijna, jak msze i motety, ukazuje inne oblicze kompozytora, bardziej poważne i medytacyjne, ale wciąż utrzymane w stylu barokowym.

Tomaso Albinoni, choć najbardziej znany z jednego utworu – *Adagio g-moll*, którego autentyczność jest dyskutowana – pozostaje ważnym przedstawicielem włoskiego baroku, zwłaszcza w kontekście rozwoju koncertu instrumentalnego. Jego twórczość jest pełna pięknych melodii, które przetrwały próbę czasu, i stanowi ważną część repertuaru muzyki barokowej.

CARL PHILIPP EMANUEL BACH

Carl Philipp Emanuel Bach (ur. 8 marca 1714 r. w Weimarze, zm. 14 grudnia 1788 r. w Hamburgu) był niemieckim kompozytorem, jednym z najważniejszych przedstawicieli okresu preklasycznego oraz synem słynnego kompozytora Johanna Sebastiana Bacha. Carl Philipp Emanuel, znany również jako „Berlin Bach” lub „Hamburg Bach”, odegrał kluczową rolę w rozwoju stylu *empfindsamer Stil* (stylu sentymentalnego) i jest uznawany za prekursora klasycyzmu. Jego twórczość łączy elementy barokowe, które przejął od ojca, z nowatorskimi technikami, które miały ogromny wpływ na późniejszych kompozytorów, takich jak Joseph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart i Ludwig van Beethoven.

C.P.E. Bach był drugim z pięciu synów Johanna Sebastiana Bacha i Marii Barbary Bach. W przeciwieństwie do swojego ojca, który jest uważany za mistrza baroku, Carl Philipp Emanuel koncentrował się na rozwijaniu bardziej emocjonalnego i osobistego języka muzycznego. Studiował prawo w Lipsku i Frankfurt nad Odrą, ale ostatecznie poświęcił się muzyce. W 1740 roku został mianowany nadwornym klawesynistą na dworze Fryderyka II Wielkiego w Berlinie, gdzie spędził ponad 30 lat. W 1768 roku przeniósł się do Hamburga, gdzie

objął stanowisko dyrektora muzycznego i kantora kościołów, co pozwoliło mu na swobodniejszą działalność kompozytorską.

C.P.E. Bach był ceniony za swoje wirtuozerskie umiejętności gry na klawesynie i fortepianie, a także za swoje innowacyjne podejście do kompozycji. Był również teoretykiem muzyki i autorem wpływowego traktatu *Versuch über die wahre Art das Clavier zu spielen* (O prawdziwej sztuce gry na klawesynie), który stał się jednym z najważniejszych podręczników dotyczących gry na instrumentach klawiszowych w XVIII wieku.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Versuch über die wahre Art das Clavier zu spielen* (1753)

Jest to jedno z najważniejszych dzieł teoretycznych dotyczących gry na instrumentach klawiszowych. W swoim traktacie C.P.E. Bach omawia techniki gry na klawesynie, a także zagadnienia dotyczące interpretacji i wykonawstwa. Jego wskazówki dotyczące ekspresji i dynamiki wywarły ogromny wpływ na rozwój muzyki fortepianowej w kolejnych epokach.

2. Koncerty fortepianowe

C.P.E. Bach skomponował ponad 50 koncertów na fortepian, klawesyn i orkiestrę, które stanowią kluczowy element jego dorobku. Jego koncerty, takie jak *Koncert fortepianowy d-moll Wq. 23* oraz *Koncert fortepianowy E-dur Wq. 14*, wyróżniają się nowatorskim podejściem do formy koncertowej, dramatyzmem oraz pełnymi wyrazu partiami solowymi. Te dzieła miały istotny wpływ na rozwój klasycznego koncertu fortepianowego.

3. *Symfonie hamburskie* (1773–1775)

Bach napisał sześć symfonii, które często nazywane są „hamburskimi”. Te dzieła, skomponowane na zlecenie barona van Swieten, ukazują oryginalny styl kompozytorski Bacha, w którym łączył dramatyczne kontrasty z elegancką formą. Symfonie te są bardziej skondensowane niż dzieła jego współczesnych, ale odznaczają się intensywnymi emocjami i dynamicznymi zmianami nastrojów.

4. Sonaty klawesynowe

C.P.E. Bach napisał ponad 150 sonat na klawesyn, które są jednym z najważniejszych przykładów jego nowatorskiego stylu. W swoich sonatach, takich jak *Sonata h-moll Wq. 55/3* czy *Sonata G-dur Wq. 55/4*, eksperymentował z harmoniką, rytmem i formą, nadając im większą swobodę ekspresji niż w utworach jego poprzedników.

5. Oratoria i muzyka religijna

W okresie hamburskim Bach skomponował również wiele utworów religijnych, w tym *Die Israeliten in der Wüste* (1769), jedno z jego najbardziej znanych oratoriów. Dzieło to wyróżnia się dramatyzmem i głęboką emocjonalnością, co jest charakterystyczne dla stylu sentymentalnego, który reprezentował.

6. *Magnificat* (1749)

To jedno z najważniejszych dzieł sakralnych Carla Philippa Emanuela Bacha, napisane jeszcze przed jego przeprowadzką do Hamburga. *Magnificat* jest dziełem monumentalnym, które ukazuje wpływy zarówno stylu jego ojca, jak i jego własnej, bardziej emocjonalnej estetyki. Jest to jedno z pierwszych większych dzieł Bacha, w którym możemy dostrzec jego unikalny styl.

7. *Fuga na temat BACH*

Carl Philipp Emanuel Bach często oddawał hołd ojcu w swoich utworach, a jednym z takich przykładów jest jego *Fuga na temat BACH*. Utwór ten, oparty na literach nazwiska jego ojca (B-A-C-H, które w niemieckiej notacji muzycznej oznaczają konkretne dźwięki), jest dowodem jego szacunku dla tradycji kontrapunktycznej.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Relacja z ojcem: Choć Carl Philipp Emanuel Bach był jednym z najbardziej utalentowanych synów Johanna Sebastiana Bacha, ich relacja była pełna napięć. C.P.E. Bach dążył do stworzenia własnej tożsamości jako kompozytor i z czasem odszedł od barokowego stylu ojca, rozwijając własny, bardziej ekspresyjny język muzyczny.

- Wpływ na Mozarta i Beethovena: Mozart miał wielki szacunek dla muzyki Carla Philippa Emanuela Bacha i stwierdził kiedyś: „On jest ojcem, a my jesteśmy jego dziećmi”. Beethoven również czerpał inspirację z twórczości Bacha, zwłaszcza z jego sonat klawesynowych i traktatu o grze na klawesynie.

- Napięta atmosfera na dworze Fryderyka II: C.P.E. Bach przez ponad 30 lat służył na dworze Fryderyka Wielkiego, króla Prus, który sam był utalentowanym flecistą i miłośnikiem muzyki. Mimo że Bach cieszył się szacunkiem jako muzyk, często czuł się niedoceniony przez króla, który faworyzował bardziej konwencjonalnych kompozytorów.

- Hamburgska kariera: Po latach pracy na pruskim dworze Bach przeniósł się do Hamburga, gdzie zastąpił swojego ojca chrzestnego Georga Philippa Telemanna na stanowisku dyrektora muzycznego miasta. To właśnie w Hamburgu Bach skomponował wiele swoich najbardziej dojrzałych dzieł, w tym symfonie, oratoria i muzykę religijną.

Carl Philipp Emanuel Bach był jednym z najbardziej wpływowych kompozytorów swojego pokolenia, który odegrał kluczową rolę w przejściu od baroku do klasycyzmu. Jego innowacyjne podejście do formy, ekspresji i techniki klawiszowej miało ogromny wpływ na późniejszych kompozytorów i do dziś jest doceniane za swoją oryginalność i emocjonalną głębię.

JOHANN CHRISTIAN BACH

Johann Christian Bach (ur. 5 września 1735 r. w Lipsku, zm. 1 stycznia 1782 r. w Londynie) był niemieckim kompozytorem, zwanym „Londyńskim Bachem”. Był najmłodszym synem Johanna Sebastiana Bacha i Anny Magdaleny Bach oraz jednym z najważniejszych kompozytorów klasycyzmu, mającym wpływ na młodego Wolfganga Amadeusa Mozarta. Johann Christian zyskał wielką popularność, szczególnie w Londynie, gdzie spędził większość swojego dorosłego życia, komponując opery, symfonie, koncerty i muzykę kameralną.

Po śmierci ojca w 1750 roku, Johann Christian wyjechał do Berlina, aby studiować muzykę u swojego starszego brata Carla Philippa Emanuela Bacha, który miał duży wpływ na jego rozwój jako muzyka. Wkrótce jednak przeniósł się do Włoch, gdzie przez kilka lat studiował kompozycję u Padre Martini w Bolonii i przyjął katolicyzm. Tam rozpoczął karierę jako kompozytor operowy, odnosząc sukcesy w Neapolu i Mediolanie.

W 1762 roku Johann Christian przeniósł się do Londynu, gdzie zyskał tytuł nadwornego kompozytora króla Jerzego III. To właśnie w Londynie rozwinęła się jego kariera, a jego opery i symfonie stały się niezwykle popularne. Był jednym z pionierów stylu galant, który charakteryzował się prostotą, lekkością i elegancją, a jego twórczość przygotowała grunt pod rozwój muzyki klasycznej.

Johann Christian Bach miał bliską relację z młodym Wolfgangiem Amadeusem Mozartem, którego poznał podczas pobytu Mozarta w Londynie jako dziecko. Mozart podziwiał twórczość Bacha i czerpał z niej inspirację w swojej muzyce. Bach zmarł w 1782 roku w Londynie, ale jego twórczość wywarła wpływ na rozwój muzyki klasycznej, szczególnie w zakresie formy symfonicznej i koncertowej.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Opere Serie*

Jako jeden z czołowych kompozytorów oper w stylu opera seria, Johann Christian odniósł sukcesy w tworzeniu oper dla włoskich teatrów. *Artaserse* (1760), *Catone in Utica* (1761) i *Alessandro nell'Indie* (1762) to jedne z jego najbardziej znanych oper. W tych dziełach Bach łączył włoską liryczność z własnym, bardziej klasycznym stylem, który charakteryzował się elegancją i lekkością.

2. *Symfonie, op. 6* (1765)

Bach skomponował wiele symfonii, które miały znaczący wpływ na rozwój tej formy w klasycyzmie. *Symfonie, op. 6* składają się z sześciu symfonii, które były typowe dla jego stylu – melodyjne, proste

w formie, ale pełne energii i dynamicznych kontrastów. Te dzieła były często wykonywane w Londynie i cieszyły się ogromną popularnością.

3. *Koncerty fortepianowe, op. 13* (1777)

Johann Christian Bach napisał wiele koncertów na różne instrumenty, ale jego koncerty fortepianowe są szczególnie ważne, ponieważ stanowią pomost między stylem barokowym a klasycyzmem. *Koncerty fortepianowe, op. 13* to dzieła pełne wdzięku i elegancji, w których partie solowe wyróżniają się lekkością i wirtuozerią, a orkiestracja jest subtelna i przejrzysta.

4. *Koncert na klawesyn i orkiestrę D-dur, op. 1 nr 6* (1763)

Jeden z jego najbardziej znanych koncertów, pokazujący wirtuozowskie podejście do instrumentów klawiszowych oraz lekką, pełną wdzięku orkiestrację. Dzieło to cieszyło się dużą popularnością w salonach muzycznych Europy i miało wpływ na twórczość Mozarta.

5. *Sinfonia concertante, op. 18 nr 2*

Dzieło to łączy elementy symfonii i koncertu solowego. Sinfonia concertante była popularną formą w XVIII wieku, a Johann Christian Bach stał się jednym z głównych twórców tej formy, łącząc dynamiczne partie solistów z bogatą orkiestracją.

6. Motety i dzieła sakralne

Choć Johann Christian Bach skupił się głównie na muzyce świeckiej, skomponował także kilka ważnych dzieł sakralnych, takich jak motety i msze. Jego motety odznaczają się piękną melodyjnością i prostotą, które zbliżają je do stylu galant, typowego dla jego twórczości.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Relacja z Wolfgangiem Amadeusem Mozartem: W 1764 roku, gdy młody Mozart miał zaledwie osiem lat, spotkał Johanna Christiana Bacha podczas swojego pobytu w Londynie. Mozart podziwiał twórczość Bacha i uważał go za jednego z najważniejszych kompozytorów

swojego czasu. Spotkanie to miało ogromny wpływ na Mozarta, który później włączył elementy stylu Bacha do swojej twórczości. Według relacji, obaj kompozytorzy często wspólnie improwizowali na fortepianie.

- Styl galant: Johann Christian Bach był jednym z głównych przedstawicieli stylu galant, który odrzucał zawile struktury i polifoniczne złożoności baroku na rzecz prostoty, klarowności i melodyjności. Jego twórczość miała wpływ na rozwój muzyki klasycznej, otwierając drogę do twórczości Haydna i Mozarta.

- Sukces w Londynie: W 1762 roku Bach przeniósł się do Londynu, gdzie zyskał wielką popularność. Jego opery, symfonie i koncerty były regularnie wykonywane na londyńskich scenach i przyciągały liczną publiczność. W Londynie pełnił również funkcję nadwornego kompozytora króla Jerzego III.

- Finansowe trudności: Mimo wielkiego sukcesu artystycznego, Johann Christian Bach miał problemy finansowe w ostatnich latach swojego życia. Inwestycje w teatr oraz organizowanie koncertów okazały się kosztowne, co doprowadziło go do zadłużenia. Jego sytuacja finansowa znacznie się pogorszyła, a po śmierci jego żona otrzymała wsparcie finansowe od przyjaciół i królowej Charlotty.

Johann Christian Bach, choć przez lata pozostawał w cieniu swojego ojca, odegrał kluczową rolę w rozwoju muzyki klasycznej. Jego twórczość, pełna wdzięku, elegancji i prostoty, miała ogromny wpływ na młodego Mozarta oraz na rozwój formy symfonii i koncertu, a jego wkład w operę, muzykę orkiestrową i kameralną nadal jest ceniony w historii muzyki.

JOHANN SEBASTIAN BACH

Johann Sebastian Bach (ur. 31 marca 1685 r. w Eisenach, zm. 28 lipca 1750 r. w Lipsku) był jednym z największych kompozytorów epoki baroku i jednym z najwybitniejszych twórców w historii

muzyki. Pochodził z wielkiej rodziny muzyków – zarówno jego ojciec, jak i dziadek byli muzykami. Od najmłodszych lat rozwijał swoje zdolności muzyczne, grając na organach, skrzypcach i klawesynie.

Bach pełnił różne funkcje w niemieckich miastach jako organista, dyrygent, kompozytor oraz kantor. Zaczynał jako organista w kościele w Arnstadt, a później pracował m.in. w Weimarze, Köthen i wreszcie w Lipsku, gdzie od 1723 roku aż do śmierci pełnił funkcję kantora w Kościele św. Tomasza oraz dyrektora muzyki w mieście.

J.S. Bach był mistrzem formy muzycznej, szczególnie cenionym za swoje fugi, koncerty, kantaty oraz utwory religijne. Jego twórczość łączyła głęboką duchowość z perfekcyjnym kunsztem kompozytorskim. Mimo że w swojej epoce nie był szeroko znany poza Niemcami, to po śmierci jego dzieła zyskały wielką popularność i stały się podstawą klasycznego repertuaru muzyki poważnej.

WYDAWAJĄCY: P. P. PETRUS

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. Msza *b-moll*, BWV 232

Uważana za jedno z najwspanialszych dzieł muzyki religijnej wszech czasów. Bach komponował ją w różnych okresach swojego życia, a całość została ukończona w ostatnich latach jego działalności. Msza ta jest wyrazem jego głębokiej duchowości i mistrzostwa w łączeniu tradycji luterkańskiej i katolickiej. Złożona z kilkunastu części, charakteryzuje się monumentalnym stylem, bogactwem kontrapunktu oraz głębokim wyrazem emocjonalnym.

2. *Pasja według św. Mateusza*, BWV 244

To jedno z najważniejszych dzieł muzyki sakralnej. Składa się z dwóch części i opowiada o męce Chrystusa. Pasja zawiera partie solowe, chóry, arie oraz recytatywy, które oddają emocjonalną głębię ewangelicznej historii. Bach mistrzowsko wykorzystuje w niej kontrapunkt, a także wprowadza dramatyczne efekty, takie jak dialog między chórami, co wzmacnia dramatyzm opowieści.

3. *Wariacje Goldbergowskie, BWV 988*

Te wariacje, napisane na klawesyn, to przykład technicznej mestrzostwa Bacha. Składają się z 30 wariacji na temat arii, która rozpoczyna i kończy cykl. Wariacje te są nie tylko wirtuozerskim pokazem techniki, ale także głębokim studium muzycznych form. Utwór ten jest uważany za jeden z najtrudniejszych do wykonania, a jednocześnie jeden z najbardziej fascynujących.

4. *Das Wohltemperierte Klavier, BWV 846–893*

Ten cykl dwóch ksiąg zawiera po 24 preludia i fugi we wszystkich tonacjach. *Das Wohltemperierte Klavier* stanowi fundament w edukacji pianistycznej, będąc zarówno podręcznikiem techniki, jak i głęboką wypowiedzią artystyczną. W każdej fugie Bach pokazuje mistrzostwo w sztuce kontrapunktu, a cały cykl uważany jest za jedno z największych osiągnięć w muzyce klawiszowej.

5. *Brandenburskie koncerty, BWV 1046–1051*

To zbiór sześciu koncertów orkiestrowych, które Bach dedykował margrabiemu Brandenburgii. Każdy koncert różni się obsadą instrumentów i stylistyką, ale wszystkie są świadectwem mistrzostwa w zakresie formy koncertowej. Te utwory to przykład pełnej harmonii między różnymi instrumentami i wirtuozerskich partii solowych.

6. *Kunst der Fuge (Sztuka fugi), BWV 1080*

Sztuka fugi to niedokończony cykl fug i kanonów, w którym Bach zgłębia możliwości kompozycji w tej formie. Utwór nie jest przypisany do żadnych konkretnych instrumentów, co nadaje mu uniwersalny charakter. To dzieło jest postrzegane jako jedno z najbardziej złożonych pod względem technicznym i intelektualnym w dorobku Bacha.

7. *Magnificat, BWV 243*

Bach napisał to dzieło na chóry, solistów i orkiestrę, z okazji świąt kościelnych. To jeden z pierwszych utworów napisanych przez Bacha w Lipsku, pełen ekspresji i dramatyzmu. Zawiera dynamiczne arie, chóry i instrumentalne interludia, tworząc majestatyczną całość.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Rodzina muzyczna: Bach pochodził z rodziny muzycznej, w której aż siedem pokoleń uprawiało muzykę. Był ojcem 20 dzieci (z dwóch małżeństw), z których kilkoro również zostało uznanymi kompozytorami, m.in. Carl Philipp Emanuel Bach i Johann Christian Bach.

- Napięta relacja z władzami: W 1708 roku Bach podjął pracę w Weimarze, gdzie przez 9 lat był organistą i koncertmistrzem. Kiedy w 1717 roku postanowił odejść do pracy na dworze księcia w Köthen, książę weimarski nie chciał go puścić, zamykając go na miesiąc w więzieniu za „nieposłuszeństwo”.

- Pasja do nauczania: Bach był nie tylko wybitnym kompozytorem, ale także nauczycielem. Uczyl gry na instrumentach i kompozycji wiele osób, a jego metody dydaktyczne były szczególnie cenione. Wielu jego uczniów zostało później uznanymi muzykami.

- Wielbiciel muzyki organowej: Jedną z największych pasji Bacha była muzyka organowa. Był nie tylko kompozytorem, ale także wybitnym wirtuozem organowym, który podczas swoich podróży oceniał jakość organów w różnych kościołach.

- Spotkanie z królem Fryderykiem Wielkim: W 1747 roku Bach odwiedził dwór Fryderyka Wielkiego w Poczdamie, gdzie miał okazję zagrać na nowych fortepianach króla. Z tego spotkania wywodzi się słynny *Musikalisches Opfer* – zbiór utworów opartych na temacie, który podał mu Fryderyk.

Bach, z powodu swojej monumentalnej twórczości, zajmuje jedno z najważniejszych miejsc w historii muzyki. Jego dzieła do dziś inspirowały zarówno muzyków klasycznych, jak i współczesnych twórców.

SAMUEL BARBER

Samuel Barber (ur. 9 marca 1910 r. w West Chester, Pensylwania, zm. 23 stycznia 1981 r. w Nowym Jorku) był amerykańskim kompozytorem,

pianistą i dyrygentem, znanym przede wszystkim z emocjonalnej głębi swoich utworów oraz pięknej melodii. Jego muzyka łączy w sobie elementy romantyzmu z nowoczesnym językiem muzycznym, co czyni go jednym z najważniejszych kompozytorów XX wieku.

Barber rozpoczął naukę muzyki w młodym wieku, a jego talent szybko się ujawnił. W wieku 14 lat rozpoczął naukę w Curtis Institute of Music w Filadelfii, gdzie studiował kompozycję pod kierunkiem takich mistrzów, jak P.M. Schenker oraz Julius E.K. Oppenheimer. Już podczas studiów zdobył kilka nagród, a jego pierwsze kompozycje zaczęły zdobywać uznanie.

W ciągu swojej kariery Barber tworzył muzykę dla różnych gatunków – od oper, przez utwory symfoniczne, aż po kameralne i chóralne. Jego najbardziej znane dzieło, *Adagio for Strings*, stało się jednym z najbardziej rozpoznawalnych utworów w historii muzyki klasycznej.

Barber był również uznawany za osobę głęboko wrażliwą i introspektywną, co często znajdowało odzwierciedlenie w jego muzyce. Zmarł w 1981 roku, pozostawiając po sobie bogate dziedzictwo muzyczne, które nadal inspirowa muzyków i słuchaczy na całym świecie.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Adagio for Strings* (1936)

Adagio for Strings jest jednym z najsłynniejszych utworów Barbera, powstałym na podstawie drugiej części jego kwartetu smyczkowego. Dzieło to charakteryzuje się głębokim emocjonalnym ładunkiem i piękną melodią, co sprawiło, że stało się ikoną muzyki klasycznej. Utwór był wykorzystywany w wielu filmach, ceremoniach i wydarzeniach, a jego popularność przekroczyła granice klasyki.

2. *Violin Concerto, op. 14* (1939)

Koncert na skrzypce i orkiestrę to jedno z najważniejszych dzieł Barbera, które łączy technikę wirtuozerii z emocjonalnym wyrazem. Utwór zdobył uznanie i często wykonywany jest przez znakomitych skrzypków na całym świecie.

3. *Knoxville: Summer of 1915* (1947)

Ten utwór na mezzosopran i orkiestrę to muzyczna refleksja na temat beztroskiego dzieciństwa. Inspirowany jest prozą Jamesa Agee, a jego liryczne melodie i obrazowe brzmienie ukazują atmosferę amerykańskiego Południa.

4. *Antony and Cleopatra* (1966)

Opera Barbera, oparta na tragedii Williama Szekspira, jest przykładem jego zdolności do tworzenia dramatycznych i emocjonalnych dzieł. Choć opera nie zdobyła tak dużego uznania jak inne jego kompozycje, to jednak wykazuje jego umiejętność łączenia muzyki z literaturą.

5. *Canzone for Oboe and Strings, op. 38* (1943)

Utwór ten ukazuje emocjonalną stronę Barbera, łącząc w sobie piękną melodię z wirtuozowską grą oboju. Jest to jedno z jego bardziej kameralnych dzieł, które cieszy się popularnością wśród muzyków.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Zamieszanie z nazwiskiem: Barber często był myłony z innymi kompozytorami o podobnych nazwiskach, co doprowadziło do nieporozumień. W szczególności, z racji jego popularności, wiele osób myliło go z innymi twórcami, co było dla niego nieco frustrujące.

- Punkty zwrotne w karierze: W latach 30. i 40. XX wieku Barber zyskał uznanie, a jego muzyka była wykonywana przez renomowane orkiestry. Jednak to po premierze *Adagio for Strings* w 1938 roku jego kariera nabrała tempa, a utwór stał się niezwykle popularny.

- Emocjonalne źródło inspiracji: Barber często czerpał inspiracje ze swoich osobistych doświadczeń oraz z emocji. Jego muzyka często odzwierciedlała jego wrażliwość, co czyniło ją wyjątkową i intymną.

- Trudności z akceptacją: Mimo sukcesów, Barber borykał się z problemami akceptacji w kręgach muzycznych. Jego muzyka nie zawsze była doceniana przez krytyków, co skłoniło go do ciągłej ewolucji swojego stylu i poszukiwania nowych form wyrazu.

Samuel Barber pozostaje jedną z najważniejszych postaci w historii muzyki XX wieku. Jego emocjonalna głębia, wspaniałe melodie i bogate brzmienia sprawiają, że jego dzieła są cenione i wykonywane na całym świecie, a ich uniwersalne przesłanie wciąż porusza serca słuchaczy.

BÉLA BARTÓK

Béla Bartók (ur. 25 marca 1881 r. w Nagyszentmiklós, zm. 26 września 1945 r. w Nowym Jorku) był węgierskim kompozytorem, pianistą, pedagogiem oraz jednym z pionierów etnomuzykologii. Uważany za jednego z najważniejszych twórców XX wieku, Bartók łączył w swojej twórczości tradycje muzyki klasycznej z inspiracjami węgierskim folklorem. Jego twórczość miała ogromny wpływ na muzykę współczesną, a jego badania nad muzyką ludową przyczyniły się do ocalenia i popularyzacji dziedzictwa muzycznego Europy Środkowo-Wschodniej.

Bartók urodził się w Nagyszentmiklós (obecnie Sânnicolau Mare w Rumunii) w rodzinie o muzycznych tradycjach. Jego matka była nauczycielką, a ojciec dyrektorem szkoły rolniczej, ale to matka wprowadziła go do świata muzyki, ucząc go gry na fortepianie. Już w młodym wieku Béla wykazywał wyjątkowe zdolności muzyczne i szybko rozpoczął naukę w Akademii Muzycznej w Budapeszcie. W tym okresie jego głównymi inspiracjami byli Johannes Brahms i Richard Strauss.

Na początku XX wieku Bartók, razem z Zoltánem Kodályem, rozpoczął systematyczne badania nad muzyką ludową Węgier oraz krajów sąsiadujących. Używając fonografu, rejestrował pieśni i melodie ludowe, co miało ogromny wpływ na jego twórczość. Te badania pozwoliły Bartókowi na stworzenie unikalnego stylu, w którym łączył nowoczesne techniki kompozytorskie z rytмами, melodiami i skalami tradycyjnej muzyki ludowej.

Bartók był nie tylko kompozytorem, ale także znakomitym pianistą i pedagogiem. W 1940 roku, z powodu rosnącego wpływu nazizmu

w Europie, wyemigrował do Stanów Zjednoczonych, gdzie mieszkał do końca życia. Choć w Ameryce jego twórczość nie była początkowo w pełni doceniona, pod koniec życia zaczął zdobywać uznanie. Zmarł w 1945 roku na białaczkę, pozostawiając po sobie bogaty dorobek kompozytorski oraz niezliczone nagrania pieśni ludowych.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Koncert na orkiestrę* (1943)

To jedno z najśłynniejszych dzieł Bartóka, napisane w ostatnich latach życia, na zamówienie Fundacji Kusevitzky'ego w Stanach Zjednoczonych. Dzieło to stanowi hołd dla muzyki symfonicznej, ale również wyraz witalności i dynamiki. Bartók wykorzystuje orkiestrę w sposób niezwykle wirtuozowski, traktując każdy jej instrument jako solistę, co nadaje dziełu wyjątkową strukturę i brzmienie.

2. *Muzyka na instrumenty strunowe, perkusję i czeleste* (1936)

Jedno z najbardziej innowacyjnych dzieł Bartóka, które oddaje jego fascynację rytmem i nietypowymi zestawieniami brzmieniowymi. Dzieło to jest pełne kontrastów – od intensywnych, dramatycznych fragmentów, po subtelne, niemal eteryczne pasaże. Użycie czelesty, instrumentu rzadko wykorzystywanego w muzyce symfonicznej, nadaje dziełu wyjątkową, mistyczną atmosferę.

3. *Mikrokosmos* (1926–1939)

To cykl 153 utworów fortepianowych, podzielonych na sześć ksiąg o różnym stopniu trudności. Bartók napisał te miniatury z myślą o edukacji fortepianowej, ale ich znaczenie wykracza poza pedagogikę – *Mikrokosmos* to eksploracja różnorodnych technik kompozytorskich, rytmicznych i tonalnych, a także połączenie muzyki ludowej z nowoczesnością.

4. *Cudowny mandaryn* (1919)

To balet oparty na mrocznej, ekspresjonistycznej opowieści. Muzyka Bartóka do tego baletu jest niezwykle dramatyczna, pełna intensywnych emocji, a także nowatorska pod względem harmonii

i rytmiki. Ze względu na swój brutalny charakter, balet początkowo spotkał się z kontrowersjami, ale z czasem zyskał uznanie jako jedno z najważniejszych dzieł Bartóka.

5. *Koncert na fortepian i orkiestrę nr 2* (1931)

Jeden z najbardziej wymagających technicznie koncertów fortepianowych w literaturze muzycznej. Dzieło to łączy w sobie nowoczesność z elementami muzyki ludowej i zawiera liczne rytmiczne i harmoniczne eksperymenty. Bartók, sam będący wirtuozem fortepianu, stworzył utwór pełen wirtuozerii, ale również głębi emocjonalnej.

6. *Suity fortepianowe Allegro barbaro* (1911)

Krótkie, ale intensywne dzieło, pełne energii i rytmicznych zawiłości. *Allegro barbaro* jest jednym z najbardziej charakterystycznych utworów fortepianowych Bartóka, w którym ukazuje on swoje zamiłowanie do dzikich, ludowych rytmów i ostrej harmonii.

7. *Sonata na dwa fortepiany i perkusję* (1937)

To kameralne dzieło, napisane na dwa fortepiany i perkusję, które stało się jednym z najbardziej wpływowych utworów kameralnych XX wieku. Bartók eksperymentuje tu z nietypowymi zestawieniami brzmieniowymi, a utwór pełen jest dramatycznych napięć i subtelnych kontrastów.

8. *Suita na orkiestrę* (1923)

To jedno z najwcześniejszych orkiestrowych dzieł Bartóka, w którym widać już jego fascynację muzyką ludową. Utwór składa się z pięciu części, z których każda w sposób unikalny wykorzystuje rytmy i melodie zaczerpnięte z tradycyjnej muzyki węgierskiej.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Pasja do muzyki ludowej: Bartók wraz z Zoltánem Kodályem spędził wiele lat na badaniach etnograficznych, podróżując po wsiach Węgier, Słowacji, Rumunii i innych krajów Europy Środkowej i Wschodniej. Używając fonografu, nagrywał pieśni i melodie ludowe, które miały ogromny wpływ na jego twórczość. Zebrane materiały nie

tylko wpłynęły na jego kompozycje, ale stały się podstawą nowoczesnej etnomuzykologii.

- Opuścił Europę z powodu nazizmu: Bartók, który był zdecydowanym przeciwnikiem faszyzmu i nazizmu, zdecydował się na emigrację do Stanów Zjednoczonych w 1940 roku. Była to dla niego bolesna decyzja, ponieważ w Europie zostawił nie tylko swoją ojczyznę, ale także swoje badania etnograficzne.

- Bardzo skromny charakter: Bartók był znany z prostego, skromnego stylu życia. Mimo że jego twórczość zdobywała międzynarodowe uznanie, Bartók nigdy nie szukał rozgłosu i żył w skromnych warunkach. Jego zamiłowanie do natury i prostoty znalazło odzwierciedlenie zarówno w jego życiu, jak i muzyce.

- Choroba i późne uznanie w USA: Bartók cierpiał na białaczkę, co poważnie osłabiło go podczas pobytu w Stanach Zjednoczonych. W początkowym okresie życia w USA jego muzyka nie była powszechnie doceniana, co sprawiło, że zmagął się z trudnościami finansowymi. Dopiero pod koniec życia zaczął zdobywać większe uznanie, m.in. dzięki premierze *Koncertu na orkiestrę*, który przyniósł mu międzynarodowy sukces.

- Dyscyplina w pracy: Bartók był znany z niezwyklej dyscypliny w pracy. Nawet podczas wyczerpujących podróży etnograficznych znajdował czas na komponowanie. Był również pedantyczny w zapisywaniu wyników swoich badań terenowych, co uczyniło go jednym z pionierów w dziedzinie etnomuzykologii.

Béla Bartók był jednym z najwybitniejszych kompozytorów XX wieku, który nie tylko zrewolucjonizował muzykę współczesną, ale także przyczynił się do zachowania i popularyzacji muzyki ludowej Europy Środkowo-Wschodniej. Jego twórczość, pełna innowacyjnych technik kompozytorskich, głębokich emocji i bogactwa kulturowego, nadal inspiruje muzyków i melomanów na całym świecie.

LUDWIG VAN BEETHOVEN

Ludwig van Beethoven (ur. 16 grudnia 1770 r. w Bonn, zm. 26 marca 1827 r. w Wiedniu) – niemiecki kompozytor, pianista i dyrygent, uznawany za jednego z najwybitniejszych twórców w historii muzyki. Jego twórczość wyznacza przełom między klasycyzmem a romantyzmem w muzyce, łącząc formalną dyscyplinę z emocjonalną głębią.

Beethoven urodził się w muzycznej rodzinie – jego dziadek był kapelmistrzem, a ojciec śpiewakiem. Już od najmłodszych lat uczył się muzyki, początkowo pod okiem ojca, a później pod kierunkiem wybitnych nauczycieli, takich jak Christian Gottlob Neefe. Jego talent szybko zyskał uznanie, a w wieku 22 lat wyjechał do Wiednia, gdzie miał szansę studiować pod okiem Josepha Haydna.

Beethoven cierpiał na postępującą utratę słuchu, co stanowiło ogromne wyzwanie w jego karierze, ale nie powstrzymało go przed tworzeniem. Jego dzieła, zwłaszcza z późniejszego okresu, uchodzą za wyjątkowo innowacyjne i przełomowe.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. IX Symfonia d-moll, op. 125, Oda do radości (1824)

To jedno z najszlachetniejszych dzieł w historii muzyki. Zawiera innowacyjne połączenie orkiestry i chóru, co było wówczas niezwykle pomysłowe. Ostatnia część symfonii zawiera fragment wiersza Friedricha Schillera *Oda do radości*, który wyraża wizję braterstwa ludzkości. Dziś ten utwór jest oficjalnym hymnem Unii Europejskiej. Uderzające jest, że Beethoven skomponował to monumentalne dzieło będąc już całkowicie głuchym.

2. V Symfonia c-moll, op. 67 (1808)

Ta symfonia, znana ze swojego dramatycznego otwarcia, nazywanego „motywytem losu”, to jedno z najbardziej rozpoznawalnych dzieł

muzycznych. Motyw początkowy (krótki motyw czterech nut) symbolizuje walkę z przeznaczeniem. Całe dzieło przekształca tę walkę w triumf, co jest symbolem siły ludzkiego ducha.

3. *III Symfonia Es-dur, op. 55 Eroica* (1805)

Początkowo dedykowana Napoleonowi Bonaparte, symfonia miała być hołdem dla jego rewolucyjnych ideałów. Jednak po tym, jak Napoleon ogłosił się cesarzem, Beethoven w gniewie wykreślił dedykację. *Eroica* jest jednym z pierwszych dzieł, które wykracza poza estetykę klasycyzmu i zapowiada romantyzm w muzyce.

4. *Sonata Księżycowa cis-moll, op. 27 nr 2* (1801)

Ta sonata fortepianowa to jedno z najbardziej popularnych dzieł Beethovena. Utwór pełen jest melancholii i głębokiej emocji. Choć sam Beethoven nie nadał jej takiej nazwy, jej nastrojowa pierwsza część skłoniła poetę Ludwiga Rellstaba do porównania jej z „blaskiem księżycy na Jeziorze Czterech Kantonów”.

5. *Koncert fortepianowy nr 5 Es-dur, op. 73 Cesarski* (1809)

Ten koncert, skomponowany w latach 1809–1811, to jedno z największych dzieł w historii muzyki fortepianowej. Łączy w sobie majestatyczność i liryzm, a jego tytuł *Cesarski* nie pochodzi od Beethovena, ale od jego imponującego i pełnego wspaniałości charakteru.

6. *Missa solemnis D-dur, op. 123* (1822)

Missa solemnis to monumentalne dzieło liturgiczne, które Beethoven uznawał za jedno z najważniejszych w swoim życiu. Msza ta, pełna podniosłej powagi, to jedno z najbardziej ambitnych utworów sakralnych w muzyce.

7. *Fidelio* (1814)

Beethoven stworzył tylko jedną operę – *Fidelio*, która opowiada o walce Leonory o uwolnienie swojego niesłusznie uwięzionego męża Florestana. Opera ta jest pełna heroizmu i idealizmu, typowych dla twórczości Beethovena.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Utrata słuchu:** Jedną z najbardziej znanych, a jednocześnie tragiczną częścią życia Beethovena była jego stopniowa utrata słuchu, która rozpoczęła się już w wieku 26 lat. Mimo tego kompozytor kontynuował tworzenie i dyrygowanie. Podczas premiery *IX Symfonii*, Beethoven, będąc już całkowicie głuchym, nie słyszał aplauzu publiczności i musiał zostać odwrócony przez jednego z muzyków, aby zobaczyć reakcję widzów.

- **Listy do „Nieśmiertelnej Ukochanej”:** Beethoven pozostawił po sobie słynne listy miłosne adresowane do tajemniczej „Nieśmiertelnej Ukochanej”. Do dziś tożsamość tej kobiety pozostaje zagadką, choć istnieje wiele teorii, kim mogła być.

- **Arogancja wobec arystokracji:** Beethoven miał złożone relacje z arystokracją. Z jednej strony korzystał z jej mecenatu, z drugiej strony nie tolerował traktowania go jako niższego społecznika. Pewnego razu, podczas spaceru z arystokratami, Beethoven odmówił usunięcia się z drogi, mówiąc: „Książąt było i będzie wielu, Beethoven jest tylko jeden!”.

- **Muzyka dla Napoleona:** Beethoven początkowo był wielkim zwolennikiem Napoleona Bonapartego, którego postrzegał jako bohatera rewolucji i obrońcę wolności. Jednak kiedy Napoleon koronował się na cesarza, Beethoven w gniewie wykreślił jego nazwisko z dedykacji do *Eroiki*, uznając go za tyrana.

- **Izolacja i depresja:** Beethoven często cierpiał na depresję, wynikającą z jego trudności osobistych, zdrowotnych i relacyjnych. W jednym z listów (tzw. „Testament z Heiligenstadt”) pisał o swoim pragnieniu śmierci, ale ostatecznie postanowił żyć i kontynuować tworzenie muzyki.

- **Pasja do kawy:** Beethoven był wielkim miłośnikiem kawy. Miał zwyczaj przygotowywać filiżankę z dokładnie 60 ziarnami kawy – odliczał je zawsze starannie, aby napój miał idealny smak.

- Brak zdolności do zarządzania finansami: Beethoven nie miał talentu do zarządzania swoimi finansami, co często prowadziło do kłopotów finansowych, mimo jego dużych dochodów. Prowadził skomplikowane życie osobiste, a jego obsesyjna potrzeba kontrolowania opieki nad bratankiem Karlem doprowadziła do długotrwałego konfliktu rodzinnego.

Beethoven pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów w historii muzyki. Jego wpływ na kolejne pokolenia muzyków jest nieoceniony – od romantyzmu po współczesne gatunki muzyczne. Jego dzieła są regularnie wykonywane na całym świecie, a symbolika jego muzyki, zwłaszcza motywy walki i triumfu, wciąż inspirowa i porusza słuchaczy.

VINCENZO BELLINI

Vincenzo Bellini (ur. 3 listopada 1801 r. w Katanii na Sycylii, zm. 23 września 1835 r. w Puteaux pod Paryżem) był jednym z najwybitniejszych włoskich kompozytorów operowych epoki romantyzmu. Jego muzyka, znana z pięknych, długich i płynnych linii melodycznych, odegrała kluczową rolę w rozwoju włoskiej opery belcanto. Bellini, mimo krótkiego życia, napisał kilka oper, które stały się filarami repertuaru operowego i do dziś są regularnie wystawiane na całym świecie.

Urodził się w muzycznej rodzinie – jego ojciec i dziadek byli muzykami. Już od najmłodszych lat Vincenzo wykazywał niezwykle zdolności muzyczne, co skłoniło jego rodzinę do wysłania go do Neapolu, gdzie kształcił się w Konserwatorium San Sebastiano. Jego nauczycielem był Niccolò Antonio Zingarelli, który odegrał kluczową rolę w rozwijaniu talentu młodego kompozytora. Bellini szybko zdobył uznanie dzięki swoim pierwszym operom, które przyniosły mu sławę zarówno we Włoszech, jak i za granicą.

Bellini był ceniony nie tylko za swoją wirtuozerię kompozytorską, ale także za umiejętność tworzenia dramatycznych, pełnych emocji

scen operowych. Jego styl opierał się na pięknych melodiach, które były doskonale dostosowane do śpiewu, co czyniło go mistrzem w sztuce belcanta – techniki wokalne opartej na płynności, wirtuozerii i wyrazistej ekspresji. Jego współpraca z wybitnym librecistą Felice Romanim przyniosła wiele sukcesów artystycznych, ale Bellini zyskał także międzynarodową sławę dzięki swojej operze wystawionej w Paryżu, gdzie nawiązał współpracę z librecistą Carlo Pepolim.

Bellini zmarł młodo, w wieku zaledwie 34 lat, prawdopodobnie na skutek zapalenia jelit lub przewlekłych problemów zdrowotnych związanych z chorobą żołądka. Jego śmierć była szokiem dla świata muzyki, a jego twórczość odcisnęła trwały ślad na rozwoju włoskiej opery romantycznej.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Norma* (1831)

Norma to jedno z najważniejszych dzieł Belliniego i opera, która zyskała miano arcydzieła belcanta. Opowiada o tragicznej miłości kapłanki Normy do rzymskiego prokonsula Polliona. Opera jest pełna dramatyzmu, a słynna aria Normy *Casta Diva* uważana jest za jedno z najpiękniejszych osiągnięć w historii opery. *Norma* to przykład wyjątkowej umiejętności Belliniego w tworzeniu długich, ekspresyjnych linii melodycznych.

2. *La sonnambula* (1831)

La sonnambula to opera semiseria, opowiadająca historię Amine, która podczas snu wędruje przez wieś, co prowadzi do serii nieporozumień i konfliktów. Opera wyróżnia się lekkością i liryzmem, a także wirtuozerią partii wokalnych. *La sonnambula* była jednym z największych sukcesów Belliniego i jest do dziś popularnym dziełem w repertuarze operowym.

3. *I puritani* (1835)

I puritani była ostatnią operą Belliniego, napisaną na zamówienie paryskiej Opery. Dzieło opowiada historię miłości między Elvirą

a Arturem, osadzoną na tle wojny między purytanami a rojalistami. Opera ta wyróżnia się złożonością muzyczną oraz wielkimi możliwościami dramatycznymi, jakie oferuje śpiewakom. Choć z początku przyjęta z umiarkowanym entuzjazmem, z czasem zyskała uznanie jako jedno z najważniejszych dzieł włoskiego belcanta.

4. *Il pirata* (1827)

Il pirata była jedną z pierwszych oper, które przyniosły Belliniemu międzynarodową sławę. Historia miłości, zdrady i zemsty, osadzona w klimacie morskim, była uznawana za wyjątkowo dramatyczną. Muzyka Belliniego w tej operze jest pełna emocji i intensywności, a opera stała się ważnym punktem w jego karierze.

5. *Beatrice di Tenda* (1833)

Beatrice di Tenda to opera, której libretto oparte jest na historii tragicznej miłości i politycznej intrygi w renesansowych Włoszech. Dzieło to, choć mniej znane niż *Norma* czy *La sonnambula*, jest pełne pięknych lirycznych fragmentów i ukazuje mistrzostwo Belliniego w operowej dramaturgii.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Szybki sukces w młodym wieku: Już w młodości Bellini wyróżniał się niesamowitym talentem muzycznym. W wieku zaledwie 24 lat odniósł swój pierwszy wielki sukces operą *Il pirata*, która przyniosła mu międzynarodowe uznanie. Była to jego pierwsza opera, która trafiła na sceny mediolańskiej La Scali, co otworzyło mu drogę do kariery w Europie.

- Współpraca z Felice Romanim: Bellini zbudował wyjątkowy związek artystyczny z librecistą Felice Romanim, z którym współpracował przy kilku swoich najważniejszych dziełach. Ich wspólna praca nad takimi operami jak *Norma*, *La sonnambula* czy *Il pirata* była kluczowa dla sukcesu kompozytora. Mimo że później ich drogi się rozeszły, Romani był jednym z najbliższych współpracowników Belliniego.

- Chorowity geniusz: Bellini zmagał się z problemami zdrowotnymi przez całe życie. Od młodości cierpiał na dolegliwości żołądkowe, które wpływały na jego stan zdrowia. Jego śmierć w wieku 34 lat była prawdopodobnie wynikiem przewlekłych problemów zdrowotnych, choć dokładna przyczyna zgonu pozostaje przedmiotem spekulacji.

- Przyjaźń z Chopinem: Podczas pobytu w Paryżu Bellini zaprzyjaźnił się z polskim kompozytorem Fryderykiem Chopinem, który podziwiał jego styl melodyczny. Obaj kompozytorzy mieli wspólne zainteresowanie lirycznymi, śpiewnymi melodiami, co znalazło odzwierciedlenie w ich muzyce.

- Podziw dla Belliniego w XIX wieku: Bellini był uwielbiany przez swoich współczesnych. Jego talent do tworzenia pięknych, emocjonalnych melodii był doceniany przez takich kompozytorów, jak Gioachino Rossini, Gaetano Donizetti czy Giuseppe Verdi. Verdi powiedział o Bellinim: „Bellini miał wielką duszę”.

Vincenzo Bellini pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów włoskiej opery romantycznej, a jego twórczość, pełna pięknych, lirycznych melodii, nadal zachwyca zarówno słuchaczy, jak i wykonawców na całym świecie.

ALBAN BERG

Alban Maria Johannes Berg (ur. 9 lutego 1885 r. w Wiedniu, zm. 24 grudnia 1935 r. tamże) był austriackim kompozytorem, jednym z najważniejszych przedstawicieli muzyki dwudziestowiecznej oraz czołowym członkiem Drugiej Szkoły Wiedeńskiej, obok Arnolda Schönberga i Antona Weberna. Berg łączył nowatorskie techniki kompozytorskie, takie jak dodekafonia (dwunastotonowość), z emocjonalnym i ekspresyjnym podejściem do muzyki, tworząc dzieła o niezwykłej głębi i sile wyrazu.

Alban Berg pochodził z zamożnej wiedeńskiej rodziny. Mimo że nie miał formalnego wykształcenia muzycznego w młodości, w wieku

19 lat rozpoczął naukę u Arnolda Schönberga, który miał na niego ogromny wpływ. Pod kierunkiem Schönberga studiował zarówno tradycyjne techniki kompozytorskie, jak i nowoczesne, w tym atonalność i dodekafonię. Mimo ścisłej współpracy z Schönbergiem, Berg wprowadzał do swojej muzyki większy liryzm i emocjonalność, niż jego mistrz i Anton Webern.

Podczas I wojny światowej Berg służył w armii, ale nawet wtedy nie przestał komponować. Po wojnie zdobył międzynarodową sławę dzięki operze *Wozzeck* (1925), która była rewolucyjna pod względem formy i treści. *Lulu*, jego druga opera, pozostała niedokończona z powodu przedwczesnej śmierci kompozytora. Mimo krótkiego życia, twórczość Berga miała ogromny wpływ na rozwój muzyki XX wieku, łącząc innowacyjne techniki z tradycjami romantyzmu.

Berg zmarł nagle w 1935 roku na skutek infekcji wywołanej przez ukąszenie owada. Jego śmierć była wielkim wstrząsem dla świata muzycznego, zwłaszcza że wiele jego dzieł, w tym opera *Lulu*, pozostało niedokończonych. Jego twórczość, choć w dużej mierze oparta na dodekafonii, była głęboko liryczna i emocjonalna, co odróżniało go od innych przedstawicieli Drugiej Szkoły Wiedeńskiej.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Wozzeck* (1925)

To opera, która przyniosła Bergowi międzynarodową sławę i uznanie. Oparta na dramacie Georga Büchnera, opowiada o tragicznej postaci żołnierza Wozzecka, który poddawany jest eksperymentom medycznym, a jego życie kończy się dramatycznym mordem i samobójstwem. Berg, używając atonalności i motywów muzycznych symbolizujących emocje i psychikę postaci, stworzył dzieło, które łączy modernistyczną formę z głęboką emocjonalnością i humanizmem. *Wozzeck* jest jednym z najbardziej wpływowych dzieł operowych XX wieku.

2. *Lulu* (niedokończona, 1935)

Druga opera Berga, która pozostała niedokończona z powodu jego przedwczesnej śmierci. *Lulu* oparta jest na dwóch sztukach Franka Wedekinda i przedstawia dekadenski i tragiczny los tytułowej bohaterki, Lulu, która uwodzi i niszczy mężczyzn, a ostatecznie sama pada ofiarą morderstwa. Berg dokończył dwa pierwsze akty, a trzeci akt pozostał szkicem, dopiero po latach ukończonym przez Friedricha Cerhę. *Lulu* łączy dodekafonię z lirycznymi fragmentami, tworząc jedną z najbardziej nowatorskich oper XX wieku.

3. *Koncert skrzypcowy Dem Anecken eines Engels* (1935)

To ostatnie ukończone dzieło Berga, napisane na zamówienie amerykańskiego skrzypka Louisa Krasnera. Koncert dedykowany jest pamięci Manon Gropius, córki Almy Mahler i architekta Waltera Gropiusa, która zmarła w młodym wieku. Koncert skrzypcowy łączy technikę dodekafoniczną z liryzmem i nawiązaniem do tradycyjnych form muzycznych, w tym do chorału Bacha. Dzieło to jest jednym z najbardziej poruszających koncertów skrzypcowych XX wieku, pełnym refleksji nad życiem i śmiercią.

4. *Trzy fragmenty z opery „Lulu”, op. 25* (1934)

To suita orkiestrowa, zawierająca fragmenty opery *Lulu*. Wybór tych fragmentów pozwala słuchaczom poznać esencję opery, a także stanowi niezależne dzieło koncertowe, w którym Berg pokazuje swoją mistrzowską technikę kompozytorską.

5. *Liryczna suita* (1926)

To kameralne dzieło, napisane na kwartet smyczkowy, jest jednym z najbardziej nowatorskich i wpływowych utworów kameralnych XX wieku. W *Lirycznej suicie* Berg połączył technikę dodekafonii z subtelnym liryzmem i wyrafinowaną strukturą formalną, co czyni ją arcydziełem muzyki kameralnej.

6. *Sonata fortepianowa, op. 1* (1908)

Pierwsze opublikowane dzieło Berga, jeszcze z czasów jego nauki u Schönberga. Mimo że to sonata jest krótkim dziełem, stanowi ona

przykład wczesnej fazy twórczości kompozytora, która łączy późnoromantyczną harmonię z nowatorskimi elementami, które w przyszłości rozwiną się w jego późniejszych dziełach.

7. *Siedem wczesnych pieśni* (1905–1908)

To cykl pieśni, który łączy późnoromantyczną ekspresję z nowoczesnymi harmoniami. Pieśni te, choć nie mają jeszcze tak wyraźnych wpływów atonalnych, jak późniejsze dzieła Berga, pokazują jego zdolność do tworzenia subtelných i emocjonalnych melodii.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Wojenne doświadczenia:** Podczas I wojny światowej Berg został wcielony do armii austro-węgierskiej, gdzie służył w biurze administracyjnym. To trudne doświadczenie znalazło swoje odbicie w jego twórczości, zwłaszcza w operze *Wozzeck*, która porusza tematykę wojny, biedy i destrukcji jednostki w konfrontacji z brutalnością świata.

- **Związek z Schönbergiem:** Arnold Schönberg był nie tylko nauczycielem Berga, ale również jego bliskim przyjacielem i mentorem. Berg podziwiał swojego nauczyciela, ale jednocześnie wprowadzał do swojej muzyki więcej emocji i liryzmu, co czyniło jego twórczość bardziej przystępną niż dzieła Schönberga.

- **Młodość i brak formalnej edukacji:** W młodości Berg nie miał formalnego wykształcenia muzycznego. Zaczynał jako samouk, komponując pieśni i utwory fortepianowe. Dopiero spotkanie z Schönbergiem w wieku 19 lat zmieniło jego życie i skierowało go na drogę profesjonalnej kariery kompozytorskiej.

- **Kontrowersje wokół *Lulu*:** Druga opera Berga, *Lulu*, była kontrowersyjna ze względu na swoją tematykę, poruszającą kwestie seksualności, moralności i dekadencji. Dzieło było na tyle nowatorskie i prowokujące, że zyskało zarówno zwolenników, jak i przeciwników.

- **Nagła śmierć:** Berg zmarł nagle w wyniku infekcji, która była spowodowana ukąszeniem owada. Jego śmierć była niespodziewana

i przerwała pracę nad operą *Lulu*, która pozostała niedokończona aż do 1979 roku, kiedy to została ukończona przez Friedricha Cerhę.

Alban Berg pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów XX wieku, którego twórczość łączyła nowoczesne techniki kompozytorskie z głęboką emocjonalnością. Jego dzieła, takie jak *Wozzeck* czy Koncert skrzypcowy, do dziś poruszają swoją oryginalnością i ekspresją, a jego spuścizna muzyczna nadal wpływa na współczesnych kompozytorów i wykonawców.

LUIGI BOCCHERINI

Luigi Boccherini (ur. 19 lutego 1743 r. w Lukce, zm. 28 maja 1805 r. w Madrycie) był włoskim kompozytorem, wiolonczelistą i wirtuozem, jednym z czołowych przedstawicieli stylu klasycznego. Jego twórczość, szczególnie w zakresie muzyki kameralnej, wywarła duży wpływ na rozwój tego gatunku, a sam Boccherini był znany z elegancji, liryzmu i wirtuozerii swoich kompozycji. Był jednym z najważniejszych twórców kwartetów smyczkowych i kwintetów, a także kompozytorem utworów na wiolonczelę, które do dziś pozostają w repertuarze koncertowym.

Boccherini pochodził z muzycznej rodziny – jego ojciec był kontrabasistą i zachęcał młodego Luigiego do nauki muzyki. W wieku 13 lat Boccherini rozpoczął studia w Rzymie, a później wyjechał do Wiednia, gdzie zyskał uznanie jako wybitny wiolonczelista. W 1768 roku wyjechał do Hiszpanii, gdzie przez resztę życia pracował na dworze królewskim oraz wśród arystokracji, pełniąc funkcje muzyka dworskiego i kompozytora. Jego twórczość zdobyła uznanie na wielu europejskich dworach, a jego styl kompozytorski charakteryzował się delikatnością, subtelnością i melodyjnością.

Boccherini był pionierem w zakresie kwartetów smyczkowych – jego decyzja, aby dodać drugą wiolonczelę do tradycyjnego kwartetu smyczkowego, nadała jego kompozycjom nową głębię i wirtuozerię.

Mimo że przez wiele lat Boccherini był zapomniany, jego twórczość zyskała na nowo popularność w XX wieku.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Kwintet smyczkowy E-dur, op. 11 nr 5, G 275 (Menuet)*

To jedno z najbardziej znanych dzieł Boccheriniego, szczególnie za sprawą słynnej trzeciej części – Menueta, który stał się jego najpopularniejszą kompozycją. Kwintet ten, napisany na kwartet smyczkowy i dodatkową wiolonczelę, charakteryzuje się elegancką melodią i prostą, a zarazem pełną wdzięku harmonią.

2. *Koncert wiolonczelowy B-dur, G 482*

Boccherini, będąc sam wiolonczelistą, skomponował wiele utworów na ten instrument, a *Koncert wiolonczelowy B-dur* jest jednym z najczęściej wykonywanych. Utwór ten ukazuje wirtuozerię wiolonczeli, a także typowy dla Boccheriniego liryzm i delikatność frazy.

3. *Kwintety gitarowe, op. 30 (Fandango)*

Boccherini skomponował kilka kwintetów gitarowych, które zyskały popularność szczególnie w Hiszpanii. Najbardziej znanym jest *Kwintet gitarowy D-dur, G 448*, w którym zawarł taniec fandango, będący hołdem dla hiszpańskiego folkloru. Jest to jedno z pierwszych dzieł kameralnych, które wprowadziło gitarę jako główny instrument.

4. *Stabat Mater, G 532*

To jedno z najważniejszych dzieł religijnych Boccheriniego, napisane w 1781 roku na sopran i kwartet smyczkowy. *Stabat Mater* charakteryzuje się głębokim liryzmem i dramatyzmem, a także subtelną i emocjonalną interpretacją tekstu liturgicznego.

5. Symfonie

Boccherini skomponował także 30 symfonii, które były inspirowane twórczością jego współczesnych, takich jak Haydn i Mozart. Choć jego symfonie nie zdobyły takiej sławy jak dzieła kameralne, to ukazują jego zdolności w pracy z większymi zespołami orkiestrowymi, a niektóre z nich, jak *Symfonia nr 6 d-moll, La casa del diavolo*, zyskały popularność.

6. *Kwintet smyczkowy C-dur, G 324 (Nocna muzyka w Madrycie)*

Ten kwintet to kolejny utwór kameralny, który oddaje ducha Hiszpanii. *Nocna muzyka w Madrycie* odzwierciedla atmosferę nocnego życia Madrytu, a Boccherini zastosował tu innowacyjne efekty muzyczne, które oddają brzmienia i dźwięki miasta.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Pionier kwintetu smyczkowego: Boccherini był jednym z pierwszych kompozytorów, który eksperymentował z kwintetem smyczkowym. Zdecydował się na wprowadzenie dwóch wiolonczel, zamiast jednej, co było nietypowe w tamtych czasach. Dodatkowa wiolonczela wzbogaciła jego kompozycje o większą głębię brzmienia, co stało się znakiem rozpoznawczym jego twórczości kameralnej.

- Życie w Hiszpanii: Boccherini spędził większość swojego życia w Hiszpanii, gdzie zyskał uznanie wśród arystokracji i rodziny królewskiej. Był zatrudniony jako kompozytor na dworze księcia Benavente i infanta Don Luisa, brata króla Hiszpanii, co umożliwiło mu stałą pracę i rozwijanie kariery kompozytorskiej.

- Tragiczna osobista historia: Choć Boccherini odniósł sukces jako kompozytor, jego życie osobiste było pełne trudności. Stracił żonę i czworo dzieci w krótkim czasie, co wpłynęło na jego stan psychiczny i osamotnienie. Mimo tych trudności, kontynuował komponowanie do końca życia.

- Związki z Paryżem i Berlinem: Choć Boccherini mieszkał głównie w Hiszpanii, jego muzyka była popularna w Paryżu i Berlinie. Zawdzięczał to w dużej mierze wydawcom muzycznym, którzy drukowali jego dzieła w tych miastach, co umożliwiło ich rozprzestrzenienie w całej Europie.

- „Mały Haydn”: Ze względu na podobieństwo stylu do Josepha Haydna, Boccherini był czasem nazywany „małym Haydnem”. Obaj kompozytorzy tworzyli w podobnym czasie, a ich styl kameralny,

oparty na klarowności formy i elegancji, cieszył się uznaniem wśród miłośników muzyki klasycznej.

Luigi Boccherini, choć przez wiele lat niedoceniany, pozostaje dziś jednym z czołowych kompozytorów muzyki kameralnej. Jego elegancka, liryczna muzyka, oparta na subtelnym melodiach i innowacyjnym podejściu do formy, do dziś cieszy się ogromnym uznaniem wśród muzyków i słuchaczy. Boccherini pozostaje nie tylko mistrzem wiolonczeli, ale także kluczową postacią w historii muzyki klasycznej, której dzieła do dziś fascynują i zachwycają publiczność.

ALEKSANDR BORODIN

Aleksandr Porfiriewicz Borodin (ur. 12 listopada 1833 r. w Petersburgu, zm. 27 lutego 1887 r. tamże) był rosyjskim kompozytorem, chemikiem i lekarzem, a także jednym z najbardziej oryginalnych twórców w historii muzyki rosyjskiej. Był członkiem słynnej grupy kompozytorów zwanej „Potężną Gromadką”, obok Modesta Musorgskiego, Milija Bałakiriewa, Nikołaja Rimskiego-Korsakowa i Cezara Cui. Borodin łączył w swojej twórczości elementy rosyjskiej muzyki ludowej z zachodnimi formami muzycznymi, takimi jak symfonia i opera.

Borodin urodził się jako nieślubne dziecko gruzińskiego księcia i został formalnie zarejestrowany jako syn jednego z jego służących, co w tamtych czasach umożliwiało legalne istnienie w społeczeństwie. W młodości wykazywał zdolności zarówno muzyczne, jak i naukowe. Ukończył studia na Wydziale Medycznym w Petersburgu, po czym poświęcił się karierze chemika. Mimo sukcesów naukowych, Borodin nigdy nie porzucił swojej pasji do muzyki i przez całe życie komponował w wolnych chwilach, traktując to jednak bardziej jako hobby.

Jako chemik, Borodin zasłynął swoimi badaniami nad aldehydami i aminokwasami, a także był współzałożycielem Szkoły Medycznej dla Kobiet w Petersburgu. Jego muzyczna twórczość zyskała uznanie dzięki wsparciu Bałakiriewa, który stał się jego mentorem. Mimo że

Borodin nie był profesjonalnym muzykiem, jego dzieła są pełne oryginalnych harmonii, rytmów i melodii, a opera *Kniaź Igor* oraz symfonie pozostają jego najważniejszymi osiągnięciami.

Borodin zmarł nagle na skutek ataku serca podczas balu maskowego w 1887 roku. Jego nagła śmierć przerwała pracę nad wieloma projektami muzycznymi, które były kontynuowane i ukończone przez innych kompozytorów, w tym Rimskiego-Korsakowa i Aleksandra Głazunowa.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Kniaź Igor* (1869–1887)

To niedokończona opera Borodina, oparta na starorosyjskim poemacie epickim *Słowo o wyprawie Igora*, opowiadającym o księciu Igorze, który wyrusza na wojnę z Połowcami. Opera jest pełna monumentalnych chórów, lirycznych arii oraz scen o głębokim dramatyzmie. Najbardziej znanym fragmentem są *Tańce połowieckie*, które zyskały międzynarodową popularność i często są wykonywane jako osobne dzieło. Po śmierci Borodina opera została ukończona przez Rimskiego-Korsakowa i Głazunowa.

2. *Symfonia nr 2 b-moll* (1869–1876)

To jedno z najważniejszych dzieł symfonicznych Borodina, znane z bogactwa melodycznego i charakterystycznych rytmów. Symfonia ta łączy w sobie wpływy rosyjskiej muzyki ludowej z zachodnim romantyzmem. Druga symfonia, często nazywana *Bohaterską*, jest pełna energii i monumentalności, co uczyniło ją jednym z najbardziej znanych dzieł symfonicznych w rosyjskiej literaturze muzycznej.

3. *W stepach Azji Środkowej* (1880)

To symfoniczny poemat, napisany na zamówienie cara Aleksandra II, z okazji 25-lecia jego panowania. Dzieło to maluje muzyczny obraz stepu, w którym Rosjanie i Azjaci spotykają się, aby wymieniać towary. Utwór jest nastrojowy, pełen liryzmu i wyrafinowanych kontrastów barw orkiestry.

4. *Symfonia nr 1 Es-dur* (1862–1867)

Pierwsza symfonia Borodina jest pełna świeżości i liryzmu. Mimo że jej styl nie jest tak dojrzały, jak w jego późniejszych dziełach, symfonia ta pokazuje już charakterystyczne dla Borodina zamiłowanie do szerokich melodii i epickich struktur.

5. *Kwartet smyczkowy nr 2 D-dur* (1881)

Jeden z najbardziej znanych utworów kameralnych Borodina, który do dziś cieszy się popularnością. Drugi kwartet smyczkowy wyróżnia się piękną melodią, szczególnie w Notturmo, które stało się jednym z najczęściej wykonywanych fragmentów muzyki kameralnej. Melodia tej części została później użyta w musicalu *Kismet*.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Naukowiec i kompozytor:** Borodin przez całe życie dzielił swoje pasje między naukę a muzykę. Jako chemik prowadził badania nad aldehydami i aminokwasami, a jego prace naukowe były szeroko cennie. Jednak mimo kariery naukowej, Borodin nie przestał komponować, traktując muzykę jako hobby. Sam Borodin mawiał, że jest „niedzielnym kompozytorem”, co podkreślało jego pozycję amatora w dziedzinie muzyki.

- **Problemy z czasem:** Z uwagi na swoje obowiązki jako chemika i nauczyciela, Borodin często nie miał czasu na komponowanie, co sprawiało, że wiele jego dzieł pozostawało niedokończonych przez długie lata. Jego *Symfonia nr 2* była tworzona z przerwami przez 7 lat, a opera *Książę Igor* została ukończona dopiero po jego śmierci przez przyjaciół.

- **Sukces międzynarodowy:** Choć Borodin nigdy nie wyjeżdżał za granicę w celach muzycznych, jego utwory były wykonywane i podziwiane poza Rosją, zwłaszcza w Niemczech i Francji. Jego przyjaciele, w tym Rimski-Korsakow i Liszt, promowali jego muzykę na arenie międzynarodowej.

- **Uczniowie i nauczanie:** Jako profesor chemii, Borodin był także jednym z założycieli pierwszej w Rosji Szkoły Medycznej dla Kobiet,

co było ważnym krokiem w emancypacji kobiet w carskiej Rosji. Jego pasją do nauczania i badania naukowego była niemal równie wielka jak do komponowania.

- Muzyczny amator, wielki twórca: Chociaż Borodin postrzegał siebie głównie jako naukowca, a komponowanie traktował jako rozrywkę, jego dzieła zyskały uznanie nie tylko w Rosji, ale także za granicą. Był jednak krytyczny wobec siebie i często nie był zadowolony ze swoich kompozycji, co prowadziło do długich przerw w ich tworzeniu.

Aleksandr Borodin to postać wyjątkowa w historii muzyki, nie tylko ze względu na jego wkład w rozwój rosyjskiej muzyki narodowej, ale także przez fakt, że udało mu się połączyć życie naukowca z twórczością kompozytorską na najwyższym poziomie. Jego muzyka, pełna melodii i oryginalnych harmonii, zyskała trwałe miejsce w repertuarze koncertowym na całym świecie.

WYD **JOHANNES BRAHMS** RUS

Johannes Brahms (ur. 7 maja 1833 r. w Hamburgu, zm. 3 kwietnia 1897 r. w Wiedniu) był niemieckim kompozytorem, pianistą i dyrygentem epoki romantyzmu, uważanym za jednego z najwybitniejszych twórców w historii muzyki klasycznej. Jego twórczość, obejmująca symfonie, koncerty, muzykę kameralną i fortepianową, a także utwory chóralne, cechuje mistrzowska technika kompozytorska, głęboki liryzm oraz nawiązania do tradycji klasycznej, zwłaszcza do twórczości Beethovena.

Brahms urodził się w skromnej rodzinie muzyków – jego ojciec był kontrabasistą, a matka szwaczką. Talent muzyczny Johannaesa został dostrzeżony wcześniej, co skłoniło go do rozpoczęcia nauki gry na fortepianie. Pierwsze lekcje muzyki otrzymał od ojca, a następnie od Eduarda Marxseny, który wprowadził go w świat kompozycji. Brahms zadebiutował jako pianista w wieku 14 lat, a już wkrótce rozpoczął karierę muzyka, akompaniując skrzypkom i grając w domach zamożnych hamburskich rodzin.

Przełomem w życiu Brahmsa było spotkanie z Robertem Schumannem i jego żoną Clarą Schumann w 1853 roku. Schumann dostrzegł w Brahmsie ogromny talent i opisał go jako „wybrańca losu” w słynnym artykule opublikowanym w „Neue Zeitschrift für Musik”, co przyciągnęło uwagę świata muzycznego. Relacja Brahmsa z Clarą Schumann była niezwykle bliska i trwała przez całe życie, choć nigdy nie przerodziła się w oficjalny związek romantyczny.

W 1862 roku Brahms przeniósł się do Wiednia, gdzie spędził resztę swojego życia. Jego twórczość, choć mocno zakorzeniona w klasycznych formach, stała się jednym z filarów muzyki romantycznej, a Brahms zdobył sławę jako wybitny symfonik, kontynuujący tradycję Beethovena. Brahms zmarł w 1897 roku w wieku 63 lat z powodu raka wątroby. Został pochowany na Cmentarzu Centralnym w Wiedniu obok Beethovena i Schuberta.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Symfonia nr 1 c-moll, op. 68* (1876)

Brahms pracował nad tą symfonią przez ponad 14 lat, będąc pod presją porównywania do Beethovena. Dzieło to nazywane jest „Dziiesiątą Symfonią Beethovena” ze względu na wyraźne nawiązania do stylu klasycznego mistrza. Symfonia charakteryzuje się monumentalnością, złożonością formy oraz głębokim emocjonalnym przekazem.

2. *Symfonia nr 3 F-dur, op. 90* (1883)

Trzecia symfonia Brahmsa to jedno z najbardziej lirycznych dzieł kompozytora. Słynny motyw główny tej symfonii, oparty na inicjałach „F-A-F” (*Frei aber froh* – „Wolny, ale szczęśliwy”), wyraża osobiste credo kompozytora. Symfonia łączy klasyczną formę z romantycznym liryzmem i elegancją.

3. *Koncert fortepianowy nr 2 B-dur, op. 83* (1881)

To jeden z najwspanialszych koncertów fortepianowych w historii muzyki. Dzieło składa się z czterech części i jest znane z wirtuozowskich partii solowych oraz monumentalnej struktury. Koncert łączy

siłę i dramatyzm z delikatnością i liryzmem, co czyni go jednym z najbardziej rozpoznawalnych dzieł Brahmsa.

4. *Niemieckie Requiem*, op. 45 (1868)

Ein Deutsches Requiem to monumentalne dzieło chóralno-instrumentalne, które Brahms skomponował po śmierci swojej matki oraz Roberta Schumanna. W przeciwieństwie do tradycyjnych mszy żałobnych, *Niemieckie Requiem* nie jest związane z liturgią katolicką, lecz opiera się na tekstach biblijnych w języku niemieckim. Utwór jest pełen nadziei, pocieszenia i refleksji nad śmiercią oraz życiem wiecznym.

5. *Koncert skrzypcowy D-dur*, op. 77 (1878)

To jedno z najtrudniejszych dzieł w literaturze skrzypcowej, pełne wirtuozowskich partii i głębokiego wyrazu emocjonalnego. Brahms napisał ten koncert dla swojego przyjaciela, słynnego skrzypka Josepha Joachima. Koncert łączy elementy techniczne z głęboką emocjonalnością, co czyni go jednym z najważniejszych koncertów romantycznych.

6. *Tańce węgierskie* (1869)

To cykl 21 utworów na fortepian na cztery ręce (lub orkiestrę), opartych na melodiach węgierskich. *Tańce węgierskie* stały się jednym z najbardziej popularnych dzieł Brahmsa i były często aranżowane na różne składy instrumentalne. Utwory te cechują się żywym rytmem, tanecznością i wyrazistą melodyką.

7. *Kwintet fortepianowy f-moll*, op. 34 (1864–1865)

Jeden z najważniejszych kameralnych utworów Brahmsa, uważany za arcydzieło muzyki kameralnej. Kwintet ten jest pełen dramatyzmu, energii i wirtuozerii, a jednocześnie zawiera subtelne momenty liryczne.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- „Beethoven nad nami”: Brahms przez całe życie odczuwał presję bycia porównywanym do Ludwiga van Beethovena. Kiedy zaczął pracować nad swoją pierwszą symfonią, miał już 40 lat i obawiał się,

że jego symfonie będą porównywane z dziełami Beethovena. Sam Brahms mawiał, że „Beethoven idzie za nami jak olbrzym”, co odzwierciedlało jego respekt i trwogę przed geniuszem Beethovena.

- **Bliska przyjaźń z Clarą Schumann:** Po śmierci Roberta Schumanna Brahms utrzymywał niezwykle bliską i intymną relację z Clarą Schumann, która była nie tylko jego przyjaciółką, ale także inspiracją dla wielu jego utworów. Mimo plotek o ich romantycznym związku, ich relacja pozostawała głęboko platoniczna. Brahms darzył Clarę ogromnym szacunkiem, a ich listy pokazują wzajemne wsparcie i podziw.

- **Charakter Brahmsa:** Brahms był znany ze swojego trudnego, czasem opryskliwego charakteru. Choć miał wielu przyjaciół, jego skłonność do ironii i surowych ocen często sprawiała, że był postrzegany jako osoba zamknięta i skryta. Mimo to był bardzo hojny, wspierając finansowo innych muzyków, choć często czynił to anonimowo.

- **Miłośnik piwa:** Brahms był znany ze swojego zamiłowania do piwa. W Wiedniu miał ulubione piwiarnie, w których spędzał wiele czasu. Zawsze pozostawał blisko swoich przyjaciół i kolegów, dzieląc się swoimi poglądami na muzykę, literaturę i życie przy kuflu piwa.

- **Dyscyplina i pracowitość:** Brahms był znany z niezwyklej dyscypliny i pracowitości. Nawet będąc uznanym kompozytorem, wciąż analizował i udoskonalał swoje kompozycje, niszcząc te, które uważał za niewystarczająco dobre. Jego podejście do pracy było niezwykle wymagające, zarówno w stosunku do siebie, jak i innych muzyków.

Johannes Brahms pozostaje jednym z największych kompozytorów romantyzmu, którego twórczość, pełna emocji, technicznej perfekcji i głębokiej refleksji, do dziś stanowi filar muzyki klasycznej. Jego symfonie, koncerty i utwory kameralne są uznawane za arcydzieła, a jego wkład w rozwój muzyki jest nieoceniony.

MAX BRUCH

Max Bruch (ur. 6 stycznia 1838 r. w Kolonii, zm. 2 października 1920 r. w Berlinie) był niemieckim kompozytorem, dyrygentem i pedagogiem, znanym przede wszystkim ze swoich koncertów skrzypcowych oraz utworów chóralnych. Choć największą sławę przyniosły mu dzieła orkiestrowe, w szczególności *Koncert skrzypcowy nr 1 g-moll*, Bruch pozostawił po sobie bogaty dorobek obejmujący symfonie, pieśni, muzykę kameralną oraz chóralną. Jego muzyka łączyła romantyczny liryzm z niemiecką tradycją, a jego styl był głęboko zakorzeniony w XIX-wiecznym romantyzmie.

Bruch rozpoczął edukację muzyczną już jako dziecko pod okiem swojej matki, która była utalentowaną śpiewaczką i pianistką. W wieku 9 lat skomponował swoje pierwsze dzieło, a w wieku 14 lat zdobył stypendium fundacji Mozart-Stiftung, co umożliwiło mu studia kompozycji. Kształcił się u słynnych nauczycieli, w tym u Ferdinanda Hillera w Kolonii oraz Carla Reinecke w Lipsku.

Podczas swojej kariery Bruch pracował jako dyrygent w wielu europejskich miastach, w tym w Mannheim, Sondershausen, Berlinie i Liverpoolu. W latach 1891–1910 wykładał w Królewskiej Akademii Muzycznej w Berlinie, gdzie wykształcił wielu znakomitych muzyków. Mimo tego, że jego twórczość była wysoko ceniona w XIX wieku, z czasem jego nazwisko zaczęło tracić na znaczeniu, głównie ze względu na wzrost popularności innych kompozytorów, takich jak Brahms czy Wagner. Niemniej jednak jego *Koncert skrzypcowy nr 1* jest jednym z najczęściej wykonywanych dzieł skrzypcowych na świecie.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Koncert skrzypcowy nr 1 g-moll, op. 26* (1866–1868)

Jest to najślynniejsze i najbardziej rozpoznawalne dzieło Brucha, które do dziś cieszy się ogromną popularnością. *Koncert skrzypcowy nr 1* zachwyca zarówno wirtuozów, jak i melomanów piękną melodyjnością,

dramatyzmem i wirtuozerią. Skomponowany na skrzypce solo i orkiestrę, koncert ten jest pełen romantycznych fraz i lirycznych tematów. Bruch wielokrotnie poprawiał utwór przed jego premierą, konsultując się m.in. z wybitnym skrzypkiem Josephem Joachimem.

2. *Kol Nidrei*, op. 47 (1880)

Kol Nidrei to dzieło napisane na wiolonczelę i orkiestrę, inspirowane tradycyjnymi melodiami żydowskimi. Utwór bazuje na modlitwie żydowskiej o tej samej nazwie, wykonywanej w przeddzień święta Jom Kipur. Bruch, choć sam nie był Żydem, stworzył to dzieło jako wyraz swojego zainteresowania muzyką i kulturą żydowską. *Kol Nidrei* jest jednym z najbardziej wzruszających i emocjonalnych utworów w repertuarze wiolonczelowym.

3. *Scottish Fantasy*, op. 46 (1880)

Scottish Fantasy to utwór na skrzypce i orkiestrę, w którym Bruch zainspirował się tradycyjnymi melodiami szkockimi. Utwór składa się z czterech części, w których kompozytor wykorzystuje i przekształca popularne szkockie pieśni ludowe. Jego zróżnicowane tempo, nastroje i dynamika czynią go jednym z najciekawszych utworów na skrzypce z towarzyszeniem orkiestry.

4. *Koncert skrzypcowy nr 2 d-moll*, op. 44 (1877)

Mimo że *Koncert skrzypcowy nr 1* jest najbardziej znanym dziełem Brucha, jego *Koncert skrzypcowy nr 2* jest również wybitnym utworem. Kompozycja, pełna dramatyzmu i technicznych wyzwania, jest rzadziej wykonywana niż pierwszy koncert, ale zyskała uznanie w kręgach muzyków za swoje liryczne piękno i głęboką emocjonalność.

5. *Serenada na skrzypce i orkiestrę*, op. 75 (1899–1900)

Serenada to utwór pełen liryzmu i melodyjności, składający się z czterech części. Kompozycja jest lekką i romantyczną odpowiedzią na potrzeby publiczności końca XIX wieku, która ceniła muzykę pełną wdzięku i spokoju.

6. *Das Lied von der Glocke*, op. 45 (1879)

Jest to kantata na chór, solistów i orkiestrę, oparta na poemacie Friedricha Schillera. Utwór cieszył się dużą popularnością w Niemczech

i ugruntował pozycję Brucha jako wybitnego kompozytora muzyki chóralnej. *Das Lied von der Glocke* przedstawia różne etapy życia człowieka, co znalazło odzwierciedlenie w wielowarstwowej i bogatej orkiestracji.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Popularność *Koncertu skrzypcowego nr 1*: Bruch zyskał ogromną popularność dzięki swojemu *Koncertowi skrzypcowemu nr 1*, który szybko zdobył uznanie publiczności i krytyków. Jednak sam Bruch z czasem czuł pewne rozczarowanie tym, że to jedno dzieło przyćmiło całą jego pozostałą twórczość. Mimo że napisał ponad 100 utworów, często narzekał, że wciąż jest identyfikowany głównie z tym jednym koncertem.

- Współpraca z Josephem Joachimem: Joseph Joachim, jeden z najwybitniejszych skrzypków XIX wieku, był bliskim współpracownikiem Brucha. To właśnie Joachim pomógł Bruchowi w doskonaleniu *Koncertu skrzypcowego nr 1*, oferując cenne wskazówki dotyczące technicznych aspektów gry na skrzypcach.

- Bruch i Brahms: Bruch i Johannes Brahms byli rówieśnikami, jednak ich relacje były skomplikowane. Choć obaj byli szanowanymi kompozytorami w swoim czasie, Brahms często cieszył się większym uznaniem krytyków. Bruch z kolei miał wrażenie, że jego twórczość była niesprawiedliwie pomijana na rzecz Brahmsa, co wpłynęło na jego późniejszą frustrację.

- Interesowanie się muzyką żydowską: Bruch, choć nie był Żydem, zafascynował się kulturą i muzyką żydowską, co znalazło odzwierciedlenie w jego słynnym dziele *Kol Nidrei*. Utwór ten oparty jest na tradycyjnej żydowskiej modlitwie i stał się jednym z najbardziej znanych utworów Brucha na wiolonczelę.

Max Bruch pozostaje jednym z najbardziej cenionych kompozytorów romantyzmu, a jego dorobek muzyczny, zwłaszcza w zakresie koncertów skrzypcowych, zyskał trwałe miejsce w repertuarze

światowym. Choć wiele jego dzieł pozostaje mniej znanych, jego kompozycje, pełne liryzmu i emocji, wciąż zachwycają publiczność na całym świecie.

ANTON BRUCKNER

Anton Bruckner (ur. 4 września 1824 r. w Ansfelden, zm. 11 października 1896 r. w Wiedniu) był austriackim kompozytorem, organistą i pedagogiem. Jest jednym z najbardziej znanych przedstawicieli muzyki symfonicznej XIX wieku, znanym z monumentalnych, emocjonalnych symfonii oraz głęboko religijnych dzieł chóralnych. Jego muzyka łączyła klasyczną formę z innowacyjnymi technikami harmonicznymi i strukturą, wpływając na późniejszych kompozytorów, takich jak Gustav Mahler czy Richard Strauss.

Bruckner urodził się w małej wiosce Ansfelden w Górnej Austrii. Już od dzieciństwa wykazywał wielki talent muzyczny, ucząc się gry na organach od ojca, który był nauczycielem i organistą. Po jego śmierci Anton został wysłany do klasztoru St. Florian, gdzie pobierał dalsze nauki muzyczne. Klasztor ten miał duży wpływ na jego duchowość i twórczość, co widoczne jest w wielu jego religijnych kompozycjach.

Po zakończeniu studiów Bruckner pracował jako nauczyciel i organista w różnych miejscach, ostatecznie osiedlając się w Wiedniu, gdzie został profesorem w Konserwatorium Wiedeńskim. Był również cenionym organistą, dającym koncerty w całej Europie, w tym w Katedrze Notre Dame w Paryżu i Royal Albert Hall w Londynie.

Mimo że Bruckner odnosił sukcesy jako organista i pedagog, jego twórczość kompozytorska była często krytykowana przez współczesnych. Był on szczególnie atakowany przez zwolenników Johanna Brahmsa, z którymi prowadził swoistą „wojnę” estetyczną. Krytyk Eduard Hanslick był jednym z jego największych przeciwników. Niemniej jednak, Bruckner zyskał wsparcie Richarda Wagnera, którego muzyka miała duży wpływ na jego styl kompozytorski.

Bruckner znany był ze swojej skromności i pobożności. Całe życie pozostał wiernym katolikiem, a jego głęboka religijność znalazła wyraz w wielu jego dziełach. Był także perfekcjonistą, często wielokrotnie przerabiając swoje kompozycje, co prowadziło do licznych wersji jego symfonii.

Zmarł w Wiedniu w 1896 roku, pozostawiając po sobie olbrzymie dziedzictwo muzyczne, które z biegiem czasu zyskało uznanie i stało się integralną częścią kanonu muzyki klasycznej.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. Symfonie

Bruckner jest najbardziej znany z napisania dziewięciu symfonii, które są fundamentem jego twórczości. Każda z symfonii cechuje się monumentalnymi formami, głębokim emocjonalnym wyrazem i skomplikowaną strukturą harmoniczną. Niektóre z jego najważniejszych symfonii to:

o *Symfonia nr 4 Romantyczna* (1874–1880): Jest jedną z najbardziej popularnych i często wykonywanych symfonii Brucknera. Charakteryzuje się pastoralnym, romantycznym klimatem, zwłaszcza w pierwszej części, która nawiązuje do scen myśliwskich.

o *Symfonia nr 7* (1881–1883): Symfonia ta była wielkim sukcesem za życia Brucknera i jest często uznawana za jedno z jego arcydzieł. Dedykowana jest pamięci Richarda Wagnera, a w drugiej części zawiera hołd dla zmarłego mistrza.

o *Symfonia nr 8* (1884–1890): Znana z dramatycznej skali i głębi emocjonalnej, często uważana za jedno z najpotężniejszych dzieł symfonicznych XIX wieku. Bruckner nazywał ją „apokaliptyczną” i jest to jedno z jego najbardziej monumentalnych dzieł.

o *Symfonia nr 9* (1891–1896, niedokończona): Ostatnia symfonia Brucknera, którą kompozytor zadedykował „Bogu”. Niestety, nie udało mu się jej ukończyć przed śmiercią. Trzy pierwsze części zostały ukończone, a czwarta pozostaje jedynie w szkicach.

2. *Msza f-moll* (1868)

Jest to jedno z najważniejszych dzieł religijnych Brucknera. *Msza f-moll* łączy w sobie monumentalność z głębokim emocjonalnym wyrazem i należy do kanonu muzyki sakralnej.

3. *Te Deum* (1881–1884)

Ten wielki hymn pochwalny, napisany na chór, solistów i orkiestrę, jest uważany za jedno z najwybitniejszych dzieł chóralnych Brucknera. Jest to potężna modlitwa, pełna majestatycznych dźwięków, oddająca ducha religijnej ekstazy.

4. Motety

Bruckner skomponował wiele motetów chóralnych, które są uważane za jedne z najważniejszych w literaturze muzyki sakralnej XIX wieku. Należą do nich takie utwory, jak *Ave Maria*, *Locus iste* i *Christus factus est*, które wyróżniają się prostotą, a jednocześnie głęboką ekspresją religijną.

5. Improwizacje organowe

Bruckner był jednym z najwybitniejszych organistów swoich czasów i zdobył uznanie za swoje imponujące umiejętności improwizatorskie. Choć nie zachowało się wiele z jego organowej twórczości pisanej, jego improwizacje były uwielbiane przez publiczność.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Perfekcjonizm: Bruckner był znany z tego, że wielokrotnie poprawiał swoje dzieła, zwłaszcza symfonie, co sprawia, że istnieje wiele różnych wersji jego utworów. Często zmieniał struktury i orkiestracje w odpowiedzi na krytykę, co prowadziło do licznych „poprawek”, które były wykonywane i publikowane za jego życia oraz po jego śmierci.
- Uwielbienie dla Wagnera: Bruckner był wielkim admiratorem Richarda Wagnera i otwarcie go wielbił. Nawet w prywatnym życiu okazywał swój podziw, jak chociażby podczas spotkania z Wagnerem, gdzie padł na kolana przed nim. Wagnerowska rozległa orkiestracja i bogactwo harmoniczne były silnie obecne w symfoniach Brucknera.

- **Religijność:** Głębokie uczucie religijne Brucknera miało ogromny wpływ na jego twórczość. Całe życie pozostał wiernym katolikiem, a jego pobożność znalazła wyraz w licznych dziełach sakralnych, w tym monumentalnych mszach i motetach.

- **Samokrytyczność i niepewność:** Mimo swoich imponujących umiejętności i sukcesów jako kompozytor, Bruckner był niezwykle samokrytyczny i cierpiał z powodu niskiej samooceny. Często konsultował swoje kompozycje z innymi, szukając akceptacji i rad. Był także człowiekiem skromnym, co kontrastowało z monumentalnym charakterem jego muzyki.

Anton Bruckner pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów symfonicznych XIX wieku. Jego monumentalne, pełne emocji i głębi symfonie oraz dzieła sakralne wywarły ogromny wpływ na muzykę późniejszego romantyzmu, a jego twórczość nadal fascynuje i porusza współczesnych melomanów.

WYDAWNICTWO | PETRUS
MARC-ANTOINE CHARPENTIER

Marc-Antoine Charpentier (ur. około 1643 r. w Paryżu, zm. 24 lutego 1704 r. tamże) był jednym z najwybitniejszych kompozytorów barokowych Francji. Jego twórczość, obejmująca zarówno muzykę sakralną, jak i świecką, wyróżniała się unikalnym stylem, który łączył francuskie tradycje z włoskimi wpływami. Mimo że Charpentier nie zyskał takiej sławy za życia, jak jego rówieśnik Jean-Baptiste Lully, jego dzieła są dziś uznawane za jedne z najważniejszych w historii francuskiej muzyki barokowej.

Charpentier pochodził z rodziny mieszczańskiej i w młodości studiował prawo. Jednak jego prawdziwą pasją była muzyka, którą studiował we Włoszech pod okiem Giacomo Carissimiego, jednego z najwybitniejszych włoskich kompozytorów tamtego czasu. To właśnie we Włoszech Charpentier nauczył się włoskich technik kompozytorskich, które później zastosował w swojej twórczości we Francji.

Po powrocie do Paryża Charpentier zaczął pracować jako kompozytor na dworze księcia de Guise, a następnie dla Marii de Guise, co zapewniło mu stabilne zatrudnienie i możliwość rozwijania swojej kariery. W 1679 roku został kompozytorem na dworze księżniczki Marii de Lorraine i równocześnie związany był z jezuicką parafią Saint-Louis. W 1683 roku Charpentier zastąpił Jeana-Baptiste Lully'ego jako dyrektor muzyczny Comédie-Française, co było znaczącym momentem w jego karierze. W 1698 roku został mianowany *maître de musique* (dyrektorem muzycznym) w paryskim kościele Sainte-Chapelle, co było ukoronowaniem jego kariery.

Twórczość Charpentiera obejmuje szeroki wachlarz form muzycznych: od oper, przez oratoria i kantaty, po muzykę religijną. Jego styl charakteryzuje się głęboką emocjonalnością, bogactwem harmonicznym i polifonicznym, a także mistrzowską kontrolą nad fakturą wokalną i instrumentalną.

WYDAWAJĄCY: L'ÉTRUS

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Te Deum*, H.146 (1688–1698)

To najśłynniejsze dzieło Charpentiera, będące hymnem pochwalnym na cześć Boga. *Te Deum* charakteryzuje się rozbudowaną strukturą, łączącą chóry, solistów i orkiestrę, a jego wstęp – *Prélude* – stał się niezwykle popularny, gdy został użyty jako sygnał telewizyjny przez Europejską Unię Nadawców (EBU), związaną z transmisją Eurowizji. Całe dzieło jest przykładem monumentalnej muzyki sakralnej, pełnej radości i dostojeństwa.

2. *Messe de Minuit pour Noël*, H.9 (1690)

Messe de Minuit to jedno z najbardziej znanych dzieł Charpentiera, będące mszą bożonarodzeniową opartą na francuskich kolędach. Utwór ten wyróżnia się wyjątkowym urokiem i lekkim, świątecznym charakterem, wykorzystującym melodie tradycyjnych kolęd, co daje mu unikalny folklorystyczny nastrój.

3. *Médée*, H.491 (1693)

Médée to jedno z największych operowych dzieł Charpentiera, które jest często uważane za jego arcydzieło w dziedzinie opery tragicznej. Opera oparta na mitologicznej historii Medei, która z zemsty zabija swoje dzieci, ukazuje Charpentiera jako mistrza muzycznego dramatu. Mimo że nie odniosła spektakularnego sukcesu podczas premiery, współcześnie jest uznawana za jedno z najważniejszych dzieł opery francuskiej końca XVII wieku.

4. *Leçons de ténèbres pour le Mercredi saint*, H.105-H.111 (1680–1692)

Leçons de ténèbres to cykl lamentacyjnych utworów wykonywanych podczas nabożeństw Wielkiego Tygodnia. Kompozycje te są niezwykle przejmujące i nastrojowe, pełne ekspresji, typowej dla barokowej muzyki sakralnej. Charpentier w mistrzowski sposób używał kontrastów dynamicznych oraz subtelných harmonii, aby oddać duchowy wymiar tekstów.

5. *Oratorio de Noël*, H.414 (1680)

Oratorio na Boże Narodzenie to utwór sakralny Charpentiera, który łączy w sobie formę oratorium z elementami świątecznej muzyki ludowej. Dzieło to, pełne liryzmu i świątecznego nastroju, jest jednym z najpiękniejszych przykładów jego religijnej twórczości.

6. *Actéon*, H.481 (1683–1685)

Actéon to mała opera kameralna, zwana także „mini operą”, nawiązująca do mitologii greckiej i opowiadająca historię myśliwego Akteona, który zostaje zamieniony w jelenia przez boginię Dianę i zginął rozszarpany przez własne psy. Jest to jedno z najbardziej kameralnych, ale jednocześnie wyrazistych dzieł Charpentiera.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Włoskie wpływy: Charpentier studiował we Włoszech u Giacomo Carissimiego, jednego z najważniejszych kompozytorów oratoriów.

Włoskie wpływy były widoczne w jego twórczości przez całe życie, szczególnie w jego oratoriach, które łączyły francuski styl z włoską polifonią i dramatyzmem. To sprawiło, że jego muzyka wyróżniała się na tle typowo francuskich kompozytorów, takich jak Lully.

- Rywalizacja z Lullym: Charpentier i Jean-Baptiste Lully nie byli przyjaciółmi. Lully, mający monopol na muzykę dworską we Francji, nie pozwalał nikomu innemu zająć miejsca na dworze Ludwika XIV. Charpentier miał okazję współpracować z Molièrem, jednak po konflikcie między Lullym a Molièrem, Charpentier nie mógł liczyć na większe wsparcie dworu, co spowodowało, że jego opery nie odniosły takiego sukcesu, na jaki zasługiwały.

- Współpraca z Molièrem: Charpentier zastąpił Lully'ego jako kompozytor dla Comédie-Française, gdzie współpracował z Molièrem, tworząc muzykę do jego sztuk. Jednym z najważniejszych dzieł wynikających z tej współpracy była muzyka do sztuki *Le Malade imaginaire*.

- Sainte-Chapelle: W 1698 roku Charpentier został mianowany dyrektorem muzycznym w Sainte-Chapelle w Paryżu. Było to jedno z najbardziej prestiżowych stanowisk muzycznych w stolicy Francji, które zapewniło mu stabilność i uznanie w kręgach muzycznych. W tej roli Charpentier mógł rozwijać swoje zainteresowania muzyką religijną.

Marc-Antoine Charpentier, choć przez wiele lat pozostawał w cieniu Jean-Baptiste'a Lully'ego, jest dziś uznawany za jednego z najważniejszych kompozytorów barokowych Francji. Jego unikalny styl, który łączył włoskie i francuskie wpływy, stworzył bogate, emocjonalne i wyrafinowane dzieła, które nadal zachwycają słuchaczy swoją głębią i pięknem.

LUIGI CHERUBINI

Luigi Cherubini (ur. 14 września 1760 r. we Florencji, zm. 15 marca 1842 r. w Paryżu) był włoskim kompozytorem i dyrygentem, który większość życia spędził we Francji. Jego twórczość była

szczególnie ceniona przez takich kompozytorów, jak Ludwig van Beethoven i Hector Berlioz. Cherubini stał się znany dzięki swoim operom i muzyce sakralnej, w której łączył klasyczne formy z dramatyzmem i bogactwem emocjonalnym.

Cherubini rozpoczął edukację muzyczną we Florencji pod kierunkiem swojego ojca, który był skrzypkiem i nauczycielem muzyki. Już w młodym wieku zademonstrował niezwykle talent kompozytorski, co pozwoliło mu kontynuować studia muzyczne pod kierunkiem takich mistrzów, jak Giuseppe Sarti w Mediolanie. Jego pierwsze sukcesy kompozytorskie to opery, które pisał we Włoszech. W 1788 roku wyjechał do Paryża, gdzie zyskał uznanie i na stałe osiedlił się we Francji.

Choć Cherubini był znany głównie z oper, jego późniejsza twórczość sakralna, w tym msze i requiem, również zdobyła wielkie uznanie. W 1822 roku został mianowany dyrektorem Conservatoire de Paris, gdzie wykształcił pokolenia młodych muzyków. Jego praca pedagogiczna była równie ceniona jak twórczość kompozytorska. Cherubini zmarł w Paryżu w wieku 81 lat, pozostawiając po sobie bogaty dorobek muzyczny i znaczący wpływ na rozwój muzyki europejskiej.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Médée* (1797)

Médée to opera tragiczna, która stała się jednym z największych osiągnięć Cherubiniego. Oparta na mitologicznej postaci Medei, opera ta ukazuje niezwykle dramatyzm i intensywność emocjonalną. Główna rola tytułowej bohaterki, która z rozpaczy i zazdrości doprowadza do morderstwa swoich dzieci, jest pełna pasji i siły dramatycznej. *Médée* jest jednym z najważniejszych dzieł operowych końca XVIII wieku i do dziś pozostaje w repertuarze wielu teatrów.

2. *Lodoïska* (1791)

Lodoïska to opera komiczna, której premiera odbyła się w Paryżu. Dzieło to łączyło dramatyczną akcję z humorystycznymi elementami

i stało się jednym z największych sukcesów Cherubiniego w operze komicznej. Opera była ceniona za świeże i dynamiczne podejście do formy oraz za pełne życia orkiestracje.

3. *Les deux journées* (1800)

Znana również jako *Wodolej*, ta opera zdobyła międzynarodową popularność i była wielkim sukcesem zarówno we Francji, jak i za granicą. Fabuła opowiada o wodoleju, który pomaga arystokracji uciec przed prześladowcami. *Les deux journées* charakteryzuje się lekkim, eleganckim stylem, ale również silnymi emocjami.

4. *Requiem d-moll* (1816)

Jedno z najważniejszych dzieł sakralnych Cherubiniego, napisane na cześć zmarłych ofiar rewolucji francuskiej. *Requiem d-moll* wyróżnia się majestatycznym charakterem, pełnym dramatycznych kontrastów i niezwykle głębokich emocji. Beethoven miał rzekomo powiedzieć, że uważa tę kompozycję za „najlepsze requiem” napisane po śmierci Mozarta.

5. *Requiem c-moll* (1836)

Kolejne dzieło sakralne Cherubiniego, napisane na własne życzenie dla jego przyszłego pogrzebu, to *Requiem c-moll*. Jest to dzieło bardziej stonowane i refleksyjne niż jego wcześniejsze *Requiem d-moll*, ale równie poruszające i emocjonalne. Kompozycja ta była często wykonywana podczas ceremonii pogrzebowych i stała się ważnym elementem muzyki sakralnej XIX wieku.

6. Msze i inne dzieła sakralne

Cherubini napisał kilka mszy, z których szczególnie *Msza A-dur* (*Missa solemnis*) oraz *Msza Es-dur* są uznawane za arcydzieła muzyki sakralnej. Jego dzieła religijne łączyły klasyczne formy z dramatycznym podejściem do tekstu liturgicznego.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Uznanie Beethovena:** Cherubini cieszył się ogromnym szacunkiem Ludwiga van Beethovena, który miał go nazywać „największym

z żyjących kompozytorów”. Mimo że Cherubini był bardziej znany z oper, Beethoven szczególnie cenił jego twórczość sakralną, w tym msze i requiem. Obaj kompozytorzy spotkali się osobiście podczas jednego z pobytów Cherubiniego w Wiedniu.

- Napoleon Bonaparte nie był fanem: Cherubini, choć zyskał uznanie na wielu dworach europejskich, nie mógł zdobyć przychylności Napoleona Bonapartego. Napoleon nie był wielkim fanem dramatycznej muzyki Cherubiniego, uważając ją za zbyt skomplikowaną i emocjonalną. Mimo że Cherubini przez jakiś czas pracował jako dyrektor muzyczny na dworze Napoleona, ich stosunki były napięte.

- Dyrektor Conservatoire de Paris: W 1822 roku Cherubini został mianowany dyrektorem Conservatoire de Paris, jednej z najważniejszych instytucji muzycznych we Francji. Pełnił tę funkcję przez wiele lat i miał ogromny wpływ na rozwój muzyki we Francji, wychowując wielu wybitnych kompozytorów i muzyków. Jego działalność pedagogiczna była kluczowa dla francuskiej muzyki XIX wieku.

- Zmiana stylu: Choć Cherubini rozpoczął swoją karierę jako kompozytor operowy we Włoszech, po przybyciu do Francji stopniowo zaczął skupiać się na muzyce sakralnej. Jego późniejsze dzieła, takie jak msze i requiem, charakteryzują się głębszym, bardziej refleksyjnym stylem, co wskazuje na ewolucję jego muzycznej estetyki.

- Powrót do Florencji: W 1841 roku, na rok przed śmiercią, Cherubini został zaproszony przez miasto Florencję, gdzie spędził młodość, aby odebrać honorowe wyróżnienia. Podróż do Włoch była dla niego emocjonalnym powrotem do korzeni, jednak wkrótce po powrocie do Paryża zmarł.

Luigi Cherubini pozostaje jednym z kluczowych kompozytorów klasycyzmu, który wywarł ogromny wpływ na rozwój zarówno opery, jak i muzyki sakralnej. Jego dzieła, choć czasami pomijane na rzecz bardziej znanych współczesnych, takich jak Beethoven czy Mozart, są pełne głębi, dramatyzmu i wyjątkowej muzycznej wrażliwości. Cherubini pozostaje istotną postacią w historii muzyki europejskiej, której twórczość wciąż inspirowa i fascynuje.

FRYDERYK CHOPIN

Fryderyk Chopin (ur. 1 marca 1810 r. w Żelazowej Woli, zm. 17 października 1849 r. w Paryżu) to polski kompozytor i pianista epoki romantyzmu, uznawany za jednego z najwybitniejszych twórców muzyki fortepianowej w historii. Jego twórczość w dużej mierze składa się z utworów fortepianowych, które są przepełnione głębokimi emocjami, subtelnością i mistrzostwem technicznym.

Chopin od najmłodszych lat wykazywał niezwykle zdolności muzyczne. Już jako dziecko komponował krótkie utwory, a w wieku 7 lat opublikował swoje pierwsze kompozycje. W wieku 16 lat rozpoczął naukę w Konserwatorium Warszawskim pod kierunkiem Józefa Elsnera. Talent Chopina był tak wielki, że Elsner opisał go słowami: „Geniusz muzyczny”.

W 1830 roku Chopin wyjechał z Polski, początkowo do Wiednia, a następnie do Paryża, gdzie spędził resztę życia. W Paryżu zyskał wielką sławę jako pianista, nauczyciel i kompozytor. Chopin bardzo rzadko występował publicznie – preferował kameralne koncerty w salonach arystokratycznych. Jego życie osobiste było równie burzliwe jak jego muzyka. Związany był przez wiele lat z francuską pisarką George Sand (Aurore Dudevant), jednak ich związek zakończył się rozstaniem w 1847 roku.

Fryderyk Chopin cierpiał na gruźlicę, która stopniowo wyniszczała jego organizm. Zmarł w wieku 39 lat w Paryżu. Jego pogrzeb odbył się w kościele św. Magdaleny, a jego serce, zgodnie z jego wolą, zostało przewiezione do Polski i złożone w kościele Świętego Krzyża w Warszawie.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. Ballady

Chopin stworzył cztery ballady fortepianowe (*g-moll, op. 23; F-dur, op. 38; As-dur, op. 47; f-moll, op. 52*), które są jednym z najważniejszych

osiągnąć w muzyce fortepianowej. Ballady są niezwykle emocjonalne i pełne liryzmu, ale jednocześnie wymagają od wykonawcy doskonałej techniki. Najbardziej znana z nich, *Ballada g-moll, op. 23*, łączy epicką narrację z dramatycznym napięciem.

2. Polonezy

Polonezy Chopina to wyjątkowe połączenie narodowej formy polskiej z wielką finezją i wirtuozerią. Najbardziej znane to *Polonez As-dur, op. 53 (Heroiczny)* oraz *Polonez A-dur, op. 40 nr 1 (Wojskowy)*. *Heroiczny* polonez, napisany w latach 1842–1843, jest symbolem patriotyzmu i walki, podczas gdy *Wojskowy* ma podniosły i uroczysty charakter.

3. Etiudy

Etiudy F. Chopina, zwłaszcza te z op. 10 i op. 25, to nie tylko techniczne ćwiczenia dla pianistów, ale również arcydzieła muzyczne. *Etiuda c-moll, op. 10 nr 12 (Rewolucyjna)* jest jednym z najbardziej znanych dzieł Chopina, skomponowana pod wpływem dramatycznych wydarzeń związanych z powstaniem listopadowym.

4. Mazurki

Fryderyk Chopin skomponował ponad 50 mazurków, które stanowią połączenie polskiej muzyki ludowej z wyrafinowanym stylem artystycznym. Mazurki są jednymi z najbardziej charakterystycznych utworów Chopina i są pełne narodowej nostalgii. Szczególnie znany jest *Mazurek a-moll, op. 17 nr 4*, który jest głęboko emocjonalny i pełen melancholii.

5. Scherza

F. Chopin napisał cztery scherza, które różnią się od tradycyjnych, żartobliwych form tej kompozycji. Jego scherza są pełne dramatyzmu i napięcia, np. *Scherzo h-moll, op. 20*, w którym napięcie kontrastuje z lirycznym tematem w środkowej części, opartym na polskiej kołodzie *Lulajże Jezuniu*.

6. Koncerty fortepianowe

Chopin napisał dwa koncerty fortepianowe: *Koncert fortepianowy e-moll, op. 11* i *Koncert fortepianowy f-moll, op. 21*. Oba koncerty,

pełne liryzmu i błyskotliwości, ukazują w pełni mistrzostwo Chopina jako pianisty. Szczególnie pierwsza część koncertu e-moll, pełna dramatyzmu, zdobyła ogromną popularność.

7. Preludia

W zbiorze 24 preludiów op. 28 Chopin stworzył miniatury, które ukazują różnorodność emocji i technik pianistycznych. Każde z preludiów charakteryzuje się odmiennym nastrojem i ekspresją, z najbardziej znanym *Preludium Des-dur, op. 28 nr 15 (Deszczowe)*.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- „Rewolucyjna” etiuda: *Etiuda c-moll, op. 10 nr 12*, znana jako *Rewolucyjna*, została napisana po upadku powstania listopadowego w 1831 roku. Chopin, będąc wtedy we Francji, mocno przeżył te wydarzenia, a etiuda odzwierciedla jego emocje i patriotyczny ból.

- Skromność w występach: Chopin bardzo rzadko występował publicznie. Nie lubił dużych sal koncertowych ani tłumów, preferując kameralne koncerty w salonach arystokratycznych. Miał także dość delikatny styl gry, który nie zawsze sprawdzał się w większych przestrzeniach.

- Związek z George Sand: Przez dziewięć lat Chopin był związany z francuską pisarką George Sand. Ich związek, choć początkowo szczęśliwy, zakończył się dramatycznym rozstaniem w 1847 roku. Sand opiekowała się Chopinem w trudnych chwilach jego choroby, ale ich rozstanie mocno wpłynęło na zdrowie kompozytora.

- Relacja z polską muzyką ludową: Chopin, choć spędził większość swojego dorosłego życia za granicą, pozostał głęboko związany z Polską. Wiele jego dzieł, takich jak mazurki czy polonezy, jest wyraźnie inspirowanych polską muzyką ludową. Był z tego bardzo dumny i podkreślał swoją polskość, mimo że na co dzień mieszkał we Francji.

- Pogrzeb Chopina: Na życzenie kompozytora, na jego pogrzebie w kościele św. Magdaleny w Paryżu wykonano Requiem Wolfganga

Amadeusa Mozarta. Jego serce, zgodnie z jego życzeniem, zostało przewiezione do Polski i złożone w kościele Świętego Krzyża w Warszawie.

Fryderyk Chopin pozostaje ikoną polskiej i światowej muzyki. Jego dzieła, pełne emocji i wirtuozerii, mają niezmiennie miejsce w repertuarze pianistów na całym świecie, a jego życie – burzliwe i pełne wyzwań – do dziś budzi fascynację.

JEREMIAH CLARKE

Jeremiah Clarke (ur. ok. 1674 r., zm. 1 grudnia 1707 r. w Londynie) był angielskim kompozytorem, organistą i śpiewakiem, związanym z okresem późnego baroku. Jest najbardziej znany ze swojego dzieła *The Prince of Denmark's March* (znanego również jako *Trumpet Voluntary*), które do dziś jest jednym z najczęściej wykonywanych utworów ceremonii ślubnych i państwowych. Clarke tworzył głównie muzykę sakralną i teatralną, pracując na stanowiskach organisty i kompozytora na dworach królewskich oraz w katedrach Anglii.

Jeremiah Clarke urodził się około 1674 roku. Niewiele wiadomo o jego wczesnym życiu, jednak prawdopodobnie był uczniem znanego angielskiego kompozytora Johna Blowa w Chapel Royal. W późniejszych latach objął stanowisko organisty w katedrze św. Pawła w Londynie, jednej z najważniejszych świątyń w Anglii. Przez pewien czas współpracował z Blowem, który wywarł na niego silny wpływ jako nauczyciel i mentor.

Clarke pracował także w Chapel Royal, co było prestiżowym stanowiskiem, i tam skomponował wiele swoich dzieł sakralnych, w tym hymny i anthemsy. Jego kompozycje były cenione zarówno w kręgach religijnych, jak i świeckich. Clarke tworzył także muzykę teatralną, współpracując z wieloma teatrami w Londynie, co uczyniło go jednym z najbardziej znanych kompozytorów swojej epoki.

Niestety, życie Clarke'a zakończyło się tragicznie. W 1707 roku, w wieku około 33 lat, popełnił samobójstwo. Jego śmierć była wynikiem głębokiej depresji, którą, według relacji, wywołała nieszczęśliwa miłość. Jak głosi legenda, Clarke był zakochany w kobiecie z wyższych sfer, co doprowadziło go do stanu, z którego nie mógł znaleźć wyjścia. Zmarł, strzelając do siebie z pistoletu.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *The Prince of Denmark's March (Trumpet Voluntary)* (ok. 1700)

To najbardziej znane dzieło Clarke'a, pierwotnie skomponowane na klawesyn, a później opracowane na trąbkę i orkiestrę. Przez wiele lat błędnie przypisywane Henry'emu Purcellowi, *Trumpet Voluntary* stało się popularne na całym świecie, szczególnie podczas ceremonii ślubnych i państwowych. Dzieło charakteryzuje się majestatycznym, podniosłym tonem, który idealnie oddaje ceremonialny charakter.

2. Hymni i anthemsy

Clarke stworzył wiele hymnów i anthemsów (hymny liturgiczne) na potrzeby katedry św. Pawła oraz Chapel Royal. Jego hymny odznaczają się pięknymi liniami melodycznymi i solidną harmonizacją, typową dla angielskiej muzyki sakralnej tamtych czasów.

3. *Ode on the Death of Henry Purcell* (1696)

Utwór napisany na cześć zmarłego Henry'ego Purcella, który był ważnym wzorem dla Clarke'a. *Ode on the Death of Henry Purcell* to dzieło sakralne, które oddaje hołd jednemu z największych kompozytorów angielskich, jednocześnie ukazując wielki szacunek Clarke'a dla swojego poprzednika.

4. *Praise the Lord, O Jerusalem*

To hymn sakralny, który był często wykonywany podczas nabożeństw w katedrze św. Pawła i Chapel Royal. Utwór ten ukazuje kunszt Clarke'a w tworzeniu muzyki chóralnej, harmonii i liryki religijnej.

5. Muzyka teatralna

Clarke komponował także muzykę do sztuk teatralnych, choć

większość jego dzieł scenicznych nie przetrwała do dziś. Jego muzyka teatralna była popularna w Londynie, a Clarke był znany ze współpracy z teatrami w Drury Lane i Dorset Garden.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Błędna atrybucja *Trumpet Voluntary*: Przez wiele lat najważniejsze dzieło Clarke'a, *The Prince of Denmark's March*, było błędnie przypisywane Henry'emu Purcellowi. Dopiero w XIX wieku ustalono, że to Clarke jest autorem tej kompozycji. Błąd ten prawdopodobnie wynikał z faktu, że Purcell był bardziej znanym kompozytorem, a Clarke działał w tym samym kręgu muzycznym.

- Tragiczna śmierć: Życie Clarke'a zakończyło się tragicznie, kiedy w wieku zaledwie 33 lat popełnił samobójstwo. Według legendy, Clarke rzucił monetą, aby zdecydować, czy udać się do Francji, czy zakończyć swoje życie. Moneta miała wskazać na śmierć, co Clarke potraktował jako ostateczny sygnał.

- Uczeń Johna Blowa: Clarke był uczniem Johna Blowa, jednego z czołowych kompozytorów angielskich baroku. Blow wywarł ogromny wpływ na twórczość Clarke'a, zarówno jako jego nauczyciel, jak i mentor w Chapel Royal. Po śmierci Clarke'a Blow napisał *Ode on the Death of Jeremiah Clarke*, oddając hołd swojemu uczniowi.

- Życie w cieniu Purcella: Clarke żył w epoce, gdy Henry Purcell był największą gwiazdą muzyki angielskiej. Choć Clarke zdobył uznanie, to jego twórczość przez długi czas była mniej doceniana niż ta Purcella. Dopiero po śmierci zyskał szersze uznanie za swój wkład w muzykę barokową, choć jego tragiczna śmierć zdominowała narrację o jego życiu.

Jeremiah Clarke, mimo krótkiego życia, zdołał stworzyć muzykę, która przetrwała wieki. Jego twórczość, szczególnie *Trumpet Voluntary*, stała się symbolem angielskiej muzyki barokowej, a jego tragiczna historia dodaje głębi do jego artystycznego dziedzictwa.

MUZIO CLEMENTI

Muzio Clementi (ur. 24 stycznia 1752 r. w Rzymie, zm. 10 marca 1832 r. w Evesham, Anglia) był włoskim kompozytorem, pianistą, dyrygentem, pedagogiem oraz wydawcą muzycznym, którego twórczość miała kluczowy wpływ na rozwój muzyki fortepianowej. Znany jako „ojciec fortepianu”, Clementi przyczynił się do ukształtowania techniki gry na tym instrumencie oraz do popularyzacji muzyki na fortepian solo. Był także znakomitym pedagogiem, a jego dzieła, w szczególności *Gradus ad Parnassum*, były podstawą nauczania gry na fortepianie przez wiele lat.

Clementi urodził się w Rzymie, gdzie w młodości pobierał nauki muzyczne, wykazując wyjątkowe zdolności w grze na klawesynie. W wieku 14 lat został zabrany przez angielskiego mecenasa, Sir Petera Beckforda, do Anglii, gdzie mieszkał przez siedem lat na jego posiadłości, kontynuując edukację muzyczną i rozwijając swoje umiejętności pianistyczne. Clementi zdobył sławę w Londynie, gdzie jego wirtuozeria fortepianowa przyciągnęła uwagę publiczności.

W trakcie swojej kariery Clementi odbył liczne podróże po Europie, występując na koncertach jako pianista. W 1781 roku w Wiedniu miał słynny pojedynek muzyczny z Wolfgangiem Amadeusem Mozartem na dworze cesarza Józefa II, co podkreśliło jego międzynarodową reputację.

Oprócz działalności kompozytorskiej i koncertowej, Clementi założył własną firmę wydawniczą oraz fabrykę fortepianów, przyczyniając się do rozwoju i rozpowszechnienia fortepianu jako instrumentu solowego. Jego wkład w pedagogikę muzyczną, kompozycje fortepianowe i nowoczesne podejście do techniki gry na fortepianie miał ogromny wpływ na przyszłe pokolenia muzyków, w tym na takich kompozytorów, jak Ludwig van Beethoven czy Johann Nepomuk Hummel.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Gradus ad Parnassum*, op. 44 (1817–1826)

Gradus ad Parnassum to monumentalny cykl 100 etiud i ćwiczeń na fortepian, mający na celu rozwój techniki pianistycznej. Dzieło to jest jednym z najważniejszych zbiorów edukacyjnych w historii muzyki fortepianowej. W swoich etiudach Clementi prezentuje różnorodne techniki, w tym tryle, pasaże, legato, staccato i wiele innych, mających na celu kształcenie sprawności wykonawczej. Claude Debussy w swoim cyklu fortepianowym *Children's Corner* napisał utwór pt. *Doctor Gradus ad Parnassum*, który był humorystycznym hołdem dla dzieła Clementiego.

2. Sonaty fortepianowe

Clementi skomponował wiele sonat fortepianowych, które miały kluczowy wpływ na rozwój formy sonatowej w muzyce klasycznej. Jego *Sonaty*, op. 2 (wydane w 1779 r.) były pionierskimi dziełami, które wprowadzały nowatorskie techniki gry na fortepianie. Clementi kontynuował tworzenie sonat przez całe życie, a jego późniejsze dzieła, takie jak *Sonata*, op. 50 nr 3, *Didone abbandonata*, stanowią przykład dramatycznej i wyrafinowanej kompozycji, pełnej ekspresji.

3. Symfonie

Chociaż Clementi jest najbardziej znany ze swoich dzieł fortepianowych, skomponował również kilka symfonii. Najważniejsze z nich to *Symfonia*, op. 34 i *Symfonia*, op. 36, które miały na celu wprowadzenie klasycznych form w muzyce orkiestrowej. Te symfonie są rzadziej wykonywane niż jego dzieła fortepianowe, ale są ważnym elementem jego twórczości.

4. Koncerty fortepianowe

Clementi napisał kilka koncertów fortepianowych, które były wykonywane przez niego samego podczas licznych koncertów w Europie. Choć niektóre z tych koncertów nie przetrwały w pełnej formie, ich fragmenty zostały zachowane i wskazują na jego wirtuozerskie podejście do gry na fortepianie.

5. *Toccata B-dur, op. 11*

Toccata B-dur to jedno z najbardziej dynamicznych i wymagających technicznie dzieł Clementiego, ukazujące jego mistrzostwo w tworzeniu skomplikowanych faktur pianistycznych. Utwór ten wyróżnia się szybkością i złożonością rytmiczną, co sprawia, że jest jednym z ulubionych utworów koncertowych pianistów.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Pojedynek z Mozartem:** Jednym z najszlachetniejszych wydarzeń w życiu Clementiego był pojedynek pianistyczny z Wolfgangiem Amadeusem Mozartem w 1781 roku, zorganizowany na dworze cesarza Józefa II w Wiedniu. Clementi i Mozart mieli okazję zaprezentować swoje umiejętności przed cesarzem, który ostatecznie uznał wynik za remis. Mozart później krytykował styl gry Clementiego, określając go jako „nic niewartego”, jednak późniejsi kompozytorzy, jak Beethoven, mieli o wiele wyższą opinię o włoskim pianiście.

- **Wpływ na Beethovena:** Ludwig van Beethoven cenił twórczość Clementiego i regularnie korzystał z jego sonat fortepianowych, aby doskonalić swoją technikę. Beethoven uważał Clementiego za jednego z najważniejszych kompozytorów fortepianowych i darzył go wielkim szacunkiem. W swoich pismach Beethoven określał sonaty Clementiego jako „najlepsze do studiowania”.

- **Clementi jako wydawca i konstruktor fortepianów:** Oprócz działalności kompozytorskiej, Clementi odniósł sukces jako wydawca muzyczny oraz twórca fortepianów. Jego firma wydawnicza Clementi & Co. publikowała dzieła wielu czołowych kompozytorów, w tym Beethovena. Jego działalność w branży fortepianowej przyczyniła się do udoskonalenia konstrukcji tego instrumentu.

- **Długa kariera koncertowa:** Clementi odbył wiele podróży koncertowych po Europie, zdobywając międzynarodową reputację jako wirtuoz fortepianu. Jego występy cieszyły się dużym zainteresowaniem,

a jego technika gry i kompozycje na fortepian miały duży wpływ na rozwój gry fortepianowej.

Muzio Clementi, choć często pozostaje w cieniu takich kompozytorów, jak Haydn, Mozart czy Beethoven, był kluczową postacią w historii muzyki fortepianowej. Jego innowacyjne podejście do techniki fortepianowej i formy sonatowej miało ogromny wpływ na rozwój muzyki klasycznej, a jego prace edukacyjne i działalność jako wydawcy miały trwałe wpływy na świat muzyczny.

AARON COPLAND

Aaron Copland (ur. 14 listopada 1900 r. w Brooklynie, zm. 2 grudnia 1990 r. w North Tarrytown, Nowy Jork) był amerykańskim kompozytorem, dyrygentem i pedagogiem, uważanym za jednego z najważniejszych twórców muzyki XX wieku. Jego prace zdefiniowały amerykański styl muzyczny, łącząc elementy muzyki klasycznej, jazzowej oraz folkowej, co sprawiło, że stał się ikoną amerykańskiej kultury muzycznej.

Copland rozpoczął naukę muzyki w młodym wieku, ucząc się gry na fortepianie. W 1917 roku wyjechał do Francji, aby studiować kompozycję u Nadii Boulanger, co miało kluczowy wpływ na jego rozwój artystyczny. Po powrocie do Stanów Zjednoczonych w latach 20. XX wieku, Copland zaczął eksperymentować z różnymi stylami muzycznymi, w tym z jazzem i muzyką ludową, co przyczyniło się do kształtowania jego unikalnego brzmienia.

W latach 30. i 40. Copland zdobył międzynarodowe uznanie za swoje dzieła, takie jak *Appalachian Spring* i *Fanfare for the Common Man*. Jego muzyka często odzwierciedlała amerykański styl życia i wartości, a także czerpała inspirację z krajobrazów i folkloru amerykańskiego.

Oprócz pracy jako kompozytor, Copland był również aktywnym dyrygentem i nauczycielem, wpływając na wielu młodych muzyków.

W 1970 roku został uhonorowany Medalem Wolności przez prezydenta Richarda Nixona za swój wkład w amerykańską kulturę.

Aaron Copland zmarł w 1990 roku, pozostawiając po sobie bogate dziedzictwo muzyczne, które wciąż inspirowało artystów i słuchaczy na całym świecie.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Appalachian Spring* (1944)

To jedno z najśłynniejszych dzieł Coplanda, które pierwotnie powstało jako balet. Utwór ukazuje idylliczną scenę amerykańskiego krajobrazu i opowiada historię młodej pary w dniu ich ślubu. *Appalachian Spring* jest znany z charakterystycznej harmonii i melodyjności, a jego muzyka wyraża radość i nadzieję.

2. *Fanfare for the Common Man* (1942)

Ten krótki utwór orkiestrowy został napisany w czasie II wojny światowej jako hołd dla zwykłych ludzi. Jest znany ze swojej potężnej, triumfalnej harmonii i stał się jednym z najbardziej rozpoznawalnych utworów w amerykańskiej muzyce klasycznej.

3. *Rodeo* (1942)

Rodeo to balet, który przedstawia życie kowboja w Ameryce. Muzyka jest pełna energii i radości, a jednocześnie odzwierciedla różnorodność amerykańskiej kultury. Utwór zawiera znane tematy, takie jak *Hoedown*, które stały się popularne w muzyce ludowej.

4. *Lincoln Portrait* (1942)

To utwór orkiestrowy, w którym wykorzystano fragmenty przemówień Abrahama Lincolna. Muzyka jest połączeniem elementów patriotycznych i refleksyjnych, co sprawia, że dzieło ma silny ładunek emocjonalny.

5. *Symphony No. 3* (1946)

Symfonia ta, znana jako *Symfonia amerykańska*, łączy w sobie różne style i wpływy. Muzyka jest bogata w melodie i rytmy, co sprawia, że dzieło jest zarówno dynamiczne, jak i liryczne.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Inspiracje folklorystyczne: Copland czerpał inspirację z amerykańskiego folkloru, co można usłyszeć w wielu jego dziełach. Jego muzyka często odzwierciedlała proste wartości i tradycje, które uważał za fundamentalne dla amerykańskiej kultury.

- Dziwne połączenia: W młodości Copland był zafascynowany jazzem, co przyczyniło się do jego eksperymentowania z formą i stylem. Używał elementów jazzu w swoich kompozycjach, co czyniło je oryginalnymi i nowatorskimi.

- Nauczyciel i mentor: Po powrocie do Stanów Zjednoczonych Copland stał się mentorem dla wielu młodych kompozytorów. Jego podejście do nauczania koncentrowało się na zachęcaniu uczniów do eksploracji własnych głosów i stylów.

- Wielkie uznanie: W 1970 roku Copland otrzymał Medal Wolności, co było zwieńczeniem jego kariery jako kompozytora i ikony amerykańskiej muzyki. Jego wpływ na kulturę amerykańską i muzykę klasyczną był nie do przecenienia.

Aaron Copland pozostaje jednym z najważniejszych amerykańskich kompozytorów XX wieku. Jego muzyka, łącząca w sobie różne tradycje, emocje i estetykę, przyczyniła się do ukształtowania amerykańskiego stylu muzycznego, który do dziś inspiruje artystów na całym świecie.

ARCANGELO CORELLI

Arcangelo Corelli (ur. 17 lutego 1653 r. w Fusignano, zm. 8 stycznia 1713 r. w Rzymie) był włoskim kompozytorem, skrzypkiem i pedagogiem, który odegrał kluczową rolę w rozwoju muzyki barokowej, zwłaszcza instrumentalnej. Corelli jest uznawany za jednego z najwybitniejszych skrzypków swoich czasów, a także za pioniera form muzycznych, takich jak koncert solowy i concerto grosso, które

miały ogromny wpływ na późniejszy rozwój muzyki. Jego twórczość charakteryzuje się elegancją, klarownością formy oraz wyrafinowaną techniką skrzypcową.

Corelli urodził się w małym miasteczku Fusignano, położonym niedaleko Rawenny, we Włoszech. Początkowe lekcje muzyki pobierał w Faenzy i Bolonii, gdzie studiował pod kierunkiem Giovanniego Benvenutoiego i Leonarda Brugnoli. Już w młodości dał się poznać jako niezwykle utalentowany skrzypek, a jego umiejętności szybko zdobyły uznanie.

Około 1675 roku Corelli przeniósł się do Rzymu, gdzie rozpoczął swoją karierę jako kompozytor i skrzypek. Tam nawiązał kontakt z arystokratycznymi mecenasami, m.in. z kardynałem Pietro Ottobonim, u którego mieszkał przez wiele lat i dla którego organizował koncerty w pałacu Ottoboniego. W Rzymie Corelli stał się jedną z najważniejszych postaci życia muzycznego i szybko zdobył sławę jako wirtuoz skrzypiec, kompozytor i dyrygent. Był również wybitnym pedagogiem, a do grona jego uczniów należeli m.in. Francesco Geminiani i Pietro Locatelli.

Corelli odegrał kluczową rolę w rozwoju techniki skrzypcowej, ustanawiając standardy wykonawcze, które miały wpływ na wielu późniejszych kompozytorów, takich jak Antonio Vivaldi, Johann Sebastian Bach czy Georg Friedrich Händel. Jego styl kompozytorski wyróżniał się elegancją i logiką strukturalną, a także dbałością o melodykę i harmonikę.

Arcangelo Corelli zmarł w 1713 roku w Rzymie. Jego wpływ na muzykę barokową, a zwłaszcza na instrumentalną, był ogromny, a jego dzieła do dziś są cenione i regularnie wykonywane.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. Concerti grossi, op. 6 (1714, wyd. pośmiertnie)

Jest to jedno z najważniejszych dzieł Corellego, a także jeden z najwcześniejszych cykli koncertów grossi, które wywarły ogromny wpływ

na rozwój tej formy. Zbiór zawiera 12 koncertów, z których każdy podzielony jest na kilka części. Concerto grosso to forma, w której niewielka grupa solistów (concertino) kontrastuje z większą orkiestrą (ripieno). Dzieła te wyróżniają się bogatą polifonią, subtelną grą kontrastów i wyrafinowaną melodyką.

2. *Sonaty na skrzypce i basso continuo, op. 5* (1700)

To zbiór 12 sonat na skrzypce i basso continuo, który ustanowił standardy techniczne i interpretacyjne dla muzyki skrzypcowej w XVIII wieku. W szczególności słynna jest *Sonata nr 12 d-moll La Follia*, oparta na popularnym w tamtych czasach temacie *Folia*. Ta kompozycja jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych i często wykonywanych utworów barokowych.

3. *Sonaty triowe, op. 1 i op. 3* (1681, 1689)

Corelli wywarł duży wpływ na rozwój muzyki kameralnej dzięki swoim sonatom triowym, w których dwie górne linie melodyczne dialogują z linią basu. Jego sonaty triowe stały się wzorem dla wielu późniejszych kompozytorów, a ich elegancja i równowaga formy przyciągają słuchaczy do dziś.

4. *Sonaty da camera, op. 2 i op. 4* (1685, 1694)

Zbiory te, napisane w stylu sonata da camera, czyli sonat tanecznych, składają się z szeregu tańców, takich jak allemande, courante, sarabanda i gigue. Dzieła te łączą wirtuozowską technikę skrzypcową z prostą, ale wyrafinowaną formą taneczną.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Mistrz kontrapunktu: Corelli był znany ze swojej zdolności do komponowania w stylu polifonicznym, co sprawiało, że jego muzyka była pełna wyrafinowanych kontrastów i symetrii. Johann Sebastian Bach cenił twórczość Corellego i studiował jego dzieła, włączając niektóre z jego technik kontrapunktu do swoich własnych kompozycji.

- Wpływ na technikę skrzypcową: Corelli jest uważany za jednego z twórców nowoczesnej techniki skrzypcowej. Jego sonaty na skrzypce

ustanowiły nowe standardy gry i były używane jako materiał dydaktyczny przez kolejne pokolenia skrzypków. Jego uczniowie, tacy jak Francesco Geminiani, rozpowszechniali techniki Corellego w całej Europie.

- **Muzyk na dworze papieskim:** Corelli przez wiele lat związany był z dworem kardynała Ottoboniego w Rzymie, gdzie organizował i dyrygował licznymi koncertami. Kardynał, wielki miłośnik sztuki i muzyki, był jednym z najważniejszych mecenasów Corellego. Dzięki wsparciu Ottoboniego, Corelli mógł rozwijać swoje kompozytorskie zdolności i zdobyć międzynarodową sławę.

- **Spokój i skromność:** Corelli był znany z łagodnego i spokojnego charakteru. W przeciwieństwie do wielu innych kompozytorów baroku, unikał konfliktów i skandali. Jego życie było podporządkowane muzyce i sztuce, a Rzym stał się centrum jego działalności artystycznej, gdzie żył otoczony szacunkiem i uznaniem.

- **Nieśmiałość przed operą:** Chociaż Corelli odnosił sukcesy jako kompozytor muzyki instrumentalnej, nigdy nie skomponował opery, co w tamtym czasie było uważane za najważniejszą formę wyrazu kompozytorskiego. Niektórzy twierdzą, że Corelli miał zbyt wielki szacunek dla muzyki operowej i obawiał się, że nie sprostą oczekiwaniom publiczności.

Arcangelo Corelli, choć dziś znany przede wszystkim jako mistrz muzyki instrumentalnej, był jednym z najważniejszych kompozytorów swojego czasu. Jego wkład w rozwój muzyki barokowej, zwłaszcza w zakresie techniki skrzypcowej i formy sonat oraz koncertów, sprawił, że jego twórczość nadal jest ceniona i studiowana przez muzyków i teoretyków na całym świecie.

PIOTR CZAJKOWSKI

Piotr Iljicz Czajkowski (ur. 7 maja 1840 r. w Wotkińsku, zm. 6 listopada 1893 r. w Petersburgu) był jednym z najwybitniejszych rosyjskich kompozytorów romantyzmu, którego twórczość do dziś

pozostaje popularna na całym świecie. Znany jest przede wszystkim ze swoich symfonii, koncertów, baletów oraz oper. Jego muzyka łączy w sobie tradycje rosyjskiej muzyki ludowej z zachodnioeuropejskimi formami klasycznymi, co nadaje jej wyjątkowy charakter emocjonalny i melodyczny.

Piotr Czajkowski pochodził z inteligentkiej rodziny. Jego ojciec był inżynierem, a matka miała pochodzenie francusko-alzackie. Od najmłodszych lat wykazywał zainteresowanie muzyką, lecz jego ojciec początkowo kładł nacisk na tradycyjną edukację. W 1859 roku Czajkowski ukończył studia prawnicze w Petersburgu, a przez pewien czas pracował w Ministerstwie Sprawiedliwości. Ostatecznie jednak postanowił poświęcić się muzyce i rozpoczął studia w nowo otwartym Konserwatorium Petersburskim pod kierunkiem Antona Rubinsteina.

W latach 1866–1878 Czajkowski był profesorem kompozycji w Konserwatorium Moskiewskim, ale jego kariera jako kompozytora rozwijała się już od 1865 roku. Jego twórczość szybko zyskała uznanie, jednak Czajkowski zmagał się z problemami osobistymi – cierpiał na depresję i zmagał się z trudnościami wynikającymi z jego orientacji seksualnej. Ze względów obyczajowych nie można było mówić o tym w ówczesnej Rosji.

Jednym z najważniejszych momentów w jego życiu była relacja z bogatą mecenaską Nadieżdą von Meck, która wspierała finansowo Czajkowskiego przez wiele lat, choć nigdy osobiście się nie spotkali. W 1893 roku, kilka dni po premierze jego *VI Symfonii (Patetycznej)*, Czajkowski zmarł w Petersburgu w niejasnych okolicznościach, prawdopodobnie na skutek cholery.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. Jezioro łabędzie (1876)

To jeden z najbardziej znanych baletów w historii muzyki, który stał się symbolem gatunku. Historia księżniczki Odety, zamienionej w łabędzia przez złego czarnoksiężnika Rotbarta, zdobyła serca widzów

na całym świecie. Muzyka Czajkowskiego, pełna liryzmu i dramatyzmu, doskonale oddaje napięcie i emocje tej opowieści. Słynny *Taniec łabędzi* jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych fragmentów baletowych w historii.

2. *Dziadek do orzechów* (1892)

Drugi słynny balet Czajkowskiego, oparty na opowiadaniu E.T.A. Hoffmanna, stał się nieodłącznym elementem świątecznych tradycji na całym świecie. Historia Klary, która dostaje pod choinkę magicznego Dziadka do orzechów, jest pełna fantastycznych postaci i scen. Muzyka, zwłaszcza Taniec Cukrowej Wieszczyki i Walc Kwiatów, stała się ikoną muzyki baletowej.

3. *Symfonia nr 6 h-moll Patetyczna*, op. 74 (1893)

To ostatnia symfonia Czajkowskiego, którą kompozytor uważał za swoje największe osiągnięcie. Dzieło to jest pełne emocjonalnej głębi, napięcia i mroku. Symfonia kończy się niespodziewanie spokojnym i melancholijnym finałem, co wywołało szok u publiczności podczas premiery. Kilka dni po premierze Czajkowski zmarł, co dodało dziełu dodatkowej, tragicznej symboliki.

4. *Koncert fortepianowy nr 1 b-moll*, op. 23 (1875)

Jeden z najczęściej wykonywanych koncertów fortepianowych na świecie, którego słynne otwarcie (potężne akordy fortepianu i rozbudowany motyw w orkiestrze) stało się symbolem rosyjskiej muzyki romantycznej. Koncert ten jest wirtuozerski, pełen dramatyzmu i ekspresji, co sprawiło, że stał się niezwykle popularny.

5. *Symfonia nr 4 f-moll*, op. 36 (1877)

Symfonia ta została skomponowana w czasie, gdy Czajkowski przechodził przez osobisty kryzys. Dzieło wyraża uczucia walki z przeznaczeniem, a motyw „fatum”, pojawiający się w pierwszej części, towarzyszy całej symfonii. Symfonia jest pełna kontrastów – od dramatycznych momentów po radosny finał.

6. *Eugeniusz Oniegin* (1879)

Opera *Eugeniusz Oniegin*, oparta na poemacie Aleksandra Puszkina, to jedno z najważniejszych dzieł operowych Czajkowskiego.

Opowiada o tragicznej miłości Tatiany do tytułowego bohatera, który odrzuca jej uczucie, a później sam zostaje odrzucony. Opera jest pełna liryzmu i psychologicznej głębi.

7. *Romeo i Julia* (1869)

Symfoniczna uwertura-fantazja na podstawie tragedii Szekspira to jeden z najbardziej znanych utworów Czajkowskiego. Pełna pasji i emocji, wprowadza słynny motyw miłosny, który stał się jednym z najbardziej rozpoznawalnych tematów muzycznych w historii.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Listy z Nadieżdą von Meck: Nadieżda von Meck, bogata wdowa, była najważniejszym mecenasem Czajkowskiego. Choć przez lata wymieniali setki listów, nigdy nie spotkali się osobiście. Relacja z von Meck pozwoliła kompozytorowi na swobodne tworzenie bez troski o finanse, ale zakończyła się w sposób dramatyczny – von Meck nagle zerwała kontakt i przestała wspierać kompozytora, co wywołało jego głębokie rozczarowanie.

- Trudne małżeństwo: W 1877 roku Czajkowski zdecydował się na małżeństwo z Antoniną Miljukową, co okazało się katastrofalną decyzją. Kompozytor nie kochał swojej żony, a małżeństwo było dla niego źródłem ogromnego stresu, co doprowadziło go do załamania nerwowego i próby samobójczej. Wkrótce potem opuścił żonę, a małżeństwo zakończyło się separacją.

- Emocjonalna muzyka: Czajkowski był znany ze swojej wrażliwości i skłonności do melancholii, co wyrażało się w jego muzyce. Wiele jego dzieł, zwłaszcza symfonie, opery i balety, pełne są emocjonalnej głębi i dramatyzmu, co odzwierciedlało jego wewnętrzne zmagania życiowe.

- Śmierć w niejasnych okolicznościach: Oficjalnie przyjmuje się, że Czajkowski zmarł na skutek zakażenia cholera, po wypiciu nieprzegotowanej wody. Jednak pojawiają się spekulacje, że kompozytor mógł popełnić samobójstwo, choć teorie te nie są jednoznacznie potwierdzone.

- Relacje z grupą „Potężna Gromadka”: Czajkowski miał trudne relacje z grupą rosyjskich kompozytorów narodowych, znaną jako „Potężna Gromadka” lub „Rosyjska Piątka”. Czajkowski nie zgadzał się z ich podejściem do muzyki, które było zorientowane na narodowość i surowość stylu, co prowadziło do pewnych napięć między nimi.

Piotr Czajkowski pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów muzyki romantycznej, a jego twórczość nadal fascynuje i wzrusza publiczność na całym świecie. Jego dzieła, pełne liryzmu, emocji i dramatyzmu, odzwierciedlają złożoność jego życia i talentu.

CLAUDE DEBUSSY

Claude Achille Debussy (ur. 22 sierpnia 1862 r. w Saint-Germain-en-Laye, zm. 25 marca 1918 r. w Paryżu) był francuskim kompozytorem i jednym z najważniejszych twórców muzyki przełomu XIX i XX wieku. Jego nowatorskie podejście do harmonii, formy i kolorystyki dźwiękowej miało ogromny wpływ na rozwój muzyki współczesnej. Debussy jest często uważany za prekursora impresjonizmu w muzyce, choć sam odrzucał tę etykietę. Jego kompozycje charakteryzują się subtelnnością, bogactwem barw dźwiękowych oraz niezwyklej wrażliwością na atmosferę i nastrój.

Debussy pochodził z skromnej rodziny – jego ojciec prowadził mały sklep, a matka była szwaczką. Talent muzyczny Claude’a został dostrzeżony w młodym wieku, co skłoniło jego rodziców do zapisania go do Konserwatorium Paryskiego, gdzie studiował fortepian, harmonię i kompozycję. W 1884 roku zdobył prestiżową Prix de Rome za kantatę *L’Enfant prodigue*, co umożliwiło mu kilkuletni pobyt w Villa Medici w Rzymie, jednak Debussy nie czuł się tam dobrze i krytykował ograniczenia narzucone przez akademicką edukację muzyczną.

W dorosłym życiu Debussy stał się centralną postacią paryskiego życia artystycznego, utrzymując kontakty z czołowymi malarzami,

pisarzami i intelektualistami. W 1902 roku jego opera *Pelléas i Mélisande* odniosła wielki sukces, co przyniosło mu międzynarodową sławę. Debussy zmagał się jednak z problemami zdrowotnymi (cierpiał na raka) oraz osobistymi – jego burzliwe związki i małżeństwa często były tematem plotek. Zmarł w 1918 roku w Paryżu, podczas trwającego niemieckiego bombardowania miasta w trakcie I wojny światowej.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Preludium do Popołudnia Fauna* (*Prélude à l'après-midi d'un faune*, 1894)

To jedno z najważniejszych dzieł Debussy'ego, uważane za początek nowoczesnej muzyki orkiestrowej. Utwór, oparty na poemacie Stéphane'a Mallarmégo, oddaje senne i zmysłowe obrazy fauna odpoczywającego po południu. Debussy wprowadził tutaj nowatorskie podejście do harmonii, rytmu i orkiestracji, tworząc dzieło pełne subtelnych barw i atmosfery. *Preludium* to jedno z najbardziej rozpoznawalnych dzieł impresjonistycznych w muzyce.

2. *Pelléas i Mélisande* (1902)

Debussy spędził ponad dekadę nad swoją jedyną operą, która stała się przełomem w jego karierze. *Pelléas i Mélisande*, oparta na symbolistycznej sztuce Maurice'a Maeterlincka, to opera odrzucająca tradycyjne formy dramatyczne i wokalne. Zamiast wielkich arii, Debussy wprowadza subtelne dialogi i przeplata je niezwykle oryginalną muzyką orkiestrową, która buduje nastrój tajemniczości i nieuchwytności.

3. *La Mer* (1905)

To trzyczęściowy poemat symfoniczny, który jest hołdem dla potęgi i piękna morza. Debussy, zainspirowany dźwiękami natury i swoją fascynacją wodą, stworzył dzieło, które jest pełne impresjonistycznych barw i harmonii. Utwór ten często uznawany jest za jedno z najwybitniejszych dzieł symfonicznych XX wieku, a każda część oddaje inne aspekty morza – od spokojnej tafli wody po burzliwe fale.

4. *Estampes* (1903)

To trzyczęściowy cykl fortepianowy, który oddaje egzotyczne krajobrazy dźwiękowe. W *Estampes* Debussy maluje muzyczne obrazy – od orientalnych inspiracji w *Pagodes*, przez hiszpańskie klimaty w *Soirée dans Grenade*, po melancholijną francuską atmosferę w *Jardins sous la pluie*. Utwór ten jest doskonałym przykładem na to, jak Debussy potrafił przekładać wizualne wrażenia na muzyczne dźwięki.

5. *Clair de Lune* (1890, z suity *Suite Bergamasque*)

Jeden z najbardziej znanych i rozpoznawalnych utworów fortepianowych Debussy'ego, *Clair de Lune* to część czteroczęściowej *Suite Bergamasque*. Utwór ten, pełen liryzmu i delikatności, oddaje nastrojową, księżycową atmosferę. Pomimo swojej pozornej prostoty, kompozycja ta jest pełna harmonicznego złożoności i bogactwa.

6. *Images* (1905–1907)

To cykl sześciu utworów fortepianowych (dwa zeszyty), w którym Debussy kontynuuje eksperymenty z brzmieniem i strukturą. Każdy z utworów, takich jak *Reflets dans l'eau* czy *Poissons d'or*, stanowi dźwiękowy obraz, który oddaje ulotne wrażenia i atmosfery. *Images* to jeden z najważniejszych cykli fortepianowych Debussy'ego, który w pełni oddaje jego impresjonistyczne podejście do muzyki.

7. *Children's Corner* (1908)

To cykl sześciu utworów fortepianowych, napisanych dla córki Debussy'ego, Emmy, znanej jako „Chouchou”. Każdy z utworów ma charakter dziecięcy, jak np. *Doctor Gradus ad Parnassum*, żartobliwie nawiązujący do muzycznych ćwiczeń, czy *Golliwog's Cakewalk*, inspirowany ragtime'em. *Children's Corner* to przykład lekkości i humoru w twórczości Debussy'ego.

8. *Deux Arabesques* (1888–1891)

To jedno z najwcześniejszych i najpopularniejszych utworów fortepianowych Debussy'ego, pełne liryzmu i delikatności. Arabeski te ukazują młodego kompozytora w fazie poszukiwań stylu, jednak już tutaj widać jego subtelne podejście do melodii i harmonii.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Debussy i impresjonizm: Choć Debussy jest często kojarzony z impresjonizmem w muzyce, sam nie akceptował tej etykiety. Wolał określać swoją muzykę jako „symbole” lub „dźwiękowe wrażenia”. Jego podejście do harmonii i formy nawiązywało do malarstwa impresjonistycznego, zwłaszcza do twórczości Moneta, ale Debussy chciał unikać przypisania swojej muzyki do jednego ruchu artystycznego.

- Burzliwe życie miłosne: Debussy był znany z licznych, często skomplikowanych związków. Jednym z najbardziej dramatycznych epizodów była jego relacja z Gabrielle Dupont, z którą żył przez wiele lat. Gdy Debussy ją opuścił, aby związać się z Marie Vasnier, Dupont próbowała popełnić samobójstwo, co wywołało skandal w paryskim społeczeństwie.

- Córka „Chouchou”: Debussy miał jedno dziecko, córkę Emmę, zwaną „Chouchou”, której poświęcił cykl fortepianowy *Children's Corner*. Debussy bardzo kochał swoją córkę i często grał jej muzykę, której tonacja była pełna delikatności i radości. Niestety, „Chouchou” zmarła krótko po śmierci ojca, co było kolejnym bolesnym momentem w rodzinnej historii.

- Zamiłowanie do egzotyki: Debussy czerpał inspirację z muzyki różnych kultur, zwłaszcza z azjatyckich tradycji muzycznych. Zafascynowany był m.in. gamelanem jawańskim, który usłyszał podczas Wystawy Światowej w Paryżu w 1889 roku. Elementy egzotycznych skal i rytmów można dostrzec w takich utworach jak *Pagodes* z cyklu *Estampes*.

- Kompozycje pod wpływem literatury: Debussy był zafascynowany literaturą, zwłaszcza poezją symbolistyczną, i przyjaźnił się z takimi pisarzami, jak Stéphane Mallarmé i Paul Verlaine. Jego opera *Pelléas i Mélisande* jest oparta na symbolistycznym dramacie Maurice'a Maeterlincka, a wiele jego utworów fortepianowych czerpie inspirację z poezji i prozy.

Claude Debussy, poprzez swoje innowacje harmoniczne, strukturalne i kolorystyczne, stał się jednym z najważniejszych kompozytorów

muzyki przełomu wieków. Jego dzieła, pełne delikatności, tajemniczości i nieuchwytności, wywarły ogromny wpływ na muzykę XX wieku, inspirowając kolejne pokolenia kompozytorów i wykonawców.

JOHN DOWLAND

John Dowland (ur. prawdopodobnie 1563 r. w Londynie, zm. 20 lutego 1626 r. tamże) był jednym z najwybitniejszych kompozytorów i lutnistów okresu późnego renesansu, znanym przede wszystkim ze swoich melancholijnych pieśni oraz utworów na lutnię. Dowland był czołowym przedstawicielem muzyki angielskiej tego okresu, a jego twórczość wywarła wpływ na wielu późniejszych kompozytorów muzyki instrumentalnej i wokalne. Jego kompozycje, szczególnie pieśni solowe z akompaniamentem lutni, zdobyły wielką popularność w Anglii i Europie.

Dowland studiował w Londynie, prawdopodobnie w Chapel Royal, gdzie mógł zdobyć pierwsze muzyczne wykształcenie. Następnie studiował na Uniwersytecie w Oksfordzie, gdzie uzyskał tytuł bakałarza muzyki w 1588 roku. Pomimo że był jednym z najbardziej utalentowanych kompozytorów i lutnistów swojego czasu, nie udało mu się zdobyć stanowiska na dworze królewskim Elżbiety I, co niektórzy przypisują jego konwersji na katolicyzm w czasach, gdy religijne napięcia w Anglii były bardzo silne.

Dowland spędził wiele lat na kontynencie, szczególnie w Danii, gdzie od 1598 roku pełnił funkcję nadwornego lutnisty króla Christiana IV. Tam pracował przez niemal dekadę, komponując i koncertując na dworze królewskim. Powrócił do Anglii na początku XVII wieku i w 1612 roku został przyjęty na dwór króla Jakuba I jako lutnista.

Dowland był znany z melancholijnego charakteru swojej muzyki, czego przykładem są pieśni takie jak *Flow, my tears* i *I Saw My Lady Weep*. Mimo to komponował także bardziej radosne utwory, w tym taneczne kompozycje na lutnię. Jego twórczość charakteryzowała się

bogatymi harmoniami, skomplikowanym kontrapunktem i wyjątkowym zrozumieniem lutni jako instrumentu solowego. Zmarł w 1626 roku w Londynie, pozostawiając po sobie dzieła, które do dziś są wykonywane i cenione.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Lachrimae, or Seaven Teares* (1604)

To jedno z najważniejszych dzieł Dowlanda, zbiór siedmiu pawan (taniec dworski) na violę da gamba i lutnię. *Lachrimae* (łzy) to cykl melancholijnych kompozycji, które są uważane za szczytowe osiągnięcie Dowlanda w muzyce instrumentalnej. Każda z pawan ma różny charakter, ale wszystkie łączy głęboki, refleksyjny nastrój.

2. *Flow, My Tears* (1596)

Jedna z najbardziej znanych pieśni Dowlanda, napisana w formie lamentu. Utwór ten zdobył ogromną popularność i stał się ikoną muzyki renesansowej. Został wielokrotnie aranżowany, zarówno w czasach Dowlanda, jak i później, a jego melancholijny charakter jest typowy dla stylu kompozytora.

3. *The First Book of Songs or Ayres* (1597)

To pierwszy z czterech tomów pieśni, które Dowland wydał w swojej karierze. *The First Book of Songs* zawiera pieśni solowe z akompaniamentem lutni, które szybko stały się popularne w całej Anglii. Dowland wprowadził w nich nowy, unikalny styl, łączący tekst z muzyką w sposób, który idealnie oddaje emocje zawarte w tekstach.

4. *In Darkness Let Me Dwell* (1610)

Jest to kolejny przykład mistrzowskiej melancholii Dowlanda. Tekst utworu opisuje głębokie poczucie smutku i osamotnienia, a muzyka podkreśla emocjonalny wymiar tekstu za pomocą dramatycznych interwałów i harmonii.

5. *Semper Dowland, semper dolens* (1600)

Tytuł tej kompozycji oznacza *Zawsze Dowland, zawsze smutny*, co doskonale odzwierciedla wizerunek kompozytora jako twórcy

melancholijnych utworów. Jest to instrumentalna pawa na lutnię, która, podobnie jak wiele innych jego utworów, zachwyca subtelnymi liniami melodycznymi i bogatą harmonią.

6. *The Second Book of Songs* (1600)

To drugi zbiór pieśni Dowlanda, który zawiera utwory na głos z akompaniamentem lutni. Jest to kontynuacja jego wcześniejszych osiągnięć w dziedzinie pieśni, a teksty utworów są równie liryczne i pełne emocji jak w pierwszym tomie.

7. *A Pilgrimes Solace* (1612)

Ostatni tom pieśni wydany przez Dowlanda. Zawiera utwory o charakterze religijnym, w tym hymny i psalmy. Dzieło to odzwierciedla duchowe refleksje kompozytora w jego późniejszych latach życia.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Melancholia jako znak rozpoznawczy: Dowland zyskał reputację kompozytora melancholii, a jego pieśni często były smutne, pełne tęsknoty i refleksji. Sam Dowland przyznał, że jego melancholijny charakter wpływał na jego twórczość, co stało się jego znakiem rozpoznawczym. Dowcipnie odniósł się do tego w tytule jednego ze swoich utworów instrumentalnych – *Semper Dowland, semper dolens* (*Zawsze Dowland, zawsze smutny*).

- Rozczarowanie dworem Elżbiety I: Pomimo swoich talentów i popularności, Dowland nigdy nie został zatrudniony na dworze Elżbiety I. Powodem mogła być jego otwarta przynależność do Kościoła katolickiego, co w protestanckiej Anglii nie było mile widziane. Dopiero pod panowaniem Jakuba I został nadwornym lutnistą.

- Podróże po Europie: Przez wiele lat Dowland podróżował po Europie, pracując na dworach m.in. we Francji i Danii. Jego muzyka była popularna nie tylko w Anglii, ale także na kontynencie, gdzie zdobywał uznanie jako wirtuoz lutni.

- Nawiązania do współczesnych: Dowland był znany nie tylko ze swoich kompozycji, ale również z tego, że chętnie nawiązywał do

twórczości innych kompozytorów, w tym Orlanda Gibbonsa i Williama Byrda, z którymi współpracował. Z jednej strony inspirował się ich technikami, z drugiej wypracował własny styl, który do dziś pozostaje wyjątkowy.

- Znaczenie lutni: Dowland był mistrzem lutni, a jego twórczość na ten instrument stanowi kamień milowy w rozwoju muzyki lutniowej. Jego kompozycje na lutnię do dziś są uważane za jedne z najważniejszych w tym repertuarze.

John Dowland pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów muzyki renesansowej, a jego utwory na lutnię i pieśni są do dziś uważane za arcydzieła muzyki wokalne i instrumentalnej. Jego melancholijna twórczość, choć powstała w XVI i XVII wieku, nadal porusza i zachwyca współczesnych słuchaczy.

EDWARD ELGAR

Sir Edward William Elgar (ur. 2 czerwca 1857 r. w Broadheath, zm. 23 lutego 1934 r. w Worcester) był brytyjskim kompozytorem, którego muzyka stała się symbolem brytyjskiego ducha narodowego na przełomie XIX i XX wieku. Jest najbardziej znany z takich dzieł, jak *Enigma Variations*, *Pomp and Circumstance Marches*, *Koncert wiolonczelowy e-moll* oraz *Gerontiusz*. Jego muzyka, łącząca tradycję z innowacją, zajmuje szczególne miejsce w brytyjskim kanonie klasycznym.

Elgar urodził się w skromnej rodzinie; jego ojciec był właścicielem sklepu muzycznego i stroicielem fortepianów. Mimo że nie pochodził z muzycznej arystokracji, Elgar od najmłodszych lat miał dostęp do instrumentów muzycznych i nut, co pozwoliło mu rozwijać swój talent. Jego edukacja muzyczna była w dużej mierze samoukowa, co wyróżniało go na tle innych kompozytorów. W młodości Elgar pracował jako nauczyciel muzyki, dyrygent i organista w Worcester. Długo zmagał się z brakiem uznania, ale dzięki wytrwałości i wsparciu żony,

Alice Roberts, która była także jego mentorką, osiągnął międzynarodowy sukces.

Elgar zdobył sławę stosunkowo późno, dopiero w 1899 roku, gdy jego *Wariacje Enigmy* zostały entuzjastycznie przyjęte przez krytyków i publiczność. Później jego kariera rozwijała się błyskawicznie, co zaowocowało mianowaniem go królewskim kompozytorem oraz otrzymaniem licznych honorów, w tym tytułu szlacheckiego. W latach późniejszych tworzył zarówno utwory instrumentalne, jak i wokalne, które cieszyły się uznaniem na całym świecie.

Elgar odszedł w 1934 roku po długiej chorobie, pozostawiając po sobie spuściznę, która miała ogromny wpływ na muzykę brytyjską. Jego twórczość, głęboko zakorzeniona w tradycji, ale jednocześnie nowoczesna w wyrazie emocjonalnym, przyniosła mu trwałe miejsce w historii muzyki.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Wariacje Enigmy (Enigma Variations)*, op. 36 (1899)

To jedno z najważniejszych i najbardziej tajemniczych dzieł Elgara, zbudowane na 14 wariacjach, z których każda jest portretem jednej z bliskich osób kompozytora. Najbardziej znana jest *Nimrod*, będąca hołdem dla jego przyjaciela i mentora Augusta Jaegera. Sam „enigma” odnosi się do ukrytej, nieujawnionej melodii, której tożsamość była przedmiotem wielu spekulacji, choć Elgar nigdy jej nie wyjaśnił.

2. *Pomp and Circumstance Marches*, op. 39 (1901–1930)

Cykl pięciu marszów, z których najbardziej znany jest Marsz nr 1. Temat ten stał się synonimem brytyjskiego ducha narodowego, a jego fragment – *Land of Hope and Glory* – jest często wykonywany podczas oficjalnych wydarzeń, takich jak *Last Night of the Proms*. Te marsze są zarówno triumfalne, jak i liryczne, co przyniosło im szeroką popularność.

3. *Koncert wiolonczelowy e-moll*, op. 85 (1919)

To jedno z najbardziej poruszających dzieł w literaturze wiolonczelowej. Koncert wiolonczelowy jest pełen melancholii i refleksji,

co często interpretowane jest jako wyraz smutku Elgara po I wojnie światowej. Utwór nie odniósł od razu sukcesu, ale zyskał na popularności dzięki wspaniałym interpretacjom, zwłaszcza Jacqueline du Pré w latach 60.

4. *Sen Gerontiusa (The Dream of Gerontius)*, op. 38 (1900)

To oratorium, oparte na poemacie kardynała Johna Henry'ego Newmana, jest jednym z największych osiągnięć Elgara. Opowiada o podróży duszy Gerontiusa po śmierci, aż do spotkania z Bogiem. *Sen Gerontiusa* wyróżnia się emocjonalną głębią i dramatyzmem, a także piękną muzyką choralną. Jest uznawany za jedno z najwybitniejszych dzieł w brytyjskiej muzyce sakralnej.

5. *Koncert skrzypcowy h-moll*, op. 61 (1910)

Jeden z najbardziej wymagających technicznie i emocjonalnie koncertów skrzypcowych, napisany z myślą o słynnym skrzypku Fritzu Kreislerze. Koncert ten, podobnie jak koncert wiolonczelowy, jest pełen liryzmu, ale także dramatyzmu i głębokiej ekspresji.

6. *Introductory and Allegro*” op. 47 (1905)

Utwór napisany na kwartet smyczkowy i orkiestrę smyczkową, jest przykładem mistrzowskiego wykorzystania formy koncertującej. Elgar w tym dziele połączył elegancję klasycyzmu z intensywnością emocji typowych dla romantyzmu.

7. *Falstaff*, op. 68 (1913)

To symfoniczny poemat oparty na postaci Sir Johna Falstaffa z dramatów Szekspira. Utwór ten jest wyjątkowym portretem tej barwnej postaci, pełnym humoru, ale także refleksji i melancholii. Elgar ukazał tu swoje mistrzostwo w muzycznej narracji.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Samouk wśród muzycznych elit: Elgar, w przeciwieństwie do wielu wielkich kompozytorów, nie otrzymał formalnego wykształcenia w prestiżowych europejskich uczelniach muzycznych. Większość swoich umiejętności zdobył samodzielnie, co czyni jego późniejsze

sukcesy tym bardziej imponującymi. Jego pozycja była tym bardziej nietypowa, że długo był niedoceniany w elitarnym środowisku brytyjskich muzyków.

- Pomoc żony w karierze: Żona Elgara, Alice, była nie tylko jego największym wsparciem, ale także pełniła funkcję jego menedżera i doradcy. Jej wiara w talent męża, nawet wtedy, gdy on sam wątpił w swoje możliwości, była kluczowa dla jego kariery. Jej śmierć w 1920 roku była dla Elgara ogromnym ciosem, po którym nigdy w pełni się nie podniósł.

- Intrygująca *Enigma*: Elgar nigdy nie ujawnił, na jakiej melodii oparta jest tajemnicza *Enigma* w jego wariacjach. Wielu muzykologów próbowało odkryć ten sekret, ale do dziś zagadka pozostaje nierozwiązana. Elgar lubił grywać w muzyczne zagadki, co przysporzyło *Enigmie* dodatkowej popularności.

- Motocyklowy entuzjasta: Mimo że Elgar jest znany jako tradycjonalista w muzyce, w życiu prywatnym miał swoje ekscentryczne hobby – uwielbiał motocykle. Często można go było spotkać na długich przejazdach po wiejskich drogach Worcestershire, gdzie mieszkał. Jazda na motocyklu dawała mu poczucie wolności i relaksu.

- *Pomp and Circumstance* na studniówkach: Fragment z jego *Pomp and Circumstance* stał się synonimem ceremonii akademickich, zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych, gdzie jest tradycyjnie grany podczas rozdania dyplomów na uniwersytetach i szkołach średnich. Utwór ten, choć pierwotnie stworzony dla brytyjskiej publiczności, zyskał międzynarodową popularność.

Edward Elgar pozostaje jednym z najbardziej rozpoznawalnych brytyjskich kompozytorów, którego muzyka miała nie tylko ogromny wpływ na rozwój brytyjskiej kultury, ale także na muzykę symfoniczną na całym świecie. Jego twórczość, pełna głębokiej emocjonalności i mistrzostwa formy, wciąż porusza publiczność i stanowi fundament brytyjskiego repertuaru klasycznego.

GEORGE ENESCU

George Enescu (ur. 19 sierpnia 1881 r. w Liveni, zm. 4 maja 1955 r. w Paryżu) był rumuńskim kompozytorem, skrzypkiem, pianistą, dyrygentem i pedagogiem, uznawanym za jednego z najwybitniejszych muzyków XX wieku. Enescu łączył w swojej twórczości elementy rumuńskiej muzyki ludowej z zaawansowaną europejską techniką kompozytorską, dzięki czemu stał się jednym z najważniejszych twórców narodowego stylu rumuńskiego w muzyce klasycznej.

Enescu wykazywał talent muzyczny od wczesnego dzieciństwa. W wieku czterech lat zaczął grać na skrzypcach, a w wieku siedmiu lat został przyjęty do Konserwatorium Wiedeńskiego, gdzie studiował grę na skrzypcach i kompozycję. Uczył się tam pod kierunkiem wybitnych nauczycieli, takich jak Joseph Hellmesberger i Robert Fuchs. Po ukończeniu studiów w Wiedniu kontynuował edukację muzyczną w Konserwatorium Paryskim, gdzie uczył się u takich mistrzów, jak Gabriel Fauré (kompozycja) i Martin Marsick (skrzypce).

Jego pierwszym wielkim sukcesem była *Poema Română* (*Poemat rumuński*), zaprezentowana w 1898 roku w Paryżu, która odzwierciedlała jego silne związki z ojczyzną Rumunią. Wkrótce zdobył międzynarodową sławę jako wybitny skrzypek, dyrygent i kompozytor, często podróżując po Europie i Stanach Zjednoczonych.

W latach 20. XX wieku Enescu działał jako pedagog, a wśród jego uczniów byli tak znani muzycy, jak Yehudi Menuhin, który później wielokrotnie wspominał o ogromnym wpływie Enescu na swoją karierę. Jako kompozytor tworzył muzykę orkiestrową, kameralną, operową oraz chóralną, łącząc w niej klasyczne techniki z rumuńskimi melodiami i rytmami.

Enescu zmarł w 1955 roku w Paryżu, pozostawiając po sobie bogatą spuściznę, która miała ogromny wpływ na rozwój muzyki rumuńskiej oraz europejskiej.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Rapsodia rumuńska nr 1 A-dur, op. 11* (1901)

Jedno z najważniejszych dzieł Enescu, które zdobyło międzynarodową sławę. *Rapsodia rumuńska* opiera się na tradycyjnych melodiach ludowych z regionów Rumunii i jest pełna żywiołowości oraz energii. To dzieło, wraz z drugą rapsodią, stało się symbolem narodowej muzyki rumuńskiej.

2. *Rapsodia rumuńska nr 2 D-dur, op. 11* (1901)

Druga rapsodia Enescu różni się od pierwszej, ponieważ ma bardziej refleksyjny, melancholijny charakter. Obie rapsodie stały się ulubionymi utworami w repertuarze wielu orkiestr na całym świecie i są uznawane za jedne z najważniejszych przykładów twórczości inspirowanej muzyką ludową.

3. *Sonata na skrzypce i fortepian nr 3 a-moll, op. 25* (1926)

Sonata ta nosi podtytuł „W stylu ludowym rumuńskim” i jest jednym z najważniejszych utworów kameralnych Enescu. Wykorzystuje elementy tradycyjnej muzyki rumuńskiej, w tym nietypowe skale i rytmy, łącząc je z zaawansowaną techniką kompozytorską. To dzieło pełne wirtuozerii, które oddaje esencję rumuńskiej muzyki.

4. *Opera Oedipe* (1936)

Jest to monumentalne dzieło Enescu, które przedstawia historię Edypa, postaci z mitologii greckiej. *Oedipe* jest uznawana za jedno z najważniejszych dzieł operowych XX wieku, choć w czasach współczesnych nie zdobyła takiej popularności, jak inne jego utwory. Opera ta charakteryzuje się wyjątkową głębią emocjonalną i symbolicznym językiem muzycznym, co czyni ją dziełem trudnym, ale fascynującym.

5. *Koncert skrzypcowy* (1948–1955, niedokończony)

Enescu pracował nad koncertem skrzypcowym przez wiele lat, ale nie udało mu się go ukończyć. Mimo to, istniejące fragmenty ukazują wyjątkowy talent kompozytora w pisaniu dla skrzypiec, z których był przecież znany jako jeden z największych wirtuozów swojego czasu.

6. Oratorium *Strigoii* (1902)

To wczesne dzieło chóralno-orkiestrowe Enescu, które przedstawia mroczną i pełną dramatyzmu historię. *Strigoii* oparte jest na poezji Mihaila Eminescu i zawiera wiele elementów dramatycznych, które przypominają późniejsze dzieła chóralne kompozytora.

7. *Oktet na smyczki C-dur, op. 7* (1900)

To kameralne dzieło skomponowane przez młodego Enescu, które jest technicznym arcydziełem w zakresie kompozycji. Oktet pokazuje jego zaawansowaną umiejętność prowadzenia głosów, łączenia skomplikowanych faktur oraz jego wyjątkowy talent w komponowaniu muzyki kameralnej.

8. *Suita na orkiestrę nr 1 C-dur, op. 9* (1903)

Dzieło to jest pełne bogatych kolorów i oryginalnych rozwiązań rytmicznych, odzwierciedlających wpływ tradycyjnej muzyki rumuńskiej. Suita pokazuje ogromną wszechstronność Enescu jako kompozytora muzyki orkiestrowej.

WYDAWNICTWO | PETRUS OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Cudowne dziecko: Enescu zaczął komponować już jako dziecko. Mając zaledwie 5 lat napisał pierwsze proste utwory, a w wieku 7 lat został przyjęty do Konserwatorium Wiedeńskiego, gdzie od razu wyróżniał się jako cudowne dziecko muzyki.

- Uczeń Faurégo i przyjaciel Ravela: Enescu studiował w Paryżu pod kierunkiem Gabriela Faurégo, z którym nawiązał bliską relację. Był także przyjacielem Maurice'a Ravela, a ich wzajemna inspiracja i wymiana muzycznych idei były kluczowe dla rozwoju stylu obu kompozytorów.

- Nauczyciel Yehudi Menuhina: Enescu był nauczycielem jednego z największych skrzypków XX wieku, Yehudi Menuhina. Menuhin wielokrotnie podkreślał, jak ogromny wpływ miał Enescu na jego artystyczny rozwój. Mówił o nim jako o swoim mistrzu i wzorze, a ich przyjaźń trwała przez wiele lat.

- Miłość do muzyki ludowej: Enescu z pasją zbierał i studiował rumuńską muzykę ludową, która była dla niego jednym z głównych źródeł inspiracji. Wiele z jego utworów opiera się na tradycyjnych rumuńskich melodiach i rytmach, co nadaje jego twórczości charakterystyczny narodowy styl.

- Niedokończone dzieło: *Koncert skrzypcowy* Enescu, nad którym pracował przez wiele lat, nigdy nie został ukończony. Fragmenty tego dzieła wskazują jednak na wyjątkowe mistrzostwo, które mogło uczynić ten koncert jednym z najważniejszych dzieł na skrzypce w XX wieku.

- Człowiek o wielkich zainteresowaniach: Enescu interesował się nie tylko muzyką, ale także literaturą, filozofią i sztuką. Był człowiekiem o szerokiej wiedzy i wykształceniu, co wpłynęło na jego twórczość, nadając jej głębszy kontekst intelektualny.

George Enescu był jednym z najważniejszych kompozytorów i muzyków XX wieku, a jego twórczość, łącząca wpływy rumuńskiej muzyki ludowej z zaawansowaną techniką europejską, pozostaje źródłem inspiracji dla współczesnych kompozytorów. Jego dorobek, choć często niedoceniany poza Rumunią, zyskał uznanie wśród najwybitniejszych muzyków i pedagogów na całym świecie.

MANUEL DE FALLA

Manuel de Falla y Matheu (ur. 23 listopada 1876 r. w Kadyksie, zm. 14 listopada 1946 r. w Alta Gracia, Argentyna) był jednym z najwybitniejszych kompozytorów hiszpańskich XX wieku. Jego twórczość, silnie zakorzeniona w hiszpańskim folklorze, wywarła ogromny wpływ na muzykę narodową Hiszpanii. Falla był mistrzem łączenia tradycyjnych rytmów i melodii hiszpańskich z nowoczesnymi technikami kompozytorskimi, w tym impresjonizmem, co dało mu miejsce w panteonie najwybitniejszych kompozytorów swoich czasów.

Manuel de Falla dorastał w Kadyksie, gdzie już od młodych lat wykazywał zainteresowanie muzyką. Rozpoczął formalne studia

w Madrycie pod kierunkiem Felipe Pedrelli, który zaszczerpił w nim miłość do hiszpańskiej muzyki ludowej i dawnej. Po zakończeniu studiów de Falla przeniósł się do Paryża w 1907 roku, gdzie jego twórczość zyskała międzynarodowe uznanie. W Paryżu spotkał takich twórców, jak Claude Debussy, Maurice Ravel czy Paul Dukas, co miało kluczowy wpływ na rozwój jego stylu, łączącego hiszpański temperament z francuskim impresjonizmem.

Po wybuchu I wojny światowej w 1914 roku Falla wrócił do Hiszpanii, gdzie powstały jego najważniejsze dzieła. Był jednym z czołowych przedstawicieli hiszpańskiego renesansu muzycznego, przywracającego do życia bogactwo hiszpańskiej tradycji muzycznej. Po zakończeniu hiszpańskiej wojny domowej, de Falla opuścił Hiszpanię, nie akceptując rządów generała Francisco Franco, i osiedlił się w Argentynie, gdzie spędził ostatnie lata swojego życia.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *El amor brujo* (1915)

El amor brujo to balet z elementami wokalnymi, będący jednym z najbardziej znanych dzieł de Falli. Opowiada historię miłosnych czarów i zazdrości w andaluzyjskim środowisku cygańskim. Utwór ten wykorzystuje motywy flamenco, w tym słynną *Danza ritual del fuego* (*Taniec rytualny ognia*), który do dziś jest popularnym utworem koncertowym.

2. *La vida breve* (1905)

Jest to jednoaktowa opera o tragicznej miłości, która była jednym z pierwszych sukcesów kompozytora. *La vida breve* ukazuje wpływy hiszpańskiego folkloru oraz impresjonistycznych technik orkiestrowych, łącząc je w bogatą, pełną emocji opowieść o nieszczęśliwej miłości w środowisku andaluzyjskim.

3. *El sombrero de tres picos* (1917)

El sombrero de tres picos (*Trójgraniasty kapelusz*) to balet na zamówienie Siergieja Diagilewa dla jego Baletów Rosyjskich. Dzieło oparte

jest na komediowej opowieści o miłości, zazdrości i sprycie w hiszpańskiej wiosce. Pablo Picasso zaprojektował scenografię i kostiumy do tej produkcji, a balet zdobył międzynarodowe uznanie dzięki energii, humorowi i wykorzystaniu tradycyjnych hiszpańskich tańców.

4. *Noches en los jardines de España* (1916)

Noches en los jardines de España (*Noc w ogrodach Hiszpanii*) to suita na fortepian i orkiestrę, zainspirowana pięknem hiszpańskich pejzaży. Składa się z trzech części, z których każda odzwierciedla inny aspekt hiszpańskiej natury. Dzieło to ma charakter impresjonistyczny, pełen subtelnych harmonii i delikatnych barw orkiestrowych, odzwierciedlających wpływ francuskich kompozytorów.

5. *Homenajes* (1939)

Jest to cykl utworów instrumentalnych, poświęconych pamięci różnych kompozytorów, w tym Claude'a Debussy'ego. *Homenaje a Debussy* jest najbardziej znanym fragmentem tego cyklu, będącym wyrazem hołdu dla jednego z największych mistrzów impresjonizmu, który wywarł ogromny wpływ na twórczość de Falli.

6. *Atlántida* (niedokończone dzieło)

Atlántida to monumentalna kantata sceniczna, której de Falla nigdy nie ukończył. Dzieło oparte na poetyckim eposie Jacinta Verdaguera opowiada o mitologicznym kontynencie Atlantydzie. Po śmierci de Falli kantata została dokończona przez jego ucznia, Ernesta Halfftera.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Wpływy impresjonizmu: Pobyt w Paryżu i znajomość z kompozytorami francuskimi, takimi jak Debussy i Ravel, miały ogromny wpływ na twórczość de Falli. Choć był głęboko związany z hiszpańskim folklorem, jego muzyka charakteryzuje się subtelnym, impresjonistycznym kolorytem, szczególnie widocznym w takich dziełach jak *Noches en los jardines de España*.

- Współpraca z Diagilewem i Picassem: *El sombrero de tres picos* był wynikiem współpracy de Falli z Siergiejem Diagilewem, założycielem

słynnych Baletów Rosyjskich, oraz Pablem Picassem, który zaprojektował scenografię i kostiumy do tego baletu. Produkcja odniosła ogromny sukces i była wielokrotnie wystawiana na całym świecie.

- Emigracja do Argentyny: Po zakończeniu hiszpańskiej wojny domowej w 1939 roku, Falla opuścił Hiszpanię i osiedlił się w Argentynie, gdzie spędził ostatnie lata swojego życia. Choć mieszkał daleko od ojczyzny, do końca życia pozostał oddany hiszpańskiej kulturze, a jego muzyka nadal była silnie związana z tradycjami Hiszpanii.

- Dedykacja muzyce sakralnej: Pod koniec życia de Falla coraz bardziej skłaniał się ku muzyce religijnej. Jego ostatnie, niedokończone dzieło, *Atlántida*, jest dowodem na jego zainteresowanie tematami duchowymi i mitologicznymi, a także hołdem dla hiszpańskiego dziedzictwa kulturowego.

Manuel de Falla był jednym z najważniejszych twórców hiszpańskiej muzyki XX wieku. Jego twórczość, łącząca tradycyjne hiszpańskie rytmy z nowoczesnymi technikami kompozytorskimi, ugruntowała jego pozycję jako twórcy, który potrafił zbalansować narodową tradycję z europejskim modernizmem. Jego dzieła pozostają nie tylko ważnym elementem hiszpańskiego dziedzictwa kulturowego, ale również wciąż cieszą się ogromnym uznaniem na całym świecie.

GABRIEL FAURÉ

Gabriel Urbain Fauré (ur. 12 maja 1845 r. w Pamiers, zm. 4 listopada 1924 r. w Paryżu) był francuskim kompozytorem, organistą, pianistą i pedagogiem, uważanym za jednego z najwybitniejszych przedstawicieli francuskiej muzyki późnoromantycznej i wczesnego modernizmu. Jego twórczość wywarła ogromny wpływ na rozwój muzyki francuskiej, a szczególnie na kompozytorów takich jak Maurice Ravel i Claude Debussy. Styl Faurégo łączył w sobie delikatność, subtelność, innowacyjne harmonie i melodyjność, które stanowiły inspirację dla późniejszych kompozytorów.

Fauré urodził się w rodzinie niezwiązanej z muzyką, ale od najmłodszych lat wykazywał ogromny talent muzyczny. Jako dziecko został wysłany do École Niedermeyer w Paryżu, gdzie uczył się muzyki sakralnej i organowej pod kierunkiem Camille'a Saint-Saënsa, z którym z czasem nawiązał bliską przyjaźń. Po ukończeniu szkoły został organistą i nauczycielem muzyki. Przez większość życia pracował jako organista, najpierw w kościele Saint-Sulpice, a później w kościele La Madeleine w Paryżu.

Jego kariera kompozytorska rozwijała się powoli, a wiele z jego najważniejszych dzieł zostało odkrytych i docenionych dopiero po jego śmierci. Fauré był również wybitnym pedagogiem; w latach 1905–1920 pełnił funkcję dyrektora Konserwatorium Paryskiego, gdzie wykształcił pokolenie kompozytorów, takich jak Maurice Ravel i Nadia Boulanger. Jego późniejsze życie było naznaczone stopniową utratą słuchu, co nie przeszkodziło mu w kontynuowaniu twórczości kompozytorskiej.

Fauré zmarł w 1924 roku w Paryżu, a jego pogrzeb stał się wielkim wydarzeniem narodowym we Francji. Został pochowany na cmentarzu Passy.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. Requiem, op. 48 (1887–1890)

Jest to jedno z najśłynniejszych i najbardziej poruszających dzieł Faurégo. *Requiem* różni się od innych dzieł tego gatunku swoją subtelnością, delikatnością i refleksyjnym charakterem. Fauré odszedł od dramatycznych akcentów charakterystycznych dla mszy żałobnych, nadając swojemu „Requiem” bardziej kontemplacyjny i pogodny nastrój. Najbardziej znane części tego utworu to *Pie Jesu* i *In Paradisum*.

2. Pavana, op. 50 (1887)

Pavana to jeden z najbardziej znanych utworów orkiestrowych Faurégo. To subtelne, eleganckie dzieło na orkiestrę i opcjonalnie chór, utrzymane w tanecznym rytmie, stało się popularne zarówno

jako utwór koncertowy, jak i baletowy. *Pavana* wyróżnia się delikatną melodyką i wyrafinowaną harmoniką, które są charakterystyczne dla stylu Faurégo.

3. *Dolly*, op. 56 (1893–1896)

To cykl sześciu utworów na fortepian na cztery ręce, skomponowanych z myślą o Helene Bardac, córce jego bliskiej przyjaciółki. *Dolly* to dzieło pełne wdzięku i lekkości, które odzwierciedla dziecięcą bez troskę i ciepło. Jeden z najbardziej znanych fragmentów tego cyklu to *Berceuse*.

4. Pieśni (m.in. *Après un rêve*, *Clair de Lune*, *Les berceaux*)

Fauré skomponował wiele pieśni, które do dziś pozostają w repertuarze śpiewaków na całym świecie. Jego pieśni cechują się subtelnością, liryzmem i wyrafinowaną harmonią. *Après un rêve* i *Clair de Lune* to jedne z najbardziej znanych i poruszających przykładów jego twórczości wokalne.

5. *Sonata na skrzypce i fortepian A-dur*, op. 13 (1875–1876)

To jedno z jego najważniejszych dzieł kameralnych, które zyskało uznanie za swoją liryczną, pełną emocji narrację. Sonata ta stała się kamieniem milowym w repertuarze muzyki kameralnej, a jej melodyjność i wyrafinowana faktura odzwierciedlają talent Faurégo w komponowaniu na małe zespoły instrumentalne.

6. *Sonata na wiolonczelę i fortepian d-moll*, op. 109 (1921)

Napisana w późnym okresie życia Faurégo, ta sonata ukazuje jego dojrzały styl, w którym klarowność formy łączy się z subtelną głębią emocji. Jest to utwór pełen melancholii, refleksji i delikatnej ekspresji.

7. *Fantazja na flet i orkiestrę*, op. 79 (1898)

Jest to jeden z najważniejszych utworów na flet w repertuarze koncertowym. Fantazja jest utworem pełnym lekkości i wirtuozerii, a jednocześnie wyrafinowanej harmonii, która charakteryzuje twórczość Faurégo.

8. *Nocturnes* i *Barcarolles*

Cykl fortepianowych *Nocturnes* i *Barcarolles* Faurégo to dzieła, które ukazują jego subtelną ekspresję i harmoniczne innowacje. Te

miniatury fortepianowe są pełne elegancji, wyrafinowania i delikatnej emocjonalności.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Nauczyciel i dyrektor: Fauré przez wiele lat był związany z Konserwatorium Paryskim, najpierw jako nauczyciel kompozycji, a później jako jego dyrektor. Jego uczniami byli m.in. Maurice Ravel, Nadia Boulanger i George Enescu, co potwierdza jego wpływ na całe pokolenie kompozytorów.

- Trudne początki kariery: Fauré przez wiele lat zmagał się z brakiem uznania i problemami finansowymi. Jego muzyka, zwłaszcza te bardziej nowatorskie kompozycje, nie zawsze spotykała się z entuzjazmem publiczności. Dopiero w późniejszych latach, dzięki poparciu uczniów i innych kompozytorów, jego twórczość zaczęła być powszechnie doceniana.

- Przyjaźń z Camille'em Saint-Saëns: Saint-Saëns był nauczycielem Faurégo, a ich relacja przekształciła się w bliską przyjaźń, która trwała przez wiele lat. Saint-Saëns miał ogromny wpływ na rozwój muzyczny Faurégo, a ich bliskie więzi były wyjątkowe w środowisku muzycznym tamtych czasów.

- Utrata słuchu: W późniejszych latach życia Fauré cierpiał na postępującą utratę słuchu, co utrudniało mu zarówno pracę kompozytorską, jak i dyrygencką. Mimo tego nie zrezygnował z tworzenia muzyki, a jego późniejsze dzieła ukazują głębię emocjonalną i duchową refleksję.

- Relacje z uczniami: Fauré miał bliskie relacje z wieloma swoimi uczniami, z których wielu odniosło ogromne sukcesy. Jednym z najbardziej znanych uczniów był Maurice Ravel, choć ich relacje były czasami napięte, zwłaszcza po tym, jak Ravel nie otrzymał prestiżowej nagrody Prix de Rome, co było uznawane za kontrowersyjny werdykt w środowisku muzycznym.

Gabriel Fauré pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów francuskich, którego subtelna i wyrafinowana muzyka wywarła

ogromny wpływ na rozwój muzyki w XX wieku. Jego dzieła, pełne harmonii, liryzmu i innowacji, wciąż fascynują i inspirować współczesnych muzyków oraz melomanów na całym świecie.

CÉSAR FRANCK

César-Auguste Franck (ur. 10 grudnia 1822 r. w Liège, zm. 8 listopada 1890 r. w Paryżu) był francusko-belgijskim kompozytorem, organistą i pedagogiem, jednym z najważniejszych twórców muzyki francuskiej XIX wieku. Jego twórczość, choć początkowo niedoceniana, miała ogromny wpływ na rozwój muzyki symfonicznej, organowej, kameralnej i sakralnej. Franck łączył w swojej muzyce tradycje klasyczne z nowatorskimi rozwiązaniami harmonicznymi, co czyniło go jednym z prekursorów nowoczesnej muzyki francuskiej.

Franck urodził się w Liège, w rodzinie o flamandzkich korzeniach, i już w młodym wieku wykazywał niezwykle talenty muzyczne. Jego ojciec, widząc potencjał syna, zaaranżował mu intensywne lekcje muzyki, w nadziei, że César stanie się cudownym dzieckiem. W 1835 roku Franck wyjechał do Paryża, gdzie studiował w Konserwatorium Paryskim pod okiem takich pedagogów, jak Antoine Reicha i François Benoist. Chociaż jego wczesna twórczość spotkała się z mieszanymi reakcjami, z czasem Franck zyskał uznanie jako wirtuoz organów.

W 1858 roku został organistą w paryskim kościele Sainte-Clothilde, gdzie zasłynął jako wybitny improwizator na organach. Jego działalność pedagogiczna i twórcza była związana z Konserwatorium Paryskim, gdzie uczył kompozycji. Jego uczniami byli m.in. Vincent d'Indy, Paul Dukas i Ernest Chausson, co przyczyniło się do ukształtowania nowej szkoły muzyki francuskiej.

Jako kompozytor Franck zyskał międzynarodowe uznanie dopiero w późniejszych latach życia. Jego muzyka wyróżnia się głęboką duchowością, złożonymi strukturami formalnymi, oraz nowatorskim podejściem do harmonii, w tym wykorzystaniem chromatyką i cyklicznej

formy, która łączy różne części utworu za pomocą powracających tematów.

Franck zmarł w Paryżu w 1890 roku, pozostawiając po sobie bogaty dorobek, który wpłynął na rozwój późniejszej muzyki francuskiej i europejskiej.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Symfonia d-moll* (1888)

To jedno z najważniejszych dzieł symfonicznych Francka i kluczowy przykład jego cyklicznej formy. *Symfonia d-moll* spotkała się początkowo z chłodnym przyjęciem, ale z czasem stała się jednym z kamieni milowych muzyki francuskiej. Symfonia wyróżnia się monumentalnością, bogactwem harmonicznym oraz wyraźnym powrotem tematów w różnych częściach utworu, co było charakterystycznym zabiegiem kompozytora.

2. *Preludium, chorał i fuga* (1884)

Jest to jeden z najsłynniejszych utworów fortepianowych Francka, będący połączeniem formy barokowej z romantyczną ekspresją. Utwór ukazuje wirtuozowskie możliwości fortepianu i jest znakomitym przykładem twórczej syntezy tradycji polifonii z harmonicznymi innowacjami kompozytora.

3. *Sonata A-dur na skrzypce i fortepian* (1886)

Jedna z najsłynniejszych sonat skrzypcowych w literaturze muzycznej, napisana z okazji ślubu skrzypka Eugène'a Ysaÿe. *Sonata A-dur* to arcydzieło muzyki kameralnej, w którym Franck w pełni rozwija swoją koncepcję cyklicznej formy, łącząc wszystkie cztery części utworu powracającymi tematami. Sonata ta wyróżnia się głęboką emocjonalnością, liryzmem i wirtuozerią.

4. *Chorał nr 3 a-moll na organy* (1890)

Jest to jedno z trzech wielkich dzieł na organy, które Franck skomponował pod koniec życia. *Chorał nr 3* pokazuje pełnię możliwości organów jako instrumentu, łącząc monumentalność z duchową

głębią. Utwór ten jest jednym z najważniejszych dzieł organowych XIX wieku.

5. *Le Chasseur maudit* (1882)

Ten poemat symfoniczny oparty na balladzie Gottfrieda Augusta Bürgera opowiada historię przekłętego myśliwego, który zostaje potępiony za polowanie w niedzielę. Muzyka oddaje dramatyzm i grozę tej opowieści, wykorzystując bogatą orkiestrację i dynamiczne kontrasty.

6. *Les Béatitudes* (1869–1879)

To jedno z najważniejszych dzieł sakralnych Francka, monumentalne oratorium, które zajęło kompozytorowi dziesięć lat pracy. *Les Béatitudes* to muzyczna interpretacja ośmiu błogosławieństw z Ewangelii Mateusza, napisana na chór, solistów i orkiestrę. Dzieło wyróżnia się mistyczną atmosferą i głębokim religijnym przesłaniem.

7. *Variations symphoniques* (1885)

Jest to koncert na fortepian i orkiestrę, w którym Franck łączy elementy symfonii, koncertu i formy wariacyjnej. Utwór ten jest znakomitym przykładem innowacyjnego podejścia Francka do formy i harmonii, a także wyrafinowanej integracji solisty z orkiestrą.

8. *Kwintet fortepianowy f-moll* (1879)

To jedno z jego najważniejszych dzieł kameralnych, pełne intensywnych emocji i harmonicznymi innowacji. Kwintet ten uważany jest za jedno z najbardziej ekspresyjnych dzieł Francka, gdzie kompozytor ukazuje pełnię swojej muzycznej wizji, balansując pomiędzy liryzmem a dramatyzmem.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Niespełnione marzenia ojca: Ojciec Francka miał nadzieję, że jego syn zostanie cudownym dzieckiem i zrobi karierę podobną do Mozarta. Dlatego César musiał odbywać intensywne lekcje gry na fortepianie i organach już od najmłodszych lat. Mimo że Franck odniósł sukces, ojciec naciskał, aby César grał na licznych koncertach, co nie do końca odpowiadało jego artystycznym ambicjom.

- Rygorystyczny nauczyciel: Franck, będąc pedagogiem w Konserwatorium Paryskim, zyskał sobie opinię surowego, ale niezwykle oddanego nauczyciela. Jego lekcje były znane z rygoru, ale także z inspiracji, którą przekazywał swoim uczniom, takim jak Vincent d'Indy, Paul Dukas i Ernest Chausson.

- Organy jako narzędzie duchowości: Franck jako organista w kościele Sainte-Clotilde rozwijał swoje umiejętności improwizacyjne i traktował organy jako instrument pozwalający mu na wyrażenie głębokich emocji duchowych. Jego twórczość organowa, choć nie była obfita, miała ogromny wpływ na rozwój literatury organowej we Francji.

- Oddanie religii: Franck był głęboko religijny, co odzwierciedlało się zarówno w jego życiu, jak i w twórczości. Wiara katolicka była dla niego inspiracją, zwłaszcza w jego muzyce sakralnej, w tym w monumentalnych dziełach takich jak oratorium *Les Béatitudes*.

- Opóźnione uznanie: Mimo że Franck był cenionym organistą i pedagogiem, jego kompozycje nie od razu zdobyły uznanie. Dopiero w ostatnich latach życia i po jego śmierci muzyka Francka zaczęła zyskiwać większą popularność, a jego innowacyjne podejście do harmonii i formy zyskało uznanie kolejnych pokoleń.

César Franck pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów francuskich XIX wieku. Jego innowacyjne podejście do harmonii, struktury muzycznej oraz głęboka duchowość wpłynęły na rozwój muzyki francuskiej i europejskiej. Choć przez większą część swojego życia pozostawał niedoceniany, jego twórczość zyskała późniejsze uznanie i stała się inspiracją dla wielu kompozytorów XX wieku.

GIOVANNI GABRIELI

Giovanni Gabrieli (ur. ok. 1554/1557 w Wenecji, zm. 12 sierpnia 1612 tamże) był włoskim kompozytorem i organistą, jednym z najważniejszych twórców muzyki późnego renesansu i wczesnego

baroku. Gabrieli odegrał kluczową rolę w rozwoju muzyki chóralnej i instrumentalnej, a jego twórczość miała ogromny wpływ na europejską muzykę sakralną i instrumentalną. Był również jednym z pionierów techniki „cori spezzati”, czyli przestrzennego rozmieszczenia zespołów wokalnych i instrumentalnych, co stworzyło unikalny efekt stereo w muzyce.

Giovanni Gabrieli pochodził z muzycznej rodziny; jego wuj, Andrea Gabrieli, był również wybitnym kompozytorem i organistą. To właśnie pod jego kierunkiem Giovanni zdobywał pierwsze muzyczne doświadczenia. Prawdopodobnie studiował również w Monachium u słynnego kompozytora Orlando di Lasso, co miało wpływ na jego dalszy rozwój artystyczny.

W 1585 roku Gabrieli został mianowany głównym organistą i kompozytorem w bazylice św. Marka w Wenecji, jednym z najważniejszych ośrodków muzyki sakralnej w tamtych czasach. Jako organista bazyliki pełnił kluczową funkcję w organizacji muzyki liturgicznej, a także w rozwoju muzyki instrumentalnej w tej słynnej świątyni. Gabrieli zrewolucjonizował muzykę wokalną i instrumentalną, wprowadzając do niej nowe elementy polichóralne oraz stosując technikę koncertującą, która miała olbrzymi wpływ na późniejszy rozwój muzyki barokowej.

Giovanni Gabrieli był jednym z pierwszych kompozytorów, którzy zaczęli dokładnie notować dynamikę i instrumentację w swoich kompozycjach, co przyczyniło się do wzrostu znaczenia muzyki instrumentalnej. Jego twórczość wywarła ogromny wpływ na muzykę niemiecką, a Johann Sebastian Bach oraz Heinrich Schütz czerpali inspirację z jego kompozycji.

Gabrieli zmarł w 1612 roku, pozostawiając po sobie bogatą spuściznę muzyczną, która do dziś jest powszechnie uznawana za kamień milowy w rozwoju europejskiej muzyki sakralnej i instrumentalnej.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Sacrae symphoniae* (1597)

Jeden z najważniejszych zbiorów muzyki instrumentalnej i wokально-instrumentalnej Gabriego. *Sacrae symphoniae* to monumentalny cykl dzieł, w którym Gabrieli w pełni wykorzystał możliwości przestrzennego rozmieszczenia zespołów instrumentalnych i wokalnych. Zbiór ten zawiera zarówno muzykę religijną, jak i utwory instrumentalne, które są uznawane za kamienie milowe w rozwoju muzyki polichóralnej.

2. *Canzoni e Sonate* (1615)

Opublikowany po śmierci Gabrieli zbiór utworów instrumentalnych, który składa się z canzon i sonat. Te utwory są często wykonywane przez zespoły dęte, a niektóre z nich, takie jak *Canzon septimi toni*, stały się klasycznym przykładem wczesnobarokowej muzyki instrumentalnej.

3. *In Ecclesiis* (1605)

To jedno z najbardziej znanych dzieł sakralnych Gabriego, które stanowi doskonały przykład jego techniki polichóralnej. Utwór ten jest pełen kontrastów między chórami, solistami i instrumentami, co nadaje mu wyjątkowy efekt dramatyczny. *In Ecclesiis* jest uważane za jedno z najwybitniejszych dzieł muzyki sakralnej tamtych czasów.

4. *Magnificat* (1597)

Wersja *Magnificatu* Gabriego jest pełna majestatycznej harmonii i wielogłosowości. W dziele tym Gabrieli umiejętnie wykorzystuje kontrasty między chórami a instrumentami, co tworzy niezwykle dynamiczny efekt. *Magnificat* było wykonywane w bazylice św. Marka i jest jednym z najważniejszych przykładów wczesnobarokowej muzyki sakralnej.

5. *Sonata pian' e forte* (1597)

Jest to jeden z pierwszych znanych przykładów muzyki, w której zapisano dynamiczne oznaczenia, takie jak piano (cicho) i forte (głośno). Utwór ten jest ważnym osiągnięciem w historii muzyki,

ponieważ wprowadza dokładne oznaczenia dynamiki, co było nowatorskie na tamte czasy.

6. *Missa Pange Lingua* (ok. 1600)

Ta msza opiera się na słynnym chorałowym hymnie *Pange Lingua*. Dzieło Gabrielego wyróżnia się wykorzystaniem technik polichóralnych, które były charakterystyczne dla twórczości weneckiej, tworząc niezwykle bogatą fakturę harmoniczną.

7. *Jubilate Deo* (1615)

To dzieło polichóralne, które ukazuje mistrzostwo Gabrielego w prowadzeniu różnych grup wokalnych i instrumentalnych. *Jubilate Deo* to pełne radości dzieło, które wykorzystywało bogactwo brzmieniowe, jakie oferowała architektura bazyliki św. Marka.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Rozwój techniki „cori spezzati”: Gabrieli pracował w bazylice św. Marka w Wenecji, której nietypowa architektura – z kilkoma chórami – inspirowała kompozytora do rozwijania techniki „cori spezzati”. Polegała ona na rozmieszczaniu zespołów wokalnych i instrumentalnych w różnych miejscach kościoła, co tworzyło efekt przestrzennego dialogu muzycznego. W praktyce oznaczało to, że różne grupy muzyków i śpiewaków odpowiadały sobie nawzajem, tworząc wrażenie echa, co było niezwykle nowatorskim i efektownym podejściem do kompozycji.

- Współpraca z Heinrichem Schützem: Jednym z najbardziej znanych uczniów Gabrielego był niemiecki kompozytor Heinrich Schütz, który przybył do Wenecji, aby studiować u niego techniki polichóralne i kompozycję. Schütz po powrocie do Niemiec rozpowszechnił idee Gabrielego, włączając je do swojej twórczości sakralnej, co miało wpływ na rozwój muzyki barokowej w Europie Północnej.

- Wpływ na rozwój muzyki instrumentalnej: Gabrieli był jednym z pierwszych kompozytorów, którzy traktowali muzykę instrumentalną jako autonomiczny gatunek, a nie tylko akompaniament do muzyki wokalne. Jego *Sonata pian' e forte* jest jednym z pierwszych

przykładów muzyki, w której pojawiają się szczegółowe oznaczenia dynamiki, co przyczyniło się do rozwoju techniki orkiestrowej i wirtuozerii instrumentalnej w późniejszej muzyce barokowej.

- **Wielkość chóru i orkiestry:** Gabrieli pracował w jednym z najbogatszych ośrodków muzycznych ówczesnej Europy, co pozwalało mu na komponowanie dzieł na wyjątkowo duże zespoły wokально-instrumentalne. W jego utworach brały udział nawet trzy chóry i orkiestry, co tworzyło olśniewające efekty dźwiękowe.

Giovanni Gabrieli był jednym z największych mistrzów późnego renesansu i wczesnego baroku, który poprzez swoje innowacyjne podejście do polichóralności i instrumentacji wywarł ogromny wpływ na rozwój muzyki sakralnej i instrumentalnej. Jego muzyka, pełna bogactwa dźwiękowego i dynamicznych kontrastów, do dziś zachwyca melomanów na całym świecie.

WYDAWCA PHILIP GLASS PETRUS

Philip Glass (ur. 31 stycznia 1937 r. w Baltimore, USA) jest jednym z najbardziej znanych amerykańskich kompozytorów XX i XXI wieku. Jest często kojarzony z ruchem minimalizmu, choć sam odrzuca to określenie, preferując termin „muzyka z powtarzalnymi strukturami”. Jego twórczość wywarła ogromny wpływ na rozwój muzyki współczesnej, łącząc elementy muzyki klasycznej, elektronicznej, rocka, jazzu, a także kultur i tradycji muzycznych z całego świata.

Glass pochodzi z rodziny żydowskich imigrantów z Litwy. Jego ojciec prowadził sklep muzyczny, co dało młodemu Philipowi dostęp do różnorodnych nagrań. Rozpoczął naukę gry na skrzypcach, a później na flecie. Studiował w Peabody Institute oraz na Uniwersytecie Chicagowskim, gdzie uzyskał stopień licencjata z filozofii i matematyki, zanim powrócił do muzyki. W latach 60. studiował w Juilliard School of Music w Nowym Jorku, a później w Paryżu pod okiem wybitnej kompozytorki Nadii Boulanger.

W Paryżu poznał również indyjskiego muzyka Ravi Shankara, co wywarło ogromny wpływ na jego twórczość, wprowadzając go w świat rytmiki i form muzyki Wschodu. Po powrocie do Stanów Zjednoczonych, Glass założył własny zespół Philip Glass Ensemble, z którym występował, wykonując swoje kompozycje oparte na powtarzalnych strukturach, minimalnych zmianach i rozwijających się cyklach. Wkrótce stał się jednym z czołowych kompozytorów nowojorskiej sceny muzycznej, współpracując z artystami z różnych dziedzin sztuki, w tym z reżyserami filmowymi, artystami wizualnymi i choreografami.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Einstein on the Beach* (1976)

Einstein on the Beach to przełomowa opera napisana we współpracy z reżyserem teatralnym Robertem Wilsonem. Opera, trwająca około pięciu godzin, jest jednym z najbardziej ikonicznych dzieł minimalizmu. Brak w niej tradycyjnej fabuły, a muzyka opiera się na powtarzających się strukturach rytmicznych i harmonicznym, które stopniowo ewoluują. Opera była rewolucyjna nie tylko ze względu na formę muzyczną, ale także na innowacyjne podejście do reżyserii, światła i choreografii.

2. *Satyagraha* (1980)

Satyagraha to druga opera z trylogii portretowej Glassa, poświęcona postaci Mahatmy Gandhiego i jego filozofii biernego oporu. Libretto tej opery opiera się na fragmentach z hinduskiego eposu *Bhagavadgita*, a muzyka, podobnie jak w innych dziełach Glassa, rozwija się poprzez repetycje i stopniowe zmiany rytmiczne i harmoniczne. Opera ta ma głęboki wymiar filozoficzny, ukazując Gandhiego jako duchowego lidera.

3. *Akhmaten* (1983)

Akhmaten to trzecia opera z trylogii portretowej, poświęcona faraonowi Echnatonowi, który wprowadził kult boga Atona w starożytnym Egipcie. Glass wprowadza do muzyki elementy starożytnych

rytmów i melodii, łącząc je z charakterystycznym dla siebie stylem minimalistycznym. Dzieło to jest jednym z najbardziej dramatycznych i pełnych emocji w dorobku Glassa.

4. *Koyaanisqatsi* (1982)

Koyaanisqatsi to ścieżka dźwiękowa do kultowego filmu dokumentalnego Godfreya Reggio, będąca częścią trylogii filmowej. Film nie ma dialogów ani narratora, a muzyka Glassa w połączeniu z niezwykłymi obrazami przedstawiającymi kontrasty między naturą a technologią, tworzy poruszający i medytacyjny obraz współczesnego świata. Ścieżka dźwiękowa, pełna powtarzalnych motywów i intensywnych rytmów, stała się jednym z najważniejszych przykładów minimalizmu w muzyce filmowej.

5. *Glassworks* (1981)

Glassworks to sześcioczęściowa kompozycja orkiestrowa, którą Glass stworzył z myślą o dotarciu do szerszej publiczności. To dzieło łączy w sobie charakterystyczne elementy jego muzyki, takie jak repetytywność i rozwój motywów, ale w bardziej przystępnej, klasycznej formie. *Glassworks* było dużym sukcesem i ugruntowało jego pozycję jako twórcy z pogranicza muzyki współczesnej i popularnej.

6. *The Hours* (2002)

Glass skomponował ścieżkę dźwiękową do filmu *Godziny*, który przyniósł mu wielkie uznanie i popularność wśród szerokiej publiczności. Muzyka ta, pełna nostalgii, liryzmu i charakterystycznych repetytywnych struktur, idealnie współgra z dramatyczną narracją filmu opartego na powieści Michaela Cunninghama. Ścieżka dźwiękowa otrzymała nominację do Oscara i jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych dzieł Glassa.

7. *Symfonia nr 5* (1999)

Symfonia ta jest monumentalnym dziełem, które łączy elementy muzyki sakralnej i religijnej z różnych tradycji światowych. Dzieło to jest próbą ukazania duchowego wymiaru ludzkości, a jego struktura zawiera zarówno chóralne, jak i orkiestrowe fragmenty, które tworzą majestatyczną i mistyczną całość.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Praca jako taksówkarz i hydraulik: W młodości, zanim zyskał międzynarodowe uznanie, Glass utrzymywał się z pracy jako taksówkarz i hydraulik. Chciał być niezależny finansowo, aby mieć wolność w komponowaniu swojej muzyki. Nawet gdy jego pierwsze wielkie dzieła, takie jak *Einstein on the Beach*, zdobyły uznanie, Glass nadal pracował, aby uniezależnić się od presji rynku muzycznego.

- Wpływ kultury Wschodu: Philip Glass był mocno zainspirowany kulturami wschodnimi, szczególnie muzyką indyjską i tybetańską. Jego współpraca z Ravi Shankarem miała kluczowy wpływ na rozwój jego twórczości. Rytmiczna precyzja, długie cykle repetytywne i medytacyjny charakter jego muzyki mają swoje korzenie w tradycji muzyki Wschodu.

- Współpraca z reżyserami filmowymi: Glass wielokrotnie współpracował z wybitnymi reżyserami filmowymi, takimi jak Godfrey Reggio, Martin Scorsese czy Errol Morris. Jego muzyka filmowa stała się równie wpływowa jak jego opery, a *Koyaanisqatsi* pozostaje jednym z najważniejszych przykładów współczesnej muzyki filmowej.

- Niechęć do określenia „minimalizm”: Chociaż Glass często jest kojarzony z minimalizmem, sam kompozytor odrzuca to określenie. Woli mówić o swojej muzyce jako o „muzyce z powtarzalnymi strukturami”, podkreślając, że jego twórczość zawiera wiele emocji i zmienności, które wykraczają poza proste, minimalistyczne podejście.

Philip Glass pozostaje jednym z najbardziej wpływowych i innowacyjnych kompozytorów współczesnych, a jego muzyka, pełna powtarzalnych struktur i głębokiego liryzmu, przemawia zarówno do szerokiej publiczności, jak i krytyków. Jego dzieła, opery i ścieżki dźwiękowe na stałe wpisały się w kanon współczesnej muzyki klasycznej.

MICHAŁ GLINKA

Michaił Iwanowicz Glinka (ur. 1 czerwca 1804 r. w Nowospasskoje, zm. 15 lutego 1857 r. w Berlinie) był rosyjskim kompozytorem, który uważany jest za ojca rosyjskiej muzyki klasycznej. Jego twórczość miała kluczowy wpływ na rozwój narodowej szkoły muzycznej w Rosji, a on sam stał się inspiracją dla późniejszych kompozytorów, takich jak członkowie „Potężnej Gromadki” (Bałakiriew, Musorgski, Borodin, Rimski-Korsakow, Cui). Glinka, jako pierwszy rosyjski kompozytor, zdołał stworzyć dzieła operowe i symfoniczne oparte na rosyjskim folklorze i tradycji, co uczyniło go jednym z pionierów muzyki narodowej.

Glinka urodził się w szlacheckiej rodzinie na wsi. Jego wczesne lata były naznaczone miłością do muzyki, którą rozwijał pod wpływem swojej babki, grającej na fortepianie. W dzieciństwie miał dostęp do domowego zespołu muzycznego, co wykształciło w nim wczesne zamiłowanie do muzyki. Początkowo studiował w Petersburgu, gdzie miał okazję rozwijać swoje umiejętności muzyczne. Później kontynuował edukację muzyczną w Niemczech, Włoszech i Francji, co pozwoliło mu na rozwinięcie stylu, łączącego wpływy zachodnioeuropejskiej muzyki klasycznej z rosyjskimi melodiami ludowymi.

Glinka stał się powszechnie znany w Rosji dzięki swoim operom, które odzwierciedlały rosyjskiego ducha narodowego i były przełomem w rosyjskiej kulturze muzycznej. Jego prace miały ogromny wpływ na rozwój muzyki narodowej w Rosji i inspirowały wielu przyszłych kompozytorów. Jego życie było pełne podróży, twórczości i relacji z wybitnymi postaciami ówczesnej kultury europejskiej.

Glinka zmarł w 1857 roku w Berlinie, podczas jednej z podróży zagranicznych, i został pochowany w Petersburgu. Jego spuścizna pozostaje jednym z filarów rosyjskiej muzyki klasycznej, a jego dzieła wciąż są wykonywane i cenione na całym świecie.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Życie za cara* (oryg. *Iwan Susanin*, 1836)

Ta opera historyczna jest uznawana za pierwszą rosyjską narodową operę. Opowiada o chłopie Iwanie Susaninie, który poświęca swoje życie, aby uratować cara przed polskimi najeźdźcami w XVII wieku. Dzieło to odznacza się wykorzystaniem rosyjskich melodii ludowych i jest wyrazem narodowej dumy. Opera odniosła ogromny sukces i zyskała uznanie zarówno w Rosji, jak i poza jej granicami.

2. *Ruslan i Ludmiła* (1842)

Druga opera Glinki, oparta na poemacie Aleksandra Puszkina, to jedno z najważniejszych dzieł rosyjskiego romantyzmu. Opera łączy elementy baśniowe, heroiczne i fantastyczne, opowiadając historię miłości rycerza Rusłana do księżniczki Ludmiły, która zostaje porwana przez złego czarnoksiężnika. Dzieło to, ze względu na swoją bogatą orkiestrację i melodyjność, miało ogromny wpływ na późniejszych rosyjskich kompozytorów.

3. *Walce-fantazja* (1839)

Walce-fantazja to jeden z najważniejszych utworów fortepianowych Glinki, który pokazuje jego mistrzostwo w kompozycji muzyki instrumentalnej. Utwór ten łączy romantyczny charakter walca z elementami rosyjskiego stylu, co nadaje mu wyjątkową jakość.

4. *Kamarinskaja* (1848)

Kamarinskaja to krótka symfoniczna fantazja, oparta na dwóch melodiach ludowych: pieśni weselnej i tańcu. Jest to dzieło, które wywarło głęboki wpływ na rosyjską muzykę orkiestrową, będąc pierwszą próbą wprowadzenia rosyjskiego folkloru do form symfonicznych. Utwór ten jest uznawany za kamień milowy w rozwoju rosyjskiej muzyki narodowej.

5. *Noc w Madrycie* (1848)

To jedno z najważniejszych dzieł Glinki inspirowanych jego podróżami do Hiszpanii. Kompozytor stworzył kilka utworów o tematyce hiszpańskiej, a *Noc w Madrycie* (oraz późniejsza *Jota aragońska*) to

najważniejsze z nich. Utwory te wprowadzają hiszpańskie motywy do rosyjskiej muzyki i są doskonałym przykładem umiejętności Glinki w integrowaniu elementów muzyki różnych kultur.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Podróże i wpływy zagraniczne:** Glinka był zapalonym podróżnikiem. Duży wpływ na jego twórczość miały podróże do Włoch, Francji, Niemiec i Hiszpanii. W Niemczech studiował u Carla Marii von Webera i Johanna Heinricha Bernhardta. Włochy, gdzie spędził kilka lat, zainspirowały go do tworzenia melodii w stylu bel canto, ale to kontakt z tradycją hiszpańską sprawił, że w jego twórczości pojawiły się elementy muzyki ludowej innych kultur.

- **Inspiracja dla „Potężnej Gromadki”:** Glinka zainspirował późniejszych kompozytorów rosyjskich, szczególnie członków „Potężnej Gromadki”, którzy widzieli w nim ojca rosyjskiej szkoły narodowej. Aleksandr Borodin, Modest Musorgski i Nikołaj Rimski-Korsakow często wspominali o wpływie Glinki na ich twórczość, a jego podejście do integracji muzyki ludowej z muzyką klasyczną było przez nich kontynuowane.

- **Kłopoty zdrowotne:** Glinka przez całe życie zmagał się z problemami zdrowotnymi, które ograniczały jego aktywność twórczą. Cierpiał na depresję oraz choroby nerwowe, co wpływało na jego zdolność do regularnej pracy. Mimo tych trudności, jego dzieła były pełne energii i narodowego ducha.

- **Śmierć w Berlinie:** Podczas jednej z podróży do Berlina w 1857 roku Glinka doznał udaru i zmarł w wieku 52 lat. Jego ciało zostało sprowadzone do Rosji, gdzie został pochowany na cmentarzu Tichwińskim przy klasztorze Aleksandra Newskiego w Petersburgu. Jego pogrzeb zgromadził tłumy ludzi, co świadczyło o wielkiej popularności, jaką cieszył się w swojej ojczyźnie.

Michaił Glinka pozostaje jednym z najbardziej wpływowych rosyjskich kompozytorów, a jego dzieła, wprowadzając elementy muzyki

ludowej do oper i muzyki symfonicznej, stały się fundamentem dla rozwoju narodowej szkoły muzycznej w Rosji. Dzięki swoim osiągnięciom zyskał miano „ojca rosyjskiej opery” i po dziś dzień jego muzyka cieszy się dużym uznaniem.

CHRISTOPH WILLIBALD GLUCK

Christoph Willibald Ritter von Gluck (ur. 2 lipca 1714 r. w Erasbach, Niemcy, zm. 15 listopada 1787 r. w Wiedniu) był niemieckim kompozytorem operowym, który zrewolucjonizował operę w XVIII wieku. Gluck jest najbardziej znany ze swoich reform operowych, które miały na celu uproszczenie formy opery i uczynienie jej bardziej dramatyczną i zrozumiałą. Jego innowacyjne podejście do muzyki operowej, polegające na zrezygnowaniu z nadmiernego ozdobnictwa na rzecz dramatyzmu i ekspresji, wpłynęło na późniejsze pokolenia kompozytorów, takich jak Wolfgang Amadeus Mozart i Ludwig van Beethoven.

Gluck urodził się w rodzinie leśniczego i już od młodości wykazywał zainteresowanie muzyką. Studiował w Pradze, a następnie wyjechał do Mediolanu, gdzie kształcił się pod kierunkiem Giovanniego Battisty Sammartiniego, czołowego kompozytora włoskiego. W Mediolanie zadebiutował swoją pierwszą operą *Artaserse* (1741), a jego kariera szybko się rozwijała. W kolejnych latach komponował opery we Włoszech, Niemczech i Austrii, zdobywając uznanie jako twórca oper seria.

Jednak najważniejszy etap jego twórczości przypadł na okres, kiedy zamieszkał w Wiedniu, gdzie podjął się reformy opery seria. Gluck dążył do odnowienia formy opery, która jego zdaniem stała się zbyt sztuczna i skomplikowana, z nadmiernym upodobaniem do wirtuozerii wokalnej kosztem dramatyzmu. Współpracując z librecistą Ranierim de Calzabigim, Gluck stworzył opery, które skupiały się na klarowności dramaturgii i integracji muzyki z akcją sceniczną.

Jego reforma opery osiągnęła kulminację w Paryżu, gdzie Gluck stworzył kilka ze swoich najważniejszych dzieł, w tym operę *Ifigenia*

w *Aulidzie* oraz francuską wersję *Orfeusza i Eurydyki*. Jego wpływ na rozwój opery we Francji i Europie był ogromny, a jego innowacyjne podejście do teatru muzycznego otworzyło nowe perspektywy dla tego gatunku.

Zmarł w Wiedniu w 1787 roku, ale jego dorobek muzyczny inspirował kolejne pokolenia kompozytorów.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Orfeusz i Eurydyka* (1762)

To jedna z najważniejszych oper Glucka, będąca sztandarowym przykładem jego reformy operowej. Opera ta różniła się od tradycyjnych oper seria dzięki uproszczonym formom muzycznym i większemu naciskowi na dramatyczny rozwój akcji. *Orfeusz i Eurydyka* opowiada mitologiczną historię Orfeusza, który udaje się do podziemi, aby przywrócić do życia swoją ukochaną Eurydykę. Utwór ten wyróżnia się prostotą i emocjonalną siłą, a także niezwykłym wykorzystaniem chóru i orkiestry.

2. *Alceste* (1767)

Opera *Alceste* była kolejnym ważnym krokiem w reformie operowej Glucka. Kompozytor zrezygnował z wirtuozowskich arii na rzecz bardziej wyrazistych i emocjonalnych form muzycznych. Opera opowiada o poświęceniu królowej Alceste, która zgadza się umrzeć za swojego męża, króla Admétosa. Dzieło to wyróżnia się powagą tematu i głębokim dramatyзмом, co czyni je jednym z najważniejszych osiągnięć Glucka.

3. *Ifigenia w Aulidzie* (1774)

Ifigenia w Aulidzie była pierwszą operą Glucka, którą skomponował na zlecenie Paryża. Opera opowiada o tragicznym dylemacie Agamemnona, który musi poświęcić swoją córkę Ifigenię, aby zyskać przychyłność bogów przed wojną trojańską. Gluck zastosował tutaj swoje zasady reformy operowej, kładąc nacisk na prostotę formy, dramatyzm i bezpośredniość emocji.

4. *Ifigenia na Taurydzie* (1779)

Ifigenia na Taurydzie jest kontynuacją losów Ifigenii i uznawana jest za arcydzieło operowe. Opera ta opowiada o Ifigenii, która, uratowana od śmierci, zostaje kapłanką na Taurydzie i spotyka swojego brata Orestesa. Dzieło to, podobnie jak inne opery Glucka, wyróżnia się dramatyczną narracją i głęboką emocjonalnością.

5. *Armida* (1777)

Opera ta oparta na *Jerozolimie wyzwolonej* Torquato Tasso opowiada historię czarodziejki Armidy i jej miłości do rycerza Rinalda. Gluck stworzył pełne emocji dzieło, w którym po raz kolejny zastosował swoje zasady reformy operowej, rezygnując z rozbudowanych partii wokalnych na rzecz integracji muzyki z dramaturgią sceniczną.

6. *Paride ed Elena* (1770)

Paride ed Elena to opera seria, opowiadająca historię miłości Parysa do Heleny, która wywołuje wojnę trojańską. Opera ta, choć mniej znana niż inne dzieła Glucka, jest kolejnym przykładem jego reformy operowej, a jej głównym atutem jest subtelna liryczność i piękno melodii.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Reforma opery:** Głównym celem Glucka było „odświeżenie” formy opery, która jego zdaniem zbyt często koncentrowała się na popisach wokalnych śpiewaków, kosztem dramatyizmu. W swoich operach zrezygnował z rozbudowanych arii da capo i skupił się na integralności dzieła scenicznego. Jego manifestem była przedmowa do opery *Alceste*, w której wyraził swoją ideę „prostej, prawdziwej muzyki”.

- **Walka z „włoskim stylem”:** Gluck musiał stawić czoła krytykom, którzy byli przywiązani do tradycyjnego włoskiego stylu operowego. Jego rywalizacja z włoskim kompozytorem Nicolą Piccinnim, znana jako „Wojna Gluckistów i Piccinnistów”, była jednym z najbardziej znanych konfliktów artystycznych XVIII wieku.

- Relacja z Marią Antoniną: Gluck był nauczycielem muzyki młodej Marii Antoniny, zanim została królową Francji. Kiedy Maria Antonina objęła tron we Francji, zapewniła Gluckowi prestiżowe zamówienia w Paryżu, gdzie stworzył swoje najważniejsze opery w stylu francuskim.

- Szczodrość wobec uczniów: Gluck był znany ze swojego życzliwego podejścia do młodszych kompozytorów. Wspierał młodych artystów, w tym Antonio Salieriego, który z czasem stał się jego najważniejszym uczniem i kontynuatorem jego stylu.

- Utrata zdrowia: W 1779 roku Gluck doznał udaru, który wpłynął na jego zdrowie i ograniczył aktywność twórczą. Mimo to nadal nadzorował produkcje swoich oper i wspierał młodszych kompozytorów.

Christoph Willibald Gluck pozostaje jedną z kluczowych postaci w historii opery, dzięki swojej reformie, która położyła fundamenty pod nowoczesną operę dramatyczną. Jego innowacyjne podejście do opery jako dzieła sztuki, w którym muzyka i dramaturgia są ściśle zintegrowane, zmieniło bieg historii muzyki operowej i zainspirowało przyszłe pokolenia kompozytorów.

ALEKSANDR GŁAZUNOW

Aleksandr Konstantinowicz Głazunow (ur. 10 sierpnia 1865 r. w Petersburgu, zm. 21 marca 1936 r. w Paryżu) był rosyjskim kompozytorem, dyrygentem i pedagogiem, który odegrał kluczową rolę w rosyjskiej muzyce przełomu XIX i XX wieku. Był uczniem Nikołaja Rimskiego-Korsakowa i kontynuatorem tradycji rosyjskiej muzyki narodowej, a jednocześnie wprowadzał elementy klasyczne i zachodnioeuropejskie. Jego styl łączył romantyzm z elementami narodowymi, a jego twórczość jest uważana za pomost między muzyką „Potężnej Gromadki” a młodym pokoleniem rosyjskich kompozytorów, w tym Siergieja Prokofiewa i Dmitrija Szostakowicza.

Głazunow pochodził z zamożnej, wykształconej rodziny, co umożliwiło mu dostęp do najlepszych nauczycieli muzyki. Od najmłodszych lat wykazywał ogromny talent muzyczny. W wieku 14 lat rozpoczął naukę u Rimskiego-Korsakowa, który miał decydujący wpływ na jego wczesny rozwój kompozytorski. Pierwszy sukces odniósł już jako nastolatek, gdy jego *I Symfonia* (1882) została entuzjastycznie przyjęta przez publiczność, co otworzyło mu drzwi do dalszej kariery.

W latach 90. XIX wieku Głazunow zdobył międzynarodowe uznanie jako kompozytor symfonii, baletów i utworów kameralnych. Jego styl stał się bardziej dojrzały, a wpływy Rimskiego-Korsakowa zaczęły się łączyć z inspiracjami zaczerpniętymi z muzyki zachodnioeuropejskiej, zwłaszcza Beethovena i Brahmsa.

Od 1905 do 1928 roku Głazunow pełnił funkcję dyrektora Konserwatorium Petersburskiego (później Leningradzkiego), gdzie miał duży wpływ na rozwój młodych rosyjskich kompozytorów, w tym Prokofiewa i Szostakowicza. Choć jego styl kompozytorski stawał się coraz bardziej klasyczny, zyskał opinię znakomitego pedagoga i organizatora życia muzycznego.

Po rewolucji październikowej Głazunow pozostał w Rosji przez kilka lat, jednak w 1928 roku wyemigrował na stałe na Zachód. Osiedlił się w Paryżu, gdzie kontynuował działalność kompozytorską i dyrygencką, choć jego twórczość była wówczas mniej znana. Zmarł w Paryżu w 1936 roku, zostawiając po sobie znaczący dorobek muzyczny.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Raymonda* (1898)

Jeden z najśłynniejszych baletów Głazunowa, opowiadający historię średniowiecznej księżniczki Raymondy, walczącej o miłość swojego rycerza. Balet jest znany z bogactwa melodii i wirtuozowskich partii tanecznych. Jest to jeden z najczęściej wykonywanych baletów rosyjskich, w którym Głazunow łączył tradycję Czajkowskiego z własnym stylem.

2. VIII Symfonia Es-dur, op. 83 (1906)

To jedna z najbardziej dojrzałych symfonii Głazunowa, często uważana za jego najlepsze dzieło symfoniczne. Symfonia ta wyróżnia się klarowną formą, bogatymi orkiestracjami i klasycznym charakterem, który pokazuje wpływ zarówno Beethovena, jak i Brahmsa.

3. Koncert skrzypcowy a-moll, op. 82 (1904)

Jeden z najbardziej popularnych koncertów skrzypcowych w repertuarze, Koncert skrzypcowy Głazunowa wyróżnia się płynną, liryczną linią melodyczną i wirtuozerią skrzypcową. Utwór zyskał popularność dzięki licznym wykonaniom przez wybitnych skrzypków, takich jak Jascha Heifetz.

4. Balet *Córka Faraona* (1862)

To kolejny balet, który, choć mniej znany niż *Raymonda*, jest uznawany za przykład wirtuozerii Głazunowa jako kompozytora baletowego. Utwór ten jest pełen melodycznych tematów i wspaniałych tanecznych scen.

5. VII Symfonia F-dur, op. 77 (1902)

To dzieło pokazuje Głazunowa jako dojrzałego kompozytora symfonicznego, łączącego liryzm z klasyczną formą. Symfonia ta jest często wykonywana na koncertach i cieszy się uznaniem za swoje mistrzowskie operowanie formą i orkiestracją.

6. Fantazja hiszpańska, op. 20 (1887)

To jedno z bardziej żywych i kolorowych dzieł Głazunowa, inspirowane kulturą hiszpańską. Fantazja pełna jest dynamicznych rytmów i tanecznych melodii, co czyni ją jednym z ulubionych utworów orkiestrowych Głazunowa.

7. *Stieńka Razin*, op. 13 (1885)

To symfoniczny poemat opisujący postać rosyjskiego bohatera ludowego, przywódcy kozackiego powstania *Stieńki Razina*. Utwór wyróżnia się dramatyzmem i wykorzystaniem elementów muzyki ludowej.

8. Kwartet smyczkowy nr 5 (1930)

Choć mniej znany niż symfonie czy balety, kameralna twórczość Głazunowa jest ceniona za klarowną formę i melodyczność. Jego piątą

kwartet smyczkowy jest jednym z najbardziej dojrzałych dzieł w tej formie.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Młody geniusz:** Głazunow był cudownym dzieckiem i już w wieku 16 lat skomponował swoją I Symfonię, która została entuzjastycznie przyjęta przez publiczność. Jego nauczyciel, Nikołaj Rimski-Korsakow, był pod wielkim wrażeniem talentu swojego młodego ucznia.

- **Dyrektor konserwatorium:** Jako dyrektor Konserwatorium Petersburskiego, Głazunow miał wielki wpływ na rozwój rosyjskiej edukacji muzycznej. W trudnym okresie po rewolucji październikowej Głazunow dbał o utrzymanie wysokiego poziomu nauczania, co było kluczowe dla przyszłości muzyki w Rosji. Jego uczniowie, tacy jak Prokofiew i Szostakowicz, później stali się jednymi z najważniejszych kompozytorów XX wieku.

- **Trudne relacje z rewolucją:** Mimo że Głazunow pozostał w Rosji przez kilka lat po rewolucji, miał ambiwalentny stosunek do nowych władz. Jego styl, oparty na klasycyzmie i tradycji, nie wpisywał się w nową estetykę rewolucyjnej sztuki. W 1928 roku, podczas tournée po Europie, Głazunow zdecydował się nie wracać do ZSRR i osiedlił się na stałe w Paryżu.

- **Wirtuoz alkoholu:** Głazunow był znany z zamiłowania do alkoholu, co czasem wpływało na jego pracę. Krążyły anegdoty o tym, że potrafił dyrygować koncertami będąc pod wpływem alkoholu, ale mimo to jego dyrygentura była doskonała. Uważa się, że miał niezwykłą pamięć muzyczną, co pozwalało mu na dyrygowanie z pamięci.

- **Szostakowicz i Głazunow:** Dmitrij Szostakowicz, który studiował pod okiem Głazunowa, miał ambiwalentne uczucia wobec swojego nauczyciela. Z jednej strony podziwiał jego techniczne umiejętności i wykształcenie, z drugiej jednak uważał, że styl Głazunowa, oparty na klasycznych wzorcach, był zbyt konserwatywny w porównaniu do nowatorskich tendencji, które pojawiły się w muzyce XX wieku.

Aleksandr Głazunow, choć czasem mniej znany niż jego współcześni, tacy jak Czajkowski czy Rimski-Korsakow, odegrał kluczową rolę w rozwoju rosyjskiej muzyki przełomu XIX i XX wieku. Jego twórczość, łącząca klasyczną formę z rosyjskim kolorytem, zyskała uznanie na całym świecie, a jego działalność pedagogiczna miała trwały wpływ na przyszłe pokolenia kompozytorów.

CHARLES GOUNOD

Charles-François Gounod (ur. 17 czerwca 1818 r. w Paryżu, zm. 18 października 1893 r. w Saint-Cloud) był francuskim kompozytorem, najbardziej znanym z opery *Faust* oraz kompozycji religijnych, w tym *Ave Maria* opartym na *Preludium C-dur* J.S. Bacha. Gounod uważany jest za jednego z czołowych przedstawicieli francuskiej opery XIX wieku, a jego twórczość wyróżnia się połączeniem tradycji romantycznej z elegancją i liryzmem.

Gounod urodził się w artystycznej rodzinie – jego matka była pianistką, a ojciec malarzem. Już od najmłodszych lat Gounod wykazywał talent muzyczny, a dzięki wsparciu matki zdobył solidne wykształcenie muzyczne. Studiował w Konserwatorium Paryskim, gdzie uczył się m.in. u Fromental Halévy'ego, twórcy opery *Żydówka*. W 1839 roku Gounod zdobył prestiżową Nagrodę Rzymską, co pozwoliło mu spędzić dwa lata w Rzymie. Tam zapoznał się z muzyką sakralną, zwłaszcza dziełami Palestriny, która miała duży wpływ na jego późniejsze kompozycje religijne.

Po powrocie do Paryża Gounod zainteresował się operą, ale przez dłuższy czas balansował między muzyką sakralną a dramatyczną. Jego fascynacja duchowością prowadziła go do rozważań o życiu zakonnym, ale ostatecznie zdecydował się poświęcić muzyce. Przełom w jego karierze nastąpił w 1859 roku, kiedy miała premierę jego opera *Faust*. Dzieło to przyniosło mu ogromną sławę i do dziś pozostaje jednym z fundamentów francuskiego repertuaru operowego.

Gounod napisał wiele oper, utworów sakralnych i symfonii, ale jego najśłynniejsze dzieła to głównie te związane z operą oraz muzyką religijną. Jego późniejsze życie było związane z Anglią, gdzie mieszkał przez kilka lat podczas wojny francusko-pruskiej. Zmarł w 1893 roku, pozostawiając po sobie spuściznę, która miała znaczący wpływ na rozwój francuskiej muzyki operowej i sakralnej.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Faust* (1859)

To najśłynniejsze dzieło Gounoda, oparte na dramacie Goethego. Opera opowiada historię Fausta, który zawiera pakt z Mefistofełesem w zamian za młodość i miłość Małgorzaty. *Faust* łączy elementy liryczne, dramatyczne i religijne, a najśłynniejsze fragmenty opery, takie jak *Walca*, *Cavatina Małgorzaty* czy *Aria Mefistofelesa*, zyskały ogromną popularność. Jest to jedna z najczęściej wykonywanych oper na świecie i fundament repertuaru operowego.

2. *Romeo i Julia* (1867)

Kolejna znakomita opera Gounoda, oparta na dramacie Szekspira, która skupia się na miłości tytułowych bohaterów. Znane są zwłaszcza duety miłosne Romea i Julii, a także aria Julii *Je veux vivre*, która stała się jednym z najpopularniejszych utworów w literaturze operowej.

3. *Ave Maria* (1859)

Jeden z najpopularniejszych utworów sakralnych Gounoda, oparty na *Preludium C-dur* Johanna Sebastiana Bacha. *Ave Maria* stało się jednym z najbardziej znanych i ukochanych utworów religijnych na całym świecie, często wykonywanym podczas ceremonii religijnych.

4. *Messe Solennelle* (1865)

Znana także jako *Msza św. Cecylii*, to jedno z najważniejszych dzieł religijnych Gounoda. Została napisana na cześć św. Cecylii, patronki muzyki. Msza wyróżnia się monumentalnym charakterem, bogatą orkiestracją i lirycznymi partiami chóralnymi.

5. *Mireille* (1864)

Opera oparta na poemacie Frédérica Mistrala, która opowiada historię nieszczęśliwej miłości. Choć początkowo nie odniosła takiego sukcesu jak *Faust*, z czasem zyskała uznanie za swoją delikatną liryczność i piękne arie, szczególnie dla tytułowej bohaterki.

6. *Le Médecin malgré lui* (1858)

To komiczna opera Gounoda, oparta na sztuce Molière'a, która przedstawia przygody Sganarela, przypadkowo uznanego za lekarza. Dzieło wyróżnia się humorem i lekkością, co czyni je jednym z bardziej zabawnych przykładów twórczości operowej Gounoda.

7. *Polieukt* (1878)

Opera ta była próbą powrotu Gounoda do bardziej poważnej tematyki, opartej na tragedii religijnej Pierre'a Corneille'a. *Polieukt* opowiada o chrześcijańskim męczenniku z czasów cesarza Dioklecjana. Choć dzieło to nie zyskało wielkiej popularności, jest przykładem dramatycznej siły kompozytora.

8. Symfonie

Choć Gounod jest głównie znany jako kompozytor operowy, stworzył również kilka symfonii. Jego *I Symfonia D-dur* i *II Symfonia Es-dur* są uznawane za wyrazy klasycznej elegancji i precyzji, ukazujące jego umiejętność komponowania również w większych formach instrumentalnych.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Fascynacja duchowością: W młodości Gounod poważnie rozważał wstąpienie do seminarium duchownego. Wpływ tej duchowości można dostrzec w jego muzyce sakralnej, w tym w tak znanych dziełach jak *Ave Maria* czy *Messe Solennelle*.

- Wyjazd do Anglii: Podczas wojny francusko-pruskiej Gounod opuścił Francję i osiedlił się w Anglii. Tam komponował, dyrygował, a także nawiązał liczne przyjaźnie z brytyjskimi artystami, w tym z twórcami operetki i muzyki popularnej. To doświadczenie miało wpływ na rozwój jego stylu kompozytorskiego.

- Pojedynek na pistolety: Gounod miał rywala w postaci innego kompozytora, Jean-Baptiste'a Weckerlina. Ich konflikt doprowadził do pojedynku na pistolety, choć ostatecznie żaden z nich nie ucierpiał. To wydarzenie pokazuje, jak zażarte potrafiły być rywalizacje muzyczne w XIX-wiecznym Paryżu.

- Krytyczny stosunek do muzyki impresjonistycznej: Choć Gounod był jednym z czołowych kompozytorów swojego pokolenia, pod koniec życia wyrażał sceptycyzm wobec nowych trendów muzycznych, zwłaszcza impresjonizmu reprezentowanego przez Claude'a Debussy'ego. Gounod preferował klasyczne podejście do formy i harmonii, co czasem kłóciło się z bardziej eksperymentalnym duchem młodszych twórców.

Charles Gounod pozostaje jednym z najważniejszych francuskich kompozytorów operowych XIX wieku. Jego dzieła, zwłaszcza *Faust* i *Romeo i Julia*, weszły do kanonu operowego i do dziś zachwycają publiczność. Choć żył w czasach zmian stylistycznych, Gounod pozostał wierny swojej wizji muzycznej, opartej na harmonii, liryzmie i duchowej głębi.

HENRYK GÓRECKI

Henryk Mikołaj Górecki, urodzony 6 grudnia 1933 roku w Czernicy koło Rybnika, był wybitnym polskim kompozytorem muzyki poważnej i religijnej. Pochodził z rodziny o muzycznych tradycjach; ojciec, Roman Górecki, był kolejarzem i amatorem muzycznym, a matka, Otylia Górecka, pianistką. Po śmierci matki w 1935 roku, jego ojciec ożenił się ponownie, a rodzina przeniosiła się do Rydułtów. W młodości Górecki zmagał się z problemami zdrowotnymi, w tym z powikłaniami po zapaleniu stawu biodrowego, co wymagało długotrwałego leczenia. Dodatkowo, II wojna światowa oraz brak zrozumienia ze strony ojca i jego drugiej żony dla artystycznych zainteresowań młodego Henryka, wpłynęły na jego trudne dzieciństwo. Po ukończeniu

liceum ogólnokształcącego w Rydułtowach, rozpoczął pracę jako nauczyciel przedmiotów ogólnych w szkole w Radoszowach.

Regularną edukację muzyczną Górecki rozpoczął w wieku 19 lat, zapisując się do Średniej Szkoły Muzycznej w Rybniku na wydział instruktorsko-pedagogiczny. Kształcił się tam pod kierunkiem Karola i Antoniego Szafranków. W 1960 roku ukończył Państwową Wyższą Szkołę Muzyczną w Katowicach, gdzie studiował kompozycję u Bolesława Szabelskiego. Po ukończeniu studiów kontynuował naukę w Paryżu, gdzie miał okazję poznać prace takich kompozytorów, jak Olivier Messiaen, Pierre Boulez i Karlheinz Stockhausen. Po powrocie do Polski, w 1965 roku, rozpoczął pracę na macierzystej uczelni w Katowicach, gdzie pełnił funkcję profesora klasy kompozycji. W latach 1975–1979 był rektorem tej uczelni. Był członkiem Polskiej Akademii Umiejętności.

Pierwszym znaczącym sukcesem kompozytorskim Góreckiego było *Epitafium* (1958) do słów Juliana Tuwima, zaprezentowane podczas Warszawskiej Jesieni. W latach 60. XX wieku, wspólnie z grupą polskich kompozytorów, wypracował specyficzny typ nowoczesnej muzyki, zwanej sonoryzmem. Szczytowym osiągnięciem kompozytorskim tego okresu było *Scontri* (1960), jeden z najbardziej reprezentacyjnych utworów polskiego sonoryzmu. W 1965 roku skomponował *Refren*, w którym połączył średniowieczny hoquetus z XX-wieczną dodekafonią. Utwór ten został nagrodzony w 1967 roku na Międzynarodowej Trybunie Kompozytorów UNESCO w Paryżu. W 1969 roku powstała *Muzyka staropolska* na instrumenty dęte blaszane i smyczki, w której nawiązał do muzyki dawnej i ludowej.

Najbardziej znanym dziełem Góreckiego jest *III Symfonia*, znana również jako *Symfonia pieśni żałobnych*. Zbudowana z trzech lamen-tacyjnych pieśni, z których druga wykorzystuje tekst zachowany na ścianie gestapo w Zakopanem, utwór ten zdobył międzynarodowe uznanie po nagraniu przez amerykańską śpiewaczkę Dawn Upshaw w 1992 roku. W 1981 roku skomponował *Miserere* na chór, upamiętniające ofiary przemocy wobec ruchu Solidarność. W 1987 roku

powstał *Totus Tuus* na cześć Jana Pawła II, który miał swoją premierę podczas mszy papieskiej na Placu Defilad w Warszawie.

W 2005 roku odbyła się premiera *III Kwartetu smyczkowego, op. 67 Pieśni śpiewają*, w wykonaniu amerykańskiego zespołu Kronos Quartet. W 2013 roku w Krakowie odbyło się światowe prawykonanie *Z pieśni kościelnych*, cyklu 20 pieśni chóralnych skomponowanych przez Góreckiego w 1986 roku. 12 kwietnia 2014 roku w Royal Festival Hall w Londynie odbyło się światowe prawykonanie *IV Symfonii Tansman Epizody*. 16 października 2016 roku w Studiu Koncertowym Polskiego Radia w Warszawie odbyła się światowa premiera *Dwóch Postludziów Tristanowskich i Chorału*. 7 grudnia 2024 roku, podczas ponownego otwarcia katedry Notre Dame w Paryżu, wykonano utwór chóralny Mikołaja Góreckiego – *Totus Tuus*.

Henryk Mikołaj Górecki był od 1959 roku żonaty z pianistką Jądrigą Rurańską. Miał dwoje dzieci: córkę Annę, pianistkę, i syna Mikołaja, kompozytora. Był katolikiem, członkiem honorowym i pierwszym prezesem Klubu Inteligencji Katolickiej w Katowicach. Mieszkał w katowickiej Koszutce przy ul. Alfonsa Górnika. Zmarł 12 listopada 2010 roku w szpitalu w Katowicach-Ochojcu po chorobie płuc.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

Henryk Mikołaj Górecki był wybitnym polskim kompozytorem, którego twórczość obejmowała szeroki wachlarz gatunków muzycznych, od utworów instrumentalnych po kompozycje wokально-instrumentalne. Poniżej przedstawiono dziesięć z jego najważniejszych dzieł:

1. *Cztery preludia, op. 1* (1955) na fortepian solo

Pierwsze kompozycje Góreckiego, które ukazują jego wczesny styl, charakteryzujący się eksperymentami z formą i harmonią.

2. *Toccata, op. 2* (1955) na dwa fortepiany

Dynamiczny utwór, który demonstruje techniczną biegłość kompozytora oraz jego zdolność do tworzenia intensywnych dialogów między instrumentami.

3. *Epitafium*, op. 12 (1958) na chór mieszany i zespół kameralny
Utwór inspirowany poezją Juliana Tuwima, który ukazuje wpływ muzyki Weberna na wczesną twórczość Góreckiego.

4. *Scontri*, op. 17 (1960) na orkiestrę

Jeden z najbardziej reprezentatywnych utworów polskiego sonoryzmu, charakteryzujący się gęstą fakturą dźwiękową i eksperymentalnym podejściem do brzmienia.

5. *Muzyka staropolska*, op. 24 (1969) na orkiestrę

Kompozycja nawiązująca do muzyki dawnej, w której Górecki wykorzystuje elementy organum i polskich pieśni ludowych, tworząc dzieło o statycznym charakterze.

6. *III Symfonia, Symfonia pieśni żałobnych*, op. 36 (1976) na sopran solo i orkiestrę symfoniczną

Najbardziej znane dzieło Góreckiego, składające się z trzech lamentacyjnych pieśni, w tym jednej inspirowanej tekstem znalezionym na ścianie gestapo w Zakopanem.

7. *Beatus vir*, op. 38 (1979) na baryton solo, chór mieszany i orkiestrę

Psalm dedykowany Janowi Pawłowi II, który ukazuje dojrzały styl kompozytora, łączący elementy muzyki sakralnej z nowoczesnym językiem dźwiękowym.

8. *Miserere*, op. 44 (1981) na duży chór mieszany a cappella

Utwór o głębokim wyrazie emocjonalnym, który stał się jednym z najważniejszych dzieł chóralnych XX wieku.

9. *Totus Tuus*, op. 60 (1987) na chór mieszany a cappella

Hymn dedykowany papieżowi Janowi Pawłowi II, który łączy elementy muzyki liturgicznej z osobistą refleksją kompozytora.

10. *Kleines Requiem für eine Polka*, op. 66 (1993) na zespół kameralny

Nietypowe requiem, które łączy elementy muzyki poważnej z jazzowymi i popularnymi, tworząc dzieło o unikalnym charakterze.

Te kompozycje stanowią kluczowe elementy twórczości Góreckiego, ukazując jego ewolucję artystyczną oraz głębokie zaangażowanie w muzykę sakralną i eksperymentalną.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

Henryk Górecki był postacią o bogatym życiu, pełnym ciekawostek, anegdot i opowieści, które przybliżają jego osobowość oraz podejście do muzyki i życia. Oto kilka faktów, opowieści i ciekawostek z jego życia:

- **Sława:** Górecki stał się międzynarodową gwiazdą, ale nie od razu. Jego najśłynniejsze dzieło, *Symfonia nr 3 (Symfonia żałobna)*, zyskało ogromną popularność dopiero w latach 90., po wydaniu nagrania z London Sinfonietta z sopranem Ewą Podleś. Symfonia, początkowo niezauważona, zdobyła serca słuchaczy na całym świecie. Nagranie to stało się jednym z najlepiej sprzedających się albumów muzyki klasycznej lat 90. To zaskakujące, ponieważ sam kompozytor nigdy nie spodziewał się, że jego muzyka zyska taką popularność.

- **Minimalizm:** Choć Górecki był często klasyfikowany jako kompozytor minimalista, jego muzyka wyróżniała się ogromną emocjonalną głębią, czego nie można przypisać większości muzyki minimalistycznej. Górecki był jednym z nielicznych kompozytorów, którzy potrafili połączyć prostotę formy z niezwykłą intensywnością emocjonalną. Jego minimalistyczne kompozycje nie były jedynie zimnymi eksperymentami – pełne były duchowości, refleksji nad życiem, cierpieniem i nadzieją.

- **Skromność:** Górecki był znany ze swojej skromności, a *Symfonia nr 3 (Symfonia żałobna)* jest doskonałym przykładem tej cechy. W jednym z wywiadów kompozytor przyznał, że nie przypuszczał, iż jego symfonia kiedykolwiek zyska taką popularność. Zamiast oczekiwanego akademickiego uznania, dzieło to stało się światowym hitem. Wiele osób uważało, że muzyka Góreckiego wyrażała emocje, których nie dało się wyrazić słowami – szczególnie na temat cierpienia i przemijania.

- **Duchowość:** Górecki miał głęboką duchowość, która przejawiała się nie tylko w jego życiu, ale także w jego twórczości. Przykładem może być jego miłość do muzyki sakralnej, która była dla niego

środkiem wyrazu mistycyzmu i modlitwy. Dzieła takie jak *Miserere*, *Totus Tuus* czy *Symfonia nr 3* mają silne odniesienia do religii, co sprawia, że w jego muzyce słycać zarówno cierpienie, jak i nadzieję.

- Poczucie humoru: Mimo że muzyka Góreckiego często bywała poważna i pełna smutku, sam kompozytor miał poczucie humoru. Lubił żartować i był osobą, która w relacjach z innymi potrafiła wprowadzać lekkość i ciepło. W wywiadach mówił, że nie traktuje siebie zbyt poważnie, a jego przyjaciele wspominali, że Górecki potrafił rozbawić ich do łez swoimi opowieściami o codziennych sytuacjach.

- Rodzina: Górecki pochodził z rodziny o tradycjach muzycznych – jego matka była nauczycielką muzyki, a ojciec grał na skrzypcach. Już w dzieciństwie wykazywał talent do muzyki, a jego młodsze lata były naznaczone pasją do sztuki. W rodzinie Góreckich zawsze panowała atmosfera twórczości, co miało ogromny wpływ na rozwój jego kariery muzycznej.

- Pedagog: Górecki był również cenionym pedagogiem, przez wiele lat prowadził wykłady w Akademii Muzycznej w Katowicach. Uczył kompozycji, ale także starał się inspirować młodsze pokolenia kompozytorów, by nie bali się eksperymentować i wyrażać siebie poprzez muzykę. Jego uczniowie, tacy jak Krzysztof Penderecki czy Zbigniew Preisner, są dziś jednym z najważniejszych głosów w polskiej muzyce współczesnej.

- Góry: Górecki miał także wielką miłość do gór, a zwłaszcza do Tatr, gdzie spędzał wiele czasu. Jego miłość do górskiej natury miała duży wpływ na jego muzykę – góry były dla niego źródłem inspiracji, a także miejscem, w którym mógł szukać spokoju i odnowy. Mówił, że góry „wprowadzały go w stan medytacji i spokoju, który pozwalał mu lepiej rozumieć własną muzykę”.

- Odbiór muzyki: Kiedy *Symfonia nr 3* po raz pierwszy miała swoją premierę w 1976 roku, publiczność była zaskoczona – muzyka była bardzo minimalistyczna, ale również pełna emocji, czego wtedy nikt nie oczekiwał. Górecki przyznał, że nie spodziewał się tak intensywnej

reakcji słuchaczy, zwłaszcza gdy jego symfonia stała się jednym z najczęściej wykonywanych dzieł współczesnej muzyki klasycznej.

- PRL: Górecki żył i tworzył w okresie PRL, co nie było łatwą sytuacją dla artystów. Choć był lojalny wobec systemu w sensie osobistym, miał pewne problemy z cenzurą, szczególnie w młodszych latach swojej kariery. Jego muzyka, pełna indywidualności, nie zawsze pasowała do wymogów ówczesnego systemu. Górecki był osobą, która unikała kompromisów artystycznych i starała się tworzyć muzykę zgodną z własną wizją.

Henryk Górecki pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów współczesnych, którego twórczość była pełna osobistego zaangażowania, duchowej głębi i emocjonalnej intensywności. Jego życie pełne pasji, żartów, a także głębokich refleksji nad naturą muzyki i ludzkiego istnienia stanowi niezatarte ślady w historii polskiej muzyki.

W GEORG FRIEDRICH HÄNDEL I S

Georg Friedrich Händel (ur. 23 lutego 1685 r. w Halle, zm. 14 kwietnia 1759 r. w Londynie) był niemiecko-brytyjskim kompozytorem epoki baroku, który zdobył międzynarodową sławę dzięki swoim operom, oratoriom, muzyce religijnej oraz instrumentalnej. Händel był jednym z najważniejszych twórców barokowej muzyki wokalne, a jego dzieła, takie jak oratorium „Mesjasz”, wpłynęły na rozwój muzyki chóralnej i stały się nieodłączną częścią repertuaru koncertowego.

Händel urodził się w Halle w Niemczech i od młodego wieku przejawiał zainteresowanie muzyką, choć jego ojciec, będący chirurgiem, chciał, by syn został prawnikiem. Dzięki wsparciu matki i nauczycieli muzyki młody Georg studiował grę na organach, skrzypcach i klawesynie, a także kompozycję. W 1702 roku, zgodnie z wolą ojca, rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie w Halle, ale szybko porzucił je na rzecz kariery muzycznej.

Händel wcześniej wyjechał do Hamburga, gdzie pracował jako skrzypek i kompozytor w Operze nad Gänsemarkt. W 1706 roku udał się do Włoch, gdzie zdobył cenne doświadczenia, ucząc się u czołowych kompozytorów operowych, takich jak Alessandro Scarlatti. Po powrocie do Niemiec w 1710 roku objął stanowisko kapelmistrza na dworze księcia hanowerskiego Jerzego Ludwika, przyszłego króla Wielkiej Brytanii. Rok później przeniósł się do Londynu, gdzie odniósł ogromny sukces jako kompozytor oper i oratoriów.

Händel stał się czołową postacią w brytyjskim życiu muzycznym, a jego oratoria, zwłaszcza *Mesjasz* (1741), przyniosły mu ogromną popularność. Choć w późniejszych latach cierpiał na utratę wzroku, nadal komponował i dyrygował swoimi dziełami aż do śmierci w 1759 roku. Został pochowany w Opactwie Westminsterskim, co było wyrazem uznania dla jego wkładu w kulturę brytyjską.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Mesjasz* (HWV 56, 1741)

To najbardziej znane dzieło Händla, oratorium opowiadające o życiu Jezusa Chrystusa, od prorocत्व o Jego narodzinach, przez mękę, aż po zmartwychwstanie. Najsłynniejszą częścią oratorium jest *Hallelujah*, które stało się jednym z najbardziej rozpoznawalnych utworów muzyki chóralnej na świecie. *Mesjasz* jest wykonywany na całym świecie, zwłaszcza w okresie Bożego Narodzenia i Wielkanocy.

2. *Muzyka na wodzie* (*Water Music*, HWV 348-350, 1717)

To suita orkiestrowa, napisana na zlecenie króla Jerzego I, który zorganizował koncert na Tamizie. Händel skomponował tę muzykę na specjalne wydarzenie – rejs łodzią wzdłuż rzeki – i orkiestra grała utwór na pokładzie jednej z łodzi. *Muzyka na wodzie* to pełne lekkości, pogodnych melodii dzieło, które stało się jedną z najbardziej znanych kompozycji muzyki orkiestrowej.

3. *Muzyka ogni sztucznych* (*Music for the Royal Fireworks*, HWV 351, 1749)

Skład tej muzyki został zamówiony przez króla Jerzego II z okazji uroczystości w Londynie związanej z pokojem w Akwizgranie w 1748 roku. Utwór ten, pełen majestatycznych brzmień, został napisany na dużą orkiestrę dętą i jest doskonałym przykładem potężnej muzyki ceremonialnej. Podczas pierwszego wykonania towarzyszyły mu pokazy ogni sztucznych.

4. *Juliusz Cezar* (*Giulio Cesare in Egitto*, HWV 17, 1724)

Jedna z najważniejszych oper Händla, której akcja osadzona jest w starożytnym Egipcie. Operę wyróżniają wspaniałe arie, m.in. aria Cezara *V'adoro pupille* oraz aria Kleopatry *Piangerò la sorte mia*. *Juliusz Cezar* to doskonały przykład opery barokowej, łączącej dramatyczną akcją z wyrafinowaną muzyką.

5. *Rinaldo* (HWV 7, 1711)

Była to pierwsza opera Händla skomponowana specjalnie dla Londynu i jednocześnie pierwsza włoska opera wystawiona w tym mieście. *Rinaldo* odniosła ogromny sukces, a słynne arie, takie jak *Lascia ch'io pianga*, stały się przebojami w Europie. Utwór ukazuje mistrzostwo Händla w łączeniu melodyjnych arii z emocjonującą akcją.

6. *Zadok the Priest* (HWV 258, 1727)

To królewski hymn koronacyjny, napisany na uroczystość koronacji Jerzego II w 1727 roku. Od tamtej pory utwór ten wykonywany jest podczas każdej koronacji brytyjskiego monarchy. Pełen podniosłości i dramatyzmu utwór stanowi jeden z najbardziej znanych hymnów koronacyjnych na świecie.

7. *Israel in Egypt* (HWV 54, 1739)

To oratorium, w którym Händel przedstawia biblijną historię o wyjściu Izraelitów z Egiptu. Jest to jedno z największych dzieł chóralnych Händla, które wyróżnia się dynamicznymi chórami i wyjątkowym obrazowaniem muzycznym. Utwór często jest porównywany do *Mesjasza*, zwłaszcza ze względu na swoją intensywność i dramatyzm.

8. *Xerxes*, HWV 40, 1738)

To opera seria, która początkowo nie odniosła sukcesu, ale z czasem zyskała uznanie, szczególnie dzięki słynnej arii *Ombra mai fu*. Ta delikatna i liryczna aria, znana również jako *Largo z Xerxes*, jest jedną z najbardziej znanych melodii operowych w historii muzyki.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Król i łódzie:** Händel miał bliskie relacje z dworem brytyjskim. Król Jerzy I był jednym z jego najwierniejszych patronów. W 1717 roku, podczas słynnego rejsu po Tamizie, na życzenie króla zorganizowano koncert na wodzie, podczas którego orkiestra grała suity Händla – *Muzyka na wodzie*. Król był podobno tak zachwycony, że kazał orkiestrze grać utwory kilka razy.

- **Duel z Matthesonem:** W 1704 roku młody Händel brał udział w pojedynku z innym kompozytorem, Johannem Matthesonem, który poczuł się urażony, że Händel zajął jego miejsce przy klawesynie podczas przedstawienia operowego. Pojedynek mógł zakończyć się tragicznie, ale szpada Matthesona przypadkowo trafiła w metalowy guzik płaszcza Händla, co uratowało mu życie. Po tym incydencie obaj kompozytorzy zostali przyjaciółmi.

- **Kłopoty ze wzrokiem:** W późniejszych latach życia Händel, podobnie jak Johann Sebastian Bach, cierpiał na postępującą utratę wzroku. Podjął próbę leczenia u tego samego okulisty, który leczył Bacha, ale niestety operacja nie przyniosła poprawy. Mimo tego Händel nie przestał komponować i dyrygować swoimi dziełami aż do śmierci.

- **Pisanie w pośpiechu:** Händel był znany z niezwyklej szybkości pisania. Oratorium *Mesjasz* skomponował w zaledwie 24 dni, co, biorąc pod uwagę monumentalny charakter tego dzieła, wydaje się niemal nieprawdopodobne. Händel pisał z taką pasją, że według legendy, po zakończeniu partii *Hallelujah*, powiedział: „Wydaje mi się, że widziałem niebo przed sobą”.

- Händel w Opactwie Westminsterskim: Händel był jedynym kompozytorem swoich czasów, który zyskał zaszczyt pochówku w Opactwie Westminsterskim. Jego pogrzeb zgromadził wielu muzyków i wielbicieli, a jego grób stał się miejscem odwiedzin dla miłośników muzyki barokowej z całego świata.

Georg Friedrich Händel jest jednym z największych kompozytorów epoki baroku, którego dzieła do dziś zachwycają słuchaczy na całym świecie. Jego opery, oratoria i muzyka instrumentalna stały się integralną częścią europejskiego dziedzictwa muzycznego, a jego wkład w rozwój muzyki chóralnej pozostaje niezrównany.

JOSEPH HAYDN

Franz Joseph Haydn (ur. 31 marca 1732 r. w Rohrau, zm. 31 maja 1809 r. w Wiedniu) był jednym z najważniejszych kompozytorów klasycyzmu, uznawanym za „ojca symfonii” i „ojca kwartetu smyczkowego”. Jego twórczość miała ogromny wpływ na kształtowanie się form muzycznych epoki klasycznej, a on sam stał się jednym z najważniejszych przedstawicieli muzyki XVIII wieku, obok Wolfganga Amadeusa Mozarta i Ludwiga van Beethovena.

Haydn pochodził z niezamożnej rodziny – jego ojciec był kołodziejem, a matka pracowała jako kucharka. Już jako dziecko Haydn wykazywał niezwykle zdolności muzyczne. W wieku sześciu lat został wysłany do Hainburga, aby tam uczyć się muzyki i śpiewu, a w wieku ośmiu lat został przyjęty jako chórzysta do katedry św. Szczepana w Wiedniu. Po dojściu do wieku dojrzewania jego głos się zmienił, co zmusiło go do opuszczenia chóru i rozpoczęcia niezależnego życia.

Mimo trudnych początków, Haydn zdobył rozległą edukację muzyczną, kształcąc się w grze na różnych instrumentach, teorii muzyki i kompozycji. Pracował jako nauczyciel muzyki, a także jako muzyk w prywatnych domach arystokracji. W 1761 roku rozpoczął swoją

długoletnią służbę u księcia Mikołaja Józefa Esterházy'ego na węgierskim dworze rodziny Esterházy, gdzie przez niemal 30 lat pełnił funkcję kapelmistrza. Na dworze Esterházych miał doskonałe warunki do pracy twórczej i stworzył większość swoich symfonii, kwartetów smyczkowych oraz oper.

Po śmierci księcia Esterházy'ego, Haydn przeniósł się do Wiednia, gdzie spędził ostatnie lata swojego życia, stając się jedną z najbardziej wpływowych postaci muzycznych w Europie. W tym czasie odbył również dwie podróże do Londynu (1791–1792 oraz 1794–1795), gdzie jego muzyka spotkała się z entuzjastycznym przyjęciem. Haydn zmarł w 1809 roku w Wiedniu, podczas francuskiej okupacji miasta przez wojska Napoleona.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. Symfonie

Haydn skomponował 104 symfonie, z których wiele stało się wzorem dla przyszłych kompozytorów. Najbardziej znane to:

- *Symfonia nr 94 G-dur Z uderzeniem w kociół* (1791), której druga część zaskakuje nagłym głośnym akordem, mającym obudzić senne audytorium.
- *Symfonia nr 101 D-dur Zegar* (1794), nazywana tak z powodu rytmicznego motywu w drugiej części, przypominającego tykanie zegara.
- *Symfonia nr 103 Es-dur Z werblem na kotłach* (1795), rozpoczynająca się dramatycznym werblem na kotłach, co nadaje jej wyjątkowy charakter.
- *Symfonia nr 104 D-dur Londyńska* (1795), ostatnia symfonia Haydna, pełna energii i majestatyczności.

2. Kwartyety smyczkowe

Haydn napisał 68 kwartetów smyczkowych, które stanowiły fundament dla rozwoju tej formy muzycznej. Szczególnie ceniony jest *Kwartet smyczkowy op. 76 nr 3 Kaiserquartett*, który zawiera temat hymnów cesarskich, później wykorzystywany w hymnie Niemiec.

Kwartety Haydna były inspiracją dla takich twórców jak Wolfgang Amadeus Mozart i Ludwig van Beethoven.

3. *Stworzenie świata (Die Schöpfung)* (1798)

Oratorium *Stworzenie świata* opowiada o biblijnym akcie stworzenia świata na podstawie Księgi Rodzaju. Dzieło to, oparte na librecie autorstwa barona Gottfrieda van Swietena, stało się jednym z najbardziej znanych utworów religijnych Haydna i wyznaczało apogeum jego twórczości wokalnie-instrumentalnej. Charakteryzuje się liryzmem, majestatem i niezwykłą malarskością dźwiękową.

4. *Siedem ostatnich słów Chrystusa na krzyżu (Die sieben letzten Worte unseres Erlösers am Kreuze)* (1787)

To dzieło sakralne, pierwotnie skomponowane jako muzyka instrumentalna, później przerobione na oratorium. Każda część odnosi się do ostatnich słów Jezusa, co nadaje utworowi głęboki dramatyzm i emocjonalność.

5. *Msza Nelson* (1798)

Jedna z najbardziej znanych mszy Haydna, napisana z okazji zwycięstwa brytyjskiego admirała Horatio Nelsona nad wojskami Napoleona. Dzieło pełne jest dramatycznych kontrastów i śpiewnych linii melodycznych, które wyróżniają twórczość sakralną Haydna.

6. *Jezioro węgierskie* (1763–1777)

Choć mniej znane, Haydn stworzył wiele oper, w tym *L'isola disabitata* (1779) i *L'infedeltà delusa* (1773), które zdobyły uznanie w Europie. Choć jego opery nie osiągnęły popularności na miarę Mozarta, stanowią istotny element jego dorobku twórczego.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- „Papa Haydn”: Haydn był znany ze swojego pogodnego charakteru i często nazywany „Papa Haydn” przez młodszych muzyków, którzy szanowali go jako mistrza i nauczyciela. Nawet wielcy kompozytorzy, tacy jak Beethoven, podziwiali Haydna i korzystali z jego porad.

- *Symfonia z uderzeniem w kocioł*: Haydn skomponował *Symfonię nr 94* z myślą o londyńskiej publiczności, która często była nieco ospała podczas koncertów. Chcąc zaskoczyć słuchaczy, w drugiej części dodał nagły, głośny akord, który miał ich dosłownie obudzić. Od tego czasu symfonia ta znana jest jako *Symfonia z uderzeniem w kocioł*.

- *Przyjaźń z Mozartem*: Haydn i Wolfgang Amadeus Mozart byli bliskimi przyjaciółmi. Haydn otwarcie podziwiał talent Mozarta, a Mozart uważał Haydna za swojego mistrza. Mimo różnicy wieku (Haydn był o 24 lata starszy), ich relacja opierała się na wzajemnym szacunku i wspólnej pasji do muzyki.

- *Spotkanie z Beethovenem*: W 1792 roku Haydn spotkał młodego Ludwiga van Beethovena i przyjął go na ucznia. Choć ich współpraca nie była łatwa (Beethoven miał trudny charakter), Haydn wpłynął na rozwój młodego kompozytora, co miało ogromne znaczenie dla jego późniejszej kariery.

- *Związek z rodziną Esterházy*: Haydn spędził większość swojego życia na dworze księząt Esterházy, gdzie miał doskonałe warunki do tworzenia. Księżęta cenili go nie tylko za jego twórczość, ale również za jego lojalność. Choć jego życie dworskie było wypełnione muzyką, Haydn niejednokrotnie narzekał na odosobnienie, co skłoniło go do przyjęcia zaproszeń do Londynu.

- *Msza Nelson i Napoleon*: Podczas premiery mszy *Nelson*, Haydnowi towarzyszył brytyjski admirał Horatio Nelson, który zdobył sławę, pokonując Napoleona. Utwór zyskał swoją nazwę w związku z tym wydarzeniem.

Joseph Haydn, nazywany ojcem symfonii i kwartetu smyczkowego, pozostaje jednym z największych klasyków muzyki. Jego twórczość wywarła ogromny wpływ na rozwój muzyki klasycznej, a jego życie pełne sukcesów, zarówno w Europie, jak i na dworze Esterházyc, czyni go jedną z najważniejszych postaci w historii muzyki.

HANS WERNER HENZE

Hans Werner Henze (ur. 1 lipca 1926 r. w Gütersloh, zm. 27 października 2012 r. w Dreźnie) był niemieckim kompozytorem, którego twórczość obejmowała szeroki wachlarz form muzycznych, od oper, przez balety, utwory orkiestrowe, po dzieła kameralne i wokalne. Jego muzyka charakteryzowała się syntezą wielu stylów – od klasycznych wpływów po współczesne techniki dodekafoniczne, serializm i elementy awangardowe. Henze był także zaangażowany politycznie, co wpłynęło na tematykę wielu jego dzieł.

Henze dorastał w Niemczech w czasach narastającego faszyzmu, co miało ogromny wpływ na jego życie osobiste i późniejsze wybory artystyczne. W czasie II wojny światowej został zmuszony do wstąpienia do Hitlerjugend, co wywołało w nim niechęć do reżimów totalitarnych i konserwatywnych, który stał się motywem przewodnim jego twórczości. Po wojnie studiował kompozycję w Hanowerze i Darmstadt, gdzie zetknął się z nowoczesnymi technikami kompozytorskimi, w tym z dodekafonią.

Henze, choć Niemiec z urodzenia, po 1953 roku większość swojego życia spędził we Włoszech. Zamieszkał w okolicach Rzymu, gdzie odnalazł wolność osobistą i artystyczną, z dala od konserwatywnej powojennej atmosfery Niemiec. Jego bliskie związki z kulturą i polityką Włoch oraz zaangażowanie w sprawy społeczne i polityczne, takie jak poparcie dla komunizmu i ruchów antyfaszystowskich, miały duży wpływ na jego późniejszą aktywność.

Jego twórczość obejmuje szeroki wachlarz gatunków, od oper, przez balety, utwory orkiestrowe, po kompozycje kameralne i chóralne. Henze zmarł w 2012 roku, pozostawiając po sobie bogatą spuściznę jako jeden z najważniejszych kompozytorów XX wieku.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Elegie für junge Liebende* (*Elegie dla młodych kochanków*, 1961)

Jest to jedna z najbardziej znanych oper Henzego, z librettem autorstwa Wystana Hugh Audena i Chestera Kallmana. Opera przedstawia relacje między artystami, a jej tematyka oscyluje wokół miłości, sztuki i egoizmu. *Elegie* to opera kameralna, która odzwierciedla liryczność i głęboką psychologiczną refleksję, charakterystyczną dla stylu Henzego.

2. *Das Floß der Medusa* (*Tratwa Meduzy*, 1968)

To oratorium sceniczne napisane na chór, solistów i orkiestrę, które odnosi się do słynnej katastrofy statku Meduza, a także do współczesnych problemów społecznych i politycznych. Henze wykorzystał ten utwór do wyrażenia swoich poglądów politycznych, a pierwsze wykonanie zostało zakłócone przez protesty związane z jego komunistycznymi sympatiami.

3. Symfonie (1947–2005)

Henze skomponował 10 symfonii, które odzwierciedlają różnorodność jego stylu kompozytorskiego. Każda z symfonii ma inny charakter, od klasycznych form po eksperymentalne rozwiązania. *Symfonia nr 7* (1984) jest jednym z jego najbardziej znanych dzieł orkiestrowych, będąc hołdem dla muzyki Ludwiga van Beethovena, z którym Henze często dialogował muzycznie.

4. *Der junge Lord* (*Młody lord*, 1965)

Ta opera komiczna, z librettem Ingeborg Bachmann, jest satyrą na arystokrację i społeczeństwo niemieckie. *Der junge Lord* to dzieło, w którym Henze bawi się formą, tworząc muzykę pełną humoru, ironii i odniesień do tradycyjnej opery niemieckiej.

5. *L'Upupa und der Triumph der Sohnesliebe* (*L'Upupa i triumf synowskiej miłości*, 2003)

To ostatnia opera Hansa Wernera Henzego, inspirowana baśniami arabskimi, która opowiada historię młodego człowieka szukającego

mitycznego ptaka Upupy. Opera ta, mimo że powstała pod koniec jego kariery, jest pełna młodości i energii i świadectwem niezwykłego talentu narracyjnego Henzego.

6. *Konzert für Kontrabass und Orchester* (1966)

To jedno z najbardziej znanych dzieł instrumentalnych Henzego, napisane na zamówienie i dedykowane legendarnemu kontrabasistom Gary'emu Karrowi. Koncert ten jest dowodem na jego umiejętność pisania wymagającej muzyki na nietypowe instrumenty.

7. *Boulevard Solitude* (1952)

Jest to opera, która adaptuje klasyczną historię Manon Lescaut do współczesnych realiów. *Boulevard Solitude* była ważnym dziełem, które pomogło Henzemu zyskać międzynarodowe uznanie i stało się przykładem jego umiejętności łączenia opery z nowoczesnymi tematami społecznymi i psychologicznymi.

8. *Die Bassariden* (1966)

Jest to opera oparta na greckim mitem o Bachusie, a Henze wraz z librecistami, Audenem i Kallmanem, stworzyli dzieło, które odnosi się do tematyki kultu Dionizosa i chaosu, jakie niesie jego obecność. *Die Bassariden* to monumentalna opera, która stała się jednym z najbardziej rozpoznawalnych dzieł Henzego.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Ucieczka przed konserwatywnymi Niemcami: Po II wojnie światowej Henze czuł się odrzucony przez konserwatywne społeczeństwo niemieckie, dlatego zdecydował się opuścić Niemcy i przenieść do Włoch. Włoska kultura, otwartość i artystyczna swoboda przyciągnęły Henzego, który do końca życia pozostał związany z Włochami, szczególnie z Rzymem i Montepulciano.

- Sympatia do komunizmu: Henze otwarcie wyrażał swoje poparcie dla idei komunistycznych, co prowadziło do konfliktów z konserwatywnymi kręgami muzycznymi w Niemczech Zachodnich. Jego

zaangażowanie polityczne miało wpływ na twórczość, w której wielokrotnie podejmował tematy związane z niesprawiedliwością społeczną i polityczną opresją.

- Przerwane wykonanie *Tratwy Meduzy*: Premiera *Das Floß der Medusa* w Hamburgu w 1968 roku została zakłócona przez protesty – chórzyci odmówili wystąpienia pod portretem Che Guevary, który Henze umieścił na scenie. Do zamieszek dołączyła publiczność, a ostatecznie Henze, mając na sobie czerwoną opaskę, opuścił scenę, co stało się jednym z najbardziej pamiętnych incydentów w jego karierze.

- Bliska relacja z Wystanem Hugh Audenem: Auden, angielski poeta, stał się jednym z najbliższych współpracowników Henzego. Ich współpraca zaowocowała kilkoma ważnymi dziełami, takimi jak *Elegie für junge Liebende* i *Die Bassariden*. Auden, mimo że był zafascynowany twórczością Henzego, miał z nim czasami trudne relacje, zwłaszcza z powodu odmiennych przekonań politycznych.

Hans Werner Henze pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów XX wieku. Jego muzyka, bogata w emocje, odważne eksperymenty i polityczne zaangażowanie, była świadectwem jego niezależnego ducha i artystycznej odwagi.

PAUL HINDEMITH

Paul Hindemith (ur. 16 listopada 1895 r. w Hanau, zm. 28 grudnia 1963 r. we Frankfurcie nad Menem) był niemieckim kompozytorem, altowiolistą, dyrygentem, teoretykiem muzyki i pedagogiem, uważanym za jednego z najważniejszych twórców XX wieku. Jego twórczość charakteryzuje się różnorodnością stylów i gatunków, od muzyki kameralnej po symfoniczną, a także eksperymentami w zakresie harmonii i tonalności. Hindemith łączył tradycję z nowoczesnością, tworząc unikalny język muzyczny, który ewoluował na przestrzeni lat. Był również autorem wpływowej teorii muzycznej, zwanej funkcjonalną tonalnością.

Hindemith pochodził z muzycznej rodziny i w młodym wieku rozpoczął naukę gry na skrzypcach. Kształcił się w Konserwatorium we Frankfurcie pod kierunkiem Bernharda Seklesa (kompozycja) i Arnolda Mendelssohna (teoria muzyki). Szybko zwrócił na siebie uwagę jako utalentowany skrzypek, a później jako altowiolista, stając się koncertmistrzem w Operze Frankfurckiej. W latach 20. stał się czołową postacią niemieckiej muzyki współczesnej, a jego twórczość zaczęła być wykonywana na arenie międzynarodowej.

W latach 30. Hindemith popadł w konflikt z reżimem nazistowskim, który uznał jego twórczość za „zdegenerowaną”, a jego muzyka była stopniowo zakazywana w Niemczech. W 1938 roku opuścił Niemcy i udał się do Szwajcarii, a w 1940 roku wyemigrował do Stanów Zjednoczonych, gdzie objął profesurę na Yale University. Po wojnie, w 1953 roku, powrócił do Europy i osiedlił się w Szwajcarii, kontynuując działalność kompozytorską i dydaktyczną aż do śmierci w 1963 roku.

WYDAWCA: DETRUS

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Mathis der Maler* (1934–1935)

Mathis der Maler to najważniejsza opera Hindemitha, oparta na życiu niemieckiego malarza Matthiasa Grünewalda. Utwór opowiada o artystycznych i moralnych dylematach Grünewalda w czasach Reformacji. Opera stanowi głęboką refleksję na temat roli artysty w społeczeństwie i jego odpowiedzialności moralnej. Hindemith stworzył również symfonię o tym samym tytule, która opiera się na motywach opery i jest jednym z jego najczęściej wykonywanych dzieł orkiestrowych.

2. *Symphonie Mathis der Maler* (1934)

Ta trzydziesto-wa symfonia, oparta na muzyce z opery o tym samym tytule, jest jednym z najbardziej znanych dzieł symfonicznych Hindemitha. Każda część symfonii nawiązuje do obrazów Grünewalda z ołtarza w Isenheim, w tym słynne *Aniołowie koncertujący*, *Grabiegung* i *Pokusa świętego Antoniego*. Symfonia jest znakomitym przykładem mistrzowskiej orkiestracji i rozwoju melodycznego Hindemitha.

3. *Kammermusik* (1922–1927)

Seria ośmiu utworów kameralnych o nazwie *Kammermusik* to jedno z najważniejszych osiągnięć Hindemitha w dziedzinie muzyki kameralnej. Każdy z tych utworów przeznaczony jest na różne składy instrumentalne, a całość charakteryzuje się niezwyklej wirtuozerią, bogactwem rytmicznym i harmonicznym. *Kammermusik* to jedno z najbardziej reprezentatywnych dzieł Hindemitha z jego eksperymentalnego okresu.

4. *Ludus Tonalis* (1942)

Ludus Tonalis to dzieło na fortepian, które często porównuje się do *Das wohltemperierte Klavier* Johanna Sebastiana Bacha. Dzieło składa się z preludium, fug i interludiów, które eksplorują różne tonalności i techniki kontrapunktyczne. *Ludus Tonalis* to nie tylko arcydzieło pianistyki, ale również demonstracja teorii tonalności funkcjonalnej Hindemitha, która odrzucała tradycyjną hierarchię tonacji na rzecz bardziej elastycznego podejścia do harmonii.

5. *Die Harmonie der Welt* (1957)

Die Harmonie der Welt to opera oparta na życiu niemieckiego astronoma Johanna Keplera. Tytuł odnosi się do teorii Keplera, który wierzył, że planety poruszają się w harmonii z boskimi proporcjami matematycznymi. Opera jest bogatym, filozoficznym dziełem, które łączy naukę z muzyką i wiarą w porządek kosmiczny. Hindemith stworzył również symfonię na bazie tej opery.

6. *Sonata na altówkę solo, op. 25 nr 1* (1922)

Hindemith, będący sam altowiolistą, skomponował wiele utworów na ten instrument. Sonata na altówkę solo jest jednym z jego najbardziej znanych dzieł na ten instrument, a jej wykonanie wymaga niezwyklej wirtuozerii. Utwór ten pokazuje zamiłowanie Hindemitha do kontrapunktu oraz jego charakterystyczne podejście do harmonii.

7. *Trauermusik* (1936)

Trauermusik to krótki, ale bardzo emocjonalny utwór napisany na altówkę i orkiestrę smyczkową, skomponowany w zaledwie kilka godzin na wieść o śmierci króla Jerzego V. Utwór, pełen powagi

i liryzmu, został wykonany premierowo przez samego Hindemitha na ceremonii żałobnej.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Konflikt z reżimem nazistowskim: W latach 30. Hindemith znalazł się w trudnej sytuacji politycznej. Choć początkowo nie angażował się w politykę, władze nazistowskie uznały jego muzykę za „zdegenerowaną”, a jego współpraca z żydowskimi artystami dodatkowo pogorszyła sytuację. Hindemith ostatecznie opuścił Niemcy, a jego muzyka była zakazana przez reżim.

- Kontrowersje wokół *Mathis der Maler*: Opera *Mathis der Maler* wywołała kontrowersje ze względu na swój temat – artysta, który w obliczu konfliktu politycznego zmagają się z moralnymi dylematami. Niemiecki minister propagandy Joseph Goebbels skrytykował Hindemitha, a przedstawienia opery zostały wstrzymane.

- Hindemith i pedagogika: Hindemith był nie tylko wybitnym kompozytorem, ale również znakomitym pedagogiem. W latach 40. w USA, jako profesor na Yale University, wykształcił wielu młodych kompozytorów. Jego podejście do nauczania muzyki, które obejmowało analizę tradycji i rozwój nowych technik, miało ogromny wpływ na muzykę XX wieku.

- Zamiłowanie do renesansowej muzyki: Hindemith pasjonował się muzyką dawną, szczególnie renesansową i barokową, co znalazło odzwierciedlenie w jego twórczości. Był współzałożycielem Amar Quartet, który specjalizował się w wykonywaniu muzyki renesansowej i współczesnej. Hindemith często sięgał do dawnych form, takich jak suity, fugi i pasje.

Paul Hindemith pozostaje jednym z najbardziej wszechstronnych i wpływowych kompozytorów XX wieku. Jego muzyka, zarówno ekspresyjna, jak i intelektualna, miała ogromny wpływ na współczesną muzykę klasyczną, a jego podejście do teorii i praktyki kompozycji zainspirowało wielu twórców na całym świecie.

GUSTAV HOLST

Gustav Theodore Holst (ur. 21 września 1874 r. w Cheltenham, zm. 25 maja 1934 r. w Londynie) był angielskim kompozytorem, dyrygentem, pedagogiem oraz aranżerem, najbardziej znanym ze swojego cyklu orkiestrowego *The Planets*. Jego twórczość obejmuje różne gatunki muzyczne, od oper i utworów chóralnych po kompozycje orkiestrowe i kameralne. Holst był jednym z najważniejszych przedstawicieli brytyjskiej muzyki na przełomie XIX i XX wieku, obok takich kompozytorów jak Ralph Vaughan Williams, z którym łączyła go bliska przyjaźń.

Gustav Holst pochodził z rodziny o muzycznych tradycjach – jego ojciec był organistą, a matka pianistką. Holst od najmłodszych lat uczył się gry na fortepianie, ale ze względu na problemy zdrowotne z rękami zmuszony był zrezygnować z kariery pianisty i poświęcić się kompozycji oraz dyrygenturze. Studiował w Królewskim Kolegium Muzycznym w Londynie pod kierunkiem Charlesa Villiersa Stanforda. W początkowych latach kariery pracował jako puzonista w różnych orkiestrach, co pomogło mu zdobyć wiedzę o instrumentacji.

Holst odznaczał się nie tylko talentem kompozytorskim, ale także głębokim zainteresowaniem filozofią, literaturą i mistycyzmem. Fascynował się kulturą Indii i sanskrytem, co wpłynęło na niektóre z jego dzieł, takie jak *Savitri* czy *Choral Hymns from the Rig Veda*. Jego muzyka charakteryzowała się różnorodnością stylów, łącząc elementy klasyczne, ludowe oraz nowatorskie rozwiązania harmoniczne i rytmiczne.

Holst przez większość życia pracował jako nauczyciel muzyki w różnych szkołach, m.in. w St Paul's Girls' School i Morley College, a jego pedagogiczne osiągnięcia miały ogromny wpływ na rozwój edukacji muzycznej w Wielkiej Brytanii.

Zmarł w 1934 roku po komplikacjach po operacji wrzodów żołądka, ale jego twórczość, a szczególnie *The Planets*, pozostaje jednym z najbardziej znanych i wpływowych dzieł XX-wiecznej muzyki klasycznej.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *The Planets (Planety)*, op. 32 (1914–1917)

To siedmioczęściowa suita orkiestrowa, która jest najbardziej znanym dziełem Holsta. Każda część suity odnosi się do jednej z planet Układu Słonecznego (oprócz Ziemi), a ich charakter jest inspirowany astrologicznymi znaczeniami planet, a nie nauką. Części takie jak *Mars, the Bringer of War* oraz *Jupiter, the Bringer of Jollity* są często wykonywane jako samodzielne utwory. *The Planets* stały się kamieniem milowym muzyki orkiestrowej, pełnym dynamicznych kontrastów i innowacyjnych rozwiązań instrumentalnych.

2. *St Paul's Suite* (1913)

Jest to czteroczęściowa suita na orkiestrę smyczkową, którą Holst skomponował dla swoich uczennic w St Paul's Girls' School. Dzieło to jest jednym z najczęściej wykonywanych utworów kameralnych Holsta i odznacza się wpływami muzyki ludowej oraz barokowej.

3. *Choral Hymns from the Rig Veda* (1908–1910)

Cykl utworów chóralnych opartych na tłumaczeniach tekstów z *Rigwedę*, jednej z najstarszych ksiąg sanskryckich. Holst, zafascynowany kulturą Indii i literaturą sanskrycką, stworzył te hymny jako hołd dla duchowości i filozofii starożytnych Indii. Utwory te wyróżniają się mistycznym charakterem i nietypową harmonią.

4. *First Suite in E-flat for Military Band* (1909)

Holst miał ogromny wkład w rozwój muzyki na zespoły dęte, a *First Suite* stała się jednym z najważniejszych dzieł napisanych na orkiestrę dętą. Utwór jest podzielony na trzy części i do dziś jest jednym z fundamentów repertuaru orkiestr dętych na całym świecie.

5. *Savitri* (1908)

Krótką opera kameralna napisana na podstawie *Mahabharaty*, starożytnego eposu indyjskiego. *Savitri* to proste, ale głębokie dzieło, które opowiada o miłości, śmierci i odrodzeniu. Opera ta charakteryzuje

się ascetycznym stylem, w którym Holst połączył elementy wschodniej filozofii z muzyką europejską.

6. *Hammersmith* (1930)

Jest to dzieło orkiestrowe, które Holst napisał dla BBC Symphony Orchestra. *Hammersmith* jest muzycznym portretem londyńskiej dzielnicy o tej samej nazwie, gdzie Holst mieszkał i pracował. Utwór wyróżnia się mrocznym i melancholijnym charakterem, odzwierciedlając życie i atmosferę *Hammersmith*.

7. *Egdon Heath* (1927)

Utwór inspirowany powieściami Thomasa Hardy'ego, szczególnie jego książką *Return of the Native*. *Egdon Heath* jest jednym z najbardziej osobistych dzieł Holsta, w którym oddaje melancholijny nastrój angielskiego krajobrazu. To dzieło charakteryzuje się subtelnymi zmianami nastroju i kolorystyką orkiestrową.

8. *Second Suite in F for Military Band* (1911)

Druga suita na orkiestrę dętą, podobnie jak *First Suite*, stała się jednym z klasycznych dzieł w repertuarze orkiestr dętych. Holst wykorzystał w niej tematy ludowe, które nadają dziełu charakter angielskiej muzyki folklorystycznej.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Problemy zdrowotne:** Holst cierpiał na neurastenię (zaburzenia nerwowe), co znacząco wpłynęło na jego życie. Z powodu bólu i skurczów w rękach musiał porzucić karierę pianisty i puzonisty, co zmusiło go do skoncentrowania się na komponowaniu i nauczaniu.

- **Fascynacja sanskrytem:** Holst był jednym z nielicznych europejskich kompozytorów, którzy studiowali sanskryt. Jego fascynacja kulturą Indii znalazła odzwierciedlenie w takich dziełach jak *Savitri* czy *Choral Hymns from the Rig Veda*, co było niezwykle nowatorskie jak na jego czasy.

- **Prywatność i skromność:** Mimo że *The Planets* przyniosły mu ogromny sukces, Holst unikał sławy. Był osobą bardzo prywatną

i skromną, nie lubił publicznych występów ani wywiadów, co kontrastowało z jego popularnością jako kompozytora.

- Praca w St Paul's Girls' School: Holst przez wiele lat pracował jako nauczyciel muzyki w tej szkole, a jego oddanie pedagogice było równie silne jak pasja do komponowania. W 1913 roku otwarto nową salę muzyczną, specjalnie zaprojektowaną dla niego, gdzie komponował i uczył. Jego *St Paul's Suite* była napisana z myślą o orkiestrze smyczkowej tej szkoły.

- Marsz weselny: Podczas ceremonii ślubnej jego córki, Imogen Holst, której był bardzo oddany, Gustav Holst zamiast tradycyjnego marsza weselnego Beethovena czy Mendelssohna zagrał fragment *Mars, the Bringer of War* z *The Planets* – co było nietypowym wyborem, biorąc pod uwagę charakter utworu!

Gustav Holst pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów brytyjskich, którego twórczość wywarła wpływ na rozwój muzyki orkiestrowej i chóralnej w XX wieku. Jego *The Planets* to dzieło, które do dziś cieszy się ogromną popularnością i jest powszechnie uważane za jedno z najważniejszych osiągnięć muzyki klasycznej.

CHARLES IVES

Charles Ives (ur. 20 października 1874 r. w Danbury, Connecticut, zm. 19 maja 1954 r. w Nowym Jorku) był amerykańskim kompozytorem, uważanym za jednego z pionierów nowoczesnej muzyki. Ives był innowatorem, który łączył różne style muzyczne, wprowadzając do swojej twórczości elementy eksperymentalne, a także techniki, które wyprzedzały swoje czasy. Jego muzyka była często postrzegana jako kontrowersyjna i trudna do zrozumienia, ale z biegiem lat zyskała uznanie i stała się fundamentem amerykańskiej muzyki współczesnej.

Ives dorastał w muzycznej rodzinie; jego ojciec, George Ives, był muzykiem i nauczycielem, który wpływał na rozwój muzycznego

talentu swojego syna. Już w młodym wieku Charles wykazywał niezwykle zdolności, ucząc się gry na fortepianie, skrzypcach i organach. Ukończył Yale University, gdzie studiował muzykę oraz kompozycję pod kierunkiem Horace'a McCoya.

Po ukończeniu studiów Ives pracował jako agent ubezpieczeniowy, co dawało mu niezależność finansową i pozwalało na tworzenie muzyki w wolnym czasie. Jego życie zawodowe i muzyczne były rozdzielone przez wiele lat, co wpływało na jego twórczość. Ives eksperymentował z harmonią, rytmem oraz formą, tworząc muzykę, która łączyła elementy amerykańskiego folkloru, jazz, a także tradycje klasyczne.

Ives nie zdobył uznania za życia, a jego twórczość była często ignorowana przez krytyków. Dopiero po jego śmierci zaczęto dostrzegać wartość jego dzieł, a Ives stał się jednym z najważniejszych kompozytorów XX wieku.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA CHARLESA IVESA

1. *The Unanswered Question* (1906)

Jest to jedno z najbardziej znanych dzieł Ivesa, skomponowane na orkiestrę, kwartet smyczkowy i solową trąbkę. Utwór ten przedstawia filozoficzne pytania o sens życia, a jego struktura opiera się na kontrastujących dźwiękach, które tworzą refleksyjną atmosferę.

2. *Symphony No. 2* (1909)

Symfonia nr 2 jest jednym z głównych dzieł Ivesa, które łączy różne style muzyczne, w tym elementy ludowe i popularne. Utwór charakteryzuje się bogatą fakturą i oryginalnym podejściem do harmonii, co sprawia, że jest uznawany za nowatorski.

3. *Three Places in New England* (1914)

Ten utwór orkiestrowy jest inspirowany trzema miejscami w Nowej Anglii i łączy w sobie elementy muzyki klasycznej z wpływami ludowymi. Dzieło to ukazuje Ivesa jako kompozytora, który potrafi w sposób malarski oddać atmosferę miejsc i ich historii.

4. *Concord Sonata* (1916)

Concord Sonata, znana również jako *Piano Sonata No. 2*, jest uznawana za jedno z najważniejszych dzieł fortepianowych Ivesa. Sonata ta jest pełna złożonych struktur i eksperymentalnych technik, łącząc w sobie elementy amerykańskiego folkloru i tradycji klasycznej.

5. *A Symphony: New England Holidays* (1913–1915)

Ta symfonia jest hołdem dla amerykańskich świąt i tradycji. Ives wprowadza do niej różnorodne motywy, odwołując się do folkloru oraz własnych wspomnień z dzieciństwa.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Dwa życia zawodowe: Ives prowadził równoległe życie jako kompozytor i agent ubezpieczeniowy, co pozwalało mu na finansową niezależność. Był znany z tego, że spędzał długie godziny na komponowaniu muzyki w nocy, po pracy.

- Eksperymenty dźwiękowe: Ives był znany z eksperymentowania z różnymi dźwiękami i technikami, co doprowadziło do innowacyjnych rozwiązań w jego muzyce. Często korzystał z elementów polirytmii i dodekafonii, co wyprzedzało jego czasy.

- Muzyka jako refleksja: Ives uważał muzykę za sposób na wyrażenie swoich myśli i uczuć. Wiele jego kompozycji zawiera elementy autobiograficzne, odzwierciedlając jego osobiste doświadczenia i przemyślenia.

- Zaniedbany geniusz: Choć Ives był uważany za geniusza, jego muzyka nie zdobyła popularności w jego czasach. Dopiero po jego śmierci zaczęto dostrzegać wartość jego dzieł, co sprawiło, że jego kompozycje stały się przedmiotem badań i zainteresowania w kręgach muzycznych.

Charles Ives pozostaje jedną z kluczowych postaci w historii muzyki XX wieku. Jego innowacyjne podejście do kompozycji, bogactwo harmonii oraz złożoność strukturalna dzieł wywarły znaczący wpływ

na rozwój muzyki współczesnej, a jego twórczość wciąż inspiruje kolejne pokolenia muzyków i kompozytorów.

LEOŠ JANÁČEK

Leoš Janáček (ur. 3 lipca 1854 r. w Hukvaldach, zm. 12 sierpnia 1928 r. w Ostrawie) był czeskim kompozytorem, jednym z najbardziej innowacyjnych twórców muzyki w XX wieku. Jego twórczość wyróżniała się unikalnym podejściem do harmonii, rytmu i melodii, a także silnym związkiem z czeskim folklorem i językiem. Janáček, choć przez wiele lat pozostawał na marginesie międzynarodowej sceny muzycznej, zyskał sławę dopiero w późniejszych latach życia, gdy jego opery i utwory instrumentalne zaczęły być doceniane zarówno w Czechach, jak i za granicą.

Janáček pochodził z rodziny nauczyciela wiejskiego. Już od najmłodszych lat był związany z muzyką – śpiewał w chórze, a w wieku 11 lat rozpoczął naukę w klasztorze św. Tomasza w Brnie, gdzie studiował muzykę. W młodości wyjechał na studia muzyczne do Pragi, a później do Lipsku i Wiednia, gdzie poszerzał swoją wiedzę kompozytorską. W 1881 roku założył Szkołę Organową w Brnie, gdzie przez wiele lat pracował jako pedagog i dyrygent. Janáček przez długi czas działał w Brnie, a jego kariera rozwijała się powoli – dopiero w latach 90. XIX wieku jego twórczość zaczęła być bardziej rozpoznawalna.

Mimo wczesnych trudności w karierze, Janáček nigdy nie porzucił muzyki. Zafascynowany czeskim i słowiańskim folklorem, a także rytmiką i melodią mowy, tworzył kompozycje, które oddawały charakter jego ojczyzny. Jego wielka pasja do ludowych pieśni i tańców widoczna jest w wielu jego dziełach.

Przełomem w karierze Janáčka była premiera opery *Jenufa* w 1904 roku, która przyniosła mu ogólnokrajowe uznanie. W późniejszych latach, w okresie po I wojnie światowej, jego muzyka zaczęła być

doceniana także na arenie międzynarodowej. W tym czasie Janáček skomponował swoje najświetniejsze dzieła, w tym opery, symfonie, kwartety smyczkowe i utwory fortepianowe. Zmarł w 1928 roku, pozostawiając po sobie wyjątkowe dziedzictwo, które do dziś fascynuje melomanów na całym świecie.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Jenůfa* (1904)

Jest to opera, która przyniosła Janáčkowi rozgłos i uznanie. Opowiada o tragicznym losie Jenůfy, młodej dziewczyny ze wsi, która doświadcza zdrady, samotności i odrzucenia. W swojej muzyce Janáček połączył dramatyczne napięcie z elementami czeskiego folkloru, co nadaje operze wyjątkową, autentyczną atmosferę. *Jenůfa* jest jednym z kamieni milowych czeskiej opery i była pierwszym wielkim sukcesem Janáčka.

2. *Káťa Kabanová* (1921)

To kolejna opera, która zyskała międzynarodowe uznanie. Oparta na dramacie Aleksandra Ostrowskiego *Burza*, opera opowiada o nieszczęśliwej kobiecie, Káti, której życie zdominowane jest przez tyranieć teściowej i społeczne konwenanse. Muzyka Janáčka doskonale oddaje wewnętrzne emocje bohaterki, a także napięcia, które prowadzą do jej tragicznego końca.

3. *Z mrtvého domu* (1928)

Z domu umarłych to ostatnia opera Janáčka, napisana na podstawie powieści Fiodora Dostojewskiego. Opowiada o życiu więźniów w rosyjskim łagrze, ich cierpieniach i nadziei. Opera ta, choć mniej znana niż wcześniejsze dzieła Janáčka, jest uważana za jedno z najbardziej poruszających i innowacyjnych dzieł w jego dorobku, pokazując jego zainteresowanie psychologią i moralnością.

4. *Sinfonietta* (1926)

To jedno z najważniejszych dzieł symfonicznych Janáčka. *Sinfonietta* to radosna i pełna optymizmu kompozycja, napisana na

rozbudowaną orkiestrę, w tym na bogaty zespół dęty. Utwór składa się z pięciu części, z których każda celebruje życie, naturę i czeską tradycję. *Sinfonietta* jest jednym z najbardziej znanych i często wykonywanych dzieł Janáčka, które zyskało uznanie na całym świecie.

5. *Taras Bulba* (1918)

To symfoniczna rapsodia oparta na powieści Nikołaja Gogola o kozackim hetmanie Tarasie Bulbie. *Taras Bulba* jest pełen dramatyzmu, heroizmu i emocji, a jego muzyka odzwierciedla zarówno brutalność wojny, jak i miłość do ojczyzny.

6. *Kwartet smyczkowy nr 1 Sonata Kreutzerowska* (1923)

Utwór inspirowany nowelą Lwa Tołstoja *Sonata Kreutzerowska*, w której przedstawiono opowieść o zazdrości i zbrodni. Janáček stworzył kwartet smyczkowy pełen intensywnych emocji, w którym muzyka odzwierciedla złożoność ludzkich uczuć.

7. *Kwartet smyczkowy nr 2 Listy miłosne* (1928)

Kwartet ten jest nawiązaniem do wieloletniej korespondencji, którą Janáček prowadził z Kamilą Stösslową, kobietą, z którą łączyła go głęboka, choć platoniczna miłość. Muzyka pełna jest emocji i liryzmu, a sam Janáček określał ten utwór jako muzyczne odzwierciedlenie jego uczuć do Kamili.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Miłość do Kamili Stösslovej: Jednym z najbardziej poruszających aspektów życia Janáčka była jego fascynacja i platoniczna miłość do Kamili Stösslovej, młodej kobiety, którą poznał w 1917 roku. Mimo różnicy wieku (Kamila była od Janáčka młodsza o 38 lat) ich relacja miała ogromny wpływ na jego późniejszą twórczość. Korespondencja z Kamilą zainspirowała wiele jego dzieł, w tym *Kwartet smyczkowy nr 2*.

- Fascynacja folklorem i mową: Janáček był zafascynowany muzyką ludową i rytmami mowy. Wiele jego kompozycji, szczególnie opery, nawiązywało do naturalnych rytmów języka czeskiego, co czyniło

jego muzykę unikalną i innowacyjną. Zbierał także pieśni ludowe, które często wykorzystywał w swoich utworach.

- **Pracoholik:** Janáček był znany ze swojego intensywnego trybu pracy. Nawet w późnych latach życia, mimo wieku i słabego zdrowia, kontynuował komponowanie z wielką pasją i poświęceniem. Mimo że jego kariera nabrała tempa stosunkowo późno, stworzył wiele ważnych dzieł w ostatnich dwóch dekadach życia.

- **Trudna relacja z Praską Operą:** Mimo swojego talentu, Janáček przez długi czas nie zdołał zdobyć uznania w Pradze. Jego *Jenůfa* została początkowo odrzucona przez Praską Operę, co było dla kompozytora wielkim rozczarowaniem. Dopiero sukces opery w Brnie otworzył mu drzwi do większej sławy.

Leoš Janáček pozostaje jednym z najbardziej oryginalnych kompozytorów XX wieku. Jego twórczość, głęboko zakorzeniona w czeskiej kulturze, a jednocześnie pełna innowacyjnych rozwiązań, miała ogromny wpływ na rozwój muzyki operowej i symfonicznej. Dzięki swojej pasji do muzyki ludowej i języka, Janáček stworzył unikalny, rozpoznawalny styl, który do dziś fascynuje i inspiruje muzyków oraz melomanów na całym świecie.

ZOLTÁN KODÁLY

Zoltán Kodály (ur. 16 grudnia 1882 r. w Kecskemét, zm. 6 marca 1967 r. w Budapeszcie) był węgierskim kompozytorem, etnomuzykologiem, pedagogiem i teoretykiem muzyki. Jest znany nie tylko ze swoich kompozycji, ale także jako twórca nowatorskich metod edukacji muzycznej, które zyskały światowe uznanie jako Metoda Kodály'a. Jego twórczość była głęboko zakorzeniona w węgierskiej tradycji ludowej, co przejawiało się zarówno w jego kompozycjach, jak i w jego badaniach nad muzyką ludową.

Kodály urodził się w Kecskemét, w rodzinie, która interesowała się muzyką. Już od najmłodszych lat wykazywał talent muzyczny,

a po ukończeniu szkoły średniej rozpoczął studia na Uniwersytecie w Budapeszcie oraz w Akademii Muzycznej im. Ferenc Liszta. Tam poznał Bélé Bartóka, z którym nawiązał bliską współpracę w dziedzinie zbierania i dokumentowania węgierskiej muzyki ludowej. Wspólnie z Bartókiem odbyli liczne wyprawy po Węgrzech, a także do sąsiednich krajów, gdzie nagrywali pieśni ludowe i analizowali ich strukturę.

Jako kompozytor Kodály stał się jednym z czołowych twórców muzyki węgierskiej w pierwszej połowie XX wieku. Jego muzyka łączyła nowoczesne środki wyrazu z tradycyjnymi melodiami ludowymi, co sprawiło, że zyskała ogromne uznanie zarówno wśród słuchaczy, jak i muzyków. Jego dzieła były wykonywane na całym świecie, a on sam został profesorem w Akademii Muzycznej w Budapeszcie, gdzie wywarł ogromny wpływ na kształcenie kolejnych pokoleń węgierskich muzyków.

Jednak Kodály najbardziej znany jest z rozwoju swojej metody nauczania muzyki, której celem było uczynienie muzyki dostępną dla każdego człowieka. Metoda Kodály opiera się na nauce śpiewu i rytmiki, wykorzystując tradycyjne pieśni ludowe i solfeż jako narzędzia edukacyjne. Ta metoda stała się podstawą edukacji muzycznej w wielu krajach i pozostaje powszechnie stosowana do dziś.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Psalmus Hungaricus* (1923)

Psalmus Hungaricus to kantata napisana na chóry, orkiestrę i solistów. Utwór ten powstał na 50-lecie zjednoczenia Budapesztu i stał się jednym z najważniejszych dzieł węgierskiej muzyki narodowej. *Psalmus Hungaricus* łączy w sobie elementy muzyki ludowej z zaawansowaną harmonią i techniką chóralną, co nadaje mu potężny i emocjonalny charakter. Jest to dzieło głęboko patriotyczne, odnoszące się do trudnych momentów w historii Węgier.

2. *Dances of Galánta* (1933)

Tańce z Galánty to suita orkiestrowa oparta na węgierskich melodiach ludowych z okolic Galánty, miejsca, w którym Kodály spędził część swojego dzieciństwa. Utwór jest hołdem dla tradycji muzycznej Węgier, a jednocześnie ukazuje mistrzowskie zdolności kompozytorskie Kodály w zakresie orkiestracji i budowania formy.

3. *Háry János* (1926)

Háry János to opera komiczna w sześciu scenach, opowiadająca o węgierskim bohaterze ludowym, który słynie z opowiadania fantastycznych i wyolbrzymionych historii o swoich przygodach. Partytura tej opery pełna jest melodyjnych motywów opartych na węgierskiej muzyce ludowej. Kodály wybrał z opery kilka fragmentów i stworzył z nich znaną *Suitę z Háry Jánosa*, która jest regularnie wykonywana na koncertach.

4. *Missa Brevis* (1944–1945)

Missa Brevis to msza skomponowana przez Kodály w ostatnich latach II wojny światowej, w czasie oblężenia Budapesztu. Dzieło to łączy w sobie elementy muzyki sakralnej i ludowej, a jego styl jest zarówno liryczny, jak i dramatyczny. *Missa Brevis* jest uważana za jedno z najwybitniejszych dzieł chóralnych w XX wieku.

5. *Székelyfónó* (1924–1932)

Székelyfónó to opera oparta na węgierskich pieśniach ludowych i tradycjach, które Kodály zbierał przez wiele lat. Jest to dzieło, które ukazuje głębokie związki Kodály z kulturą ludową swojego kraju, a także jego umiejętność łączenia prostoty i wyrafinowania.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Bliska współpraca z Bartókiem: Jedną z najbardziej znaczących relacji w życiu Kodály była jego współpraca z Bělą Bartókiem. Obaj kompozytorzy dzielili pasję do zbierania i dokumentowania muzyki ludowej, która stała się fundamentem ich twórczości. Wspólnie

zebrali tysiące pieśni ludowych z Węgier, Rumunii, Słowacji i innych regionów Europy Środkowej.

- Kodály i edukacja muzyczna: W latach 40. i 50. Kodály opracował metodę nauczania muzyki, która stała się rewolucyjna. Metoda Kodálya, znana również jako „solfeż Kodálya”, skupiała się na nauczaniu śpiewu jako podstawy edukacji muzycznej. Użycie tradycyjnych pieśni ludowych było centralnym elementem tej metody. Kodály wierzył, że muzyka powinna być dostępna dla każdego i że kształcenie muzyczne powinno zaczynać się w młodym wieku.

- Humanizm i patriotyzm: Kodály był głęboko zaangażowany w sprawy swojego kraju. Jego twórczość często odzwierciedlała narodowe i patriotyczne wątki, a on sam brał udział w życiu kulturalnym Węgier, walcząc o to, by muzyka była częścią życia każdego Węgra.

- Oblężenie Budapesztu: W czasie oblężenia Budapesztu w czasie II wojny światowej Kodály schronił się w piwnicy miejscowej szkoły. Mimo trudnych warunków kontynuował komponowanie. To w tym okresie powstała m.in. *Missa Brevis*, która była jednym z jego najważniejszych dzieł sakralnych.

Zoltán Kodály pozostaje jedną z kluczowych postaci w historii muzyki XX wieku. Jego wyjątkowa twórczość, głęboko zakorzeniona w węgierskiej tradycji ludowej, oraz jego wkład w edukację muzyczną uczyniły go postacią o trwałym wpływie na muzykę i kulturę na całym świecie.

RUGGIERO LEONCAVALLO

Ruggiero Leoncavallo (ur. 23 kwietnia 1857 r. w Neapolu, zm. 9 sierpnia 1919 r. w Montecatini Terme) był włoskim kompozytorem operowym, najbardziej znanym jako twórca opery *Pagliacci* (*Pajace*), która stała się jednym z najważniejszych dzieł nurtu weryzmu – realistycznego stylu, który skupiał się na przedstawianiu prawdziwych, często brutalnych emocji i sytuacji codziennych ludzi. Choć

Leoncavallo komponował wiele oper i innych utworów, to właśnie *Pagliacci* przyniosły mu światową sławę i są jednym z najczęściej wystawianych dzieł operowych na świecie.

Leoncavallo studiował w Konserwatorium w Neapolu, gdzie uczęszczał na lekcje u wybitnych pedagogów, takich jak Saverio Mercadante. Mimo doskonałego wykształcenia muzycznego, przez wiele lat zmagał się z trudnościami finansowymi i niepowodzeniami artystycznymi. Zanim odniósł sukces jako kompozytor, próbował swoich sił jako pianista i nauczyciel muzyki, a nawet przez pewien czas mieszkał w Egipcie.

Przełom w jego karierze nastąpił w 1892 roku, kiedy to premiera jego opery *Pagliacci* w Teatrze Dal Verme w Mediolanie, pod batutą Artura Toscaniniego, odniosła ogromny sukces. Historia zazdrości, miłości i morderstwa, oparta częściowo na prawdziwych wydarzeniach, poruszyła widownię swoim realizmem i emocjonalną intensywnością.

Mimo prób powtórzenia tego sukcesu, Leoncavallo nigdy nie osiągnął już takiej sławy jak dzięki *Pagliacci*. Niemniej jednak pozostaje jednym z czołowych przedstawicieli weryzmu w operze.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Pagliacci* (*Pajace*, 1892)

Pagliacci to opera w dwóch aktach, która opowiada historię miłosego trójkąta w wędrownym teatrze. Bohaterem opery jest Canio, który gra w sztuce Pajaca, ale w rzeczywistości jego życie zamienia się w dramat, kiedy odkrywa zdradę swojej żony Neddy. Opera kończy się tragicznie, gdy Canio zabija zarówno Neddę, jak i jej kochanka, Silvio, na oczach publiczności. Słynna aria Cania *Vesti la giubba* jest jednym z najbardziej znanych fragmentów operowych na świecie. *Pagliacci* pozostają jednym z kamieni milowych opery weryzmu i są często wystawiane w połączeniu z *Cavalleria rusticana* Pietra Mascagniego.

2. *La Bohème* (1897)

Leoncavallo skomponował swoją wersję opery *La Bohème*, opartej na tej samej powieści Henriego Murgera, co słynniejsza opera Giacomina Pucciniego. Choć opera Leoncavalla była wystawiona kilka lat po premierze dzieła Pucciniego, nie osiągnęła takiej popularności, choć przez pewien czas była popularna w niektórych teatrach operowych. Obie opery poruszają te same tematy życia artystów w paryskiej dzielnicy biedoty, ale wersja Leoncavalla jest bardziej surowa i realistyczna.

3. *Zazà* (1900)

Zazà to czteroaktowa opera, która opowiada historię aktorki kabaretowej *Zazà*, która zakochuje się w bogatym mężczyźnie. Kiedy odkrywa, że jest on żonaty, jej świat się załamuje, a ona musi dokonać dramatycznego wyboru. Opera ta cieszyła się sporą popularnością w pierwszych dekadach XX wieku, a główna rola była wyzwaniem dla wielu sopranistek.

4. *Chatterton* (1896)

Chatterton to trzyaktowa opera oparta na historii angielskiego poety Thomasa Chattertona, który zmarł młodo, popełniając samobójstwo. Dzieło to, choć mniej znane niż *Pagliacci*, pokazuje talent Leoncavalla do tworzenia intensywnie dramatycznych scen i wyrazistych postaci.

5. *Edipo re* (1920)

Edipo re to późne dzieło Leoncavalla, opera nawiązująca do antycznego mitu o Edypie. Dzieło to jest rzadziej wystawiane, ale stanowi przykład zainteresowania kompozytora bardziej monumentalnymi formami i tematyką mitologiczną.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Inspiracja *Pagliacci*: Leoncavallo twierdził, że pomysł na libretto do *Pagliacci* zrodził się z prawdziwego wydarzenia, które miało miejsce w jego dzieciństwie. Ojciec kompozytora, który był sędzią, prowadził sprawę morderstwa, w której zazdrosny aktor zabił swoją

żonę i jej kochanka. To wydarzenie miało głęboki wpływ na młodego Leoncavalla i zainspirowało go do napisania tej opery.

- Konkurencja z Puccinim: Leoncavallo i Giacomo Puccini rywalizowali o stworzenie najbardziej popularnej wersji opery *La Bohème*. Ostatecznie to wersja Pucciniego zdobyła trwałą sławę i jest do dziś częściej wystawiana. Leoncavallo, mimo że nie osiągnął sukcesu na tym polu, miał własne podejście do bohaterów i bardziej surową interpretację życia bohemy paryskiej.

- Bliskie relacje z Toscaninim: Arturo Toscanini, jeden z największych dyrygentów tamtej epoki, dyrygował premierą *Pagliacci*. Był bliskim przyjacielem Leoncavalla i popierał jego muzykę, co pomogło kompozytorowi zdobyć uznanie w świecie opery.

- Związek z weryzmem: Leoncavallo, podobnie jak Pietro Mascagni, stał się jednym z czołowych przedstawicieli weryzmu – nurtu w operze, który odrzucał sztuczne, idealistyczne historie na rzecz bardziej realistycznych i emocjonalnych opowieści. W jego operach dramat człowieka przedstawiany jest w sposób surowy i bezpośredni, co było innowacją w czasach, gdy dominowała opera romantyczna.

- Koniec kariery: Po *Pagliacci* Leoncavallo miał trudności z powtórzeniem swojego sukcesu. Chociaż nadal komponował opery, jego późniejsze dzieła nie zdobyły już takiego uznania ani popularności. Zmarł w 1919 roku w Montecatini Terme, pozostawiając po sobie dziedzictwo jednego z najważniejszych twórców opery weryzmu.

Ruggiero Leoncavallo pozostaje kluczową postacią w historii opery, mimo że jego twórczość była zdominowana przez jeden spektakularny sukces – *Pagliacci*. Jego dzieło wciąż porusza widzów na całym świecie, a dramatyzm i realizm jego muzyki wywarły trwałe wpływy na rozwój opery weryzmu i późniejsze pokolenia kompozytorów.

FRANZ LISZT

Franz (Ferenc) Liszt (ur. 22 października 1811 r. w Raiding, zm. 31 lipca 1886 r. w Bayreuth) był węgierskim kompozytorem, pianistą, dyrygentem i pedagogiem, uznawanym za jednego z najwybitniejszych wirtuozów fortepianu w historii. Był pionierem wielu innowacji muzycznych i kompozytorem, który wprowadził do muzyki formy takie jak poemat symfoniczny. Liszt miał ogromny wpływ na rozwój muzyki romantycznej, a jego twórczość wywarła ogromne wrażenie na późniejszych kompozytorach, takich jak Richard Wagner, Fryderyk Chopin czy Johannes Brahms.

Liszt urodził się w węgierskiej wiosce Raiding, a jego talent muzyczny ujawnił się już w dzieciństwie. Ojciec, Adam Liszt, był muzykiem na dworze Esterházych, dzięki czemu młody Franz miał dostęp do instrumentów i kontakt z muzyką od najmłodszych lat. Już jako dziecko wykazywał niezwykle zdolności pianistyczne, co zaowocowało wsparciem finansowym od arystokratów, dzięki któremu mógł kontynuować naukę muzyki. W wieku 9 lat wystąpił w Wiedniu, a później kontynuował naukę pod okiem Carla Czernego (ucznia Beethovena) oraz Antonia Salieriego.

Młody Liszt szybko zdobył międzynarodową sławę jako cudowny pianista, podróżując po Europie i grając koncerty, które przyciągały tłumy. Był prawdziwą gwiazdą swojego czasu, a jego wirtuozeria fortepianowa była tak wyjątkowa, że zapoczątkowała zjawisko znane jako „lisztomania” – fanatyczne uwielbienie publiczności dla jego osoby. Był także pionierem nowoczesnego recitalu fortepianowego, wykonując koncerty solo, co w tamtych czasach było nowatorskim podejściem.

Liszt, oprócz kariery pianistycznej, był płodnym kompozytorem. W swojej muzyce połączył liryzm z wirtuozerią, a także wprowadził innowacyjne formy kompozytorskie, takie jak poemat symfoniczny. W 1848 roku osiedlił się w Weimarze, gdzie skupił się na dyrygenturze

i kompozycji, a także działał jako pedagog, kształcąc nowe pokolenie pianistów.

Jego późniejsze lata były związane z religią. Wstąpił do zakonu tercjarskiego franciszkanów i przyjął niższe święcenia kapłańskie, co wpłynęło na charakter jego późniejszej muzyki. Zmarł w 1886 roku w Bayreuth, gdzie przyjechał na festiwal muzyczny organizowany przez jego zięcia, Richarda Wagnera.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Sonata h-moll* (1853)

To jedno z najważniejszych dzieł fortepianowych Liszta i jeden z największych utworów w repertuarze pianistycznym. *Sonata h-moll* jest pełna kontrastów – od potężnych, dramatycznych momentów po liryczne, ciche fragmenty. Liszt łączy tu wirtuozerię z głębią emocjonalną, co czyni ten utwór jednym z arcydzieł muzyki fortepianowej.

2. Poematy symfoniczne (1848–1858)

Liszt był twórcą formy poematu symfonicznego, w której muzyka miała na celu opowiadanie historii lub przedstawianie obrazów. Najbardziej znane poematy symfoniczne to *Preludia* oraz *Mazeppa*. Te utwory zrewolucjonizowały formę muzyki orkiestrowej, wprowadzając bardziej programowe i narracyjne podejście do symfonii.

3. *Węgierskie rapsodie* (1846–1885)

Cykl 19 utworów fortepianowych opartych na motywach węgierskiej muzyki ludowej. Najbardziej znana jest *Węgierska rapsodia nr 2*, której żywiołowy charakter i wirtuozeria stały się jednym z symboli muzyki romantycznej. Liszt w tych utworach złożył hołd swojej węgierskiej tożsamości, łącząc elementy muzyki ludowej z klasyczną formą.

4. Koncerty fortepianowe (1839–1849)

Liszt napisał dwa wielkie koncerty fortepianowe, które należą do najbardziej wymagających technicznie utworów w repertuarze. *Koncert fortepianowy nr 1 Es-dur* i *Koncert fortepianowy nr 2 A-dur* to

utwory pełne brawury, dramatyzmu, ale także subtelności, które stały się kamieniami milowymi w literaturze koncertowej.

5. *Lata pielgrzymstwa* (*Années de pèlerinage*, 1835–1855)

To cykl utworów fortepianowych, w którym Liszt opisuje swoje podróże po Europie. *Lata pielgrzymstwa* to utwory o głębokim liryzmie i nastrojowości, a zarazem pełne technicznej wirtuozerii. Są przykładem jego bardziej introspektywnej i filozoficznej strony jako kompozytora.

6. *Totentanz* (1859)

Jest to jedno z najbardziej dramatycznych dzieł Liszta na fortepian i orkiestrę, oparte na średniowiecznym motywie tańca śmierci. *Totentanz* to utwór o wyjątkowej intensywności, pełen brutalnych kontrastów i technicznej brawury, ale także nastrojowych fragmentów.

7. *Harmonies poétiques et religieuses* (1847)

Ten cykl fortepianowy, inspirowany duchowością i poezją, zawiera jedno z najbardziej kontemplacyjnych i głębokich utworów Liszta. W utworach takich jak *Bénédiction de Dieu dans la Solitude* kompozytor ukazuje swoje religijne poszukiwania oraz wewnętrzny spokój.

8. *Faust-Symfonia* (1854–1857)

To symfoniczne dzieło oparte na dramacie *Faust* Johanna Wolfganga Goethego. Liszt podzielił tę symfonię na trzy części, z których każda przedstawia portrety postaci: Fausta, Małgorzaty i Mefistofelesa. *Faust-Symfonia* to przykład programu muzycznego, w którym narracja literacka przenika się z muzyką.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- „Lisztomania”: Liszt był prawdziwą gwiazdą XIX wieku, co doprowadziło do powstania zjawiska zwanego „lisztomania”. Podczas jego koncertów publiczność reagowała histerycznie – krzycząc, oklaskując, a nawet zbierając porzucone na scenie rękawiczki lub struny fortepianu jako pamiątki. Był to pierwszy przypadek takiego

fanatyzmu w historii muzyki klasycznej, co sprawiło, że Liszt był pierwszą gwiazdą popkultury muzycznej.

- **Trójkąt miłosny z księżną:** W 1833 roku Liszt rozpoczął burzliwy romans z księżną Carolyną zu Sayn-Wittgenstein, która była wielką miłośniczką jego muzyki. Ich związek był na tyle intensywny, że księżna porzuciła swojego męża i zamieszkała z Lisztem. Para planowała ślub, ale Kościół katolicki, którego Carolyn była wierną, zablokował ten plan. Ich relacja trwała kilkanaście lat, a księżna była jednym z najważniejszych wsparć dla Liszta w jego życiu twórczym.

- **Zakonne życie:** W późniejszych latach życia Liszt, przeżywając głęboki kryzys duchowy, wstąpił do zakonu tercjarskiego franciszkanów i przyjął niższe święcenia kapłańskie. Chociaż nie stał się pełnoprawnym księdzem, nosił habit i prowadził bardziej ascetyczne życie, co wpłynęło na charakter jego późniejszej twórczości.

- **Bliska przyjaźń z Wagnerem:** Liszt był nie tylko kompozytorem, ale także wielkim propagatorem muzyki Richarda Wagnera, swojego późniejszego zięcia. Mimo że relacje między nimi były czasem napięte, Liszt miał ogromny wpływ na promocję muzyki Wagnera, dyrygując jego dziełami i wspierając jego karierę.

- **Wynalazca recitalu fortepianowego:** Liszt zrewolucjonizował sposób, w jaki prezentowana była muzyka fortepianowa. Wprowadził nowoczesną formę recitalu, gdzie jeden artysta wykonywał całą serię utworów solo, co w tamtych czasach było nowością. Jego występy były pełne dramaturgii i emocji, co przyciągało szeroką publiczność.

Franz Liszt pozostaje jedną z najważniejszych postaci muzyki XIX wieku. Jego wirtuozeria, innowacyjne podejście do kompozycji i głęboka duchowość sprawiły, że stał się legendą muzyki romantycznej, która wywarła ogromny wpływ na przyszłe pokolenia kompozytorów.

WITOLD LUTOSŁAWSKI

Witold Lutosławski, urodzony 25 stycznia 1913 roku w Warszawie, był jednym z najwybitniejszych polskich kompozytorów XX wieku. Pochodził z rodziny ziemiańskiej, a jego pasja do muzyki rozwijała się od dzieciństwa, kiedy komponował już w wieku 9 lat. Uczył się gry na fortepianie i skrzypcach, a w 1928 roku rozpoczął naukę kompozycji. Po ukończeniu gimnazjum podjął studia matematyczne, które porzucił na rzecz muzyki. W 1937 roku ukończył konserwatorium. Podczas II wojny światowej walczył jako żołnierz, a po jej zakończeniu zarabiał graniem w warszawskich kawiarniach. W latach 50. komponował muzykę teatralną, radiową oraz piosenki, które podpisywał pseudonimem „Derwid”. W tym okresie stworzył także kilka popularnych utworów, w tym dla dzieci. Lutosławski był związany z festiwałem „Warszawska Jesień” i pełnił w nim ważne funkcje. W latach 60. jego twórczość zaczęła się zmieniać, wprowadzając nowe techniki, takie jak aleatoryzm kontrolowany. W 1970 roku skomponował *Koncert wiolonczelowy*, który zyskał międzynarodowe uznanie. W kolejnych latach tworzył w stylu coraz bardziej nowoczesnym, wprowadzając technikę „łańcuchową”. Jego utwory były odczytywane jako komentarz do sytuacji politycznej w Polsce, w tym *Koncert wiolonczelowy*, który w kontekście socjalizmu interpretowano jako konflikt między jednostką a systemem. Lutosławski był również dyrygentem, prowadząc głównie wykonania swoich utworów. Współpracował z wieloma prestiżowymi orkiestrami na całym świecie. Jego muzyka charakteryzowała się bogatymi kontrastami kolorystycznymi i nowatorskimi rozwiązaniami. Lutosławski zmarł 7 lutego 1994 roku w Warszawie. Jego twórczość pozostaje jednym z najwybitniejszych osiągnięć w historii polskiej muzyki.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

Witold Lutosławski był jednym z najwybitniejszych kompozytorów XX wieku, a jego twórczość obejmuje szeroki wachlarz utworów, które mają duże znaczenie zarówno w historii muzyki współczesnej, jak i w polskim dziedzictwie muzycznym. Oto niektóre z najważniejszych dzieł Lutosławskiego:

1. *Wariacje symfoniczne* (1936–1939)

Pierwsze znaczące dzieło kompozytora, które zyskało uznanie za oryginalne podejście do formy wariacji.

2. *I Symfonia* (1941–1947)

Pierwsza symfonia Lutosławskiego, której ekspresjonistyczny charakter odzwierciedla dramatyczne doświadczenia wojenne.

3. *Koncert na orkiestrę* (1950–1954)

Utwór, który przyniósł kompozytorowi międzynarodowe uznanie, łącząc elementy folkloru z nowoczesnymi technikami kompozytorskimi.

4. *Muzyka żałobna* (1954–1958)

Kompozycja na orkiestrę smyczkową, wyraz głębokiego żalu po śmierci przyjaciela, kompozytora Andrzeja Panufnika.

5. *Gry weneckie* (1960–1961)

Innowacyjny utwór wykorzystujący technikę aleatoryzmu kontrolowanego, wprowadzając element przypadku w strukturę rytmiczną.

6. *II Symfonia* (1965–1967)

Dzieło, które kontynuuje eksperymenty z aleatoryzmem, prezentując złożoną strukturę i bogatą paletę brzmieniową.

7. *Koncert wiolonczelowy* (1969–1970)

Utwór zamówiony przez Mściława Rostropowicza, który stał się jednym z najważniejszych dzieł w repertuarze wiolonczelowym XX wieku.

8. *III Symfonia* (1981–1983)

Kompozycja o wyrazistym charakterze, często interpretowana jako komentarz do sytuacji politycznej w Polsce lat 80.

Lutosławski w swoich kompozycjach łączył tradycję z nowoczesnością, eksperymentując z formą, harmonią i rytmiką. Jego utwory pozostają kluczowymi osiągnięciami muzyki XX wieku i są cenione zarówno przez wykonawców, jak i krytyków muzycznych na całym świecie.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

Witold Lutosławski, choć był jednym z najwybitniejszych kompozytorów XX wieku, miał również ciekawe życie prywatne, które pełne było anegdot i interesujących historii. Oto kilka faktów i opowieści z jego codziennego życia:

- **Dokładność:** Lutosławski był znany ze swojej skrupulatności i perfekcjonizmu. Jego proces twórczy był niezwykle żmudny – często poświęcał długie godziny na dopracowywanie szczegółów. Mówił, że nie uważa się za kompozytora, który pisze łatwo i szybko. Był do tego stopnia precyzyjny, że przy komponowaniu utworów przeprowadzał liczne poprawki, które niejednokrotnie zmieniały całą koncepcję muzyczną.

- **Dyrygent:** Choć Lutosławski jest przede wszystkim znany jako kompozytor, jego kariera dyrygencka była równie znacząca. W jednym z wywiadów opowiadał, jak w młodszych latach nie był początkowo przekonany do roli dyrygenta, lecz z biegiem czasu stał się jednym z najwybitniejszych dyrygentów swojej generacji. Podobno jego podejście do dyrygowania orkiestrą było bardzo intensywne i pełne pasji, co sprawiało, że jego występy były wyjątkowo energetyczne. Słynął z niezwykle precyzyjnego prowadzenia orkiestry, która doskonale rozumiała jego zamiary muzyczne.

- **Skromność:** Lutosławski nie był zwolennikiem życia w blasku reflektorów. Choć jego twórczość była szeroko rozpoznawana, kompozytor niechętnie udzielał wywiadów ani nie brał udziału w licznych

wydarzeniach medialnych. W jednym z wywiadów wspominał, że nigdy nie przepadał za byciem w centrum uwagi, co stanowiło kontrast w porównaniu do jego wielkiego uznania na całym świecie.

- Zofia Lutosławska: Żona kompozytora była dla niego nie tylko bliską osobą, ale i wielką inspiracją. Witold i Zofia, choć przeżyli wspólnie wiele trudnych chwil, zwłaszcza po wojnie, tworzyli bardzo silną i harmonijną parę. Zofia była również muzykiem, co pogłębiało ich wzajemne porozumienie w sprawach artystycznych. Mówi się, że Lutosławski w wielu wywiadach podkreślał, jak ważna była dla niego jej obecność w życiu, zarówno jako wsparcie emocjonalne, jak i osoba, która pomagała mu w codziennej organizacji życia.

- Czasy PRL: W latach PRL Lutosławski nie poddał się presji politycznej i unikał zaangażowania w państwową propagandę, co nie było łatwe w ówczesnych czasach. Chociaż tworzył w Polsce, kompozytor unikał uczestnictwa w oficjalnych projektach i koncertach, które były wykorzystywane przez reżim. Wspomniano, że Lutosławski był osobą o silnych zasadach moralnych i nie chciał iść na kompromisy z władzą.

- Zainteresowania: Lutosławski, poza muzyką, miał także inne zainteresowania, jak literatura i malarstwo. Bardzo interesował się sztukami wizualnymi, a szczególnie malarstwem, w tym dziełami takich mistrzów jak Rembrandt. Uwielbiał też czytać, a książki stanowiły dla niego ważny sposób na relaks. Często mówił, że literatura była dla niego nie tylko inspiracją artystyczną, ale także ucieczką od codziennych obowiązków.

- Lutosławski i Krzysztof Penderecki: Mimo iż tworzyli w różnych nurtach muzycznych, łączyła głęboka przyjaźń. Penderecki w jednym z wywiadów wspominał, że choć ich drogi twórcze różniły się, Lutosławski był dla niego wielkim mentorem. Opowiadano, że spędzali razem czas, dzieląc się refleksjami o muzyce, kulturze i życiu. Ich relacja była pełna wzajemnego szacunku, choć obaj kompozytorzy podchodzili do muzyki nieco inaczej.

- **Humor:** Lutosławski, mimo swojej poważnej postawy artystycznej, miał również poczucie humoru, które wychodziło na jaw zwłaszcza w rozmowach z przyjaciółmi i bliskimi. Kompozytor lubił żartować, a jego anegdoty związane z codziennym życiem muzyka czy dyrygenta były często pełne dowcipu i inteligencji. Wspomniano, że Lutosławski potrafił śmiać się z siebie i swoich nieudanych prób dyrygenckich, traktując takie sytuacje z dystansem.

- **Codziennie życie:** Lutosławski prowadził bardzo uporządkowane życie. Jego dzień często rozpoczynał od pracy w domowym biurze, gdzie komponował, a potem udawał się na próby czy koncerty. Kompozytor żył w rytmie pracy, ale także cenił sobie momenty ciszy i spokoju w gronie najbliższych.

Życie Witolda Lutosławskiego było pełne pasji do muzyki, ale także trudnych decyzji i dbałości o wartości, które cenił. Jego codzienne życie, choć w dużej mierze podporządkowane pracy twórczej, miało również ludzką stronę, pełną emocji, bliskich relacji i pewnego dystansu do świata zewnętrznego.

GUILLAUME DE MACHAUT

Guillaume de Machaut (ur. ok. 1300 r., zm. 13 kwietnia 1377 r.) był francuskim poetą, kompozytorem i duchownym, uważanym za jednego z najwybitniejszych twórców muzyki średniowiecza. Jego twórczość miała ogromny wpływ na rozwój muzyki polifonicznej i liryki miłosnej w Europie. Machaut był jednym z pierwszych kompozytorów, których utwory przetrwały w rękopisach przypisanych im z imienia, a jego prace muzyczne i literackie miały wpływ na kolejne pokolenia twórców.

Machaut urodził się prawdopodobnie w okolicach Reims, we Francji. Większość swojego życia spędził na dworach szlacheckich i królewskich, najpierw jako sekretarz i pisarz u Jana Luksemburskiego, króla Czech, a później w służbie różnych francuskich

arystokratów, w tym króla Karola V. W 1340 roku został kanonikiem w Reims i pełnił funkcje duchowne aż do swojej śmierci. Jego stanowisko w Kościele pozwalało mu na wygodne życie i rozwijanie twórczości zarówno literackiej, jak i muzycznej.

Jako poeta Machaut był mistrzem tzw. formes fixes – ustalonych form poetyckich, takich jak rondeaux, ballady i virelais. Jego poezja była wyrafinowana, liryczna, często skupiająca się na tematyce miłosnej, a jego styl stał się wzorem dla kolejnych pokoleń poetów. Był także autorem dzieł epickich i filozoficznych, takich jak *Le Livre dou Voir Dit* (*Księga o prawdziwej opowieści*), które łączyły poezję z elementami narracyjnymi.

Machaut jest jednak najbardziej znany ze swojego wkładu w muzykę. Był pionierem w rozwijaniu muzyki polifonicznej, a jego kompozycje obejmowały zarówno utwory sakralne, jak i świeckie. Jego najbardziej znanym dziełem jest *Messe de Nostre Dame* – pierwsza zachowana msza skomponowana przez jednego kompozytora na cztery głosy. To dzieło wyznaczyło nowe standardy w muzyce sakralnej i stało się fundamentem późniejszego rozwoju polifonii.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Messe de Nostre Dame* (*Msza Naszej Pani*, ok. 1360)

Messe de Nostre Dame to jedno z najważniejszych dzieł w historii muzyki średniowiecznej. Jest to pierwsza kompletnie zachowana msza wielogłosowa skomponowana przez jednego kompozytora na cztery głosy. Dzieło to ukazuje mistrzostwo Machauta w łączeniu muzyki sakralnej z techniką polifonii. Msza składa się z pięciu części: *Kyrie*, *Gloria*, *Credo*, *Sanctus* i *Agnus Dei* oraz dodatku *Ite, missa est*. *Messe de Nostre Dame* jest jednym z najbardziej wpływowych dzieł w historii muzyki kościelnej i miało ogromny wpływ na rozwój późniejszej polifonii sakralnej.

2. *Le Livre dou Voir Dit* (*Księga o prawdziwej opowieści*, ok. 1365)

To jedno z najważniejszych dzieł literackich Machauta, które jest połączeniem prozy i poezji, przedstawiające historię miłosną między

poetą a młodą kobietą. Dzieło to było przełomowe zarówno pod względem literackim, jak i muzycznym, ponieważ wiele zawartych w nim poematów było również komponowanych do muzyki.

3. *La Messe de la Sorbonne*

Choć mniej znana niż *Messe de Nostre Dame*, *La Messe de la Sorbonne* to kolejny przykład mszy, w której Machaut eksperymentował z formą polifoniczną. Była ona prawdopodobnie skomponowana na zamówienie instytucji akademickiej lub kościelnej.

4. Motety

Machaut stworzył około 20 motetów, z których wiele było wybitnymi przykładami wielogłosowej muzyki sakralnej i świeckiej. Jego motety charakteryzowały się skomplikowaną polfonią i często łączyły różne teksty śpiewane równocześnie.

5. Chansons – ballady, rondeaux i virelais

Machaut skomponował wiele utworów świeckich, które były ściśle związane z jego twórczością poetycką. Ballady, rondeaux i virelais to trzy główne formy, które rozwijał w swojej muzyce. Utwory takie jak *Douce Dame Jolie* są pełne liryzmu, wyrafinowanej formy i techniki, a także stanowią jedno z najważniejszych dzieł świeckiej muzyki średniowiecznej.

6. *Hoquetus David* (ok. 1364)

Jest to jeden z najważniejszych utworów Machauta, który ukazuje jego innowacyjne podejście do polifonii. *Hoquetus* to technika, w której melodia jest przerywana i „przekazywana” pomiędzy różnymi głosami, co tworzy unikalny efekt rytmiczny. *Hoquetus David* jest uznawany za jeden z najwybitniejszych przykładów tej techniki w średniowieczu.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Poeta i kompozytor na dworze królewskim: Machaut spędził znaczną część swojej kariery jako poeta i kompozytor na dworach szlacheckich i królewskich. Jego bliska relacja z Janem Luksemburskim, królem Czech, przyniosła mu nie tylko prestiż, ale także

bezpieczeństwo finansowe. To pozwoliło mu na swobodne komponowanie i rozwijanie swojego kunsztu literackiego.

- Pierwszy „autor” muzyki: Machaut był jednym z pierwszych kompozytorów w historii, który świadomie zaczął kolekcjonować swoje dzieła i dbał o ich zachowanie dla potomnych. Jego utwory były kopiowane w manuskryptach już za jego życia, co było niezwykle jak na średniowiecznego twórcę. Machaut cieszył się ogromnym uznaniem i prestiżem jako poeta i kompozytor za swojego życia.

- Muzyka a polityka: Jako kanonik i osoba powiązana z arystokracją, Machaut działał w czasach burzliwych politycznie, m.in. podczas wojny stuletniej. Jego pozycja na dworze królewskim i arystokratycznym pozwalała mu na uczestnictwo w ważnych wydarzeniach politycznych, co odbijało się również w jego twórczości.

- Mistyka liczb: Machaut fascynował się symboliką i numerologią, co można zauważyć w jego twórczości muzycznej, zwłaszcza w złożonych strukturach motetów i mszy. Komponowanie z uwzględnieniem układów liczb było popularne w średniowieczu, a Machaut był mistrzem w łączeniu matematycznych zasad z muzyką.

Guillaume de Machaut pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów średniowiecza. Jego dzieła, szczególnie *Messe de Nostre Dame*, mają ogromne znaczenie dla rozwoju muzyki sakralnej i polifonii. Machaut, jako twórca wszechstronny, łączył muzykę z poezją, wnosząc nową jakość zarówno do literatury, jak i muzyki XIV wieku. Jego twórczość miała ogromny wpływ na późniejsze pokolenia kompozytorów, a jego dziedzictwo jest nadal badane i podziwiane przez muzykologów oraz miłośników muzyki średniowiecznej.

GUSTAV MAHLER

Gustav Mahler (ur. 7 lipca 1860 r. w Kalischt, zm. 18 maja 1911 r. w Wiedniu) był austriackim kompozytorem i dyrygentem, uznawanym za jednego z najważniejszych twórców końca XIX i początku XX

wieku. Jego muzyka, łącząca elementy późnoromantyczne z nowatorskimi technikami kompozytorskimi, wywarła ogromny wpływ na rozwój muzyki symfonicznej w XX wieku. Choć za życia był bardziej znany jako dyrygent niż kompozytor, dziś jego symfonie i pieśni są cenione za ich ogromną głębię emocjonalną, złożoność oraz monumentalność.

Mahler urodził się w rodzinie żydowskiej w niewielkiej wiosce Kalischt (obecnie Kaliště, Czechy), a dorastał w pobliskiej Jihlavie. Od najmłodszych lat przejawiał wielki talent muzyczny. Studiował w Konserwatorium Wiedeńskim, gdzie rozwijał swoje umiejętności pianistyczne, kompozytorskie i dyrygenckie. Choć komponował od młodego wieku, jego kariera jako dyrygenta rozwijała się znacznie szybciej niż kariera kompozytora. Pracował jako dyrygent w teatrach operowych w Pradze, Lipsku, Budapeszcie i Hamburgu, zanim objął prestiżowe stanowisko dyrektora Opery Wiedeńskiej w 1897 roku.

Przez lata swojej działalności Mahler zasłynął jako wybitny reformator opery, wprowadzając surowe standardy artystyczne i interpretacyjne, ale jednocześnie zmagał się z osobistymi trudnościami i krytyką, często wynikającą z jego żydowskiego pochodzenia. W 1897 roku Mahler przeszedł na katolicyzm, co umożliwiło mu objęcie stanowiska w Operze Wiedeńskiej, jednak antysemityzm pozostał jednym z wyzwań, z którymi się borykał.

Jako kompozytor Mahler stworzył głównie symfonie i pieśni z towarzyszeniem orkiestry, ale jego dzieła nie zawsze były doceniane za jego życia. Dopiero w XX wieku, po jego śmierci, twórczość Mahlera zyskała powszechne uznanie. Jego symfonie często poruszają tematykę egzystencjalną, życia, śmierci, duchowości i transcendencji.

Mahler zmarł w 1911 roku w wieku 50 lat na skutek powikłań związanych z chorobą serca. Choć jego kariera kompozytorska została nagle przerwana, jego twórczość wywarła ogromny wpływ na takich kompozytorów, jak Arnold Schönberg, Alban Berg, Dmitrij Szostakowicz i Benjamin Britten.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. I Symfonia D-dur *Tytan* (1888)

I symfonia Mahlera, znana jako *Tytan*, została zainspirowana powieścią Jeana Paula. Dzieło to wyróżnia się nowatorskim podejściem do formy symfonicznej, a szczególnie słynny jest trzeci ruch, który zawiera cytat z popularnej piosenki dziecięcej *Bracia, Jakubie* w mrocznym, funeralnym charakterze. Symfonia ta stanowi przykład przejścia od romantyzmu do bardziej osobistego stylu Mahlera.

2. II Symfonia c-moll *Zmartwychwstanie* (1894)

Symfonia ta jest jednym z największych osiągnięć Mahlera. Dzieło to, trwające ponad 80 minut, porusza tematykę życia po śmierci i zmartwychwstania. Finał symfonii z chórem i solistami jest pełen dramatyzmu i głębokiego duchowego przekazu. Mahler wykorzystał w finale tekst Friedricha Klopstocka, nawiązując do idei transcencji.

3. V Symfonia cis-moll (1902)

Ta symfonia jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych dzieł Mahlera, szczególnie dzięki słynnemu *Adagietto* – melancholijnemu, lirycznemu fragmentowi, który został wykorzystany w filmie *Śmierć w Wenecji* (1971) Luchina Viscontiego. Piąta symfonia jest bogata w kontrasty, od marszowych motywów w pierwszych częściach, po liryzm i emocjonalną głębię w kolejnych.

4. VIII Symfonia Es-dur *Symfonia tysiąca* (1906)

Jedno z najpotężniejszych dzieł w literaturze symfonicznej, nazywane *Symfonią tysiąca* z powodu gigantycznych rozmiarów orkiestry, chóru i solistów, jakie wymaga wykonanie tego utworu. Składa się z dwóch części – hymnu średniowiecznego *Veni Creator Spiritus* oraz finału z drugiej części *Fausta* Goethego. Tematem przewodnim symfonii jest potęga miłości i duchowa odnowa.

5. *Das Lied von der Erde* (1909)

Pieśń o ziemi to symfonia-wokalny cykl pieśni, napisany po osobistych tragediach Mahlera, w tym śmierci jego córki i diagnozie

choroby serca. Dzieło to porusza tematy przemijania, melancholii i zjednoczenia z naturą. Muzyka łączy elementy chińskiej poezji z liryzmem i głębokim, duchowym wyrazem.

6. *IV Symfonia G-dur* (1901)

IV Symfonia Mahlera jest bardziej liryczna i pogodna niż jego inne symfonie. Ostatnia część, *Das himmlische Leben* (*Niebiańskie życie*), oparta jest na ludowej poezji z cyklu *Des Knaben Wunderhorn*, przedstawiając wizję raju widzianą oczami dziecka.

7. *Kindertotenlieder* (1904)

To cykl pieśni na głos i orkiestrę, oparty na poezji Friedricha Rückerta, poruszający tematykę śmierci dzieci. Dzieło to jest przejmująco osobiste, zwłaszcza że Mahler sam stracił jedno z dzieci niedługo po jego skomponowaniu. Pieśni te pełne są smutku, refleksji nad stratą i przemyśleń na temat przemijania.

8. *Symfonia nr 9* (1910)

Ostatnia w pełni ukończona symfonia Mahlera, która jest często interpretowana jako pożegnanie kompozytora z życiem. *Symfonia nr 9* jest pełna melancholii, refleksji nad śmiercią i życia po życiu. Finał, powoli gasnący w ciszy, jest jednym z najbardziej poruszających momentów w literaturze symfonicznej.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Kompozytor i dyrygent: Choć Mahler jest dziś znany głównie jako kompozytor, za życia cieszył się większym uznaniem jako dyrygent. Przez 10 lat pełnił funkcję dyrektora Opery Wiedeńskiej, gdzie wprowadzał surowe zasady pracy i starał się podnieść standardy wykonawcze. Jego styl dyrygowania był często kontrowersyjny, ale zarazem inspirujący dla współczesnych.

- Antysemityzm: Mahler, choć przeszedł na katolicyzm, aby móc piastować prestiżowe stanowisko dyrektora Opery Wiedeńskiej, przez całe życie zmagał się z antysemityzmem. Jego żydowskie pochodzenie

było często przedmiotem ataków ze strony krytyków, co stanowiło dla niego stałe źródło stresu i frustracji.

- Żona Alma Mahler: Alma Schindler, żona Mahlera, była jedną z najbardziej znanych kobiet epoki fin de siècle. Jej związki z wielkimi artystami, w tym z Gustavem Klimtem, Oskarem Kokoschką, a po śmierci Mahlera z kompozytorem Franzem Werfelem, uczyniły ją postacią kontrowersyjną. Alma miała duży wpływ na życie Mahlera, choć ich małżeństwo nie było wolne od trudności i konfliktów.

- Obsesja na punkcie śmierci: Mahler był głęboko przejęty tematem śmierci, co znalazło odzwierciedlenie w wielu jego dziełach, takich jak *Kindertotenlieder* (*Pieśni na śmierć dzieci*). Kompozytor wielokrotnie stawiał sobie pytania dotyczące życia po śmierci i sensu egzystencji, co uczyniło jego muzykę niezwykle emocjonalną i głęboko filozoficzną.

- Śmierć i ostatnia symfonia: Mahler zmarł w 1911 roku, zanim zdołał ukończyć swoją *X Symfonię*. Ukończona partytura jest pełna notatek, które zawierają osobiste uwagi dotyczące jego życia, miłości do Almy i strachu przed śmiercią. Dzieło to jest uważane za jedno z najbardziej osobistych i pełnych napięcia w twórczości kompozytora.

Gustav Mahler, choć żył stosunkowo krótko, pozostawił po sobie monumentalny dorobek, który wywarł trwały wpływ na muzykę symfoniczną XX wieku. Jego dzieła, pełne emocji, liryzmu i filozoficznych przemyśleń, do dziś poruszają słuchaczy na całym świecie, a jego muzyka stanowi jedno z najwybitniejszych osiągnięć w historii muzyki klasycznej.

ALESSANDRO MARCELLO

Alessandro Ignazio Marcello (ur. 1 lutego 1673 r. w Wenecji, zm. 19 czerwca 1747 r. tamże) był włoskim kompozytorem, poetą, filozofem i arystokratą z Wenecji. Jego twórczość muzyczna, choć nie tak obfita jak innych kompozytorów barokowych, zyskała uznanie za

wyrafinowanie i elegancję. Alessandro Marcello był starszym bratem innego znanego kompozytora, Benedetta Marcella, i podobnie jak jego brat, Alessandro prowadził aktywne życie zarówno w sferze politycznej, jak i artystycznej.

Marcello pochodził z zamożnej arystokratycznej rodziny i otrzymał staranne wykształcenie. Oprócz muzyki studiował filozofię, literaturę oraz prawo. Jako członek weneckiej arystokracji, Marcello działał jako urzędnik, a także prowadził życie intelektualne, angażując się w kręgi artystyczne Wenecji. Pomimo swoich licznych obowiązków i zainteresowań, Marcello komponował muzykę, którą wykonywano głównie w kręgach arystokratycznych.

Jego kompozycje odzwierciedlały styl włoskiego baroku, ale w mniejszym stopniu niż inne utwory muzyczne tego okresu były one ukierunkowane na publiczne spektakle operowe. Najbardziej znane z jego dzieł to utwory instrumentalne, szczególnie koncerty i sonaty, które często porównywane są z twórczością innych weneckich kompozytorów, takich jak Antonio Vivaldi. Marcello tworzył również kantaty, utwory wokalne i religijne, choć jego dorobek nie jest tak rozległy jak u niektórych współczesnych mu kompozytorów.

Alessandro Marcello był ceniony za swój intelekt i artystyczny wkład, zarówno w muzykę, jak i w inne dziedziny sztuki. Zmarł w Wenecji w 1747 roku, pozostawiając po sobie skromny, ale znaczący dorobek muzyczny, który do dziś cieszy się uznaniem, zwłaszcza dzięki jednemu ze swoich koncertów instrumentalnych.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. Koncert d-moll na obój i orkiestrę (S D935)

To najbardziej znane dzieło Marcella, które zyskało ogromną popularność. Koncert został oryginalnie skomponowany na obój i orkiestrę smyczkową, jednak wersja na klawesyn, zaaranżowana przez Johanna Sebastiana Bacha (BWV 974), przyniosła mu jeszcze większą sławę. Dzieło to wyróżnia się piękną, liryczną melodią w części

drugiej (Adagio), która do dziś jest wykonywana zarówno na oboju, jak i innych instrumentach. *Koncert d-moll* jest jednym z najczęściej wykonywanych utworów z repertuaru barokowego oboju.

2. *La Cetra*

Zbiór 12 koncertów na różne instrumenty, w tym skrzypce i smyczki. *La Cetra* jest przykładem wszechstronności Marcello jako kompozytora instrumentalnego. Choć niektóre z tych koncertów zyskały mniej popularności niż jego obojowy koncert, stanowią one cenny wkład w rozwój muzyki instrumentalnej baroku.

3. Kantaty

Alessandro Marcello skomponował kilka kantat, zarówno religijnych, jak i świeckich, które były popularne w jego czasach. Choć nie są one tak często wykonywane współcześnie, są przykładami jego talentu w tworzeniu wyrazistej muzyki wokalne z towarzyszeniem instrumentalnym.

4. Utwory kameralne i sonaty

Marcello napisał także liczne sonaty i utwory kameralne, które wykorzystywały różnorodne instrumenty, w tym skrzypce, flety, klawesyn oraz basso continuo. Jego muzyka kameralna była popularna w kręgach arystokratycznych, a styl Marcello w tych dziełach cechował się elegancją i subtelnością.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Brat kompozytor: Alessandro Marcello był starszym bratem Benedetto Marcello, który również zasłynął jako kompozytor i twórca kantat oraz koncertów. Chociaż obaj bracia zajmowali się komponowaniem muzyki, Alessandro prowadził mniej aktywne życie muzyczne niż jego brat, będąc bardziej zaangażowanym w działalność polityczną i intelektualną.

- Koncert na obój i J.S. Bach: *Koncert obojowy d-moll* Marcello zyskał jeszcze większą sławę dzięki Johannowi Sebastianowi Bachowi, który zaadaptował go na klawesyn, tworząc wersję BWV 974. Bach

był znany z przerabiania utworów innych kompozytorów na potrzeby klawesynu, a jego wersja koncertu Marcella cieszy się dużą popularnością do dziś.

- Członek weneckiej arystokracji: Alessandro Marcello prowadził życie arystokraty i intelektualisty, co oznaczało, że jego muzyka była wykonywana głównie w prywatnych salonach i podczas kameralnych spotkań weneckiej elity. Nie był zawodowym muzykiem w sensie, w jakim można opisać takich kompozytorów jak Vivaldi, lecz traktował komponowanie bardziej jako jedno z wielu artystycznych zajęć.

- Wielowymiarowość talentu: Oprócz komponowania muzyki, Alessandro Marcello był również uzdolnionym poetą, malarzem i filozofem. Jego wszechstronne zainteresowania odzwierciedlały ducha czasów baroku, kiedy arystokraci i intelektualiści często łączyli różnorodne dziedziny sztuki i nauki.

- Pseudonim artystyczny: W niektórych swoich publikacjach muzycznych Alessandro Marcello używał pseudonimu Eterio Stinfalico, co było typowe dla weneckich arystokratów, którzy pragnęli zachować pewien dystans między swoją działalnością publiczną a artystyczną.

Alessandro Marcello, choć nie pozostawił po sobie tak bogatej spuścizny jak inni kompozytorzy baroku, pozostaje postacią istotną dla weneckiej muzyki XVIII wieku. Jego *Koncert obojowy d-moll* jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych utworów barokowych, a jego wszechstronne talenty artystyczne czynią go interesującą postacią w historii muzyki i sztuki.

PIETRO MASCAGNI

Pietro Mascagni (ur. 7 grudnia 1863 r. w Livorno, zm. 2 sierpnia 1945 r. w Rzymie) był włoskim kompozytorem, który zyskał międzynarodową sławę dzięki swojej jednoaktowej operze *Cavalleria rusticana* (1890), uznawanej za kamień milowy w rozwoju opery weryzmu.

Ten nurt w operze kładł nacisk na dramatyzm i realistyczne przedstawienie emocji i życia prostych ludzi. Choć *Cavalleria rusticana* pozostaje jego najśłynniejszym dziełem, Mascagni skomponował wiele innych oper, które świadczą o jego wszechstronności jako kompozytora.

Mascagni urodził się w muzycznej rodzinie i już od najmłodszych lat przejawiał wielki talent. Studiował w Konserwatorium Mediolańskim, gdzie jego nauczycielami byli m.in. Amilcare Ponchielli, autor opery *Gioconda*. Jednak jego buntowniczy charakter sprawił, że Mascagni przerwał naukę i rozpoczął podróże po Włoszech, pracując jako dyrygent w prowincjonalnych teatrach operowych.

Przełom w jego karierze nastąpił w 1888 roku, gdy wziął udział w konkursie kompozytorskim organizowanym przez wydawnictwo Sonzogno, które poszukiwało nowych, krótkich oper na jednoaktówkę. Mascagni wysłał *Cavalleria rusticana*, która wygrała konkurs i przyniosła mu międzynarodową sławę. Premiera opery miała miejsce w Teatrze Costanzi w Rzymie w 1890 roku i była ogromnym sukcesem, co zapewniło Mascagniemu trwałe miejsce w historii muzyki.

Choć Mascagni próbował powtórzyć sukces swojej pierwszej opery, jego późniejsze dzieła nie osiągnęły takiego samego poziomu popularności. Niemniej jednak przez całe życie pozostawał aktywny jako kompozytor i dyrygent, a jego twórczość obejmowała różnorodne gatunki muzyczne, w tym opery, muzykę symfoniczną i kameralną.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Cavalleria rusticana* (1890)

Cavalleria rusticana to jednoaktowa opera weryzmu, oparta na noweli Giovanniego Vergi. Opowiada historię miłości, zdrady i zemsty w sycylijskiej wiosce. Bohaterem opery jest Turiddu, który zdradza swoją narzeczoną Lolą z Santuzzą, co prowadzi do tragedii. Aria Santuzzy *Voi lo sapete*, duet *Tu qui Santuzza?* oraz słynne *Intermezzo* orkiestrowe stały się jednymi z najbardziej rozpoznawalnych fragmentów

w literaturze operowej. Dzieło to do dziś pozostaje w repertuarze teatrów operowych na całym świecie.

2. *L'Amico Fritz* (1891)

L'Amico Fritz to trzyaktowa opera komiczna, która różni się od dramatycznej i intensywniej *Cavallerii rusticana*. Jest to historia miłosna między bogatym właścicielem ziemskim Fritzem i Suzel, młodą dziewczyną z wioski. Choć opera nie osiągnęła takiego sukcesu jak debiut Mascagniego, duet *Cherry Duet* (*Duetto delle ciliegie*) z drugiego aktu jest do dziś popularny na scenach operowych.

3. *Iris* (1898)

Iris to trzyaktowa opera, której akcja rozgrywa się w Japonii. Główna bohaterka, Iris, zostaje porwana i zmuszona do pracy w domu publicznym. Tematyka egzotyczna, połączona z dramatyzmem i melancholią, czyni tę operę jednym z ciekawszych dzieł Mascagniego. *Iris* była próbą wykorzystania elementów kultury japońskiej w kontekście weryzmu, a jej muzyka, choć mniej znana, wciąż jest ceniona za subtelność i oryginalność.

4. *Le Maschere* (1901)

Le Maschere to komedia operowa w stylu dell'arte, zainspirowana tradycją włoskiej komedii. Premiera tego dzieła odbyła się jednocześnie w sześciu teatrach we Włoszech, co miało być wielkim wydarzeniem, jednak opera nie odniosła takiego sukcesu, jak oczekiwano. Niemniej jednak, *Le Maschere* pokazuje wszechstronność Mascagniego i jego zainteresowanie różnymi formami teatralnymi.

5. *Isabeau* (1911)

Opera *Isabeau* oparta jest na legendzie o Lady Godivie. Tytułowa bohaterka, księżniczka Isabeau, zostaje zmuszona przez swojego ojca do przejazdu nago przez miasto, co prowadzi do tragicznych konsekwencji. Opera ta jest przykładem stylu Mascagniego, który łączy dramat z pięknymi lirycznymi melodiami.

6. *Il piccolo Marat* (1921)

Il piccolo Marat to dramatyczna opera osadzona w czasach rewolucji francuskiej. Główna postać, tytułowy Marat, to młody

rewolucjonista, który walczy z niesprawiedliwością i tyranią. Opera była znana ze swojego dramatyizmu i intensywnej akcji, ale nigdy nie zdobyła takiej popularności jak wcześniejsze dzieła Mascagniego.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Błyskawiczny sukces *Cavalleria rusticana*: Mascagni stał się sławny praktycznie z dnia na dzień po premierze *Cavalleria rusticana* w 1890 roku. W ciągu kilku miesięcy opera była wystawiana w całych Włoszech i za granicą, przynosząc młodemu kompozytorowi międzynarodowe uznanie. Sam Mascagni był zaskoczony, jak szybko jego dzieło zdobyło serca publiczności.

- Kontrowersje wokół weryzmu: Mascagni był jednym z twórców weryzmu, który kładł nacisk na realistyczne przedstawienie codziennych dramatów ludzi. Choć *Cavalleria rusticana* odnosiła sukcesy, Mascagni często był krytykowany za zbyt surowe i brutalne przedstawienia emocji, które były dla niektórych widzów szokujące.

- Związki z Mussolinim: W latach 30. XX wieku Mascagni zbliżył się do reżimu Benita Mussoliniego, który wspierał włoską kulturę. Choć Mascagni nie był zaangażowany politycznie, jego związki z faszystowskim reżimem były tematem kontrowersji po wojnie. Jego muzyka była promowana przez reżim, a sam Mascagni często dyrygował podczas oficjalnych wydarzeń państwowych.

- Problemy finansowe: Mimo ogromnego sukcesu *Cavallerii rusticana*, Mascagni przez całe życie zmagał się z problemami finansowymi. Koszty utrzymania, a także luksusowy tryb życia sprawiały, że często brakowało mu środków, co zmuszało go do przyjmowania licznych zleceń na koncerty i dyrygowanie.

- Trudności z powtórzeniem sukcesu: Po ogromnym sukcesie *Cavalleria rusticana*, Mascagni nigdy nie zdołał go powtórzyć. Choć stworzył wiele interesujących oper, publiczność i krytycy wciąż porównywali jego kolejne dzieła do jego debiutanckiej opery, co sprawiało, że nie zyskały one aż tak dużej popularności.

Pietro Mascagni, choć najbardziej znany ze swojej jednoaktowej opery *Cavalleria rusticana*, pozostaje kluczową postacią włoskiej opery. Jego wkład w rozwój weryzmu i opery realistycznej na zawsze zmienił włoską muzykę, a jego dzieła, choć nie zawsze doceniane w tamtych czasach, nadal są regularnie wykonywane i stanowią ważny element repertuaru operowego.

JULES MASSENET

Jules Massenet (ur. 12 maja 1842 r. w Montaud, zm. 13 sierpnia 1912 r. w Paryżu) był francuskim kompozytorem, najbardziej znanym z twórczości operowej. Jego dzieła odzwierciedlają bogactwo muzycznego romantyzmu końca XIX wieku, a opery takie jak *Manon* i *Werther* stały się stałym elementem repertuaru operowego. Massenet słynął ze swojego talentu do pisania melodyjnych arii i pełnych emocji dramatów, które zyskały mu uznanie zarówno we Francji, jak i za granicą.

Massenet rozpoczął edukację muzyczną w wieku 11 lat w Konserwatorium Paryskim, gdzie studiował pod kierunkiem takich nauczycieli, jak Ambroise Thomas i François Bazin. Był niezwykle uzdolnionym uczniem, a jego talent szybko został dostrzeżony. W 1863 roku zdobył prestiżową Prix de Rome, co umożliwiło mu dalsze doskonalenie umiejętności kompozytorskich w Rzymie. Po powrocie do Paryża jego kariera zaczęła się dynamicznie rozwijać.

Jules Massenet komponował głównie opery, ale tworzył także muzykę symfoniczną, sakralną oraz pieśni. Jego styl kompozytorski łączył bogactwo orkiestracji, wrażliwość harmoniczną i wyjątkową zdolność do komponowania lirycznych melodii. Był również związany z Konserwatorium Paryskim, gdzie przez wiele lat pełnił funkcję profesora kompozycji, kształcąc przyszłych wybitnych muzyków, takich jak Gustave Charpentier czy Reynaldo Hahn.

Massenet zmarł w 1912 roku w Paryżu, zostawiając po sobie bogaty dorobek muzyczny. Jego opery, mimo zmiennych gustów

muzycznych, do dziś cieszą się popularnością, a nazwisko pozostaje jednym z najważniejszych w historii muzyki operowej.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Manon* (1884)

Manon to jedna z najszlachetniejszych oper Masseneta, oparta na powieści *Historia Manon Lescaut i kawalera des Grieux* autorstwa Abbé Prévosta. Opera opowiada o tragicznej miłości tytułowej bohaterki Manon i młodego kawalera des Grieux. Jest to jedno z arcydzieł francuskiego repertuaru operowego, charakteryzujące się bogatą melodią i pełną emocji dramaturgią. Arię *Adieu, notre petite table* oraz *Le Rêve des Grieux* zdobyły szczególne uznanie i stały się stałym elementem repertuaru tenorów i sopranów.

2. *Werther* (1892)

Opera oparta na słynnej powieści *Cierpienia młodego Wertera* autorstwa Johanna Wolfganga von Goethego. *Werther* jest jedną z najbardziej emocjonalnych i lirycznych oper Masseneta. Historia niešťczęśliwej miłości Wertera do Charlotty, która jest zaręczona z innym, wypełniona jest smutkiem, melancholią i pięknymi melodiami. Słynna aria tenora *Pourquoi me réveiller* jest jednym z najszlachetniejszych momentów w repertuarze operowym.

3. *Thaïs* (1894)

Ta opera, oparta na powieści Anatole'a France'a, opowiada o historii nawrócenia kurtyzany Thaïs przez mnicha Athanaela. Jest znana ze słynnego interludium orkiestrowego, *Méditation*, które stało się popularnym utworem koncertowym wykonywanym przez skrzypków. Massenet ukazuje w tej operze swoje umiejętności tworzenia subtelnych harmonii i emocjonalnych kontrastów, co sprawia, że *Thaïs* jest jednym z jego najbardziej wysublimowanych dzieł.

4. *Cendrillon* (1899)

To opera oparta na znanej baśni o Kopciuszku. *Cendrillon* to jedna z lżejszych oper Masseneta, charakteryzująca się magią i czarującymi

melodiami. Pełna bajkowego uroku, operowa wersja tej historii cieszy się popularnością, szczególnie wśród młodszych słuchaczy i miłośników francuskiego stylu operowego.

5. *Don Quichotte* (1910)

Jedna z ostatnich oper Masseneta, oparta na przygodach Don Kichota. Utwór, choć mniej popularny niż wcześniejsze dzieła, jest ciepło przyjmowany za swoją elegancję, dowcip i głębię emocjonalną. Główną rolę gra tutaj postać Don Kichota, a opera skupia się na jego przygodach i nieszczęśliwej miłości do Dulcyniei.

6. *Le Jongleur de Notre-Dame* (1902)

Ta opera sakralna opowiada historię prostego artysty, który przez swoją sztukę oddaje hołd Matce Bożej. Dzieło to, choć mniej znane niż inne opery Masseneta, ukazuje jego zdolność do tworzenia muzyki religijnej pełnej ciepła i duchowej głębi.

7. *Esclarmonde* (1889)

Jest to jedno z najbardziej wymagających dzieł Masseneta, zarówno pod względem wokalnym, jak i technicznym. *Esclarmonde* opowiada o tytułowej księżniczce, która zakochuje się w rycerzu Rolandzie. Opera zawiera liczne partie liryczne oraz dramatyczne arie, a także pełne przepychu sceny, które ukazują wpływ francuskiego stylu operowego.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Szybki kompozytor: Massenet był znany ze swojej niezwyklej szybkości w komponowaniu. Pracował systematycznie, codziennie komponując od rana do wieczora, co pozwoliło mu na stworzenie imponującej liczby oper, oratoriów i innych dzieł. Mimo intensywnej pracy, jego dzieła cechowały się niezwykłą precyzją i finezją.

- Bliskie związki z literaturą: Wiele dzieł Masseneta opiera się na literaturze, co świadczy o jego zainteresowaniu zarówno francuską, jak i zagraniczną prozą. Był szczególnie zafascynowany postaciami kobiecymi, które często były centralnymi bohaterkami jego oper, np. *Manon*, *Thaïs* czy *Cendrillon*.

- **Przyjaźń z Ambroise Thomasem:** Massenet był bliskim przyjacielem swojego nauczyciela Ambroise'a Thomasa, kompozytora znanego z opery *Mignon*. Gdy Thomas był dyrektorem Konserwatorium Paryskiego, promował Masseneta i wspierał jego karierę, co miało ogromny wpływ na jego rozwój jako kompozytora.

- **Talent pedagogiczny:** Jako profesor w Konserwatorium Paryskim, Massenet wykształcił wielu przyszłych wybitnych muzyków. Był ceniony jako nauczyciel o wyjątkowej umiejętności rozpoznawania talentów swoich studentów i dostosowywania nauczania do ich indywidualnych potrzeb.

- **Popularność i spadek zainteresowania:** Massenet był niezwykle popularny w swojej epoce, ale jego twórczość na krótko po jego śmierci straciła na znaczeniu w wyniku zmieniających się gustów publiczności. W XX wieku, gdy opera zyskała bardziej modernistyczny kierunek, dzieła Masseneta były uważane za zbyt konwencjonalne. Dopiero w drugiej połowie XX wieku jego opery zaczęły powracać do repertuarów, zyskując nowe życie.

Jules Massenet pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów operowych XIX wieku. Jego dzieła, pełne emocji i melodii, nadal urzekają publiczność na całym świecie, a jego nazwisko jest symbolem francuskiej muzyki operowej w okresie romantyzmu.

FELIX MENDELSSOHN

Jakub Ludwig Felix Mendelssohn Bartholdy (ur. 3 lutego 1809 r. w Hamburgu, zm. 4 listopada 1847 r. w Lipsku) był niemieckim kompozytorem, dyrygentem, pianistą i organistą, jednym z najważniejszych przedstawicieli romantyzmu w muzyce. Jego twórczość, w której można dostrzec wpływy klasycyzmu i baroku, jest pełna elegancji, melodyjności i doskonałej formy. Mendelssohn jest także znany jako odnowiciel muzyki Johanna Sebastiana Bacha, szczególnie poprzez swoje wykonanie „Pasji według św. Mateusza” w 1829

roku, co przyczyniło się do ponownego zainteresowania muzyką Bacha w XIX wieku.

Felix pochodził z bogatej, żydowskiej rodziny, choć jego ojciec, bankier Abraham Mendelssohn, postanowił ochrzcić swoje dzieci, aby ułatwić im życie w chrześcijańskim społeczeństwie. Talent muzyczny Feliksa był widoczny już od najmłodszych lat. W wieku 9 lat wystąpił publicznie jako pianista, a w wieku 12 lat zaczął komponować swoje pierwsze większe utwory. Jego nauczycielem muzyki był Carl Friedrich Zelter, który zainspirował młodego Mendelssohna do studiowania muzyki Bacha i klasyków wiedeńskich.

Mendelssohn osiągnął międzynarodową sławę jako młody człowiek. W wieku 17 lat skomponował swoją słynną uwerturę do „Snu nocy letniej” na podstawie dramatu Szekspira. Jego kariera rozwijała się szybko, a on sam stał się jednym z najważniejszych kompozytorów i dyrygentów swojego czasu. Był pierwszym dyrygentem, który wprowadził nową formę publicznych prób orkiestrowych, co wpłynęło na sposób organizowania koncertów do dziś.

Mendelssohn był także założycielem Konserwatorium w Lipsku, które stało się jednym z najważniejszych ośrodków muzycznych w Europie. Jego dorobek obejmuje symfonie, koncerty, utwory kameralne, pieśni, kantaty, oratoria i opery, a także wiele dzieł sakralnych.

Zmarł w wieku 38 lat, zaledwie kilka miesięcy po śmierci swojej ukochanej siostry, Fanny Mendelssohn Hensel, co było dla niego wielkim ciosem. Choć jego życie było krótkie, jego twórczość miała ogromny wpływ na rozwój muzyki w XIX wieku.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Sen nocy letniej* (*Ein Sommernachtstraum*), op. 61 (1826, 1842)

Uwertura skomponowana w wieku 17 lat stała się jednym z najważniejszych dzieł Mendelssohna. Jego późniejsza muzyka sceniczna do dramatu Szekspira, w tym słynny *Marsz weselny*, jest wciąż bardzo

popularna i często wykonywana. Muzyka ta doskonale oddaje magiczną atmosferę i lekkość utworu Szekspira.

2. *Koncert skrzypcowy e-moll, op. 64* (1844)

To jeden z najbardziej znanych koncertów skrzypcowych w literaturze muzycznej, pełen liryzmu i technicznej wirtuozerii. Mendelssohn napisał ten koncert dla swojego przyjaciela, skrzypka Ferdinanda Davida, a jego forma i struktura miały ogromny wpływ na późniejszych kompozytorów koncertów skrzypcowych.

3. *Symfonia nr 3 a-moll Szkocka, op. 56* (1842)

Symfonia ta została zainspirowana podróżą Mendelssohna do Szkocji, podczas której kompozytor odwiedził zamek Holyrood w Edynburgu i inne historyczne miejsca. „Szkocka” symfonia charakteryzuje się romantycznym liryzmem i atmosferycznością, a także wpływami szkockiej muzyki ludowej.

4. *Symfonia nr 4 A-dur Włoska, op. 90* (1833)

Ta symfonia została zainspirowana podróżą Mendelssohna do Włoch. Jest pełna radosnej energii i żywiołowej rytmiki, która oddaje wrażenia kompozytora z podróży po słonecznych, południowych krajobrazach.

5. *Pieśni bez słów (Lieder ohne Worte)* (1830–1845)

To cykl 48 krótkich utworów na fortepian, który ukazuje liryczny talent Mendelssohna. *Pieśni bez słów* są jednymi z najpopularniejszych jego kompozycji fortepianowych, pełne emocji, prostoty i melodyjności.

6. *Hebrydy, op. 26* (1830)

To poemat symfoniczny, znany również jako *Fingal's Cave*, inspirowany podróżą Mendelssohna na Hebrydy w Szkocji. Utwór oddaje majestat szkockiego krajobrazu i tajemniczość słynnej jaskini Fingala.

7. *Oratorium Eliasz (Elijah), op. 70* (1846)

To jedno z najważniejszych dzieł sakralnych Mendelssohna, skomponowane w stylu inspirowanym twórczością Bacha i Händla. *Eliasz* jest monumentalnym dziełem na chór, solistów i orkiestrę,

opowiadającym o biblijnej postaci proroka Eliasza. Oratorium zyskało ogromną popularność w Europie i jest jednym z największych osiągnięć Mendelssohna.

8. *Oktet smyczkowy Es-dur, op. 20* (1825)

Napisany, gdy Mendelssohn miał zaledwie 16 lat, ten oktet jest uważany za jedno z jego największych osiągnięć w muzyce kameralnej. Jest to wirtuozerskie i pełne energii dzieło, które łączy doskonałą strukturę z romantyczną ekspresją.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Odnowiciel Bacha:** Mendelssohn przyczynił się do odrodzenia zainteresowania muzyką Johanna Sebastiana Bacha. W 1829 roku, mając zaledwie 20 lat, zorganizował wykonanie *Pasji według św. Mateusza* Bacha w Berlinie. Było to pierwsze publiczne wykonanie tego monumentalnego dzieła od czasów Bacha i stało się kamieniem milowym w odkrywaniu twórczości wielkiego mistrza baroku.

- **Cudowne dziecko:** Podobnie jak Mozart, Mendelssohn był cudownym dzieckiem. Już w wieku 12 lat pisał symfonie i inne poważne utwory muzyczne, a jego muzyczny talent był powszechnie podziwiany. Gościł w salonach muzycznych w całej Europie, gdzie zyskał reputację jednego z najzdolniejszych młodych kompozytorów swojego pokolenia.

- **Przyjaźń z królową Wiktoria:** Mendelssohn był bardzo lubiany na dworze brytyjskim, a królowa Wiktoria i książę Albert darzyli go szczególnym szacunkiem. Królowa była wielką fanką jego twórczości, a podczas jednego z prywatnych spotkań wykonała dla kompozytora utwory jego autorstwa, co było dla niego ogromnym zaszczytem.

- **Rodzinne więzy:** Siostra Mendelssohna, Fanny Mendelssohn Hensel, była również utalentowaną kompozytorką, choć jej kariera była ograniczona z powodu norm społecznych tamtych czasów. Mendelssohn cenił jej talent i często konsultował z nią swoje kompozycje.

Po jej śmierci w 1847 roku Mendelssohn przeżył głęboki kryzys emocjonalny, który wpłynął na jego zdrowie i twórczość.

- Mendelssohn i krytyka Wagnera: Richard Wagner w swoim antysemitycznym esej *Das Judenthum in der Musik* zaatakował Mendelssohna, twierdząc, że jego muzyka jest zbyt powierzchowna. Pomimo tych ataków, Mendelssohn zachował ogromny szacunek w świecie muzycznym, a jego twórczość była podziwiana przez wielu kompozytorów i muzyków.

Felix Mendelssohn jest uważany za jednego z najważniejszych kompozytorów epoki romantyzmu. Jego twórczość, łącząca klasyczną formę z romantyczną ekspresją, pozostaje trwałym elementem światowego repertuaru muzycznego, a jego życie i dzieła miały ogromny wpływ na rozwój muzyki w XIX wieku.

OLIVIER MESSIAEN

Olivier Eugène Prosper Charles Messiaen (ur. 10 grudnia 1908 r. w Awinionie, zm. 27 kwietnia 1992 r. w Paryżu) był jednym z najwybitniejszych kompozytorów XX wieku, a także organistą, pedagogiem i teoretykiem muzyki. Jego twórczość charakteryzuje się unikalnym językiem harmonicznym, wpływem duchowości katolickiej oraz głęboką fascynacją przyrodą, szczególnie śpiewem ptaków. Messiaen wywarł ogromny wpływ na rozwój muzyki współczesnej, zarówno poprzez swoje dzieła, jak i działalność pedagogiczną, kształcąc wielu znakomitych kompozytorów.

Messiaen urodził się w rodzinie intelektualistów – jego matka była poetką, a ojciec tłumaczem dzieł Szekspira na język francuski. Już od dzieciństwa przejawiał niezwykle zdolności muzyczne. W wieku 11 lat rozpoczął studia w Konserwatorium Paryskim, gdzie studiował m.in. u Paula Dukasa, Marcela Dupré i Maurice'a Emmanuela. Jego fascynacja harmonią i rytmiką, a także zainteresowanie kulturami pozaeuropejskimi, w szczególności muzyką hinduską, odegrały kluczową rolę w jego późniejszym rozwoju jako kompozytora.

Podczas II wojny światowej Messiaen został wzięty do niewoli przez Niemców i trafił do obozu jenieckiego w Görlitz, gdzie skomponował jedno z najświetniejszych dzieł XX wieku – *Kwartet na koniec czasu*. Po wojnie Messiaen kontynuował karierę jako profesor kompozycji w Konserwatorium Paryskim, gdzie kształcił wielu wpływowych muzyków, m.in. Pierre’a Bouleza, Karlheinz Stockhausena i Yvonne Loriod, która później została jego drugą żoną.

Jego twórczość, choć głęboko zakorzeniona w chrześcijańskiej duchowości, była również silnie związana z naturą. Messiaen spędzał wiele czasu, zapisując śpiewy ptaków, które wykorzystywał w swoich kompozycjach, tworząc unikalne, dźwiękowe pejzaże. Jego muzyka wyróżniała się niezwykłą złożonością rytmiczną, bogatą harmonią i wyrazistym kolorytem.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Quatuor pour la fin du temps* (Kwartet na koniec czasu, 1940–1941)

Kwartet na koniec czasu to jedno z najważniejszych dzieł XX wieku, napisane podczas pobytu Messiaena w niemieckim obozie jenieckim. Utwór skomponowany na nietypowy skład (klarnet, skrzypce, wiolonczela i fortepian) miał swoją premierę w obozie w 1941 roku. Jest to mistyczna kompozycja, oparta na wizjach z Apokalipsy św. Jana i ukazuje czas jako coś transcendentnego. Dzieło jest pełne duchowej kontemplacji, a jego części, takie jak *Liturgia Kryształów* i *Taniec szaleństwa*, są przykładami niezwykłego połączenia złożoności rytmicznej z mistycznym uniesieniem.

2. *Turangalîla-Symphonie* (1946–1948)

Turangalîla-Symphonie to monumentalne dzieło orkiestrowe, jedno z najważniejszych w twórczości Messiaena. Tytuł pochodzi z sanskrytu, a dzieło jest pełne miłości, radości, mistycyzmu i ekstazy. Symfonia ta, składająca się z dziesięciu części, wykorzystuje unikalne instrumentarium, w tym ondes Martenot, wczesny instrument

elektroniczny. *Turangalila* jest wyrazem optymizmu i żywotności, a jednocześnie zawiera wiele odniesień do mistycznych koncepcji życia i śmierci.

3. *Vingt regards sur l'Enfant-Jésus* (1944)

Dwadzieścia spojrzeń na Dzieciątka Jezus to cykl utworów na fortepian solo, który jest jednym z najważniejszych dzieł fortepianowych Messiaena. Składający się z 20 części, cykl ten jest medytacją nad narodzinami Jezusa, przedstawioną przez różne „spojrzenia” – od Boga Ojca, przez anioły, po ludzkość. Fortepianowa faktura w tych utworach jest niezwykle złożona, a Messiaen zastosował swoje unikalne techniki rytmiczne i harmoniczne, łącząc mistyczne emocje z precyzją kompozytorską.

4. *La Transfiguration de Notre Seigneur Jésus-Christ* (1965–1969)

Jest to monumentalne dzieło oratoryjne, przeznaczone na chór, orkiestrę i siedmiu solistów. Utwór, składający się z 14 części, jest głęboką medytacją nad teologiczną koncepcją Przemienienia Jezusa. Złożona orkiestracja, duchowe odniesienia i skomplikowana rytmika czynią to dzieło jednym z najważniejszych osiągnięć Messiaena w dziedzinie muzyki sakralnej.

5. *Catalogue d'oiseaux* (1956–1958)

Katalog ptaków to monumentalny cykl utworów na fortepian solo, w którym Messiaen zapisuje śpiewy ptaków z różnych regionów Francji. Każdy utwór jest portretem konkretnego ptaka i jego otoczenia. Kompozycja ta była efektem wieloletnich badań Messiaena nad śpiewami ptaków, które uważał za boskie głosy natury.

6. *Saint François d'Assise* (1975–1983)

Święty Franciszek z Asyżu to jedyna opera Messiaena, która jest pełna duchowego mistycyzmu. Dzieło opowiada historię życia św. Franciszka z Asyżu, ukazując jego duchową podróż i nawrócenie. Opera jest monumentalna zarówno pod względem długości (trwa ponad 4 godziny), jak i złożoności harmonicznego oraz rytmicznego. Jest to głęboko mistyczne dzieło, pełne transcendentalnych momentów i duchowej refleksji.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Fascynacja ptakami: Messiaen był zapalonym ornitologiem i spędzał wiele czasu w terenie, zapisując śpiewy ptaków, które później wykorzystywał w swoich kompozycjach. Jego żona, Yvonne Loriod, wspominała, że podczas ich podróży często musiała czekać, aż Messiaen zakończy zapis dźwięków przyrody. Twierdził, że śpiew ptaków to „najpiękniejsza muzyka na świecie”.

- Służba wojskowa i jeniectwo: Podczas II wojny światowej Messiaen został wcielony do armii, a następnie trafił do obozu jenieckiego w Görlitz, gdzie skomponował *Kwartet na koniec czasu*. Utwór miał swoją premierę w obozie, przy udziale współwięźniów, co uczyniło go jednym z najważniejszych momentów w historii muzyki XX wieku.

- Kolor i synestezja: Messiaen był synestetykiem, co oznacza, że „widząc” dźwięki, kojarzył je z kolorami. Jego unikalna percepcja dźwięku i koloru miała ogromny wpływ na jego kompozytorską estetykę. W swoich wykładach często opisywał, jak określone akordy wywołują u niego wizje konkretnych barw.

- Pedagogiczne osiągnięcia: Messiaen przez wiele lat był profesorem kompozycji w Konserwatorium Paryskim, a jego uczniami byli wybitni kompozytorzy, tacy jak Pierre Boulez, Karlheinz Stockhausen, Iannis Xenakis czy György Ligeti. Jego podejście do nauczania było niezwykle inspirujące, a jego wykłady o rytmice, harmonii i kolorach w muzyce miały ogromny wpływ na rozwój muzyki współczesnej.

Olivier Messiaen pozostaje jednym z najbardziej oryginalnych i wpływowych kompozytorów XX wieku. Jego twórczość łączyła misticzną duchowość z głęboką fascynacją przyrodą i skomplikowanymi strukturami muzycznymi.

STANISŁAW MONIUSZKO

Stanisław Moniuszko (1819–1872) był jednym z najwybitniejszych polskich kompozytorów, dyrygentów i pedagogów, uznawanym za twórcę narodowej opery polskiej. Urodził się 5 maja 1819 roku w Ubielu, na Litwie, w rodzinie szlacheckiej. W młodości rozpoczął naukę muzyki w Wilnie, a następnie kontynuował studia w Warszawie, gdzie kształcił się m.in. w zakresie kompozycji i teorii muzyki.

W latach 1840–1844 Moniuszko studiował w Berlinie, a po powrocie do Polski osiedlił się w Warszawie, gdzie zaczął zdobywać popularność jako kompozytor operowy i dyrygent. Jego działalność artystyczna była związana z tworzeniem muzyki o wyraźnie polskim charakterze, inspirowanej tradycjami ludowymi i narodowymi.

Moniuszko jest najbardziej znany z oper, z których najsłynniejsze to *Halka* (1848), *Straszny dwór* (1861) i *Verbum nobile* (1861). *Halka* uważana jest za pierwszy wielki sukces polskiej opery narodowej, a kompozytor stworzył w niej oryginalną muzykę, która łączyła polski folklor z klasycznymi formami operowymi.

Oprócz działalności kompozytorskiej Moniuszko był również dyrygentem i pedagogiem. Przez wiele lat prowadził chór w Teatrze Wielkim w Warszawie, a także wykładał w szkole muzycznej. W swojej twórczości nie ograniczał się tylko do oper – komponował także kantaty, pieśni, utwory oratoryjne oraz muzykę instrumentalną. Jego pieśni, takie jak *Prząśniczka* czy *Trzy mazurki*, stały się popularne wśród Polaków i do dziś są wykonywane.

Stanisław Moniuszko był również zaangażowany w życie kulturalne i polityczne Polski. Choć żył w trudnych czasach zaborów, jego muzyka stała się symbolem polskiego ducha narodowego. Zmarł 4 czerwca 1872 roku w Warszawie.

Jego spuścizna muzyczna miała duży wpływ na rozwój polskiej muzyki operowej i jest ceniona do dziś. Moniuszko uznawany jest

za „ojca polskiej opery narodowej”, a jego utwory są nadal obecne w repertuarze operowym na całym świecie.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

Stanisław Moniuszko (1819–1872) był kluczową postacią w historii polskiej muzyki, szczególnie w kontekście opery narodowej. Jego twórczość obejmuje liczne opery, operetki, pieśni oraz utwory instrumentalne, które znacząco wpłynęły na rozwój polskiej kultury muzycznej.

1. *Halka* (1848/1858)

Uważana za najważniejsze dzieło Moniuszki, *Halka* to opera w dwóch aktach, z librettem Włodzimierza Wolskiego. Opowiada historię tragicznej miłości wiejskiej dziewczyny do szlachcica, poruszając tematy społeczne i narodowe. Premiera odbyła się w Warszawie w 1858 roku.

2. *Straszny dwór* (1865)

Straszny dwór to czteroodcinkowa opera z librettem Jana Chęcińskiego, której premiera miała miejsce w Warszawie w 1865 roku. Dzieło łączy elementy komedii i dramatu, opowiadając o perypetiach dwóch par małżeńskich w kontekście obyczajowym i narodowym.

3. *Verbum nobile* (1861)

Verbum nobile to jednoaktowa opera z librettem Jana Chęcińskiego, oparta na komedii Aleksandra Fredry. Premiera odbyła się w Warszawie w 1861 roku. Dzieło jest satyrą na obyczaje szlacheckie, ukazując perypetie związane z małżeństwem i majątkiem.

4. *Paria* (1868)

Paria to opera w trzech aktach z librettem Jana Chęcińskiego, której premiera miała miejsce w Warszawie w 1868 roku. Dzieło opowiada historię miłości hinduskiej księżniczki do pariasa, poruszając tematy miłości, honoru i społecznych uprzedzeń.

5. *Flis* (1858)

Flis to jednoaktowa opera z librettem Stanisława Bogusławskiego, której premiera odbyła się w Warszawie w 1858 roku. Dzieło

przedstawia życie flisaków na Wiśle, ukazując ich obyczaje i konflikty miłosne.

6. *Hrabina* (1859)

Hrabina to trzyaktowa opera z librettem Włodzimierza Wolskiego, której premiera miała miejsce w Warszawie w 1859 roku. Dzieło opowiada historię hrabiny, która zakochuje się w młodym szlachcicu, prowadząc do serii komicznych i dramatycznych wydarzeń.

7. *Śpiewniki domowe* (1843–1868)

Śpiewniki domowe to cykl dwunastu zeszytów zawierających 268 pieśni Moniuszki, m.in. *Ojciec z niebios*, *Boże Panie*, *Dziad i baba*, *Pieśń wieczorna*, *Znasz-li ten kraj* i *Prząśniczka*. Pieśni te stały się fundamentem polskiej pieśni narodowej, łącząc elementy folkloru z klasyczną formą.

8. *Sonetów krymskie* (1867)

Sonetów krymskie to kantata oparta na ośmiu sonetach Adama Mickiewicza, skomponowana przez Moniuszkę w 1867 roku. Dzieło łączy elementy muzyki chóralnej i solowej, ukazując piękno i dramatyzm poezji Mickiewicza.

9. *Milda* (1848)

Milda to kantata z librettem Józefa Ignacego Kraszewskiego, której premiera odbyła się w Wilnie w 1848 roku. Dzieło opowiada historię litewskiej bogini miłości, łącząc elementy mitologii z muzyką romantyczną.

10. *Nijoła* (po 1848)

Nijoła to kantata z librettem Józefa Ignacego Kraszewskiego, której premiera miała miejsce w Wilnie w 1852 roku. Dzieło opowiada historię litewskiej księżniczki, poruszając tematy miłości i poświęcenia.

Twórczość Moniuszki pozostaje fundamentem polskiej muzyki klasycznej, a jego dzieła są regularnie wykonywane na całym świecie.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

Stanisław Moniuszko, oprócz swojej kariery kompozytorskiej, miał także interesujące życie prywatne, które obfitowało w różne historie i anegdoty. Oto kilka ciekawostek i faktów z jego codziennego życia:

- Szlachecka rodzina: Moniuszko pochodził z zamożnej rodziny szlacheckiej. W młodości borykał się z problemami finansowymi, a po ślubie z Aleksandrą Müller miał wiele dzieci. Jego rodzina była dla niego bardzo ważna, a same dzieci były źródłem zarówno radości, jak i trosk. Często mówił, że to rodzina daje mu siłę do tworzenia.

- Problemy finansowe: Moniuszko, choć pochodził z zamożnej rodziny, przez długi czas zmagał się z trudnościami finansowymi. Jako młody kompozytor i dyrygent w Warszawie miał problem z utrzymaniem się z samej muzyki. W latach 40. XIX wieku, kiedy zaczynał tworzyć, starał się uzyskać dotacje i wsparcie od różnych mecenasów. Jednak dopiero później jego kompozycje zaczęły zyskiwać popularność, a on sam zdobył uznanie jako twórca oper narodowych.

- Praca jako dyrygent: Moniuszko przez wiele lat był dyrygentem w Teatrze Wielkim w Warszawie. Jako dyrygent i kierownik artystyczny teatru miał duży wpływ na rozwój warszawskiego życia muzycznego. Znany był z tego, że był bardzo wymagający zarówno w stosunku do swoich muzyków, jak i do siebie. Jednak jego pasja do muzyki była nie do podważenia. Istnieje anegdota, że w jednym z teatrów w Warszawie, Moniuszko będąc dyrygentem, z powodu złego wykonania jednej z arii, zerwał ją na żywo, co miało wpłynąć na późniejszą decyzję o wprowadzeniu ściślejszych regulacji dotyczących przedstawień.

- Miłość do przyrody: Moniuszko był wielkim miłośnikiem przyrody. Często spędzał czas na łonie natury, co pozwalało mu na odpoczynek od intensywnej pracy twórczej. Jego podróże, zwłaszcza te do Wielkopolski czy na Litwę, były dla niego inspiracją do stworzenia wielu kompozycji, które miały głębokie odniesienie do polskiej tradycji i folkloru.

- Humor: Moniuszko nie unikał też odrobiny humoru w swoim codziennym życiu. Jedną z bardziej znanych anegdot jest ta, że

podczas prób w teatrze, kiedy dyrygował jednym z chórów, wybuchł w trakcie prób śmiechem, widząc jak jeden z solistów nie umie poradzić sobie z tekstem. Zamiast ukarać go, Moniuszko w żartobliwy sposób powiedział: „Nie martw się, to nie wyjdiesz z tego, ale śmiech to też dobra część tej sztuki”.

- Tragedia osobista: W życiu Moniuszki miała miejsce również tragedia. W 1858 roku zmarł jego syn, Władysław. To był ogromny cios dla kompozytora. Jego żona Aleksandra również głęboko przeżywała stratę, co miało wpływ na ich życie rodzinne. Moniuszko wyraził swój ból w kilku utworach, a emocje związane z tą tragedią były obecne w wielu jego późniejszych kompozycjach.

- Współpraca Moniuszki z Julią Koczarową: Jego solistka była znana w kręgach warszawskiej opery. Koczarowa była jego przyjaciółką i ważną postacią w jego życiu artystycznym. Wiele z jego operowych postaci, zwłaszcza kobiecych, było inspirowanych jej osobą. Między nimi istniała bliska, przyjacielska więź, co często widoczne było w ich wystąpieniach na scenie.

Moniuszko, mimo trudności i wyzwań, z jakimi borykał się w życiu osobistym i zawodowym, zawsze pozostawał oddany swojej muzyce i twórczości. Jego pasja, zmagania i historie związane z codziennym życiem wciąż stanowią nieodłączną część jego legendy.

CLAUDIO MONTEVERDI

Claudio Giovanni Antonio Monteverdi (ur. 15 maja 1567 r. w Cremonie, zm. 29 listopada 1643 r. w Wenecji) był włoskim kompozytorem, skrzypkiem, śpiewakiem i księdzem, uważanym za jedną z najważniejszych postaci w historii muzyki. Monteverdi odegrał kluczową rolę w przejściu od renesansowej polifonii do wczesnego baroku i uznawany jest za ojca opery. Jego twórczość, obejmująca zarówno muzykę sakralną, jak i świecką, była innowacyjna i w znaczący sposób wpłynęła na rozwój muzyki w XVII wieku.

Monteverdi urodził się w Cremonie, gdzie otrzymał wczesne wykształcenie muzyczne pod kierunkiem Marca Antoniego Ingegneriego, kapelmistrza w katedrze w Cremonie. W 1590 roku dołączył do dworu Gonzagów w Mantui, początkowo jako muzyk, a później jako kapelmistrz. W Mantui Monteverdi napisał jedne z najważniejszych dzieł swojego życia, w tym swoje pierwsze opery oraz słynny zbiór madrygałów. W 1613 roku został kapelmistrzem w bazylice św. Marka w Wenecji, gdzie spędził resztę swojego życia, tworząc wiele dzieł muzycznych, zarówno sakralnych, jak i świeckich.

Monteverdi był jednym z pionierów stylu „stile nuovo” (nowego stylu), który wprowadził nowe techniki muzyczne, takie jak użycie basso continuo, monodii oraz wyrazistej melodii, bardziej skupionej na emocjach i dramatyzmie. Jego dzieła wyznaczyły przełom między renesansem a barokiem, a jego opery, takie jak *Orfeusz*, uznawane są za jedne z pierwszych wielkich dzieł w historii opery.

Zmarł w 1643 roku w Wenecji, pozostawiając po sobie spuściznę, która miała olbrzymi wpływ na rozwój muzyki w XVII i XVIII wieku.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Orfeusz* (*L'Orfeo*, 1607)

Orfeusz uważany jest za pierwszą wielką operę w historii muzyki i jedno z najważniejszych dzieł Monteverdiego. Opowiada o mitologicznym Orfeuszu, który zstępuje do podziemi, by odzyskać swoją ukochaną Eurydykę. Monteverdi w tej operze połączył elementy muzyki renesansowej z nowymi technikami barokowymi, takimi jak basso continuo, nadając dziełu głęboką emocjonalność i dramatyzm. *Orfeusz* jest także doskonałym przykładem umiejętności Monteverdiego w tworzeniu muzyki dramatycznej i narracyjnej.

2. *Koronacja Poppei* (*L'incoronazione di Poppea*, 1643)

Jedna z ostatnich oper Monteverdiego, oparta na historii rzymskiego cesarza Nerona i jego kochanki Poppei. *Koronacja Poppei* jest innowacyjnym dziełem, które koncentruje się na ludzkich namiętnościach,

intrygach i zdradach, a nie na mitologii, co było typowe dla wcześniejszych oper. Monteverdi w tym dziele wykorzystał bardziej złożone struktury muzyczne i nowatorską orkiestrację.

3. *Powrót Ulissesa do ojczyzny* (*Il ritorno d'Ulisse in patria*, 1640)

Opera ta oparta jest na ostatnich księgach *Odysei* Homera i opowiada o powrocie Ulissesa do Itaki po długiej wojnie trojańskiej. *Powrót Ulissesa do ojczyzny* to dzieło pełne emocji, gdzie Monteverdi doskonale oddał psychologiczne głębie postaci. Opera jest ważnym przykładem muzycznego dramatu, w którym ludzka emocjonalność i dramatyzm odgrywają centralną rolę.

4. *Vespro della Beata Vergine* (*Nieszpory Maryjne*, 1610)

To monumentalne dzieło sakralne Monteverdiego, które ukazuje jego mistrzostwo w łączeniu stylu polifonicznego z nowym stylem monodii. *Nieszpory Maryjne* są bogato zorkiestrowane, z użyciem chóru, solistów i zespołu instrumentalnego, a ich architektura muzyczna i głębia duchowa czynią je jednym z najważniejszych dzieł sakralnych w historii muzyki.

5. *Księgi madrygałów* (1587–1638)

Monteverdi napisał dziewięć ksiąg madrygałów, które były ważnym krokiem w ewolucji tej formy muzycznej. W swoich madrygałach Monteverdi stopniowo przechodził od stylu polifonicznego, charakterystycznego dla renesansu, do bardziej wyrazistego, dramatycznego stylu monodii, co wpłynęło na rozwój muzyki barokowej. Jego madrygały, takie jak *Cruda Amarilli* z Piątej Księgi, są pełne emocji i innowacji harmonicznyc.

6. *Combattimento di Tancredi e Clorinda* (1624)

To krótkie dzieło dramatyczne na podstawie fragmentu eposu *Jerozolima wyzwolona* Torquato Tasso. Monteverdi wykorzystuje tutaj technikę „*stile concitato*” (styl wzburzony), aby oddać dramatyczne sceny walki między Tancredim a Clorindą. Dzieło jest przykładem muzycznego eksperymentu Monteverdiego z narracją i ekspresją dramatyczną.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Spór o muzykę: Monteverdi był uczestnikiem słynnego sporu z Giovannim Artusim, teoretykiem muzyki, który krytykował nowatorskie techniki harmoniczne i melodie stosowane przez Monteverdiego. Artusi szczególnie potępił użycie dysonansów w niektórych madrygalach Monteverdiego, które według niego były sprzeczne z zasadami muzyki renesansowej. Monteverdi odpowiedział, że tworzy w nowym stylu, który bardziej odpowiadał na potrzeby wyrażania emocji, co doprowadziło do narodzin *stile nuovo*.

- Reforma opery: Monteverdi był jednym z pierwszych kompozytorów, którzy zmienili funkcję muzyki w operze. Zamiast używać jej jedynie jako dekoracji dla tekstu, Monteverdi stworzył muzykę, która wzmacniała i potęgowała dramatyczne emocje postaci, co uczyniło go prekursorem nowoczesnej opery.

- Relacja z dworem Gonzagów: Monteverdi pracował na dworze Gonzagów w Mantui przez wiele lat, tworząc tam swoje pierwsze opery i madrygały. Dwór Gonzagów, będący jednym z najważniejszych ośrodków sztuki w tamtych czasach, umożliwił Monteverdiemu eksperymentowanie z nowymi formami muzycznymi i teatralnymi.

- Kapelmistrz w Wenecji: W 1613 roku Monteverdi został mianowany kapelmistrzem w bazylice św. Marka w Wenecji, co było jednym z najbardziej prestiżowych stanowisk muzycznych w Europie. W tym okresie Monteverdi stworzył wiele ważnych dzieł sakralnych i świeckich, a jego wpływ na muzykę wenecką był ogromny.

- Powrót do opery w późniejszym okresie życia: Mimo że po premierze *Orfeusza* Monteverdi przez pewien czas nie komponował oper, pod koniec życia powrócił do tego gatunku. Jego późniejsze opery, takie jak *Koronacja Poppei*, stały się jednymi z najważniejszych dzieł w jego dorobku i odzwierciedlają dojrzałe podejście do dramatu muzycznego.

Claudio Monteverdi był jednym z najważniejszych kompozytorów w historii muzyki, którego innowacje w operze i muzyce wokalne

miały ogromny wpływ na rozwój baroku. Jego twórczość wyznaczyła nowe standardy w muzyce dramatycznej i religijnej, a jego dzieła są dziś powszechnie uznawane za kamienie milowe w rozwoju europejskiej muzyki.

LEOPOLD MOZART

Leopold Mozart (ur. 14 listopada 1719 r. w Augsburgu, zm. 28 maja 1787 r. w Salzburgu) był niemieckim kompozytorem, skrzypkiem, teoretykiem muzyki i przede wszystkim ojcem słynnego Wolfganga Amadeusa Mozarta. Mimo że Leopold Mozart jest dziś najbardziej znany jako nauczyciel i opiekun swojego genialnego syna, był także utalentowanym muzykiem i autorem jednego z najważniejszych podręczników skrzypcowych XVIII wieku.

Leopold urodził się w rodzinie rzemieślniczej w Augsburgu i od najmłodszych lat przejawiał zainteresowanie muzyką. Studiował na Uniwersytecie w Salzburgu, ale ostatecznie porzucił naukę, by poświęcić się muzyce. W 1743 roku dołączył do dworu arcybiskupa Salzburga jako skrzypek, a później został zastępcą kapelmistrza, co dało mu stabilną pozycję w świecie muzycznym.

Choć Leopold był utalentowanym kompozytorem, a jego dzieła zdobyły pewną popularność, jego kariera została zdominowana przez edukację muzyczną dzieci, zwłaszcza jego syna Wolfganga. Jako niezwykle oddany ojciec i nauczyciel, Leopold organizował liczne podróże koncertowe po Europie, promując talent swojego syna. Te podróże przyczyniły się do rozślawienia Wolfganga, ale również odebrały Leopoldowi czas na rozwój własnej twórczości. Mimo to, Leopold pozostał ważną postacią w historii muzyki, zwłaszcza dzięki swojemu wkładowi w rozwój techniki gry na skrzypcach oraz jego podręcznikowi, który do dziś jest ceniony.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Sinfonia da caccia (Symfonia myśliwska)* znana też jako *Jagdsinfonie (Polowanie)*

To jedna z najbardziej znanych kompozycji Leopolda Mozarta, która ukazuje jego zmysł humorystyczny i umiejętność komponowania na różne instrumenty. W tej symfonii użyto nietypowych efektów dźwiękowych, takich jak strzały z broni myśliwskiej i dźwięki natury, co czyni ją niezwykle oryginalną na tle innych symfonii tamtego okresu.

2. *Cassatio ex G*

Jest to przykład muzyki lekkiej i rozrywkowej, popularnej w XVIII wieku, napisanej na zespół dęty i smyczkowy. *Cassatio* to utwór, który mógł być wykonywany zarówno w salach koncertowych, jak i na świeżym powietrzu, podczas uroczystości.

3. *Neue Lambacher Sinfonie*

Ta symfonia, znana również jako *Symfonia Lambach*, była przez pewien czas przypisywana Wolfgangowi Amadeusowi, zanim odkryto, że autorem jest Leopold. Utwór ten jest kolejnym przykładem umiejętności Leopolda w komponowaniu symfonii na wysokim poziomie, zgodnie z klasycznym stylem muzyki XVIII wieku.

4. Koncerty na instrumenty dęte

Leopold Mozart skomponował wiele koncertów na instrumenty dęte, takie jak trąbka, obój i róg. Jego *Koncert na trąbkę D-dur* oraz *Koncert na róg* są często wykonywane i cenione za ich lekkość, wirtuozerię i melodyjność.

5. *Versuch einer gründlichen Violinschule (1756)*

Choć nie jest to dzieło muzyczne w tradycyjnym sensie, podręcznik Leopolda Mozarta *Versuch einer gründlichen Violinschule (Traktat o grze na skrzypcach)* miał ogromne znaczenie dla rozwoju techniki gry na skrzypcach w XVIII wieku. Książka ta była jednym z najważniejszych dzieł pedagogicznych w dziedzinie muzyki i miała wpływ na wiele pokoleń skrzypków. Zawiera szczegółowe instrukcje dotyczące

techniki gry, ale także informacje na temat stylu wykonawczego i estetyki muzyki baroku i klasycyzmu.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Ojciec i nauczyciel geniusza: Leopold Mozart poświęcił większość swojego życia na rozwój kariery muzycznej swojego syna, Wolfganga Amadeusa. Od wczesnych lat Wolfganga Leopold organizował podróże koncertowe po Europie, aby promować talent syna. Mimo że zyskał reputację jako wybitny nauczyciel, jego relacja z Wolfgangiem była skomplikowana, szczególnie w późniejszych latach, gdy Wolfgang dążył do większej niezależności artystycznej.

- Miłość do edukacji: Leopold Mozart był znakomitym pedagogiem, zarówno dla swoich dzieci, jak i dla innych uczniów. Jego pedagogiczne podejście było innowacyjne i postępowe, a jego podręcznik do gry na skrzypcach był jednym z najbardziej wpływowych w XVIII wieku. W podręczniku Leopold zwracał szczególną uwagę na ekspresję muzyczną, co miało odzwierciedlenie w muzycznej karierze jego syna.

- Podróże po Europie: Podczas licznych podróży z Wolfgangiem i jego siostrą, Marią Anną („Nannerl”), Leopold zyskał reputację jako przedsiębiorczy menadżer muzyczny. Dzięki temu Wolfgang występował przed najważniejszymi europejskimi dworami, m.in. we Wiedniu, Londynie, Paryżu i Monachium. Leopold był jednak nie tylko promotorem syna, ale także nauczycielem i towarzyszem, stale monitorując rozwój muzyczny swojego dziecka.

- Trudności z własną karierą: Mimo że Leopold Mozart był utalentowanym kompozytorem i muzykiem, jego własna kariera była często przyćmiona przez sukces syna. W pewnym momencie zrezygnował z większych ambicji kompozytorskich, aby skupić się na kształceniu i promowaniu Wolfganga. W późniejszych latach Leopold musiał pogodzić się z faktem, że jego syn wybrał swoją własną drogę artystyczną, co prowadziło do napięć między nimi.

Leopold Mozart był nie tylko ojcem i nauczycielem jednego z największych kompozytorów wszech czasów, ale także wybitnym muzykiem i pedagogiem swoich czasów. Choć często pozostaje w cieniu genialnego syna, jego własne osiągnięcia – szczególnie w zakresie muzyki kameralnej i edukacji muzycznej – wniosły znaczący wkład do muzyki XVIII wieku.

WOLFGANG AMADEUS MOZART

Wolfgang Amadeus Mozart (ur. 27 stycznia 1756 r. w Salzburgu, zm. 5 grudnia 1791 r. w Wiedniu) był austriackim kompozytorem, jednym z najwybitniejszych przedstawicieli klasycyzmu w muzyce. Jego twórczość obejmuje niemal wszystkie gatunki muzyki poważnej, w tym opery, symfonie, koncerty, sonaty oraz muzykę kameralną, a jego niezwykła wszechstronność i geniusz muzyczny uczyniły go jednym z najważniejszych kompozytorów w historii.

Mozart urodził się w Salzburgu w rodzinie muzycznej – jego ojciec, Leopold Mozart, był skrzypkiem, kompozytorem oraz pedagogiem. Już jako dziecko Wolfgang przejawiał nadzwyczajne zdolności muzyczne. Pierwsze utwory zaczął komponować w wieku 5 lat, a wkrótce potem, wraz z ojcem i starszą siostrą Marią Anną (Nannerl), rozpoczął tournée po Europie, prezentując się jako „cudowne dziecko”. Podczas tych podróży występował m.in. przed europejskimi dworami królewskimi.

W dorosłym życiu Mozart wielokrotnie zmagał się z trudnościami finansowymi, mimo że przez pewien czas pracował na dworze arcybiskupa Salzburga. W 1781 roku przeniósł się do Wiednia, gdzie odnosił sukcesy jako kompozytor operowy i twórca muzyki instrumentalnej. W Wiedniu skomponował większość swoich największych dzieł, jednak mimo uznania, które zyskał, prowadził życie na granicy ubóstwa. Zmarł w wieku zaledwie 35 lat, a okoliczności jego śmierci do dziś są przedmiotem spekulacji i teorii spiskowych.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Don Giovanni*, KV 527 (1787)

Opera *Don Giovanni* to jedno z największych dzieł operowych Mozarta. Napisana na zamówienie Pragi w 1787 roku, opowiada historię legendarnego uwodziciela Don Juana. Utwór łączy elementy komedii i tragedii, a muzyka Mozarta doskonale oddaje zarówno lekkomyślność bohatera, jak i moralne konsekwencje jego czynów. Finał, w którym Don Giovanni zostaje pochłonięty przez piekło, jest jednym z najbardziej dramatycznych momentów w całej operze.

2. *Czarodziejski flet*, KV 620 (1791)

To opera napisana w formie singspielu (połączenia śpiewu i mówionego dialogu). *Czarodziejski flet* to dzieło pełne symboliki, nawiązujące do idei wolnomularskich, do których Mozart był związany. Opera opowiada o przygodach Tamina i Paminie oraz ich walce z siłami zła, reprezentowanymi przez Królową Nocy. Słynna aria Królowej Nocy z tej opery (*Der Hölle Rache*) jest jednym z najbardziej wymagających technicznie fragmentów operowych dla sopranistek.

3. *Requiem*, KV 626 (1791)

Ostatnie, niedokończone dzieło Mozarta, nad którym pracował w ostatnich miesiącach swojego życia. *Requiem* było zamówione przez tajemniczego mecenasa, co zrodziło liczne spekulacje na temat powiązań z tragiczną śmiercią Mozarta. Utwór emanuje głębokim dramatyзмом i mistycyzmem. Ukończenie *Requiem* po śmierci kompozytora przypadło jego uczniowi, Franzowi Xaverowi Süssmayrowi.

4. *Symfonia nr 40 g-moll*, KV 550 (1788)

Ta symfonia to jedno z najwspanialszych dzieł symfonicznych Mozarta. Pełna emocjonalnej intensywności, jest jedną z dwóch symfonii napisanych przez Mozarta w tonacji molowej, co było rzadkością w jego twórczości. Symfonia charakteryzuje się dramatycznym napięciem, zwłaszcza w pierwszej części, a jej liryzm kontrastuje z dynamiką.

5. *Eine kleine Nachtmusik*, KV 525 (1787)

Ten lekki i elegancki utwór na orkiestrę smyczkową to jedno z najbardziej rozpoznawalnych dzieł Mozarta. Pełen wdzięku i prostoty, *Eine kleine Nachtmusik* (*Mała nocna muzyka*) składa się z czterech części i często jest wykonywany na koncertach jako przykład klasycznej muzyki rozrywkowej XVIII wieku.

6. *Koncerty fortepianowe nr 20 d-moll*, KV 466 i *nr 21 C-dur*, KV 467 (1785)

Koncerty fortepianowe Mozarta to arcydzieła gatunku. *Koncert nr 20 d-moll*, pełen dramatyzmu i emocjonalnego napięcia, zyskał szczególną popularność, także dzięki wykorzystaniu go w filmie *Amadeus*. *Koncert nr 21*, znany z drugiej części (*Andante*), pełen jest elegancji i wyrafinowania.

7. *Symfonia nr 41 C-dur Jowiszowa*, KV 551 (1788)

Ostatnia symfonia Mozarta, nazwana *Jowiszową* ze względu na swój majestatyczny charakter, to jedno z najdoskonalszych dzieł symfonicznych klasycyzmu. Zawiera imponującą, wieloczęściową fugę w finale, która stanowi dowód mistrzostwa Mozarta w sztuce kontrapunktu.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Cudowne dziecko:** Już od najmłodszych lat Mozart zadziwiał wszystkich swoimi zdolnościami. Mając zaledwie 4 lata, potrafił grać na fortepianie, a w wieku 5 lat skomponował swoje pierwsze utwory. Jako dziecko koncertował po całej Europie, występując przed koronowanymi głowami i zdobywając uznanie jako cudowne dziecko.

- **Wesoły charakter:** Mozart był znany ze swojego poczucia humoru i radosnego charakteru. Uwielbiał żarty, czasami o dość prymitywnym charakterze. Jego listy pełne są humorystycznych uwag, a także zabawnych gier słownych, co ukazuje jego spontaniczność i dowcip.

- **Szybkie komponowanie:** Mozart słynął z tego, że komponował bardzo szybko. Potrafił napisać duże, skomplikowane dzieło

w zaledwie kilka dni. Legenda głosi, że partyturę uwertury do *Don Giovanniego* skomponował w ciągu jednej nocy przed premierą.

- Trudne relacje z arcybiskupem Salzburga: W latach młodości Mozart pracował na dworze arcybiskupa Salzburga. Relacje między nimi były jednak napięte, ponieważ Mozart pragnął większej wolności twórczej, a arcybiskup traktował go jak zwykłego sługę. Ostatecznie Mozart zrezygnował z tej posady, co przyczyniło się do jego przenosin do Wiednia.

- Pogrzeb Mozarta: Mozart zmarł w wieku zaledwie 35 lat w Wiedniu, prawdopodobnie na skutek gorączki reumatycznej lub innych chorób, choć teorie na temat jego śmierci wciąż pozostają przedmiotem spekulacji. Jego pogrzeb był skromny, a według legendy został pochowany w masowym grobie, co przez lata przyczyniło się do mitologizacji jego osoby.

Mozart pozostaje jednym z największych geniuszy muzyki, a jego dzieła są ciągle wykonywane na całym świecie, inspirując kolejne pokolenia muzyków. Jego życie, pełne sukcesów, ale i trudności, stało się mitem kulturowym, który fascynuje do dzisiaj.

MODEST MUSORGSKI

Modest Pietrowicz Musorgski (ur. 21 marca 1839 r. w Karewie, zm. 28 marca 1881 r. w Sankt Petersburgu) był rosyjskim kompozytorem i jednym z najbardziej oryginalnych twórców muzyki XIX wieku. Był członkiem tzw. „Potężnej Gromadki” – grupy rosyjskich kompozytorów narodowych, którzy dążyli do stworzenia narodowego stylu muzycznego. Musorgski był innowatorem, który odrzucał klasyczne zasady harmonii i formy, co nadało jego muzyce surowy, a jednocześnie niezwykle ekspresyjny charakter. Jego dzieła często opierały się na tematyce historycznej, literackiej i ludowej, odzwierciedlając życie rosyjskiego narodu.

Musorgski urodził się w zamożnej rodzinie ziemiańskiej. Już w dzieciństwie wykazywał zdolności muzyczne, grając na fortepianie.

W wieku 10 lat został wysłany do szkoły kadetów w Petersburgu, gdzie rozpoczął formalną edukację, a także zetknął się z muzyką klasyczną. W młodości związał się z armią, ale po kilku latach zrezygnował z kariery wojskowej, aby całkowicie poświęcić się muzyce. Z czasem Musorgski popadł w alkoholizm, co miało wpływ na jego zdrowie i twórczość. Mimo wielu osobistych problemów, skomponował kilka wybitnych dzieł, które przetrwały próbę czasu.

Musorgski zmarł w wieku zaledwie 42 lat, pozostawiając po sobie nieukończone projekty, które były później uzupełniane przez innych kompozytorów, takich jak Nikołaj Rimski-Korsakow. Jego muzyka, szczególnie opery i utwory fortepianowe, uważana jest za kluczową dla rozwoju muzyki rosyjskiej i światowej.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Borys Godunow* (1874)

Borys Godunow to najslynniejsza opera Musorgskiego, oparta na dramacie Aleksandra Puszkina. Dzieło to opowiada historię cara Borysa Godunowa, który popełnia zbrodnię, by zdobyć władzę, i zmaga się z poczuciem winy. Opera wyróżnia się niezwykle intensywnością dramatyczną i realistycznym ukazaniem postaci. W przeciwieństwie do oper zachodnich, Musorgski kładł większy nacisk na autentyczność ludzkich emocji i muzyczne oddanie języka rosyjskiego. Wersja oryginalna była wielokrotnie przerabiana, m.in. przez Rimskiego-Korsakowa, ale to oryginalna wersja Musorgskiego zyskała uznanie w XX wieku.

2. *Obrazki z wystawy* (1874)

Obrazki z wystawy to cykl utworów fortepianowych, napisanych na cześć przyjaciela Musorgskiego, malarza i architekta Wiktora Hartmanna. Każdy utwór przedstawia jedno z dzieł Hartmanna, a całość łączy *Promenada*, muzyczny obraz przechodzenia z jednej wystawy do drugiej. Choć pierwotnie skomponowane na fortepian, dzieło to stało

się sławne dzięki orkiestrowej aranżacji Maurice'a Ravela. Utwór ten jest jednym z najczęściej wykonywanych dzieł fortepianowych Musorgskiego, pełnym kontrastów i ekspresji, od groteskowych obrazów po liryczne i melancholijne sceny.

3. *Noc na Łysej Górze* (1867)

Noc na Łysej Górze to poemat symfoniczny, przedstawiający sabat czarownic odbywający się w noc świętojańską. To jedno z najwcześniejszych dzieł Musorgskiego, które zyskało ogromną popularność dzięki późniejszej aranżacji Rimskiego-Korsakowa. Utwór jest pełen dynamicznych kontrastów, z dramatycznymi, dzikimi fragmentami, które oddają atmosferę sabatu, i spokojnym zakończeniem, gdy świta nowy dzień.

4. *Pieśni i tańce śmierci* (1875–1877)

Ten cykl pieśni na głos i fortepian to mroczne, pełne tragizmu i filozofii utwory, w których Musorgski ukazuje różne oblicza śmierci. W pieśniach tych śmierć przychodzi do bohaterów w różnych formach – jako uwodzicielka, żniwiarz czy opiekunka. Dzieło wyróżnia się głębią emocjonalną i innowacyjnym podejściem do harmonii, a także dramatycznym połączeniem muzyki z tekstem.

5. *Chowańszczyzna* (1880, niedokończona)

Chowańszczyzna to opera oparta na wydarzeniach z końca XVII wieku, związanych z buntem strzelców w Rosji. Choć Musorgski nie zdążył jej ukończyć, utwór był później zrekonstruowany i ukończony przez Rimskiego-Korsakowa. Opera ta, pełna politycznego napięcia i tragicznych postaci, ukazuje złożoność rosyjskiej historii i losów narodu.

6. *Śmierć Borysa* z opery *Borys Godunow*

Ten fragment opery *Borys Godunow*, ukazujący śmierć cara Borysa, jest jednym z najbardziej przejmujących momentów w operze. Musorgski ukazuje upadek władzy i moralną agonię człowieka, który zgrzeszył, by osiągnąć władzę. Scena ta do dziś jest uznawana za jeden z najwybitniejszych przykładów dramatyizmu operowego.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Problemy finansowe i zdrowotne: Musorgski pochodził z zamożnej rodziny, ale po zrezygnowaniu z kariery wojskowej jego życie stało się trudne finansowo. Zmagął się z problemami materialnymi i zdrowotnymi, a jego coraz poważniejsze uzależnienie od alkoholu wpływało na jego twórczość i życie prywatne. Mimo tych problemów, Musorgski zdołał stworzyć kilka dzieł, które przeszły do historii muzyki.

- Konflikty z innymi kompozytorami: Musorgski, mimo że był członkiem „Potężnej Gromadki”, miał trudne relacje z niektórymi jej członkami, zwłaszcza z Cezarem Cui i Rimskim-Korsakowem, którzy krytykowali jego nowatorskie podejście do harmonii i formy. Rimski-Korsakow, choć zredagował i ukończył wiele dzieł Musorgskiego, często wygładzał te elementy, które uważał za zbyt surowe i niekonwencjonalne, co wywoływało kontrowersje wśród późniejszych wykonawców i muzykologów.

- Niezwykła oryginalność: Musorgski wyróżniał się niezwykłą oryginalnością w swoim podejściu do muzyki. Jego prace były wyprzedzeniem swojej epoki, co sprawiło, że wielu współczesnych kompozytorów i krytyków nie potrafiło w pełni docenić jego twórczości za życia. Jego odważne innowacje w zakresie harmonii i struktury wpływały na rozwój muzyki XX wieku.

- Przyjaźń z Hartmannem: Cykl *Obrazki z wystawy* powstał jako hołd dla przyjaciela Musorgskiego, malarza Wiktora Hartmanna, który zmarł przedwcześnie. Musorgski stworzył muzyczny obraz swoich wrażeń z wystawy obrazów Hartmanna, co stało się jednym z jego najsłynniejszych dzieł.

Modest Musorgski pozostaje jednym z najbardziej oryginalnych i nowatorskich kompozytorów w historii muzyki. Jego dzieła, choć często niedoceniane za życia, stały się fundamentem rosyjskiej tradycji muzycznej i do dziś inspirują muzyków na całym świecie. Jego surowa, a zarazem głęboko emocjonalna twórczość miała ogromny wpływ na rozwój muzyki operowej, symfonicznej i fortepianowej.

CARL NIELSEN

Carl August Nielsen (ur. 9 czerwca 1865 r. w Nørre Lyndelse, Dania, zm. 3 października 1931 r. w Kopenhadze) był duńskim kompozytorem, dyrygentem i pedagogiem, uważanym za jednego z najwybitniejszych przedstawicieli muzyki duńskiej oraz za jednego z czołowych kompozytorów XX wieku. Jego twórczość obejmuje symfonie, koncerty, muzykę kameralną, opery i pieśni. Nielsen jest najbardziej znany ze swoich sześciu symfonii, które w pełni oddają jego oryginalny styl, łączący klasyczne formy z nowatorskimi rozwiązaniami harmonicznymi, rytmicznymi i melodycznymi.

Carl Nielsen urodził się w ubogiej rodzinie w Nørre Lyndelse, na wyspie Fionii. Jego ojciec był malarzem pokojowym i amatorskim muzykiem, co miało wpływ na zainteresowania muzyczne młodego Carla. Już w dzieciństwie grał na skrzypcach i kornecie, a w wieku 14 lat został członkiem orkiestry wojskowej. Nielsen wykazywał jednak ogromny talent kompozytorski i w 1884 roku rozpoczął studia w Królewskim Konserwatorium w Kopenhadze. Jego nauczycielami byli m.in. Niels Gade i J.P.E. Hartmann, którzy mieli duży wpływ na jego rozwój muzyczny, choć Nielsen szybko zaczął tworzyć własny, niezależny styl.

W 1891 roku poślubił rzeźbiarkę Anne Marie Brodersen, a ich małżeństwo, choć burzliwe, miało duży wpływ na jego twórczość. W tym samym roku rozpoczął pracę jako skrzypek w orkiestrze Królewskiego Teatru w Kopenhadze, gdzie zdobył doświadczenie jako muzyk orkiestrowy, a później także dyrygent. Nielsen był aktywnym kompozytorem i dyrygentem przez większość swojego życia, a jego muzyka, choć początkowo nie zawsze była doceniana, z czasem zyskała ogromne uznanie, zwłaszcza w Skandynawii.

Zmarł w 1931 roku w Kopenhadze na skutek choroby serca, pozostawiając po sobie bogaty dorobek kompozytorski, który obejmuje zarówno dzieła symfoniczne, jak i kameralne, opery oraz pieśni.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Symfonia nr 4, Nieugaszona* (1914–1916)

Ta symfonia jest jednym z najważniejszych dzieł Nielsena i reprezentuje jego najbardziej dojrzały styl. Napisana podczas I wojny światowej, oddaje dramatyczne zmagania człowieka, co znajduje odzwierciedlenie w potężnych kontrastach dynamicznych i harmonijnych. Symfonia kończy się potężnym finałem, w którym dwa zestawy kotłów toczą między sobą „bitwę”, symbolizując niezniszczalną siłę życia.

2. *Symfonia nr 5* (1920–1922)

Druga z najbardziej znanych symfonii Nielsena. Symfonia ta, choć bez określonego programu, oddaje atmosferę chaosu i odbudowy po wojnie. Dzieli się na dwa kontrastujące ze sobą rozdziały – pierwszy pełen niepokoju, drugi zmierzający ku odrodzeniu i triumfowi. W tej symfonii Nielsen eksperymentuje z formą i harmonicznymi rozwiązaniami, co czyni ją jednym z jego najbardziej nowatorskich dzieł.

3. *Koncert skrzypcowy, op. 33* (1911)

Nielsen, sam będący skrzypkiem, napisał ten koncert, aby zdemontrować wirtuozerię i ekspresyjność skrzypiec. Koncert jest pełen lirycznych melodii, rytmicznych wyzwań oraz energii, co sprawia, że jest jednym z bardziej wymagających, ale i pięknych utworów na skrzypce i orkiestrę.

4. *Maskarada* (1906)

To najśłynniejsza opera Carla Nielsena, uważana za duńską operę narodową. Opiera się na komedii Ludwiga Holberga i łączy elementy komiczne z romantycznymi. *Maskarada* zdobyła uznanie za pełne lekkości i humoru podejście do operowej formy, a także za wspaniałą orkiestrację i melodyjność.

5. *Symfonia nr 3, Sinfonia expansiva* (1910–1911)

Kolejna z wielkich symfonii Nielsena, która w pełni oddaje jego charakterystyczny styl. *Sinfonia expansiva* jest pełna energii i optymizmu, z wyrazistą pierwszą częścią oraz subtelną drugą częścią, gdzie

Nielsen wykorzystuje głosy ludzkie jako instrumenty w orkiestrze. Jest to jedna z najbardziej pozytywnych i radosnych symfonii w jego dorobku.

6. *Koncert fletowy* (1926)

Napisany dla flauty Holgera Gilberta-Jespersena, *Koncert fletowy* Nielsena jest jednym z jego najczęściej wykonywanych dzieł. Jest to utwór pełen lekkości, humoru, ale także technicznych wyzwań dla solisty, co czyni go arcydziełem w repertuarze fletowym.

7. *Kwartet smyczkowy d-moll, op. 13* (1888)

Jedno z wczesnych dzieł Nielsena, które pokazuje już jego zdolność do łączenia klasycznych form z osobistym stylem. *Kwartet smyczkowy d-moll* jest pełen intensywnych emocji i dramatyzmu, co stanowi zwiastun jego późniejszych, bardziej dojrzałych dzieł.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Urodziny pod znakiem muzyki ludowej: Nielsen dorastał w ubogiej rodzinie na wsi, gdzie muzyka ludowa miała duże znaczenie. Jego ojciec grał na skrzypcach na weselach i festynach, co miało ogromny wpływ na młodego Carla. W jego twórczości wyraźnie słycać wpływy duńskiej muzyki ludowej, zwłaszcza w jego symfoniach i pieśniach.

- Zaręczyny z Anne Marie Brodersen: Carl Nielsen poznał swoją przyszłą żonę, rzeźbiarkę Anne Marie Brodersen, podczas wakacji w Grecji. Choć ich małżeństwo było burzliwe, zwłaszcza z powodu licznych romansów Nielsena, ich związek przetrwał i miał duży wpływ na twórczość kompozytora.

- Burzliwy debiut w Kopenhadze: *Symfonia nr 4, Nieugaszona*, miała swoją premierę w 1916 roku w Kopenhadze. Choć początkowo spotkała się z niezrozumieniem i mieszanymi reakcjami krytyków, wkrótce stała się jednym z najważniejszych dzieł Nielsena, uznanym zarówno w Danii, jak i za granicą.

- Napięte relacje z uczniami: Nielsen był nauczycielem i dyrektorem w Królewskim Konserwatorium w Kopenhadze, ale miał

reputację wymagającego i surowego pedagoga. W jego klasie dochodziło do sporów, ponieważ Nielsen często krytykował uczniów, którzy nie spełniali jego wysokich standardów artystycznych.

- Inspiracja naturą: Nielsen często czerpał inspirację z otaczającej go przyrody, co widać w jego symfoniach i koncertach. W szczególności jego *Symfonia nr 3, Sinfonia expansiva*, jest przykładem muzyki pełnej energii i przestrzeni, która oddaje wrażenie otwartości i świeżości.

Carl Nielsen pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów duńskich, a jego muzyka, pełna energii, dramatyzmu i oryginalności, wpłynęła na rozwój muzyki XX wieku. Jego symfonie, opery i koncerty są cenione za unikalne podejście do formy i ekspresji, a także za oddanie w muzyce specyfiki nordyckiej duszy.

JOHANN PACHELBEL

Johann Pachelbel (ur. 1 września 1653 r. w Norymberdze, zm. 3 marca 1706 r. tamże) był niemieckim kompozytorem, organistą i nauczycielem muzyki, jednym z najważniejszych twórców epoki baroku. Najbardziej znany jest z utworu *Kanon in D-dur*, który stał się jednym z najczęściej wykonywanych utworów muzyki klasycznej na całym świecie, szczególnie na uroczystościach ślubnych. Jego twórczość obejmowała muzykę kościelną i świecką, a także utwory organowe, kameralne i wokalne.

Pachelbel urodził się w Norymberdze w rodzinie mieszczańskiej. Jego talent muzyczny został szybko dostrzeżony, co umożliwiło mu kształcenie się w miejscowych szkołach oraz podjęcie studiów muzycznych na Uniwersytecie w Altdorfie i w Ratyzbonie, gdzie nauczył się kompozycji i gry na organach. Po zakończeniu studiów Pachelbel rozpoczął karierę jako organista, pracując w różnych niemieckich miastach, m.in. w Wiedniu, gdzie zetknął się z tradycją muzyczną południowych Niemiec i Austrii, oraz w Erfurcie, gdzie przez 12 lat pracował jako organista w Predigerkirche. To właśnie w Erfurcie nawiązał

przyjaźń z rodziną Bacha i został nauczycielem Johanna Christopha Bacha, starszego brata słynnego Johanna Sebastiana Bacha.

Pachelbel zyskał sławę jako wybitny organista i kompozytor muzyki sakralnej. Jego twórczość obejmowała liczne msze, motety, kantaty, a także utwory organowe i klawiszowe. Styl Pachelbela charakteryzował się klarownością, harmonią i prostotą, co miało wpływ na rozwój muzyki barokowej w Niemczech, w tym na twórczość Johanna Sebastiana Bacha.

Pod koniec życia Pachelbel powrócił do Norymbergi, gdzie został organistą w Kościele św. Sebald. Zmarł w 1706 roku, pozostawiając po sobie liczne dzieła muzyczne, które przez wiele lat były zapomniane, zanim zostały na nowo odkryte w XX wieku.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Kanon i Gigue in D-dur* (ok. 1680)

Kanon in D-dur to najbardziej znane dzieło Pachelbela, które zdobyło międzynarodową sławę w XX wieku. Jest to utwór napisany na trzy skrzypce i basso continuo. Jego prostota i jednocześnie elegancja w konstrukcji muzycznej, w której skrzypce dialogują w formie kanonu, a basso continuo tworzy harmoniczne tło, sprawiły, że stał się jednym z najpopularniejszych utworów w muzyce klasycznej. Współcześnie często wykonywany podczas ceremonii ślubnych, koncertów oraz używany w filmach.

2. Chorały organowe”

Pachelbel był jednym z najważniejszych kompozytorów chorałów organowych, które miały ogromny wpływ na rozwój muzyki kościelnej w Niemczech. Jego chorały organowe były stosowane jako muzyka liturgiczna, a ich prostota, a zarazem głębia harmonii i kontrapunktu, stały się wzorem dla późniejszych kompozytorów, w tym Bacha.

3. *Hexachordum Apollinis* (1699)

To zbiór sześciu arii na klawesyn lub organy, który został opublikowany w 1699 roku i zyskał dużą popularność za życia Pachelbela.

Utwory te były doceniane za ich liryczność, elegancję i kunszt techniczny. *Aria Sebaldina*, poświęcona jego miejscu pracy w Norymberdze, jest jedną z najbardziej znanych kompozycji z tego cyklu.

4. *Magnificat Fugue*

Pachelbel skomponował około 90 fug na *Magnificat*, które były przeznaczone do wykonywania podczas nabożeństw kościelnych. Są to krótkie utwory oparte na tematach związanych z tekstem liturgicznym *Magnificat*. Każda fuga jest mistrzowsko skonstruowana i ukazuje talent Pachelbela w tworzeniu skomplikowanych form polifonicznych.

5. *Musikalische Sterbens-Gedancken* (1683)

Zbiór kantat przeznaczonych na pogrzeby i inne uroczystości żałobne, który odzwierciedla ducha religijnej kontemplacji i melancholii, charakterystycznej dla epoki baroku. W tych utworach Pachelbel łączył teksty religijne z bogatymi aranżacjami wokalnie-instrumentalnymi.

6. *Toccat i Fuga e-moll*

Pachelbel stworzył wiele toccat i fug na organy, a jego *Toccat i Fuga e-moll* jest jednym z jego najważniejszych dzieł organowych. Utwór ten, pełen wirtuozowskich partii organowych, ukazuje doskonałą znajomość instrumentu oraz zdolności techniczne kompozytora.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Nauczyciel starszego brata Bacha: Pachelbel był nauczycielem Johanna Christopa Bacha, starszego brata Johanna Sebastiana Bacha. Dzięki tej relacji młody Johann Sebastian miał dostęp do twórczości Pachelbela, która wywarła duży wpływ na jego własną muzykę, zwłaszcza w zakresie harmonii i formy chorałowej.
- Przyjaźń z rodziną Bacha: Pachelbel był blisko związany z rodziną Bachów, a jego muzyka miała wpływ na rozwój muzycznej tradycji tej rodziny. Po śmierci Johanna Christopa Bacha, Pachelbel dbał o dalszą edukację Johanna Sebastiana, co czyniło go ważnym ogniwem w muzycznym dziedzictwie rodu.

- Przełomowy wpływ *Kanonu*: Choć dziś *Kanon in D-dur* jest najbardziej znanym utworem Pachelbela, przez wiele lat był praktycznie zapomniany. Dopiero w XX wieku, dzięki nowym wykonaniom i adaptacjom, utwór stał się ikoną muzyki klasycznej, często wykorzystywaną w różnych mediach, w tym w ślubach, reklamach i filmach.

- Rodzina muzyków: Pachelbel miał dużą rodzinę, z której część kontynuowała tradycje muzyczne. Jego synowie Wilhelm Hieronymus i Charles Theodore również zostali kompozytorami i organistami, choć ich osiągnięcia nigdy nie dorównały sławie ojca.

Johann Pachelbel pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów niemieckiego baroku. Jego twórczość, szczególnie organowa i chorałowa, wywarła ogromny wpływ na rozwój muzyki kościelnej i na późniejsze pokolenia kompozytorów, w tym na Bacha. *Kanon in D-dur*, jego najbardziej znane dzieło, mimo że było przez lata zapomniane, zdobyło globalną popularność i jest dziś symbolem muzyki barokowej.

WYDAWNICTWO | PETRUS

GIOVANNI PIERLUIGI DA PALESTRINA

Giovanni Pierluigi da Palestrina (ur. 3 lutego 1525 r. w Palestrinie, zm. 2 lutego 1594 r. w Rzymie) był włoskim kompozytorem, organistą i kapelmistrzem, uważanym za jednego z najwybitniejszych twórców muzyki sakralnej renesansu. Palestrina jest symbolem mistrzostwa w technice kontrapunktu i jednym z najbardziej wpływowych kompozytorów muzyki kościelnej, którego styl wywarł ogromny wpływ na rozwój muzyki religijnej w Kościele katolickim.

Urodził się w miejscowości Palestrina, niedaleko Rzymu, gdzie rozpoczął naukę muzyki. W młodości przeniósł się do Rzymu, gdzie studiował śpiew i teorię muzyki w szkole przy bazylice Santa Maria Maggiore. Jego talent szybko został dostrzeżony, co umożliwiło mu objęcie stanowisk organisty i kapelmistrza w różnych rzymskich kościołach.

W 1551 roku Palestrina został mianowany kapelmistrzem Bazyliki św. Piotra, co było kluczowym momentem w jego karierze. Pracował również jako dyrektor muzyczny kolegiaty św. Jana na Lateranie oraz bazyliki Santa Maria Maggiore. W Rzymie tworzył dla papieży, kościołów i różnych instytucji religijnych, zdobywając uznanie jako najwybitniejszy kompozytor muzyki sakralnej tamtych czasów.

Styl muzyczny Palestriny, zwany „stylem palestrinowskim”, charakteryzuje się klarownością i równowagą linii melodycznych oraz spokojnym, harmonijnym kontrapunktem. Jest uznawany za wzorcowy przykład muzyki kościelnej, która miała odpowiadać wymogom reformy liturgicznej Soboru Trydenckiego. Jego twórczość była zgodna z postulatami reformy, która stawiała na przejrzystość muzyki, wyrazistość tekstu liturgicznego i uniknięcie zbytniego bogactwa formy, co w praktyce oznaczało konieczność uproszczenia polifonii.

Palestrina zmarł w 1594 roku w Rzymie, a jego dorobek kompozytorski, szczególnie msze i motety, pozostaje fundamentem tradycji muzyki sakralnej Kościoła katolickiego.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. Missa Papae Marcelli (Msza papieża Marcelego)

To najbardziej znane dzieło Palestriny, które zostało skomponowane na cześć papieża Marcelego II. Według legendy, msza ta miała przekonać Sobór Trydencki, że wielogłosowa muzyka sakralna może być jednocześnie piękna i zrozumiała, co uratowało polifonię kościelną przed całkowitym zakazem. *Missa Papae Marcelli* charakteryzuje się przejrzystą fakturą polifoniczną, w której tekst liturgiczny jest doskonale słyszalny.

2. Stabat Mater

To jedno z najbardziej poruszających dzieł Palestriny, które opiera się na tradycyjnym tekście liturgicznym opisującym cierpienie Matki Bożej pod krzyżem. *Stabat Mater* wyróżnia się lirycznym, kontemplacyjnym charakterem i jest jednym z najpiękniejszych przykładów muzyki sakralnej renesansu.

3. *Missa Brevis*

To msza, która stała się jednym z najbardziej popularnych dzieł Palestriny. Choć nie jest to dzieło o wielkich proporcjach, *Missa Brevis* ukazuje mistrzostwo kompozytora w tworzeniu krótkich, zwięzłych form sakralnych, które zachowują równowagę między prostotą a bogactwem kontrapunktu.

4. *Sicut cervus*

Jest to jeden z najśłynniejszych motetów Palestriny, oparty na tekście psalmu 42: *Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum* (*Jak łania pragnie wody ze strumieni*). Motet ten ukazuje doskonałą równowagę między tekstem a muzyką, z delikatnymi, płynącymi liniami melodycznymi, które są charakterystyczne dla stylu Palestriny.

5. *Magnificat*

Palestrina napisał kilka wersji *Magnificatu*, które są częścią jego obszernej twórczości sakralnej. *Magnificat* to hymn Maryjny śpiewany podczas nieszporów, który w interpretacji Palestriny ukazuje spokojny, majestatyczny charakter modlitwy, z mistrzowską polifonią.

6. *Lamentations* (*Lamentacje Jeremiasza*)

To cykl utworów opartych na tekstach z Księgi Lamentacji Jeremiasza, które były tradycyjnie wykonywane podczas liturgii Wielkiego Tygodnia. Palestrina w swoich *Lamentations* stworzył muzykę pełną żalu i smutku, idealnie oddającą dramatyzm biblijnych tekstów.

7. *Tu es Petrus*

Ten motet oparty na słowach „Ty jesteś Piotr, a na tej skale zbuduję Kościół mój”, ukazuje doskonałą technikę Palestriny w budowaniu majestatycznych kompozycji polifonicznych. *Tu es Petrus* było często wykonywane podczas uroczystości papieskich w Bazylice św. Piotra.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Sobór Trydencki i msza papieża Marcelego: Według legendy, Sobór Trydencki rozważał zakazanie polifonii w muzyce sakralnej, ponieważ zbyt złożone kompozycje utrudniały zrozumienie tekstów

liturgicznych. *Missa Papae Marcelli* Palestriny miała przekonać soborowych biskupów, że polifonia może być zarówno piękna, jak i zrozumiała. Choć historyczna prawdziwość tej opowieści jest dyskusyjna, msza stała się symbolem doskonałości w muzyce kościelnej.

- Podpora Kościoła: W obliczu zagrożenia reformacji, Palestrina stał się symboliczną postacią muzyki katolickiej. Jego styl, oparty na czystej polifonii i zgodny z duchem reform Soboru Trydenckiego, był postrzegany jako odpowiedź na protestancką prostotę chorałów.

- Kariera w Watykanie: Palestrina służył jako organista i kapelmistrz w Bazylice św. Piotra, co było jednym z najwyższych zaszczytów, jakie mógł zdobyć kompozytor sakralny w tamtych czasach. Jego muzyka była regularnie wykonywana podczas najważniejszych uroczystości w Watykanie.

- Osobiste tragedie: Życie osobiste Palestriny nie było wolne od tragedii. Stracił żonę i dwóch synów podczas epidemii, co głęboko wpłynęło na jego twórczość. Prawdopodobnie te doświadczenia przyczyniły się do powstania wielu jego późniejszych, bardziej refleksyjnych dzieł.

- Styl palestrinowski jako wzór kontrapunktu: Już w XVIII wieku teoretycy muzyki, tacy jak Johann Joseph Fux, uznali styl Palestriny za wzór idealnego kontrapunktu. *Gradus ad Parnassum* Fuxa, traktat o kontrapunkcie, opierał się na analizie dzieł Palestriny i był jednym z najważniejszych podręczników kompozycji przez wiele kolejnych stuleci.

Giovanni Pierluigi da Palestrina pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów muzyki sakralnej w historii. Jego zdolność do tworzenia pięknych, klarownych struktur polifonicznych oraz wkład w rozwój muzyki kościelnej uczyniły go postacią, której wpływ odczuwany jest do dziś w muzyce liturgicznej. Styl palestrinowski stanowi fundament muzyki sakralnej i przykład doskonałości w zakresie kontrapunktu.

ARVO PÄRT

Arvo Pärt (ur. 11 lipca 1935 r. w Paide, Estonia) to estoński kompozytor, który zdobył międzynarodowe uznanie jako jeden z najważniejszych twórców muzyki współczesnej. Pärt jest znany przede wszystkim z minimalistycznego stylu, który łączy elementy muzyki sakralnej, tradycji ludowej i nowoczesnych technik kompozytorskich. Jego twórczość charakteryzuje się duchem medytacji i głębokim emocjonalnym wyrazem.

Pärt rozpoczął edukację muzyczną w latach 50. XX wieku, studiując w Konserwatorium Estońskim w Tallinie, gdzie uczył się kompozycji i teorii muzyki. Już na początku swojej kariery Pärt eksperymentował z różnymi stylami muzycznymi, w tym z dodekafonią. Jednak w latach 70. XX wieku przeszedł do nowego stylu, który nazwał „tintinnabuli” – odwołującego się do dźwięku dzwonów. Ta technika polega na jednoczesnym używaniu prostych, powtarzających się melodii oraz harmonii, co tworzy minimalistyczny, a zarazem bogaty dźwięk.

W 1980 roku Pärt opuścił Estonię z powodu politycznej sytuacji w kraju i osiedlił się w Berlinie. Jego muzyka szybko zyskała międzynarodowe uznanie, a Pärt stał się jednym z najbardziej rozpoznawalnych kompozytorów współczesnych. Jego utwory były wykonywane przez renomowane orkiestry i zespoły muzyczne na całym świecie.

Pärt jest także znany ze swojego głębokiego zainteresowania religią i duchowością, co znajduje odzwierciedlenie w wielu jego dziełach, zwłaszcza w muzyce sakralnej. Jego kompozycje często eksplorują tematykę poszukiwania sensu, transcendencji i wewnętrznego pokoju.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Fratres* (1977)

Fratres to jedno z najsłynniejszych dzieł Pärta, które zostało skomponowane w wielu wersjach – na różne instrumenty, w tym na

orkiestrę i chór. Utwór charakteryzuje się minimalistyczną strukturą, w której powtarzające się motywy tworzą hipnotyzującą atmosferę. To dzieło stało się symbolem jego stylu „tintinnabuli”.

2. *Spiegel im Spiegel* (1978)

Spiegel im Spiegel (*Lustro w lustrze*) to utwór na skrzypce i fortepian, który odzwierciedla estetykę minimalistyczną Pärta. Kompozycja ta jest znana z pięknych, lirycznych melodii i powtarzalnych struktur, które tworzą medytacyjny nastrój. Jest często wykonywana w koncertach kameralnych.

3. *Cantus in Memory of Benjamin Britten* (1977)

Ten utwór, skomponowany na orkiestrę smyczkową i dzwon, jest hołdem dla zmarłego kompozytora Benjamin Brittena. Dzieło to łączy w sobie dźwięki, które stopniowo narastają i cichną, tworząc głęboki, refleksyjny klimat.

4. *Te Deum* (1984)

Te Deum to monumentalna kompozycja chóralna z orkiestrą, która jest pełna duchowego ładunku. Dzieło to, inspirowane liturgią, ukazuje emocjonalny przekaz Pärta oraz jego zainteresowanie religią i duchowością.

5. *Lamentate* (2002)

Lamentate to utwór fortepianowy, który nawiązuje do tragicznych wydarzeń historycznych i osobistych. Muzyka jest głęboko emocjonalna, pełna liryzmu i smutku, ukazując wrażliwość Pärta jako kompozytora.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Zainteresowanie dzwonami: Pärt miał szczególne zainteresowanie dzwonami, co odzwierciedla się w wielu jego dziełach. W jego muzyce często słychać dźwięki, które przypominają dzwony, co nadaje kompozycjom mistyczny i refleksyjny charakter.
- Styl „tintinnabuli”: Pärt stworzył swój własny styl, nazywając go „tintinnabuli”, co w języku łacińskim oznacza „dzwon”. Styl ten

opiera się na prostych melodiach i harmoniach, które współlistnieją w dźwiękowej przestrzeni, co tworzy unikalne brzmienie.

- **Walka o wolność:** Po wyjeździe z Estonii Pärt zaangażował się w ruchy na rzecz wolności i demokracji, a jego muzyka stała się symbolem walki o niepodległość Estonii w latach 90. XX wieku.

- **Inspiracja religijna:** Pärt ma głębokie zainteresowanie religią, co znajduje odzwierciedlenie w jego twórczości. Jego utwory często dotyczą tematów duchowych, modlitwy i medytacji.

Arvo Pärt pozostaje jedną z najważniejszych postaci współczesnej muzyki, a jego unikalny styl i głęboki emocjonalny ładunek dzieł inspirowały i wciąż inspirują artystów oraz melomanów na całym świecie. Jego muzyka ma moc poruszania serc i umysłów, a jednocześnie jest zaproszeniem do refleksji i kontemplacji.

KRZYSZTOF PENDERECKI

Krzysztof Eugeniusz Penderecki (1933–2020) był wybitnym polskim kompozytorem, dyrygentem i pedagogiem muzycznym, uznawanym za jednego z najwybitniejszych przedstawicieli polskiej szkoły kompozytorskiej XX wieku. Urodził się 23 listopada 1933 roku w Dębicy w rodzinie o wielokulturowych korzeniach, w której muzyka odgrywała istotną rolę. Jego ojciec, Tadeusz Penderecki, był adwokatem i amatorskim muzykiem, a dziadek, Robert Berger, malarzem i dyrektorem banku. Matka, Zofia z domu Berger, pochodziła z rodziny niemieckiej.

W młodości Penderecki uczył się gry na fortepianie i skrzypcach, a także komponował pierwsze utwory. Po II wojnie światowej kontynuował naukę muzyczną, studiując kompozycję w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Krakowie pod kierunkiem Artura Malawskiego. Po ukończeniu studiów w 1958 roku podjął pracę nauczyciela akademickiego na tej samej uczelni.

W 1959 roku Penderecki zdobył międzynarodowe uznanie, wygrywając wszystkie trzy nagrody w konkursie Związku Kompozytorów

Polskich podczas festiwalu Warszawska Jesień za utwory *Strofy*, *Emanacje* i *Psalmy Dawida*. Jego kompozycje charakteryzowały się nowatorskim podejściem do dźwięku, wykorzystując niekonwencjonalne techniki artykulacyjne, co stało się fundamentem sonoryzmu w muzyce współczesnej.

W swojej karierze kompozytorskiej Penderecki otrzymał liczne nagrody i wyróżnienia, w tym dwukrotnie Prix Italia (1967 i 1968) oraz czterokrotnie Nagrodę Grammy (1988, 1999 i 2017). W 2009 roku otrzymał Złotego Fryderyka za całokształt twórczości w muzyce poważnej.

W 1972 roku Penderecki został rektorem Akademii Muzycznej w Krakowie, pełniąc tę funkcję przez 15 lat. Był również profesorem na Uniwersytecie Yale w Stanach Zjednoczonych.

Krzysztof Penderecki zmarł 29 marca 2020 roku w Krakowie. Jego prochy spoczęły w Panteonie Narodowym w kryptach kościoła Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Krakowie.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

Krzysztof Penderecki był jednym z najwybitniejszych kompozytorów XX wieku, którego twórczość obejmowała szeroki wachlarz gatunków muzycznych. Poniżej przedstawiam 15 jego najważniejszych kompozycji:

1. *Ofiarom Hiroszimy – Tren* (1959)

Utwór na 52 instrumenty smyczkowe, który przyniósł Pendereckiemu międzynarodowe uznanie. Charakteryzuje się intensywną ekspresją i nowatorskim podejściem do brzmienia orkiestry smyczkowej.

2. *Pasja według św. Łukasza* (1965–1966)

Monumentalne dzieło wokalnie-instrumentalne, które łączy elementy muzyki współczesnej z tradycją pasji barokowych. Utwór zdobył międzynarodowe uznanie i jest jednym z najważniejszych osiągnięć Pendereckiego.

3. *Polskie Requiem* (1980–1984)

Monumentalne dzieło inspirowane historią Polski, składające się z kilku części, z których każda odnosi się do ważnych wydarzeń narodowych.

4. *III Symfonia* (1988–1995)

Symfonia składająca się z trzech części, z których każda jest poświęcona innemu tematowi.

5. *Anaklasis* (1959–1960)

Utwór na 42 instrumenty smyczkowe i perkusję, który przyniósł Pendereckiemu międzynarodowe uznanie. Charakteryzuje się intensywną ekspresją i nowatorskim podejściem do brzmienia orkiestry smyczkowej.

6. *Fluorescencje* (1961–1962)

Utwór na orkiestrę, który charakteryzuje się nowatorskim podejściem do brzmienia orkiestry symfonicznej.

7. *De natura sonoris No. 1* (1966)

Utwór na orkiestrę, który charakteryzuje się nowatorskim podejściem do brzmienia orkiestry symfonicznej.

8. *I Symfonia* (1972–1973)

Pierwsza symfonia Pendereckiego, która charakteryzuje się nowatorskim podejściem do brzmienia orkiestry symfonicznej.

9. *II Symfonia (Wigilijna)* (1979–1980)

Symfonia składająca się z trzech części, z których każda jest poświęcona innemu tematowi.

10. *III Symfonia* (1988–1995)

Symfonia składająca się z trzech części, z których każda jest poświęcona innemu tematowi.

11. *IV Symfonia (Adagio)* (1989)

Symfonia składająca się z jednej części, która jest poświęcona tematowi przemijania.

12. *V Symfonia* (1991–1992)

Symfonia składająca się z trzech części, z których każda jest poświęcona innemu tematowi.

Penderecki był również autorem muzyki do licznych filmów, zarówno polskich, jak i zagranicznych, takich jak *Egzorcysta* Williama Friedkina, *Łśnienie* Stanleya Kubricka czy *Katyń* Andrzeja Wajdy.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Eksperymenty dźwiękowe: W swojej wczesnej twórczości Penderecki stał się znany z eksperymentowania z nowymi technikami kompozytorskimi. W *Trenie Ofiarom Hiroszimy* użył smyczków w nietypowy sposób – muzycy grali na instrumentach w miejscach nieprzewidzianych w tradycyjnej grze (np. za mostkiem), co tworzyło niespotykane dotąd dźwięki.

- Miłość do drzew: Penderecki miał pasję do ogrodnictwa i sadzenia drzew. W swoim majątku w Lusławicach stworzył rozległy park, w którym posadził setki drzew. Ogród ten stał się ważnym miejscem zarówno dla kompozytora, jak i dla środowiska muzycznego, a po jego śmierci stał się pomnikiem jego miłości do natury.

- Hollywood i Penderecki: Jego twórczość była często wykorzystywana w filmach, m.in. w *Łśnieniu* Stanleya Kubricka, *Egzorcysta* Williama Friedkina i *Inland Empire* Davida Lyncha. Penderecki przyznał, że zainteresowanie Hollywoodu było dla niego pewnym zaskoczeniem, ale cieszył się z faktu, że jego muzyka znajduje tak szerokie zastosowanie.

- Niezadowolenie z sukcesu: Ciekawostką jest to, że Penderecki początkowo nie był zadowolony z sukcesu swojego *Trenu Ofiarom Hiroszimy*. Utwór ten był postrzegany jako arcydzieło awangardy, ale kompozytor uważał, że jego inne, bardziej rozbudowane kompozycje, powinny zyskać większe uznanie.

Krzysztof Penderecki był jednym z najważniejszych współczesnych kompozytorów, który swoją twórczością odcisnął piętno na muzyce XX i XXI wieku. Jego innowacyjne podejście do dźwięku, harmonii i formy uczyniło go jednym z najbardziej cenionych twórców współczesnych. Jego muzyka, będąca odbiciem nie tylko dramatycznych

wydarzeń historycznych, ale także uniwersalnych tematów religijnych i egzystencjalnych, przetrwała próbę czasu i wciąż inspiruje kolejne pokolenia muzyków i słuchaczy.

FRANCIS POULENC

Francis Jean Marcel Poulenc (ur. 7 stycznia 1899 r. w Paryżu, zm. 30 stycznia 1963 r. tamże) był francuskim kompozytorem, jednym z czołowych przedstawicieli muzyki XX wieku. Był członkiem grupy Les Six, czyli sześciu młodych francuskich kompozytorów, którzy dążyli do stworzenia muzyki świeżej, wolnej od wpływów impresjonizmu i niemieckiego romantyzmu. Poulenc pozostawił po sobie bogaty dorobek, obejmujący muzykę kameralną, chóralną, operową, orkiestrową i sakralną. Jego twórczość łączyła lekkość, dowcip i elegancję z głęboką duchowością i liryzmem.

Poulenc urodził się w zamożnej rodzinie o bogatych tradycjach kulturalnych. Jego ojciec był przemysłowcem, a matka pianistką, co miało wpływ na muzyczny rozwój młodego Francisca. Zaczął grać na fortepianie w bardzo młodym wieku i był w dużej mierze samoukiem, choć pobierał lekcje u wybitnych nauczycieli, takich jak Ricardo Viñes.

W młodości Poulenc był zafascynowany muzyką Erika Satiego oraz muzyką współczesnych mu kompozytorów, takich jak Igor Strawiński i Maurice Ravel. W 1917 roku, mając zaledwie 18 lat, odniósł pierwszy sukces dzięki swojej *Rapsodie nègre*, co przyniosło mu uznanie w artystycznym świecie Paryża. Wkrótce dołączył do grupy Les Six, w której znaleźli się tacy kompozytorzy, jak Georges Auric, Darius Milhaud, Arthur Honegger, Germaine Tailleferre i Louis Durey.

Poulenc był kompozytorem, który potrafił łączyć sprzeczności: lekkość z powagą, żartobliwość z głęboką duchowością. Po tragicznym wypadku, w którym zginął jego bliski przyjaciel, wrócił do

katolicyzmu, co miało ogromny wpływ na jego późniejsze dzieła, zwłaszcza te sakralne. Zmarł na atak serca w 1963 roku, pozostawiając po sobie dzieła, które do dziś cieszą się popularnością zarówno wśród muzyków, jak i melomanów.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Dialogi karmelitanek* (*Dialogues des Carmélites*, 1957)

To opera, uważana za jedno z najwybitniejszych dzieł Poulenca, oparta na prawdziwej historii zakonnice karmelitanek, które zostały zgilotynowane podczas rewolucji francuskiej. *Dialogi karmelitanek* łączy dramatyzm z głębokim mistycyzmem i refleksją nad wiarą oraz ludzkim losem. Opera jest przejmującym świadectwem duchowej przemiany Poulenca i jego powrotu do katolicyzmu.

2. *Gloria* (1959)

Jest to jedno z najważniejszych dzieł sakralnych Poulenca, skomponowane na sopran, chór i orkiestrę. *Gloria* łączy w sobie radość, energię i głęboki duchowy wymiar. Poulenc w tym dziele ukazuje swoją charakterystyczną lekkość i pogodę, która współlistnieje z powagą sakralnej muzyki chóralnej.

3. *Stabat Mater* (1950)

Utwór chóralny napisany na sopran, chór i orkiestrę, który był wyrazem duchowej refleksji kompozytora po śmierci bliskiego przyjaciela, malarza Christiana Bérarda. *Stabat Mater* to pełne emocji i liryzmu dzieło, ukazujące zarówno cierpienie, jak i nadzieję.

4. *Koncert na dwa fortepiany d-moll* (1932)

Poulenc napisał ten koncert, będąc zafascynowany muzyką Mozarta, co widać w klasycznej strukturze dzieła. Jest to kompozycja pełna wirtuozerii, elegancji i humoru, a także odznaczająca się charakterystycznym dla Poulenca stylem łączącym tradycję z nowoczesnością.

5. *Sonata na flet i fortepian* (1957)

Jest to jeden z najczęściej wykonywanych utworów kameralnych Poulenca, napisany z myślą o francuskim fleciście Jean-Pierre

Rampalu. Sonata jest pełna subtelnych emocji, a także lekkości i humoru, typowych dla stylu kompozytora.

6. *Koncert organowy g-moll* (1938)

Jedno z jego najbardziej poważnych i głębokich dzieł, napisane na organy, orkiestrę smyczkową i kotły. Koncert organowy jest dziełem niezwykle emocjonalnym, odzwierciedlającym powagę i duchowość, ale także nowatorskie podejście Poulenca do formy.

7. *Le Bal Masqué* (1932)

To cykl pieśni na baryton i małą orkiestrę, które są przykładem humorystycznej i lekko groteskowej strony twórczości Poulenca. Jest to pastiszowa, zabawna kompozycja, która oddaje radosne, a czasem surrealistyczne podejście kompozytora do muzyki wokalne.

8. *La Voix humaine* (1958)

Jednoaktowa opera oparta na monodramacie Jeana Cocteau, przedstawiająca rozmowę telefoniczną kobiety z ukochanym, który ją opuszcza. *La Voix humaine* to intymne, pełne emocji dzieło, ukazujące mistrzostwo Poulenca w tworzeniu dramatycznej muzyki wokalne.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Les Six: Poulenc był członkiem grupy Les Six, która powstała jako odpowiedź na dominujący w tamtych czasach impresjonizm Debussy'ego i symbolizm. Les Six dążyli do stworzenia nowego, świeżego stylu muzycznego, łącząc elementy jazzu, muzyki popularnej i klasyki.

- Dwulicowość stylu: Poulenc często mówił o swojej muzyce jako o mieszance dwóch „osobowości” – jednej, która była pełna humoru i lekkości, oraz drugiej, która była głęboko duchowa i poważna. Ta dwuznaczność jest widoczna w całej jego twórczości, gdzie kompozycje świeckie przeplatają się z religijnymi.

- Powrót do wiary: Po śmierci przyjaciela w 1936 roku, Poulenc na nowo odkrył swoją wiarę katolicką, co głęboko wpłynęło na jego twórczość. Jego późniejsze dzieła, takie jak *Stabat Mater* czy *Dialogi*

karmelitanek, odzwierciedlają tę duchową przemianę i są pełne religijnej głębi.

- Przyjaźnie artystyczne: Poulenc był blisko związany z wieloma ważnymi postaciami świata sztuki, takimi jak Jean Cocteau, Pablo Picasso, Igor Strawiński i Maurice Ravel. Te przyjaźnie miały wpływ na jego rozwój jako kompozytora, a także na jego poglądy na sztukę i muzykę.

- Człowiek elegancji i ironii: Poulenc znany był z ironii i elegancji, zarówno w swojej muzyce, jak i w życiu. Często mawiał, że „nigdy nie należy się zbyt przejmować muzyką”, co odzwierciedlało jego lekkie podejście do kompozycji i świata, mimo że jego dzieła miały często głębsze, filozoficzne znaczenie.

Francis Poulenc pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów XX wieku, którego twórczość łączyła lekkość, humor i duchową głębię. Jego muzyka, która balansuje między świecką a sakralną sferą, wciąż zachwyca swoim wyrafinowaniem, emocjonalnością i oryginalnym stylem, stanowiąc cenny wkład w rozwój muzyki nowoczesnej.

SIERGIEJ PROKOFIEW

Siergiej Siergiejewicz Prokofiew (ur. 23 kwietnia 1891 r. w Soncowce, zm. 5 marca 1953 r. w Moskwie) był jednym z najważniejszych kompozytorów XX wieku, łączącym w swojej twórczości nowoczesność z klasycznymi formami muzycznymi. Jego dorobek obejmuje niemal wszystkie gatunki muzyczne, w tym symfonie, opery, balety, muzykę filmową oraz utwory fortepianowe i kameralne. Prokofiew pozostaje kluczową postacią muzyki XX wieku, a jego dzieła cechują się oryginalnością, śmiałością harmoniczną i złożoną rytmiką.

Urodził się w niewielkiej wiosce w rodzinie zamożnych ziemian. Wczesne zainteresowania muzyczne wspierała jego matka, która była pianistką amatorką. Już jako dziecko Prokofiew komponował własne utwory fortepianowe, a jego talent szybko zwrócił uwagę wybitnych

pedagogów. W wieku 13 lat został przyjęty do Konserwatorium w Petersburgu, gdzie studiował kompozycję, grę na fortepianie i dyrygenturę. Wśród jego nauczycieli byli tak wybitni muzycy, jak Nikołaj Rimski-Korsakow i Anatolij Ladow.

Po ukończeniu studiów Prokofiew odniósł sukces jako wirtuoz fortepianu i kompozytor. Jego śmiałe eksperymenty z harmonią, melodią i rytmem wyróżniały go na tle innych kompozytorów. Na początku swojej kariery spędził kilka lat za granicą, mieszkając m.in. w Stanach Zjednoczonych i Paryżu. Powrócił do Związku Radzieckiego w latach 30. XX wieku, gdzie tworzył zarówno dla koncertów, jak i dla przemysłu filmowego i teatralnego.

Prokofiew pozostawał w ZSRR przez resztę życia, mimo trudności wynikających z presji politycznej i cenzury, które wpływały na twórczość artystów. Jego związek z sowiecką władzą był skomplikowany – z jednej strony został uhonorowany licznymi nagrodami, z drugiej zaś często musiał dostosowywać swoje dzieła do wymogów ideologicznych. Zmarł tego samego dnia co Józef Stalin – 5 marca 1953 roku.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Romeo i Julia* (1935–1936)

Balet *Romeo i Julia*, oparty na słynnej tragedii Williama Szekspira, jest jednym z najświetniejszych dzieł Prokofiewa. Muzyka baletu, pełna ekspresji, liryzmu i dramatyzmu, zawiera wiele słynnych fragmentów, takich jak *Taniec Rycerzy*. Dzieło to, początkowo odrzucone przez władze radzieckie, zdobyło międzynarodowe uznanie i jest dziś regularnie wystawiane na całym świecie.

2. *Piąta Symfonia* (1944)

Symfonia nr 5 to jedno z najbardziej znanych dzieł symfonicznych Prokofiewa, skomponowane w czasie II wojny światowej. Kompozytor określił ją jako „hymn ku chwale człowieka wolnego i szczęśliwego”. Symfonia ta jest monumentalna w formie, z wielkimi, dynamicznymi kontrastami, a także ukazuje głębię emocji, od triumfu po melancholię.

3. *Piotruś i wilk* (1936)

Piotruś i wilk to dzieło dla dzieci, skomponowane jako muzyczna bajka z narracją. Każda postać w tej opowieści jest reprezentowana przez inny instrument orkiestry (np. ptaszek przez flet, wilk przez waltornię), co czyni ją edukacyjnym wprowadzeniem do muzyki symfonicznej dla najmłodszych słuchaczy. Utwór ten jest jednym z najczęściej wykonywanych i nagrywanych dzieł Prokofiewa.

4. *Koncert fortepianowy nr 3 C-dur, op. 26* (1921)

Trzeci koncert fortepianowy jest jednym z najważniejszych dzieł w repertuarze koncertowym XX wieku. Jego charakterystyczne połączenie liryzmu z energią, złożoną rytmiką i wirtuozerią stanowi wyzwanie dla pianistów, a zarazem jest fascynującym dziełem zarówno dla wykonawców, jak i słuchaczy.

5. *Aleksander Newski* (1938–1939)

Aleksander Newski to kantata, oparta na muzyce, którą Prokofiew skomponował do filmu Siergieja Eisensteina o tym samym tytule. Opowiada o historycznej postaci, księciu Aleksandrze Newskim, który pokonał najazd Krzyżaków na Rosję w XIII wieku. Utwór ten łączy w sobie monumentalność, patos i wielką siłę emocjonalną, oddając zarówno heroizm, jak i liryzm.

6. *Siedemnaście sonat fortepianowych* (1909–1952)

Prokofiew skomponował siedemnaście sonat fortepianowych, które są jednym z najważniejszych wkładów w literaturę fortepianową XX wieku. Jego *Sonata nr 7* z 1942 roku, z dramatycznym i dynamicznym finałem, znana jako *Wojenna sonata*, jest jednym z najczęściej wykonywanych utworów fortepianowych Prokofiewa.

7. *Zaręczyny w klasztorze* (1940)

To opera komiczna Prokofiewa oparta na sztuce Richarda Sheridan. Pełna humoru i lekkości, opera ta, choć mniej znana niż inne jego dzieła sceniczne, stanowi interesujący przykład wykorzystania przez kompozytora klasycznych form w kontekście opery komicznej.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Rywalizacja z Rachmaninowem: Młody Prokofiew często porównywany był do Siergieja Rachmaninowa. Obaj byli pianistami i kompozytorami, a Prokofiewa początkowo postrzegano jako buntownika i modernistę w stosunku do bardziej tradycyjnego stylu Rachmaninowa. Mimo to, Rachmaninow cenił talent Prokofiewa i z uznaniem wypowiadał się o jego muzyce.

- Powrót do Związku Radzieckiego: Mimo sukcesów za granicą, Prokofiew zdecydował się powrócić do ZSRR w latach 30. Decyzja ta była ryzykowna, zwłaszcza w obliczu stalinowskiej cenzury. Chociaż otrzymywał zamówienia od państwa, często musiał mierzyć się z naciskami, aby jego muzyka była zgodna z oficjalną linią ideologiczną. Kilka jego dzieł, w tym opera *Wojna i pokój*, było zmienianych pod presją cenzury.

- Trudne relacje z władzą: W latach 40. Prokofiew, podobnie jak inni radzieccy twórcy, spotkał się z krytyką ze strony władz. Jego muzykę określano jako „formalizm”, a on sam został publicznie potępiony w wyniku dekretu Związku Kompozytorów ZSRR w 1948 roku. Mimo to kontynuował komponowanie, a wiele jego dzieł z tego okresu zdobyło później uznanie.

- Zmarł tego samego dnia, co Stalin: Prokofiew zmarł 5 marca 1953 roku, tego samego dnia co Józef Stalin. Ze względu na śmierć Stalina i ogólnonarodową żałobę, pogrzeb Prokofiewa przeszedł niemal niezauważony, a jego śmierć została przyćmiona przez wydarzenia polityczne.

Siergiej Prokofiew pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów XX wieku, którego twórczość łączy w sobie nowoczesność i klasykę, a jego odwaga w eksperymentowaniu z formą i harmonią wciąż fascynuje kolejne pokolenia muzyków i melomanów na całym świecie.

GIACOMO PUCCINI

Giacomo Antonio Domenico Michele Secondo Maria Puccini (ur. 22 grudnia 1858 r. w Lukce, zm. 29 listopada 1924 r. w Brukseli) był włoskim kompozytorem, który zdobył światową sławę dzięki swoim operom. Uważany za jednego z najwybitniejszych twórców operowych w historii, Puccini kontynuował tradycję włoskiego bel canta, jednocześnie rozwijając w swojej twórczości elementy realizmu i dramatyizmu, co czyni go kluczową postacią w nurcie verismo. Jego opery, charakteryzujące się niezrównaną melodyjnością i emocjonalnym napięciem, są stałym elementem repertuaru teatrów operowych na całym świecie.

Puccini pochodził z muzycznej rodziny, w której już od pokoleń zajmowano się muzyką sakralną. Po śmierci ojca, kiedy Giacomo miał zaledwie 5 lat, jego matka zadbała o to, by mógł kontynuować tradycje rodzinne i kształcić się muzycznie. W młodości, zainspirowany wykonaniem opery *Aida* Giuseppe Verdiego, postanowił poświęcić się komponowaniu oper. Puccini studiował w Konserwatorium w Mediolanie, gdzie jego nauczycielami byli m.in. Amilcare Ponchielli i Antonio Bazzini.

Pierwszy sukces przyniosła mu opera *Manon Lescaut* (1893), a późniejsze dzieła, takie jak *Tosca*, *Madama Butterfly* czy *Turandot*, uczyniły go jednym z najbardziej uznanych kompozytorów operowych swoich czasów. Jego twórczość charakteryzowała się dbałością o dramatyczną narrację, bogatą orkiestracją i zdolnością do tworzenia pełnokrwistych postaci, które zdobyły serca publiczności.

Puccini zmarł w 1924 roku na raka krtani w Brukseli, pozostawiając niedokończoną operę *Turandot*, której finał ukończył jego przyjaciel, Franco Alfano.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *La Bohème* (1896)

Jedna z najśłynniejszych oper Pucciniego, której libretto oparte jest na powieści *Sceny z życia cyganerii* Henri Murgera. *La Bohème* to historia grupy młodych artystów żyjących w biedzie na paryskiej Rive Gauche. W centrum opery znajduje się tragiczna miłość między poetą Rodolfem a szwaczką Mimi. *La Bohème* zachwyca swoją lirycznością i melodyjnością, a także wyczuciem emocjonalnych niuansów.

2. *Tosca* (1900)

To opera pełna dramatyzmu i emocji, osadzona w Rzymie w czasach wojen napoleońskich. Bohaterką opery jest śpiewaczka Floria Tosca, która zostaje uwikłana w intrygę polityczną. *Tosca* wyróżnia się potężnymi partiami wokalnymi, a arie takie jak *Vissi d'arte* i finałowy duet są do dziś uznawane za arcydzieła. Opera kończy się tragicznym finałem, co jest charakterystyczne dla wielu dzieł Pucciniego.

3. *Madama Butterfly* (1904)

To opera w dwóch aktach, której akcja rozgrywa się w Japonii. *Madama Butterfly* opowiada historię japońskiej gejszy Cio-Cio-San (*Butterfly*), która zakochuje się w amerykańskim oficerze marynarki wojennej, B.F. Pinkertonie. Opera pełna jest delikatnych, orientalnych harmonii, a aria *Un bel di vedremo* jest jednym z najbardziej poruszających fragmentów w całej literaturze operowej.

4. *Turandot* (1926)

Ostatnia, niedokończona opera Pucciniego, której akcja rozgrywa się w starożytnych Chinach. *Turandot* to historia księżniczki Turandot, która wymaga od swoich zalotników rozwiązania trzech zagadek, pod groźbą śmierci. Opera zawiera jedną z najbardziej znanych arii operowych wszech czasów, *Nessun dorma*, którą popularność zawdzięcza m.in. wykonaniom Luciano Pavarottiego. Opera została dokończona po śmierci Pucciniego przez Franco Alfano.

5. *Manon Lescaut* (1893)

Pierwsza opera Pucciniego, która przyniosła mu szerokie uznanie. *Manon Lescaut* opowiada tragiczną historię Manon, która zostaje uwikłana w życie pełne namiętności i moralnych wyborów. Opera zaskakuje bogactwem melodycznym i dramatyzmem, który zapowiada późniejsze, bardziej dojrzałe dzieła Pucciniego.

6. *Il Trittico* (1918)

Jest to cykl trzech jednoaktowych oper: *Il tabarro* (*Płaszcz*), *Suor Angelica* (*Siostra Angelika*) oraz *Gianni Schicchi*. Każda z oper reprezentuje inne podejście do dramatu: *Il tabarro* to dramat pełen przemocy, *Suor Angelica* jest dziełem lirycznym, a *Gianni Schicchi* to komedia pełna humoru i ironii. Szczególnie ostatnia opera zdobyła ogromną popularność, a aria *O mio babbino caro* stała się hitem na scenach operowych.

7. *La Fanciulla del West* (1910)

Opera, której akcja rozgrywa się na Dzikim Zachodzie, w Kalifornii, podczas gorączki złota. *La Fanciulla del West* jest pełna dramatyzmu i emocji, a jej muzyka zawiera w sobie elementy amerykańskiej kultury i folkloru. Choć mniej popularna niż inne opery Pucciniego, *La Fanciulla del West* była pionierskim dziełem, które ukazuje szeroką skalę talentu kompozytora.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Samochodowa pasja: Puccini był zapalonym miłośnikiem samochodów. W tamtych czasach posiadanie samochodu było oznaką luksusu, a Puccini często uczestniczył w wyścigach i długich podróżach po Europie. Jego miłość do samochodów czasem jednak sprawiała kłopoty – w 1903 roku Puccini miał poważny wypadek, który wykluczył go z pracy na wiele miesięcy.
- Nieudana premiera *Madama Butterfly*: Premiera opery *Madama Butterfly* w 1904 roku okazała się katastrofą – publiczność ją wygwizdała. Zawiedziony Puccini zdecydował się na rewizję partytury

i dopiero druga wersja, zaprezentowana w Brescii, okazała się sukcesem. Dziś *Madama Butterfly* jest jedną z najczęściej wystawianych oper na świecie.

- Słynna przerwa w operze *Turandot*: Podczas premiery opery *Turandot* w mediolańskiej La Scali w 1926 roku, dyrygent Arturo Toscanini przerwał przedstawienie w momencie, gdy muzyka Pucciniego się kończy, i powiedział do publiczności: „Tutaj zmarł maestro”. Był to poruszający hołd dla kompozytora, który nie zdołał dokończyć swojego dzieła przed śmiercią.

- Miłość do jeziora Massaciuccoli: Puccini uwielbiał spędzać czas w swoim domu nad jeziorem Massaciuccoli w Torre del Lago. Tam, w otoczeniu przyrody, komponował wiele swoich najsztywniejszych dzieł. Miejsce to stało się dla niego azylem, w którym mógł odpocząć i czerpać inspirację z otoczenia.

- Skandal z Dorią Manfredi: W 1909 roku Puccini znalazł się w centrum skandalu, kiedy jego żona oskarżyła służącą, Dorię Manfredi, o romans z kompozytorem. Doria, nie mogąc udowodnić swojej niewinności, popełniła samobójstwo. Okazało się później, że zarzuty były nieprawdziwe, ale wydarzenie to miało ogromny wpływ na życie osobiste Pucciniego.

Giacomo Puccini pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów operowych, a jego dzieła są do dziś uwielbiane przez publiczność na całym świecie. Jego muzyka, pełna emocji, liryzmu i dramatyzmu, stanowi kamień milowy w historii opery, a jego zdolność do tworzenia niezapomnianych postaci i zapadających w pamięć melodii czyni go nieśmiertelnym w historii muzyki.

HENRY PURCELL

Henry Purcell (ur. prawdopodobnie 10 września 1659 r. w Westminsterze, zm. 21 listopada 1695 r. tamże) był angielskim kompozytorem epoki baroku, uważanym za jednego z największych twórców

muzyki angielskiej. Purcell tworzył w różnych gatunkach, ale zasłynął głównie jako twórca muzyki teatralnej i wokalne. Jego twórczość łączyła elementy angielskiej tradycji muzycznej z wpływami włoskimi i francuskimi, a jego innowacyjne podejście do harmonii i melodii uczyniło go jednym z najwybitniejszych kompozytorów swojego czasu.

Purcell pochodził z rodziny muzyków. Jego ojciec, również Henry Purcell, był śpiewakiem w Chapel Royal, a młody Henry od wczesnego dzieciństwa przyswajał umiejętności muzyczne. W wieku 10 lat wstąpił do Chapel Royal jako chórzysta, gdzie jego nauczycielami byli John Blow i Pelham Humfrey. Po ukończeniu edukacji muzycznej, Purcell został organistą w Opactwie Westminsterskim (1679) i Chapel Royal (1682), co było prestiżowym stanowiskiem. Jego twórczość muzyczna zyskała szerokie uznanie już za jego życia, a jego kariera jako kompozytora dworskiego i teatralnego rozwijała się dynamicznie.

Purcell zmarł młodo, w wieku 36 lat, prawdopodobnie z powodu gruźlicy. Mimo krótkiego życia jego twórczość miała ogromny wpływ na rozwój muzyki angielskiej i europejskiej. Został pochowany w Opactwie Westminsterskim, w pobliżu organów, na których grał.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Dido and Aeneas* (1689)

To jedno z najbardziej znanych dzieł Purcella, a zarazem jedna z pierwszych angielskich oper. Libretto autorstwa Nahuma Tate'a opowiada historię miłości królowej Dydony i Eneasza, która kończy się tragicznie. *Dido and Aeneas* to jeden z najwspanialszych przykładów muzyki barokowej, łączący bogactwo emocji z mistrzowskim użyciem chóru i solistów. Słynna aria *When I am laid in earth*, śpiewana przez Dydonę, jest jednym z najbardziej poruszających momentów w historii opery.

2. *Music for the Funeral of Queen Mary* (1695)

Kompozycja napisana na uroczystości pogrzebowe królowej Marii II, składająca się z marszów i pieśni chóralnych. *Music for the Funeral*

of Queen Mary jest przejmującym dziełem pełnym powagi, które ukazuje mistrzostwo Purcella w tworzeniu muzyki religijnej o głębokim emocjonalnym oddziaływaniu. Marsz z tego dzieła stał się jednym z najsłynniejszych utworów Purcella.

3. *The Fairy Queen* (1692)

To semi-opera oparta na sztuce Szekspira *Sen nocy letniej*. *The Fairy Queen* łączy dramat, muzykę, taniec i efekty sceniczne, a kompozycje Purcella, pełne wdzięku i subtelności, doskonale oddają atmosferę fantastycznego świata Szekspira. Utwór składa się z pięciu aktów, w których naprzemiennie pojawiają się arie, chóry, instrumentacje i tańce.

4. *King Arthur* (1691)

Kolejna semi-opera, do której libretto napisał John Dryden. *King Arthur* opowiada historię legendarnego króla, a Purcell w tej operze łączy elementy patriotyczne z pięknymi melodiami i harmonizacjami. Zawiera znane arie, takie jak *Fairest Isle* i *How blest are shepherds*.

5. *Come, ye sons of art, away* (1694)

Uroczysta oda napisana na urodziny królowej Marii II. Utwór ten, w typowym dla Purcella stylu, łączy liryczne arie z energicznymi chórami i tanecznymi rytmami, ukazując radość i podniosłość chwili.

6. *Te Deum and Jubilate* (1694)

To kompozycja religijna napisana na dziękczynienie za zakończenie wojny. Purcell był jednym z pierwszych kompozytorów, którzy napisali *Te Deum* z użyciem orkiestry, co stanowiło nowatorskie podejście w muzyce sakralnej tamtych czasów.

7. *Welcome Songs* i *Odes*

Purcell skomponował liczne utwory okolicznościowe, znane jako *Welcome Songs* oraz *Odes*, które były wykonywane podczas dworskich uroczystości, takich jak urodziny czy powroty królewskich członków rodziny. Te kompozycje często łączyły elementy świeckie i sakralne, a ich pełna wyrazu muzyka podkreślała podniosły charakter okazji.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Mistrz improwizacji: Purcell słynął z umiejętności improwizacji na organach, co wzbudzało podziw słuchaczy. Był ceniony jako wirtuoz klawiatury, a jego improwizacje podczas nabożeństw w Opactwie Westminsterskim przyciągały tłumy.

- Związek z operą: Choć *Dido and Aeneas* to jedyna w pełni skomponowana opera Purcella, jego wkład w rozwój gatunku opery w Anglii jest nie do przecenienia. Purcell łączył włoski i francuski styl operowy z angielską tradycją muzyczną, tworząc nową formę muzyczno-teatralną, zwaną semi-operą, w której muzyka pełniła równorzędną rolę z tekstem dramatycznym.

- Krótka, ale bogata kariera: Purcell zmarł młodo, mając zaledwie 36 lat. Według legendy, przyczyną śmierci mogło być przeziębienie, które złapał po tym, jak jego żona zamknęła go na noc poza domem. Niezależnie od prawdziwości tej historii, jego twórczość przetrwała jako jedno z największych osiągnięć muzyki angielskiej.

- Wpływ na późniejszych kompozytorów: Henry Purcell miał ogromny wpływ na muzykę angielską, a jego twórczość była inspiracją dla takich kompozytorów jak Benjamin Britten, który czerpał z jego dziedzictwa, m.in. w operze *The Rape of Lucretia* i suicie *The Young Person's Guide to the Orchestra*, opartej na temacie z muzyki Purcella.

Henry Purcell pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów w historii muzyki, a jego dzieła, szczególnie *Dido and Aeneas* i *The Fairy Queen*, stanowią fundament angielskiego dorobku muzycznego. Jego umiejętność łączenia różnych stylów i gatunków, mistrzowska harmonia oraz liryzm czynią go artystą, którego twórczość do dziś inspiruje muzyków i kompozytorów na całym świecie.

SIERGIEJ RACHMANINOW

Siergiej Wasiljewicz Rachmaninow (ur. 1 kwietnia 1873 r. w Siemionowie, zm. 28 marca 1943 r. w Beverly Hills) był rosyjskim kompozytorem, pianistą i dyrygentem, uznawanym za jednego z ostatnich wielkich twórców romantyzmu w muzyce. Jego twórczość charakteryzują głębokie emocje, wirtuozowska technika fortepianowa oraz bogata, złożona harmonia. Jako pianista, Rachmaninow uważany jest za jednego z najwybitniejszych wykonawców w historii, a jego kompozycje do dziś cieszą się wielką popularnością na całym świecie.

Rachmaninow pochodził z rodziny szlacheckiej o muzycznych tradycjach. Jego ojciec, Wasilij, był wojskowym, a matka, Lubow, pochodziła z rodziny arystokratycznej. Już w dzieciństwie wykazywał niezwykle talent muzyczny, który rozwijał najpierw pod okiem matki, a następnie w Konserwatorium Petersburskim, gdzie studiował pod kierunkiem Nikołaja Zwieriewa i Antona Areńskiego. W 1892 roku ukończył studia w Konserwatorium Moskiewskim, zdobywając złoty medal za swoje pierwsze wielkie dzieło, *Preludium cis-moll, op. 3 nr 2*, które szybko przyniosło mu sławę.

Jednak mimo wczesnych sukcesów, Rachmaninow zmagał się z osobistymi problemami, które odbijały się na jego karierze kompozytorskiej. Jego *I Symfonia* (1897) spotkała się z ostrą krytyką, co wprowadziło kompozytora w głęboką depresję, z której pomogła mu wyjść terapia u doktora Nikołaja Dahla. Dopiero po kilku latach, w 1901 roku, Rachmaninow powrócił do pełnej aktywności twórczej, komponując swój słynny *II Koncert fortepianowy*.

Po rewolucji październikowej w 1917 roku Rachmaninow wyemigrował z Rosji. Początkowo mieszkał w Europie, a później osiedlił się w Stanach Zjednoczonych, gdzie kontynuował karierę pianisty i dyrygenta. Choć jego życie emigracyjne było pełne sukcesów koncertowych, Rachmaninow tęsknił za Rosją, co miało znaczący wpływ na jego późniejsze kompozycje.

Rachmaninow zmarł w 1943 roku w Beverly Hills, zaledwie kilka dni przed swoimi 70. urodzinami, zostawiając po sobie bogaty dorobek twórczy, który do dziś inspiruje muzyków i melomanów na całym świecie.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. II Koncert fortepianowy c-moll, op. 18 (1901)

Jeden z najbardziej znanych koncertów fortepianowych w historii muzyki klasycznej. Komponowany po osobistym kryzysie, koncert ten stał się symbolem triumfu Rachmaninowa nad depresją. Dzieło pełne jest liryzmu, dramatyzmu i wirtuozerii, a jego romantyczna narracja sprawiła, że stało się ulubionym utworem zarówno pianistów, jak i słuchaczy. Zwłaszcza druga część, pełna delikatnych fraz, jest często wykorzystywana w muzyce filmowej.

2. Rapsodia na temat Paganiniego, op. 43 (1934)

To wariacje na temat słynnego *Kaprysu nr 24* Niccolò Paganiniego. Rachmaninow w swoim stylu przekształca wirtuozowskie tematy Paganiniego w coś zupełnie nowego. Na szczególną uwagę zasługuje 18. wariacja, jedna z najbardziej lirycznych i rozpoznawalnych melodii w całej literaturze muzycznej.

3. III Koncert fortepianowy d-moll, op. 30 (1909)

Uważany za jedno z najtrudniejszych dzieł w literaturze fortepianowej, znany z technicznych wymagań, jakie stawia przed wykonawcą. Koncert ten, pełen romantyzmu, złożoności i emocjonalnej głębi, stał się jednym z ulubionych utworów największych pianistów świata. Kompozycja ta była dedykowana paniście Józefowi Hofmannowi, choć nigdy jej nie wykonał.

4. Symfonia nr 2 e-moll, op. 27 (1908)

To monumentalne dzieło symfoniczne, pełne ekspresji i dramatyzmu. Symfonia została bardzo dobrze przyjęta po premierze, co przyczyniło się do odbudowania kariery kompozytorskiej Rachmaninowa po niepowodzeniu *I Symfonii*. Często grana jest trzecia część, pełna

romantycznych uniesień, uważana za jedno z najpiękniejszych Adagio w muzyce symfonicznej.

5. *Wokaliza*, op. 34 nr 14 (1912)

Choć pierwotnie skomponowana jako część cyklu pieśni, *Wokaliza* stała się popularnym utworem zarówno wokalnym, jak i instrumentalnym. Utwór nie posiada słów, a jego główną cechą jest liryczna, kantylenowa melodia, która stwarza wiele możliwości interpretacyjnych.

6. *Preludium cis-moll*, op. 3 nr 2 (1892)

Jeden z najbardziej rozpoznawalnych utworów fortepianowych Rachmaninowa. Komponowane jeszcze w czasie studiów, preludium to przyniosło kompozytorowi natychmiastową sławę. Mroczna i dramatyczna atmosfera utworu sprawiła, że stał się jednym z ulubionych dzieł pianistów na całym świecie.

7. *Vespers (Nieszpory)*, op. 37 (1915)

To jedno z najważniejszych dzieł sakralnych Rachmaninowa, oparte na tradycji prawosławnej. Utwór składa się z 15 części, w których kompozytor sięga po starorusyjskie melodie cerkiewne, przekształcając je w wyjątkowe dzieło chóralne. *Nieszpory* są często uważane za jedno z najwybitniejszych osiągnięć muzyki religijnej XX wieku.

8. *Etiudy-obrazki*, op. 33 i op. 39 (1911, 1917)

To cykl etiud fortepianowych, które są jednocześnie obrazami muzycznymi, pełnymi wirtuozerii i złożoności harmoniczej. Etiudy te są uważane za jedno z najtrudniejszych dzieł w repertuarze fortepianowym.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Depresja po nieudanej premierze I Symfonii: Premiera *I Symfonii* w 1897 roku, dyrygowana przez Aleksandra Głazunowa, była katastrofą. Krytyka była miażdżąca, co wpędziło młodego Rachmaninowa w głęboką depresję, trwającą kilka lat. Dopiero terapia u doktora Dahla pomogła mu wyjść z kryzysu i powrócić do komponowania, czego efektem był *II Koncert fortepianowy*, dedykowany Dahlowi.

- **Wirtuoz fortepianu:** Rachmaninow nie tylko był wybitnym kompozytorem, ale także jednym z największych pianistów swojej epoki. Jego niezwykła rozpiętość dłoni (mógł grać dziesiątki) i wirtuozowska technika uczyniły go fenomenem sceny muzycznej. Koncerty, które dawał, były wydarzeniami kulturalnymi, a jego styl gry zyskał miano niezrównanego.

- **Emigracja i tęsknota za Rosją:** Po rewolucji październikowej w 1917 roku Rachmaninow opuścił Rosję i nigdy już tam nie powrócił. Mimo ogromnych sukcesów jako pianista i dyrygent w Europie i Stanach Zjednoczonych, zawsze czuł głęboką tęsknotę za ojczyzną, co często znajdowało wyraz w jego twórczości, szczególnie w późniejszych dziełach.

- **Słabość do samochodów:** Rachmaninow miał pasję do motoryzacji i był jednym z pierwszych kompozytorów, którzy posiadali własny samochód. Często podróżował po Europie i Stanach Zjednoczonych, ciesząc się jazdą, którą traktował jako formę relaksu.

- **Bliska relacja z Fiodorem Szalpinem:** Rachmaninow był blisko związany z rosyjskim basem Fiodorem Szalpinem, jednym z największych śpiewaków operowych swojego czasu. Przyjaźń ta miała ogromny wpływ na życie artystyczne obu artystów, a Rachmaninow często towarzyszył Szalpinowi przy fortepianie podczas występów.

Siergiej Rachmaninow był twórcą, który połączył tradycje romantyzmu z własną, unikalną wirtuozerią i liryzmem. Jego muzyka, pełna emocji, dramatyzmu i piękna, wciąż porusza serca słuchaczy na całym świecie, a jego dzieła fortepianowe są uznawane za jedne z najwspanialszych w historii muzyki klasycznej.

JEAN-PHILIPPE RAMEAU

Jean-Philippe Rameau (ur. 25 września 1683 r. w Dijon, zm. 12 września 1764 r. w Paryżu) był francuskim kompozytorem, organistą i teoretykiem muzyki, uważanym za jednego z najwybitniejszych

przedstawicieli baroku oraz czołowego twórcę opery francuskiej. Rameau był innowatorem zarówno w dziedzinie muzyki dramatycznej, jak i teorii muzyki, której poświęcił wiele prac, wprowadzając nowe zasady harmoniczne, które miały ogromny wpływ na rozwój muzyki europejskiej.

Rameau pochodził z muzycznej rodziny, a jego ojciec był organistą. Od najmłodszych lat uczył się gry na organach, a później kontynuował edukację muzyczną w różnych miastach Francji. Przez długi czas pracował jako organista, zdobywając uznanie jako wirtuoz tego instrumentu, ale karierę kompozytora operowego rozpoczął stosunkowo późno – jego pierwsza opera, *Hippolyte et Aricie*, miała premierę w 1733 roku, kiedy Rameau miał 50 lat.

Jego dzieła sceniczne spotkały się początkowo z mieszanymi opiniami – nowatorskie podejście do harmonii i formy operowej, które wprowadził, wywołało kontrowersje wśród zwolenników tradycyjnej szkoły Jean-Baptiste’a Lully’ego, co stało się początkiem słynnej estetycznej walki zwanej *Querelle des Bouffons*. Mimo to Rameau szybko zdobył uznanie i popularność, stając się nadwornym kompozytorem króla Ludwika XV.

Oprócz pracy kompozytorskiej, Rameau był również jednym z najważniejszych teoretyków muzyki swojej epoki. Jego dzieło *Traité de l’harmonie* (*Traktat o harmonii*) z 1722 roku ustanowiło nowoczesne podstawy teorii harmonii i wpłynęło na kompozytorów kolejnych stuleci.

Rameau zmarł w 1764 roku w Paryżu, zostawiając po sobie bogatą spuściznę, która miała ogromny wpływ na rozwój muzyki barokowej i klasycznej.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Hippolyte et Aricie* (1733)

To pierwsza opera Rameau, która stała się przełomowym dziełem we francuskiej muzyce operowej. Oparta na mitologii greckiej, opera wywołała sensację ze względu na swoje nowatorskie podejście do

harmonii i orkiestracji. Dzieło to zapoczątkowało nowy styl w operze francuskiej, co spotkało się z mieszаныmi reakcjami – tradycjonałiści związani ze szkołą Lully'ego krytykowali nowoczesność opery, ale szybko zdobyła ona uznanie publiczności.

2. *Les Indes galantes* (1735)

Jest to opéra-ballet, jeden z najbardziej znanych przykładów tego gatunku w dorobku Rameau. *Les Indes galantes* składa się z czterech „entreés” (wejść), które opowiadają różne historie miłosne osadzone w egzotycznych miejscach, takich jak Turcja, Persja, Peru czy Ameryka Północna. Muzyka Rameau w tym dziele jest pełna kolorystyki, rytmów tanecznych i bogatych harmonii, co czyni je jednym z najbardziej reprezentatywnych przykładów francuskiej opery barokowej.

3. *Castor et Pollux* (1737, wersja 1754)

To jedna z najbardziej dojrzałych i cenionych oper Rameau. Oparta na mitologii greckiej, opowiada historię braci Castora i Polluksa, którzy muszą zmierzyć się z miłością i śmiercią. *Castor et Pollux* to dramatyczna, ale i liryczna opera, pełna kontrastów i pięknych arii. Wersja z 1754 roku, zrewidowana przez kompozytora, jest uważana za jedno z największych arcydzieł francuskiej opery barokowej.

4. *Les Boréades* (1763)

To ostatnia opera Rameau, która została ukończona tuż przed jego śmiercią, ale nie została wystawiona za jego życia. *Les Boréades* to dzieło, które łączy w sobie wszystkie cechy stylu Rameau – bogatą orkiestrację, nowatorską harmonię i silnie dramatyczny charakter. Choć przez wiele lat opera była zapomniana, została odkryta na nowo w XX wieku i stała się jednym z jego najczęściej wykonywanych dzieł.

5. *Dardanus* (1739, wersja 1744)

To kolejna opera Rameau, która spotkała się z uznaniem. Historia miłosna oparta na mitologii greckiej przedstawia konflikt między tytułowym bohaterem a jego przeciwnikami. *Dardanus* to dzieło pełne emocji i wspaniałych scen muzycznych, z pięknymi ariami, chórami i tanecznymi rytmami, które stały się znakiem rozpoznawczym twórczości Rameau.

6. *Platée* (1745)

Jest to jedna z niewielu komedii w twórczości Rameau, w której muzyka łączy elementy operowe z komedią i satyrą. *Platée* opowiada historię wodnej nimfy Platée, która zostaje wplątana w intrygę bogów Olimpu. Dzieło to jest pełne humoru, z żywymi rytmami i wirtuozowskimi partiami wokalnymi, a także bogatą orkiestracją.

7. *Traité de l'harmonie* (1722)

Choć nie jest to dzieło muzyczne, ten traktat teoretyczny wywarł ogromny wpływ na muzykę europejską. *Traité de l'harmonie* zawiera nowatorskie idee Rameau dotyczące harmonii, które zrewolucjonizowały sposób, w jaki kompozytorzy postrzegali zależności między dźwiękami i akordami. Teorie Rameau miały ogromny wpływ na późniejsze pokolenia kompozytorów, a jego praca jest uważana za kamień milowy w historii teorii muzyki.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Późny debiut operowy: Rameau rozpoczął swoją karierę kompozytorską dość późno, a jego pierwsza opera *Hippolyte et Aricie* miała premierę, gdy kompozytor miał 50 lat. Do tego czasu był znany głównie jako organista i teoretyk muzyki, ale jego debiut operowy od razu wzbudził wiele emocji i zapoczątkował jego karierę jako kompozytora scenicznego.

- Konflikt z zwolennikami Lully'ego: Rameau był zaangażowany w tzw. „Querelle des Bouffons” – estetyczną walkę między zwolennikami francuskiego stylu operowego Jean-Baptiste'a Lully'ego a zwolennikami nowoczesnych oper włoskich, reprezentowanych przez operę buffa. Rameau reprezentował nowoczesny, post-lullyowski styl operowy, co wywołało sprzeciw konserwatywnych kręgów muzycznych we Francji.

- Kariera nadwornego kompozytora: W 1745 roku Rameau został mianowany nadwornym kompozytorem króla Ludwika XV, co potwierdziło jego status jako jednego z czołowych kompozytorów

Francji. Komponował wiele utworów na królewskie uroczystości, ody i muzykę baletową, umacniając swoją pozycję w środowisku muzycznym Paryża.

- Wybitny teoretyk: Choć Rameau był niezwykle uznanym kompozytorem, to jego prace teoretyczne, takie jak *Traité de l'harmonie*, wywarły niemal równie duży wpływ na rozwój muzyki, co jego dzieła muzyczne. Był jednym z pierwszych teoretyków, którzy rozwinęli systematyczne podejście do harmonii, które miało wpływ na wielu późniejszych kompozytorów, w tym na twórców klasycznych, takich jak Haydn i Beethoven.

Jean-Philippe Rameau pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów baroku. Jego muzyka, pełna innowacyjnych harmonii, bogatych orkiestracji i dramatyzmu, wywarła ogromny wpływ na rozwój opery francuskiej, a jego teorie muzyczne miały znaczący wpływ na przyszłe pokolenia kompozytorów.

WYDAWNICTWO | PETRUS
EINOJUHANI RAUTAVAARA

Einojuhani Rautavaara (ur. 9 października 1928 r. w Helsinkach, zm. 27 lipca 2016 r. w Espoo) był fińskim kompozytorem, znanym z innowacyjnego podejścia do muzyki współczesnej oraz zaawansowanej orkiestracji. Rautavaara zyskał międzynarodowe uznanie dzięki swoim oryginalnym dziełom, które łączyły elementy muzyki klasycznej, folkloru oraz współczesnych technik kompozytorskich.

Rautavaara dorastał w Helsinkach i już w dzieciństwie wykazywał talent muzyczny, ucząc się gry na fortepianie. Po II wojnie światowej studiował muzykę na Uniwersytecie Helsińskim, a następnie kontynuował naukę w Konserwatorium w Helsinkach oraz na Universität für Musik und darstellende Kunst w Wiedniu. Jego edukacja obejmowała różnorodne style i techniki kompozytorskie, co miało wpływ na jego późniejszą twórczość.

W 1960 roku Rautavaara zyskał uznanie za swoje dzieło *Cantus Arcticus*, które łączyło dźwięki orkiestry z nagraniami natury, tworząc unikalne połączenie muzyki akustycznej z dźwiękami otoczenia. W kolejnych latach jego kompozycje były wykonywane na całym świecie, a on sam stał się jednym z najważniejszych przedstawicieli fińskiej muzyki współczesnej.

Rautavaara był również cenionym pedagogiem, ucząc kompozycji na fińskich uczelniach muzycznych. Jego twórczość charakteryzowała się bogactwem melodii, harmonią oraz dźwiękowymi teksturami, co sprawiło, że zyskał uznanie zarówno w kraju, jak i za granicą.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Cantus Arcticus* (1972)

To jedno z najśłynniejszych dzieł Rautavaary, napisane na orkiestrę i nagrania dźwięków ptaków z arktycznych regionów. Utwór łączy dźwięki naturalne z muzyką akustyczną, tworząc unikalną atmosferę. *Cantus Arcticus* zyskał międzynarodowe uznanie i stał się jednym z najważniejszych dzieł muzyki współczesnej.

2. *Violin Concerto* (1985)

Ten koncert na skrzypce i orkiestrę jest przykładem wirtuozerii oraz bogatej orkiestracji Rautavaary. Dzieło to łączy elementy nowoczesne z lirycznymi melodiami, tworząc intensywne przeżycie muzyczne.

3. *Symphony No. 7* (1994)

Ta symfonia, znana jako *Angel of Dusk*, odzwierciedla mroczne i refleksyjne nastroje. Rautavaara wykorzystuje różnorodne techniki orkiestracyjne, aby stworzyć bogaty dźwiękowy pejzaż, który jest charakterystyczny dla jego stylu.

4. *Ritual of the Night* (1970)

Ritual of the Night to dzieło o charakterze medytacyjnym, które ukazuje emocjonalny ładunek Rautavaary. Kompozycja ta łączy w sobie różnorodne tekstury dźwiękowe i harmoniczne, co czyni ją jednym z jego najciekawszych utworów.

5. *Symphony No. 8* (1994)

Ostatnia symfonia Rautavaary jest emocjonalnym i duchowym dziełem, które łączy w sobie różne wpływy muzyczne. Utwór ten jest często wykonywany i uznawany za jedno z jego najważniejszych osiągnięć kompozytorskich.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Mistrz eklektyzmu:** Rautavaara był znany ze swojego eklektycznego podejścia do kompozycji. W jego muzyce można znaleźć wpływy różnych stylów, od muzyki ludowej po techniki awangardowe, co czyni jego twórczość unikalną.

- **Zamiłowanie do natury:** Rautavaara miał ogromne zainteresowanie naturą, co często odzwierciedla się w jego muzyce. Jego utwory, takie jak *Cantus Arcticus*, są bezpośrednio inspirowane dźwiękami otoczenia i przyrody.

- **Wielka miłość do duchowości:** Rautavaara był osobą głęboko duchową. Wiele jego kompozycji, szczególnie tych z późnego okresu, eksploruje tematy religijne i metafizyczne, co nadaje jego muzyce głęboki sens.

- **Samotnik w świecie muzyki:** Rautavaara często preferował pracę w samotności, tworząc w swojej domowej pracowni. Mimo to, jego muzyka zyskała ogromne uznanie, a on sam stał się jednym z najbardziej cenionych kompozytorów swojego pokolenia.

Einojuhani Rautavaara to jeden z najważniejszych kompozytorów XX wieku, którego muzyka jest pełna emocji, duchowości i głębokiego zrozumienia dla natury. Jego innowacyjne podejście do kompozycji, eksperymenty z dźwiękiem oraz łączenie różnych tradycji muzycznych sprawiły, że jego dzieła pozostają inspirujące i aktualne dla współczesnych artystów i melomanów.

MAURICE RAVEL

Maurice Ravel (ur. 7 marca 1875 r. w Ciboure, zm. 28 grudnia 1937 r. w Paryżu) był francuskim kompozytorem, pianistą i dyrygentem, uznawanym za jednego z najważniejszych twórców muzyki XX wieku. Choć często kojarzony z impresjonizmem, Ravel sam siebie widział bardziej jako klasycystę, którego muzyka była precyzyjna, klarowna, a jednocześnie bogata harmonicznie i barwowo. Jego dzieła, zarówno orkiestrowe, jak i kameralne, zdobyły ogromną popularność i są regularnie wykonywane na całym świecie.

Ravel pochodził z rodziny o baskijskich korzeniach (od strony matki) i szwajcarskich (od strony ojca). Od najmłodszych lat wykazywał talent muzyczny, dlatego w wieku 14 lat rozpoczął naukę w Konserwatorium Paryskim, gdzie studiował fortepian i kompozycję pod kierunkiem Gabriela Faurégo. Mimo ogromnych zdolności, Ravel nie ukończył studiów w sposób formalny, a jego muzyka nie zawsze spotykała się z aprobatą konserwatywnego środowiska akademickiego.

W 1905 roku Ravel zdobył międzynarodową sławę dzięki kontrowersji związanej z Prix de Rome, prestiżowym konkursem kompozytorskim, którego mimo kilku prób nigdy nie wygrał. Skandal wokół odrzucenia Ravela spowodował reorganizację konkursu i przyczynił się do wzrostu jego popularności.

Ravel stał się jednym z czołowych kompozytorów swojej epoki. Jego twórczość jest bogata i różnorodna, obejmująca muzykę fortepianową, kameralną, symfoniczną oraz baletową. W czasie I wojny światowej Ravel pełnił funkcję kierowcy wojskowego, co miało wpływ na jego zdrowie fizyczne i psychiczne. W późniejszych latach Ravel coraz bardziej izolował się od życia publicznego, cierpiąc na problemy zdrowotne, które ostatecznie doprowadziły do jego śmierci po nieudanej operacji neurochirurgicznej.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Boléro* (1928)

Najstłynniejsze dzieło Ravela, które powstało na zamówienie tancerki Idy Rubinstein. Jest to jedno z najbardziej rozpoznawalnych utworów orkiestrowych w historii muzyki, znane z hipnotyzującej, powtarzającej się melodii, którą Ravel określił jako eksperyment w „zrealizowaniu muzyki wyłącznie za pomocą jednego tematu”. Cały utwór oparty jest na prostej, powtarzającej się frazie, która rozwija się w ciągu 15 minut poprzez stopniowe narastanie orkiestracji.

2. *Dafnis i Chloe* (1912)

Balet napisany dla Ballets Russes, z którym Ravel współpracował, m.in. z Siergiejem Diagilewem. To jedno z jego najbardziej ambitnych dzieł orkiestrowych, które uchodzi za arcydzieło impresjonizmu. *Dafnis i Chloe* jest pełne barwnej orkiestracji, rozbudowanych harmonii i intensywnego liryzmu. Suity orkiestrowe wyciągnięte z baletu należą do najczęściej wykonywanych dzieł symfonicznych Ravela.

3. *La Valse* (1920)

Ten utwór orkiestrowy jest pełen ironii i ciemnych podtekstów. Ravel, inspirowany walcem wiedeńskim, stworzył dzieło, które łączy liryzm z poczuciem chaosu i dekadencji, sugerując koniec pewnej epoki. Utwór pierwotnie był przeznaczony jako balet, ale szybko wszedł do repertuaru orkiestrowego.

4. *Rapsodia hiszpańska* (1907)

Ravel, którego matka była Baskijką, miał głębokie związki z kulturą hiszpańską. *Rapsodia hiszpańska* to pełna temperamentu i barwna suita orkiestrowa, która oddaje nastrój Hiszpanii. Utwór składa się z czterech części: *Prélude à la nuit*, *Malagueña*, *Habanera* i *Feria*.

5. *Pawana dla zmarłej infantki* (*Pavane pour une infante défunte*, 1899)

Utwór fortepianowy, który Ravel później zorkiestrował. Jest to delikatna, nostalgiczna kompozycja, której prostota i elegancja stały się symbolem stylu Ravela. Pomimo tytułu, który sugeruje żalobny

charakter, utwór jest bardziej hołdem dla estetyki minionych epok niż wyrazem smutku.

6. *Koncert fortepianowy G-dur* (1931)

Jeden z dwóch koncertów fortepianowych Ravela. Ten utwór łączy elementy jazzu, muzyki hiszpańskiej oraz techniki klasycznej. Jego pełna energii i wirtuozerii pierwsza część kontrastuje z lirycznym, emocjonalnym *Adagio assai* w części drugiej, która uchodzi za jedno z najpiękniejszych osiągnięć Ravela.

7. *Gaspard de la nuit* (1908)

To cykl trzech utworów fortepianowych, uważany za jedno z najtrudniejszych dzieł w literaturze fortepianowej. Każda część oparta jest na poezji Aloysiusa Bertranda i oddaje atmosferę tajemniczości, grozy i fantastyki. Ostatnia część, *Scarbo*, wymaga od pianisty niezwyklej techniki i precyzji.

8. *Dziecko i czary (L'enfant et les sortilèges)*, 1925)

To jednoaktowa opera z libretto autorstwa Colette, która opowiada o fantastycznych przygodach nieposłusznego dziecka. Utwór jest pełen humoru, ale też poetyckiego liryzmu, a jego orkiestrowa różnorodność oddaje bogactwo emocji i postaci.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Odwołania do Hiszpanii:** Ravel był niezwykle związany z kulturą hiszpańską, co odzwierciedla się w takich dziełach jak *Rapsodia hiszpańska* i *Boléro*. Jego matka, Baskijka, miała duży wpływ na jego wczesną wrażliwość muzyczną, a sam Ravel często wyrażał swoje zamiłowanie do Hiszpanii w muzyce.

- **Prix de Rome:** Ravel kilkakrotnie ubiegał się o prestiżową nagrodę Prix de Rome, jednak nigdy jej nie zdobył. W 1905 roku jego odrzucenie wywołało skandal, który doprowadził do reform w konserwatorium i wzrostu popularności kompozytora.

- **Jazda samochodem:** Ravel podczas I wojny światowej zgłosił się na ochotnika do służby wojskowej, jednak ze względu na swój

niewielki wzrost i problemy zdrowotne nie został przyjęty jako żołnierz frontowy. Został za to kierowcą ciężarówki wojskowej, co miało wpływ na jego zdrowie w późniejszych latach.

- **Ekscentryzm:** Ravel był znany ze swojego ekscentrycznego i zdystansowanego charakteru. Mimo ogromnej popularności unikał życia towarzyskiego i często opisywano go jako osobę zamkniętą w sobie. Mieszkał sam w Montfort-l'Amaury, wraz ze swoim kotem i cenił sobie ciszę oraz spokój.

- **Problemy zdrowotne:** W ostatnich latach życia Ravel cierpiał na chorobę neurologiczną, która stopniowo odbierała mu zdolność do komponowania. Mimo że jego umysł pozostawał jasny, tracił kontrolę nad funkcjami ruchowymi, co uniemożliwiło mu dalszą twórczość. W 1937 roku poddał się operacji mózgu, ale nigdy nie doszedł do pełni zdrowia i zmarł w grudniu tego samego roku.

Maurice Ravel pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów XX wieku, którego twórczość łączy klasyczną formę z nowoczesnymi technikami harmonicznymi i orkiestrowymi. Jego muzyka, precyzyjna i pełna wyrafinowania, wywarła ogromny wpływ na późniejsze pokolenia kompozytorów, a jego dzieła są do dziś regularnie wykonywane i cenione przez melomanów na całym świecie.

MAX REGER

Johann Baptist Joseph Maximilian Reger, znany jako Max Reger (ur. 19 marca 1873 r. w Brand, zm. 11 maja 1916 r. w Lipsku), był niemieckim kompozytorem, organistą, dyrygentem i pedagogiem, którego twórczość łączyła tradycje barokowe i klasyczne z nowoczesnymi technikami kompozytorskimi. Uznawany za jednego z najważniejszych kompozytorów przełomu XIX i XX wieku, Reger czerpał inspirację z muzyki J.S. Bacha, rozwijając bogaty styl kontrapunktyczny, który często łączył z romantyczną harmonią i wyrazistą ekspresją.

Jego wszechstronna twórczość obejmuje symfonie, utwory organowe, kameralne, wokalne i chóralne.

Max Reger urodził się w rodzinie nauczyciela i od młodego wieku wykazywał talent muzyczny. Jego edukacja muzyczna rozpoczęła się w Weiden, a następnie kontynuował naukę w Konserwatorium w Wiesbaden pod okiem Hugo Riemanna, znanego teoretyka muzyki. Reger wcześniej zaczął komponować, a jego twórczość szybko przyciągnęła uwagę publiczności.

Jako organista i dyrygent zdobył uznanie za swoje mistrzowskie interpretacje dzieł Bacha i innych barokowych mistrzów, ale także za innowacyjne podejście do muzyki nowoczesnej. W 1907 roku został profesorem kompozycji w Królewskim Konserwatorium Muzycznym w Lipsku, gdzie wykształcił wielu wybitnych muzyków.

Reger zmagał się z problemami zdrowotnymi i nadużywaniem alkoholu, co miało wpływ na jego życie osobiste i zawodowe. Zmarł na zawał serca w 1916 roku, mając zaledwie 43 lata. Jego bogata twórczość, szczególnie w zakresie muzyki organowej, do dziś pozostaje ważnym elementem repertuaru koncertowego.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA MAXA REGERA

1. *Fantazja i fuga na temat B-A-C-H*, op. 46 (1900)

To jedno z najśłynniejszych dzieł Regera, które jest hołdem dla J.S. Bacha. Reger wykorzystuje motyw muzyczny oparty na literach nazwiska Bacha (B-A-C-H, co w notacji muzycznej oznacza dźwięki B, A, C i H), rozwijając go w pełną rozmachu fantazję, a następnie fugę, która jest mistrzowskim przykładem kontrapunktu.

2. *Requiem*, op. 144b (1915)

Kompozycja ta, na baryton solo i orkiestrę, powstała w okresie wojennym, a jej tekst oparty jest na słowach łacińskiego requiem. Dzieło jest głęboko emocjonalne i pełne dramatyzmu, odzwierciedlające zarówno tragedię ludzką, jak i duchowe ukojenie. *Requiem*

Regera to jeden z jego najbardziej poruszających utworów sakralnych.

3. *Wariacje i fuga na temat Händla, op. 24* (1902)

Ten utwór orkiestrowy jest jednym z najbardziej znanych dzieł Regera i stanowi doskonały przykład jego podejścia do formy wariacyjnej. Reger wykorzystał temat z *Suity G-dur* Georga Friedricha Händla, rozwijając go w sposób skomplikowany, ale z zachowaniem jasności i przejrzystości, a następnie zakończył dzieło imponującą fugą.

4. *Wariacje i fuga na temat Mozarta, op. 132* (1914)

Kolejny przykład mistrzowskiej pracy Regera z formą wariacyjną, tym razem nawiązujący do tematu z *Sonaty fortepianowej A-dur, K. 331* Mozarta. Reger przekształca klasyczny temat w nowoczesny utwór, pełen zaskakujących harmonii i dynamicznych kontrastów, co czyni go jednym z najbardziej lubianych dzieł kompozytora.

5. *Die Strafenden Engel, op. 138* (1915)

To oratorium sakralne, jedno z bardziej dramatycznych dzieł Regera, ukazuje wpływ wojny i ludzkiego cierpienia na jego twórczość. Tematyka oratorium dotyczy grzechu i pokuty, a jego muzyka jest głęboko przejmująca i emocjonalna, z bogatą orkiestracją i chórzystami.

6. *Sonaty organowe, op. 27, 33, 60*

Reger był znanym kompozytorem muzyki organowej i jego sonaty organowe stanowią podstawowy element repertuaru organistów. Sonaty organowe są nie tylko wymagające technicznie, ale także emocjonalnie, a ich skomplikowana struktura i głębia harmoniczna odzwierciedlają zamiłowanie Regera do kontrapunktu i brawurowej ekspresji.

7. *Vier Tondichtungen nach Arnold Böcklin, op. 128* (1913)

Jest to cykl czterech poematów symfonicznych inspirowanych obrazami szwajcarskiego malarza Arnolda Böcklina. Każdy z utworów odzwierciedla inny obraz, a całość jest doskonałym przykładem muzyki programowej, w której Reger oddaje atmosferę malarstwa w muzyce.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Inspiracja Bachem:** Max Reger wielokrotnie wyrażał swoje ogromne uznanie dla J.S. Bacha i w swojej twórczości często nawiązywał do technik kompozytorskich mistrza baroku. Jego *Fantazja i fuga na temat B-A-C-H* jest jednym z najbardziej znanych przykładów tego uwielbienia. Reger czuł, że jego zadaniem jako kompozytora było rozwijanie tradycji Bacha w nowoczesnym stylu.

- **Znany z ciętego języka:** Reger miał nie tylko talent muzyczny, ale również słynął z ciętego języka i ciemnego poczucia humoru. Jedną z najbardziej znanych anegdot dotyczy recenzji jego utworu. Na krytyczną opinię napisaną przez recenzenta Reger miał odpowiedzieć: „Szanowny Panie, jestem w tej chwili w toalecie i Pańska recenzja znajduje się przede mną. Wkrótce znajdzie się za mną”.

- **Problemy ze zdrowiem:** Reger miał problemy zdrowotne, które były związane z nadmiernym piciem alkoholu i pracoholizmem. Cierpiał na chroniczne zmęczenie, a także na stany depresyjne, co miało wpływ na jego życie osobiste i twórczość. Jego śmierć w wieku 43 lat była wynikiem zawału serca.

- **Kariera pedagogiczna:** Max Reger miał również znaczący wpływ jako nauczyciel. Jego studenci, w tym tacy wybitni muzycy jak Joseph Haas czy Georg Szell, kontynuowali jego dziedzictwo w XX wieku. Reger dbał o to, aby jego uczniowie rozwijali indywidualność i ekspresję, jednocześnie ceniąc tradycje klasyczne.

Max Reger pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów, którzy łączyli tradycję barokową z nowoczesnymi kierunkami muzycznymi. Jego twórczość, szczególnie w zakresie muzyki organowej i formy wariacyjnej, wywarła trwałe wpływy na rozwój muzyki klasycznej w XX wieku. Jego dzieła, choć często technicznie skomplikowane, są pełne głębokiej emocji i wyrazistości, co sprawia, że są cenione zarówno przez wykonawców, jak i słuchaczy.

OTTORINO RESPIGHI

Ottorino Respighi (ur. 9 lipca 1879 r. w Bolonii, zm. 18 kwietnia 1936 r. w Rzymie) był włoskim kompozytorem, dyrygentem i muzykologiem, najbardziej znanym z orkiestrowych poematów symfonicznych, takich jak *Rzymskie fontanny*, *Rzymskie pinie* i *Rzymskie święta*. Respighi łączył w swojej twórczości wpływy muzyki neoklasycznej z zamiłowaniem do starożytnej muzyki włoskiej, co czyniło go jednym z najbardziej rozpoznawalnych kompozytorów włoskich XX wieku.

Respighi urodził się w Bolonii w rodzinie muzyków. Już od najmłodszych lat kształcił się muzycznie, studiując grę na skrzypcach i altówce w Konserwatorium w Bolonii. Jego nauczycielem kompozycji był znany włoski kompozytor Giuseppe Martucci, który wpłynął na rozwój jego artystycznych zainteresowań. Respighi spędził również pewien czas w Petersburgu, gdzie przez krótki okres był muzykiem w Orkiestrze Operowej Imperatora oraz studiował orkiestrację pod okiem Nikołaja Rimskiego-Korsakowa. Pobyt w Rosji miał kluczowy wpływ na jego technikę orkiestracji, której mistrzem stał się w późniejszych latach.

Po powrocie do Włoch Respighi zamieszkał w Rzymie, gdzie zyskał reputację wybitnego kompozytora, dyrygenta i pedagoga. W latach 1924–1926 był dyrektorem Konserwatorium Muzycznego Santa Cecilia w Rzymie, co ugruntowało jego pozycję w świecie muzycznym. Respighi był również pasjonatem muzyki dawnej i przetwarzał średniowieczne i renesansowe melodie w nowoczesnych aranżacjach orkiestrowych, co zaowocowało powstaniem takich dzieł, jak *Antiche arie e danze*.

Mimo że Respighi nie zaangażował się politycznie, jego kariera była wspierana przez reżim Mussoliniego, co zapewniło mu stabilne miejsce w włoskiej kulturze, choć nie bez kontrowersji. Zmarł w 1936 roku na skutek choroby serca, ale jego twórczość, zwłaszcza jego utwory orkiestrowe, do dziś cieszy się dużym uznaniem i popularnością na całym świecie.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Fontane di Roma* (*Rzymskie fontanny*, 1916)

Fontane di Roma to pierwszy z cyklu poematów symfonicznych poświęconych Rzymowi. Utwór ten przedstawia cztery słynne rzymskie fontanny o różnych porach dnia – od świtu do nocy. Respighi używa bogatej orkiestracji, by oddać różnorodność dźwięków i atmosfer związanych z wodą i otoczeniem tych fontann. Jest to jeden z najbardziej obrazowych utworów w literaturze orkiestrowej, a jego sukces międzynarodowy zapoczątkował serię symfonicznych dzieł poświęconych Rzymowi.

2. *Pini di Roma* (*Rzymskie pinie*, 1924)

Pini di Roma to drugi poemat symfoniczny z rzymskiego cyklu, który jest prawdopodobnie najbardziej znanym dziełem Respighiego. W czterech częściach kompozytor oddaje nastrój rzymskich pinowych gajów, od spokojnych poranków po epicką, pełną patosu paradę wojskową na Via Appia. Utwór ten jest przykładem mistrzowskiej orkiestracji Respighiego, w której wykorzystuje nie tylko tradycyjne instrumenty orkiestry, ale także nagrane śpiewy ptaków.

3. *Feste Romane* (*Rzymskie święta*, 1928)

Feste Romane to ostatni poemat z rzymskiego tryptyku. Jest to najbardziej dynamiczne i dramatyczne dzieło w serii, w którym Respighi przedstawia różne aspekty starożytnych i współczesnych świąt rzymskich. Kompozycja łączy w sobie elementy ludowe, religijne i historyczne, a intensywność i bogactwo dźwiękowe czynią ten utwór prawdziwie monumentalnym.

4. *Antiche arie e danze* (*Stare arie i tańce*, 1917, 1923, 1931)

Antiche arie e danze to cykl trzech suit orkiestrowych, opartych na muzyce renesansowej i barokowej. Respighi, będąc pasjonatem muzyki dawnej, przetworzył melodie z XVII i XVIII wieku w nowoczesne aranżacje orkiestrowe, nadając im nową dynamikę i głębię. Te utwory łączą w sobie ducha dawnych czasów z nowoczesnym językiem muzycznym.

5. *La Boutique fantasque* (1919)

La Boutique fantasque to balet skomponowany na podstawie muzyki Gioachino Rossiniego, zaaranżowanej przez Respighiego. Balet opowiada historię lalek, które ożywają w sklepie z zabawkami. Jego muzyka jest żywa, radosna i pełna humoru, co uczyniło to dzieło popularnym na scenach baletowych.

6. *Belkis, Regina di Saba* (1931)

Belkis, królowa Saby to muzyka baletowa inspirowana historią królowej Saby. Respighi przedstawia orientalne klimaty z bogactwem kolorystyki orkiestry, co czyni to dzieło pełnym egzotyki i spektakularnych efektów. Dzieło to nie jest tak znane, jak jego rzymskie symfonie, ale jest przykładem jego wszechstronności i talentu w komponowaniu na wielką orkiestrę.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Wpływ Rimskiego-Korsakowa: Pobyt w Petersburgu i lekcje orkiestracji u Nikołaja Rimskiego-Korsakowa miały kluczowy wpływ na Respighiego, szczególnie w zakresie barwności jego orkiestracji. Respighi zachwycał się techniką swojego rosyjskiego nauczyciela, której elementy przemyślał do swoich dzieł, co było szczególnie widoczne w jego rzymskich poematach symfonicznych.

- Śpiew ptaków w muzyce: Respighi jako pierwszy w historii muzyki klasycznej włączył do swoich kompozycji nagrane dźwięki natury. W *Rzymskich piniach* użył nagranych śpiewów ptaków, co było innowacyjnym i nowatorskim zabiegiem, budzącym duże zainteresowanie w jego czasach.

- Współpraca z Mussolinim: Respighi, choć nigdy nie angażował się politycznie, zyskał poparcie reżimu faszystowskiego. Benito Mussolini szczególnie wspierał kulturę narodową, a Respighi był jednym z kompozytorów, których dzieła były promowane przez rząd. Choć sam Respighi unikał politycznych manifestów, jego współpraca z reżimem wzbudzała kontrowersje.

- Pasja do muzyki dawnej: Respighi był nie tylko kompozytorem, ale także muzykologiem i propagatorem muzyki dawnej. Jego fascynacja renesansową i barokową muzyką włoską doprowadziła do powstania serii transkrypcji i aranżacji, które miały na celu ożywienie dawno zapomnianych utworów.

Ottorino Respighi pozostaje jednym z najważniejszych włoskich kompozytorów XX wieku. Jego umiejętność łączenia wpływów muzyki dawnej z nowoczesnymi technikami kompozytorskimi oraz mistrzostwo w orkiestracji uczyniły jego dzieła wyjątkowymi i trwałymi elementami światowego repertuaru symfonicznego.

NIKOŁAJ RIMSKI-KORSAKOW

Nikołaj Andriejewicz Rimski-Korsakow (ur. 18 marca 1844 r. w Tichwinie, zm. 21 czerwca 1908 r. w Lubieńsku) był rosyjskim kompozytorem, dyrygentem, pedagogiem i członkiem słynnej „Potężnej Gromadki” – grupy rosyjskich kompozytorów, którzy dążyli do stworzenia narodowego stylu muzycznego, opartego na tradycjach ludowych i historii Rosji. Jego twórczość, pełna kolorytu i bogatych orkiestracji, wywarła ogromny wpływ na rosyjską muzykę symfoniczną i operową. Jego styl opierał się na żywiołowych melodiach, ludowych inspiracjach i mistrzowskim operowaniu orkiestrą.

Rimski-Korsakow urodził się w zamożnej rodzinie o tradycjach wojskowych. Mimo że w młodości rozpoczął karierę w rosyjskiej marynarce wojennej, jego pasja do muzyki była silniejsza. Po ukończeniu edukacji morskiej w Petersburgu, równolegle rozwijał swoje umiejętności muzyczne. W 1861 roku poznał kompozytora Milija Bałakiriewa, który wprowadził go do „Potężnej Gromadki”, składającej się z takich kompozytorów jak Modest Musorgski, Aleksandr Borodin, Cezar Cui i sam Bałakiriew.

W 1871 roku Rimski-Korsakow zrezygnował z kariery w marynarce wojennej, aby poświęcić się muzyce. Został profesorem

kompozycji i orkiestracji w Konserwatorium Petersburskim, gdzie wykształcił wielu znakomitych kompozytorów, takich jak Igor Strawiński, Siergiej Prokofiew czy Aleksandr Głazunow. Jako pedagog Rimski-Korsakow był znany z doskonałego warsztatu, a jego podręcznik orkiestracji do dziś jest uważany za jedno z najważniejszych dzieł w tej dziedzinie.

Rimski-Korsakow zmarł w 1908 roku, pozostawiając po sobie bogaty dorobek kompozytorski, który miał ogromny wpływ na przyszłe pokolenia rosyjskich kompozytorów.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Szeherazada*, op. 35 (1888)

Szeherazada to jedna z najbardziej znanych kompozycji Rimskiego-Korsakowa, oparta na opowieściach z *Tysiąca i jednej nocy*. Utwór ten jest symfoniczną suitą, która maluje barwne muzyczne obrazy przygód z *Baśni tysiąca i jednej nocy*. Charakteryzuje się niezwykle bogatą orkiestracją, w której każdy instrument ma swoje ważne role. Skrzypce solowe, które symbolizują postać Szeherazady, prowadzą narrację muzyczną pełną intrygi, dramatyzmu i liryzmu.

2. *Kaprys hiszpański*, op. 34 (1887)

Jest to błyskotliwy i energetyczny utwór orkiestrowy, w którym Rimski-Korsakow odtwarza rytmy i melodie hiszpańskie. Wirtuozerskie fragmenty orkiestry oraz żywiołowy charakter utworu sprawiają, że jest on jednym z najbardziej efektownych przykładów jego stylu, który łączył narodowe inspiracje z międzynarodowymi wpływami.

3. *Noc na Łysej Górze* (orkiestracja 1886)

Choć poemat symfoniczny Modesta Musorgskiego został pierwotnie skomponowany przez niego, to Rimski-Korsakow dokonał jego orkiestracji i poprawił utwór, nadając mu bardziej zwartą i dramatyczną formę. Jego wersja stała się popularniejsza od oryginału, a dzięki bogatej orkiestracji utwór stał się jednym z najczęściej wykonywanych dzieł symfonicznych na świecie.

4. *Sadko*, op. 5 (1867)

Sadko to symfoniczna poema nawiązująca do rosyjskich legend i opowieści ludowych. W niej Rimski-Korsakow wykorzystał elementy muzyki ludowej, tworząc barwną opowieść o przygodach Sadki, legendarnego kupca i muzyka. Poemat ten stanowił inspirację dla jego późniejszej opery pod tym samym tytułem.

5. *Pskowianka* (1873)

Pskowianka była pierwszą operą Rimskiego-Korsakowa, inspirowaną historią Rosji. Opera ukazuje dramatyczne wydarzenia w Pskowie w XVII wieku, gdy miasto zostało najebrane przez cara Iwana Groźnego. Dzieło to ukazuje już wtedy charakterystyczny styl Rimskiego-Korsakowa, który łączył elementy rosyjskiego folkloru i bogatą orkiestrację.

6. *Złoty kogucik* (1907)

Złoty kogucik to jedna z ostatnich oper Rimskiego-Korsakowa, oparta na baśni Aleksandra Puszkina. Opera ta była satyrą na ówczesne rosyjskie społeczeństwo, a jej premiera spotkała się z kontrowersjami ze względu na treści polityczne. Muzyka jest bogata, pełna fantazji i magicznych momentów, a orkiestracja, jak zawsze u Rimskiego-Korsakowa, jest wirtuozerska.

7. *Młody książę i księżniczka* (część z *Szeherazady*)

Ta liryczna i delikatna część z *Szeherazady* jest jednym z najpiękniejszych przykładów subtelnej orkiestracji Rimskiego-Korsakowa. Jest to scena miłosna, której lekka, finezyjna instrumentacja podkreśla bajkowy charakter suity.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Początkowa kariera w marynarce wojennej: Niewielu wie, że Rimski-Korsakow początkowo planował karierę w marynarce wojennej i odbył nawet podróże morskie na pokładzie różnych okrętów. Jego doświadczenia z tego okresu życia miały później wpływ na jego twórczość, co szczególnie widać w operach takich jak *Sadko*, które często zawierają motywy związane z morzem i żeglarstwem.

- Pedagog i mentor: Rimski-Korsakow był znakomitym nauczycielem i jednym z najważniejszych pedagogów muzycznych w historii Rosji. Jego uczniami byli tacy kompozytorzy, jak Igor Strawiński, który uważał go za swego mentora, czy Aleksandr Głazunow. Jego książka o orkiestracji do dziś jest uważana za kluczowy podręcznik dla kompozytorów i orkiestratorów.

- Cenzura w Rosji: Opera *Złoty kogucik* wzbudziła kontrowersje z powodu jej alegorycznej treści, którą carskie władze uznały za zbyt krytyczną wobec rosyjskiej władzy. Choć opera była gotowa do wystawienia w 1907 roku, cenzura carska opóźniła jej premierę. Mimo to dzieło zdobyło uznanie i jest dziś jednym z najważniejszych w dorobku Rimskiego-Korsakowa.

- Związki z „Potężną Gromadką”: Choć Rimski-Korsakow był jednym z członków „Potężnej Gromadki”, to w przeciwieństwie do innych jej kompozytorów, takich jak Musorgski, miał bardziej formalne wykształcenie muzyczne. Jego wkład w grupę polegał na wprowadzeniu bardziej strukturalnego podejścia do kompozycji, łącząc innowacyjność z tradycją.

- Wielka praca nad redagowaniem: Rimski-Korsakow miał ogromny wpływ na muzykę innych kompozytorów, zwłaszcza Modesta Musorgskiego i Aleksandra Borodina. To właśnie on zredagował i ukończył wiele ich dzieł, w tym opery *Borys Godunow* i *Chowańszczyzna* Musorgskiego, które dziś są często wykonywane w wersjach poprawionych przez Rimskiego-Korsakowa.

Nikołaj Rimski-Korsakow pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów rosyjskich XIX wieku. Jego mistrzowska orkiestracja, wykorzystanie rosyjskiego folkloru i talent pedagogiczny uczyniły go centralną postacią w historii rosyjskiej muzyki klasycznej. Jego wpływ na kolejne pokolenia kompozytorów, w tym na takich twórców jak Strawiński, jest nieoceniony.

JOAQUÍN RODRIGO

Joaquín Rodrigo (ur. 22 listopada 1901 r. w Sagunto, zm. 6 lipca 1999 r. w Madrycie) był hiszpańskim kompozytorem, znanym przede wszystkim z koncertu gitarowego *Concierto de Aranjuez*, który stał się jednym z najbardziej rozpoznawalnych utworów muzyki klasycznej XX wieku. Rodrigo, choć był niewidomy od wczesnego dzieciństwa, stworzył bogatą i zróżnicowaną muzykę, czerpiąc z tradycji muzyki hiszpańskiej i ludowej. Jego dzieła łączyły w sobie tradycyjne elementy muzyki hiszpańskiej z nowoczesnymi formami muzycznymi.

Rodrigo stracił wzrok w wieku trzech lat w wyniku infekcji błonniczej, co jednak nie przeszkodziło mu w rozwinięciu kariery muzycznej. Jego rodzina przeniósł się do Walencji, gdzie uczęszczał do szkoły dla niewidomych i rozpoczął naukę muzyki. W latach 20. XX wieku wyjechał do Paryża, gdzie studiował kompozycję pod kierunkiem Paula Dukasa w École Normale de Musique. Tam zetknął się z awangardowymi prądami muzycznymi i twórczością kompozytorów francuskich, co miało duży wpływ na jego dalszą karierę.

W 1933 roku ożenił się z pianistką Victorią Kamhi, która była jego wierną towarzyszką i współpracowniczką przez całe życie. Po powrocie do Hiszpanii w latach 40., Rodrigo skupił się na komponowaniu dzieł inspirowanych hiszpańskim folklorem i krajobrazem, czego najlepszym przykładem jest *Concierto de Aranjuez*.

Rodrigo przez całe życie mieszkał w Madrycie, gdzie pełnił różne funkcje akademickie i kulturalne, m.in. jako profesor historii muzyki na Uniwersytecie Complutense. Jego wkład w muzykę hiszpańską został uhonorowany wieloma nagrodami, w tym tytułem szlacheckim nadanym przez króla Hiszpanii. Zmarł w 1999 roku, pozostawiając po sobie ogromne dziedzictwo muzyczne, które do dziś jest cenione na całym świecie.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Concierto de Aranjuez* (1939)

To naj słynniejsze dzieło Rodrigo, które stało się ikoną hiszpańskiej muzyki gitarowej. Składa się z trzech części: *Allegro con spirito*, *Adagio* i *Allegro gentile*, a jego najbardziej znana część to melancholijne *Adagio*, które stało się jednym z najczęściej wykonywanych utworów na gitarę klasyczną i orkiestrę. Kompozycja czerpie inspirację z ogrodów pałacu w Aranjuez, a jego muzyka oddaje piękno hiszpańskiego krajobrazu i kultury.

2. *Fantasia para un gentilhombre* (1954)

Kolejny koncert gitarowy Rodrigo, napisany na zamówienie gitarzysty Andrésa Segovii, który po raz pierwszy wykonał go w 1958 roku. Utwór oparty jest na muzyce barokowego kompozytora Gaspara Sáncheza, a Rodrigo połączył w nim barokową elegancję z hiszpańskimi rytmami i melodiami.

3. *Concierto Andaluz* (1967)

Koncert na cztery gitary i orkiestrę, napisany dla Los Romeros, słynnej hiszpańskiej rodziny gitarzystów. Utwór czerpie inspirację z tradycyjnych andaluzyjskich rytmów flamenco, a jego struktura nawiązuje do formy klasycznego koncertu.

4. *Concierto Madrigal* (1966)

Koncert na dwie gitary i orkiestrę, który podobnie jak wcześniejsze dzieła Rodrigo, łączy elementy muzyki hiszpańskiej z nowoczesnymi technikami kompozytorskimi. *Concierto Madrigal* opiera się na renesansowych madrygatach i jest jednym z najbardziej wirtuozowskich dzieł kompozytora.

5. *Cuatro madrigales amatorios* (1947)

Zbiór pieśni opartych na renesansowej poezji hiszpańskiej, które Rodrigo skomponował na głos i orkiestrę. Dzieło to pokazuje wyjątkowy talent kompozytora w łączeniu tekstów literackich z muzyką, a także jego głęboką znajomość hiszpańskiej tradycji wokalne.

6. *Concierto Heroico* (1942)

Koncert na fortepian i orkiestrę, który jest mniej znany niż jego koncerty gitarowe, ale równie ważny w dorobku kompozytora. *Concierto Heroico* został napisany w czasach II wojny światowej i oddaje ducha walki oraz odważnej obrony.

7. *A la búsqueda del más allá* (1976)

To późniejsze dzieło Rodrigo, które powstało na zamówienie NASA z okazji rocznicy lądowania człowieka na Księżycu. Utwór ma charakter refleksyjny i kosmiczny, odzwierciedlając zainteresowanie Rodrigo nowoczesną technologią i przestrzenią kosmiczną.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Niewidomy kompozytor: Rodrigo stracił wzrok w wyniku błonicy, gdy miał trzy lata, co uczyniło jego osiągnięcia muzyczne jeszcze bardziej imponującymi. Pomimo tego, że był niewidomy, komponował z pomocą specjalnych narzędzi i współpracy ze swoją żoną Victorią Kamhi, która zapisywała nuty pod jego dyktando.

- Inspiracja Aranjuezem: *Concierto de Aranjuez* było inspirowane ogrodami pałacu królewskiego w Aranjuez. W jego muzyce można usłyszeć echo wiatru, szelest liści i śpiew ptaków. Legendy mówią, że melancholijne Adagio zostało zainspirowane głębokim smutkiem, jaki Rodrigo odczuwał po śmierci swojego dziecka, choć sam kompozytor zaprzeczał, że to bezpośrednio wpłynęło na jego kompozycję.

- Honorowy tytuł szlachecki: Rodrigo został uhonorowany tytułem Markiza Jardines de Aranjuez przez króla Hiszpanii Juana Carlosa I w 1991 roku, w uznaniu za jego wkład w kulturę hiszpańską. Ten tytuł nawiązywał do jego najbardziej znanego dzieła.

- Bliskie związki z Andrésem Segovią: Choć Rodrigo nigdy nie grał na gitarze, jego koncerty gitarowe stały się kluczowymi utworami w repertuarze klasycznym tego instrumentu. Jego współpraca z legendarnym gitarzystą Andrésem Segovią była jednym z najważniejszych

momentów w rozwoju kariery Rodrigo. Segovia wielokrotnie wykonywał jego utwory na całym świecie.

- Konkurs Gitary im. Joaquína Rodrigo: Rodrigo zainspirował kolejne pokolenia muzyków, a jego imieniem nazwano prestiżowy Międzynarodowy Konkurs Gitary Joaquína Rodrigo, który odbywa się w Madrycie i przyciąga najlepszych gitarzystów z całego świata.

Joaquín Rodrigo pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów muzyki hiszpańskiej XX wieku. Jego dzieła, pełne hiszpańskiego ducha i melodii, stanowią nieodłączną część światowego repertuaru muzyki klasycznej. *Concierto de Aranjuez* to jego najważniejsze dziedzictwo, które do dziś jest podziwiane i wykonywane na całym świecie.

GIOACHINO ROSSINI

Gioachino Antonio Rossini (ur. 29 lutego 1792 r. w Pesaro, zm. 13 listopada 1868 r. w Paryżu) był jednym z największych kompozytorów operowych w historii muzyki, uważanym za mistrza włoskiej opery buffa (komedii muzycznej) oraz opery seria (oper dramatycznych). Jego dzieła, takie jak *Cyrułik sewilski*, *Wilhelm Tell* i *Kopciuszek*, należą do najbardziej znanych i uwielbianych oper na świecie. Rossini był niezwykle płodnym kompozytorem, który w krótkim czasie zyskał sławę na scenach operowych całej Europy. Jego twórczość cechowała się błyskotliwą melodyjnością, mistrzostwem w budowaniu napięcia dramatycznego oraz wyjątkowym poczuciem humoru.

Rossini pochodził z muzycznej rodziny – jego ojciec był trębaczem, a matka śpiewaczką. Już od najmłodszych lat wykazywał talent muzyczny, grając na klawesynie, a później ucząc się śpiewu. W wieku 14 lat został przyjęty do Konserwatorium w Bolonii, gdzie uczył się kompozycji, a także studiował muzykę klasyczną, w tym dzieła Mozarta i Haydna, które miały ogromny wpływ na jego rozwój jako twórcy.

Jego kariera kompozytorska rozpoczęła się w 1810 roku, kiedy skomponował pierwszą operę *Demetrio e Polibio*, a szybko zyskał międzynarodową sławę. W ciągu następných dwóch dekad stworzył około 40 oper, zdobywając miano „władcy” sceny operowej swoich czasów. Mimo sukcesu, w wieku zaledwie 37 lat Rossini niespodziewanie porzucił komponowanie oper. Choć powody tej decyzji nie są do końca znane, przypuszcza się, że mogły one mieć związek z problemami zdrowotnymi lub psychicznymi, a także zmęczeniem intensywną działalnością artystyczną. Po zakończeniu kariery operowej mieszkał w Paryżu, gdzie stworzył kilka mniejszych dzieł, w tym muzykę religijną i kameralną.

Rossini zmarł w 1868 roku w Paryżu, pozostawiając po sobie spuściznę, która do dziś zachwyca publiczność na całym świecie. Jego opery są nie tylko muzycznymi arcydziełami, ale również pełnymi humoru i lekkości opowieściami o ludzkich przygodach, miłościach i intrygach.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Cyrułik sewilski (Il barbiere di Siviglia, 1816)*

To najświetniejsza opera buffa Rossiniego, która stała się jedną z najbardziej cenionych oper komicznych w historii muzyki. Oparta na sztuce Pierre’a Beaumarchais’ego, opowiada historię sprytnego cyrułika Figara, który pomaga hrabiemu Almavivie zdobyć serce pięknej Rozyny. *Cyrułik sewilski* to dzieło pełne błyskotliwej muzyki, z najświetniejszą arią Figara *Largo al factotum* oraz *Una voce poco fa* Rozyny. Choć premiera była katastrofą, opera szybko zyskała międzynarodową popularność.

2. *Wilhelm Tell (Guillaume Tell, 1829)*

Ostatnia opera Rossiniego, która przyniosła mu ogromny sukces. *Wilhelm Tell* to dramatyczna opera seria oparta na legendzie o szwajcarskim bohaterze, który walczy z austriackim tyranem. Słynna uvertura do opery, która opisuje krajobrazy alpejskie, burzę oraz marsz wojsk, stała się jednym z najbardziej rozpoznawalnych utworów muzyki klasycznej.

3. *Kopciuszek (La Cenerentola, 1817)*

To opera komiczna oparta na baśni o Kopciuszku, ale z pewnymi zmianami – w tej wersji Rossini zastąpił wróżkę filozofem, a szklany pantofelek bransoletą. *Kopciuszek* to pełna wdzięku i humoru opera, z wieloma efektownymi ariami, takimi jak finałowa aria Kopciuszka *Non più mesta*.

4. *Semiramida (1823)*

Jedna z najbardziej dramatycznych oper Rossiniego, osadzona w starożytnym Babilonie, przedstawia intrygi na królewskim dworze oraz losy tytułowej królowej Semiramidy. *Semiramida* jest operą seria, w której Rossini rozwinął bogactwo harmoniczne i orkiestrację, tworząc monumentalne dzieło operowe.

5. *Otello (1816)*

To jedna z najważniejszych oper seria Rossiniego, oparta na tragedii Szekspira. Choć różni się od oryginału literackiego, *Otello* jest pełen emocji i dramatycznych napięć. To również jedno z pierwszych dzieł, w których Rossini eksperymentował z nowatorskimi formami, co przyczyniło się do jego rozwoju jako kompozytora oper dramatycznych.

6. *Italiana w Algierze (L'Italiana in Algeri, 1813)*

To kolejna opera buffa Rossiniego, która zdobyła ogromną popularność. Pełna humoru opowieść o włoskiej kobiecie, która zostaje porwana przez algierskiego beja, ale dzięki swojej inteligencji i sprytowi zdoła uwolnić siebie i swojego ukochanego. Utwór wyróżnia się melodycznością i wirtuozerią wokalną.

7. *Turek we Włoszech (Il Turco in Italia, 1814)*

Opera buffa, pełna komicznych perypetii, w której Rossini bawi się stereotypami narodowymi. *Turek we Włoszech* to lekka, zabawna historia z typową dla Rossiniego żywiołową muzyką i komediowymi sytuacjami.

8. *Petite Messe Solennelle (1863)*

Mimo że Rossini znany jest głównie z oper, jego muzyka sakralna również zasługuje na uwagę. *Petite Messe Solennelle* jest jednym z jego późnych dzieł, napisanym na mały chór, fortepian i harmonię. Utwór

łączy w sobie powagę sakralnej muzyki z charakterystycznym dla Rossiniego liryzmem.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Kompozytor leniwy czy geniusz?: Rossini znany był z niezwykle szybkiego tempa pracy. Na przykład *Cyrulik sewilski* został skomponowany w zaledwie kilka tygodni. Rossini często żartował, że woli odpoczywać niż komponować, a jednocześnie jego talent pozwalał mu na tworzenie w ekspresywnym tempie. Często mówił: „Dajcie mi dobre libretto, a ja napiszę operę w szlafroku”.

- Ostatnia opera w wieku 37 lat: Po napisaniu opery *Wilhelm Tell*, Rossini zrezygnował z dalszego komponowania oper, mimo że wciąż miał przed sobą wiele lat życia. Powodem mogło być zmęczenie lub problemy zdrowotne (cierpiał na depresję i problemy z trawieniem), a także zmieniające się gusta muzyczne, które odchodziły od stylu Rossiniego.

- Miłośnik jedzenia: Rossini był nie tylko wielkim kompozytorem, ale również wielkim smakoszem. Jego miłość do jedzenia była tak znana, że niektóre potrawy noszą jego imię, jak np. „Tournedos Rossini”, czyli stek podawany z foie gras i trufkami.

- Noc w Wenecji: Rossini był bardzo przywiązany do Wenecji. W 1822 roku spotkał tam Beethovena – co ciekawe, Beethoven wyraził uznanie dla jego talentu, mówiąc, że Rossini powinien pisać wyłącznie opery komiczne, bo w nich jest niedościgniony.

- Strach przed burzą: Rossini panicznie bał się burz i błyskawic. Kiedy nadchodziła burza, chował się w piwnicy i zasłaniał uszy. Mimo to, uwertura do *Wilhelma Tella* – z dynamiczną burzą – jest jednym z najbardziej znanych utworów programowych opisujących zjawiska pogodowe.

Gioachino Rossini pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów operowych w historii. Jego twórczość pełna humoru, emocji i melodyjności, na stałe zapisała się w historii muzyki. Dzieła takie

jak *Cyrulik sewilski* czy *Wilhelm Tell* są nie tylko arcydziełami, ale także świadectwem niezwykłego talentu Rossiniego do łączenia muzyki z żywym dramatem i komedią.

CAMILLE SAINT-SAËNS

Camille Saint-Saëns (ur. 9 października 1835 r. w Paryżu, zm. 16 grudnia 1921 r. w Algierze) był francuskim kompozytorem, pianistą, organistą i dyrygentem, uważanym za jednego z najwybitniejszych przedstawicieli muzyki francuskiej XIX i początku XX wieku. Jego twórczość obejmuje wszystkie najważniejsze formy muzyczne: symfonie, koncerty, opery, balety, muzykę kameralną, dzieła religijne i pieśni. Saint-Saëns był wyjątkowo wszechstronnym kompozytorem, cenionym zarówno za wirtuozerię wykonawczą, jak i za eleganckie, klarowne podejście do kompozycji.

Saint-Saëns rozpoczął swoją karierę jako cudowne dziecko. Już w wieku dwóch lat potrafił czytać nuty, a w wieku trzech lat rozpoczął naukę gry na fortepianie. Mając zaledwie 10 lat, zadebiutował jako pianista, wykonując koncerty fortepianowe Mozarta i Beethovena. Studiował w Konserwatorium Paryskim, gdzie uczył się kompozycji i gry na organach. W młodym wieku został organistą w kościele Saint-Merri w Paryżu, a następnie w kościele La Madeleine, jednym z najważniejszych kościołów w stolicy Francji. Jako organista zyskał ogromny podziw, w tym samego Franza Liszta, który określił Saint-Saënsa jako „największego organistę świata”.

Jako kompozytor, Saint-Saëns był znany z precyzyjnego rzemiosła, bogatej orkiestracji i zrównoważonej, klasycznej formy, ale jednocześnie wprowadzał elementy nowoczesne, co pozwoliło mu na stworzenie dzieł pełnych kontrastów i świeżości. Mimo że był blisko związany z rozwojem muzyki francuskiej, Saint-Saëns utrzymywał krytyczny dystans do ruchu impresjonistycznego, reprezentowanego przez takich kompozytorów jak Claude Debussy.

Był także podróżnikiem i miłośnikiem kultury starożytnej, co znalazło odzwierciedlenie w jego dziełach. Saint-Saëns wielokrotnie odwiedzał Algierię i Egipt, a jego muzyka często czerpała inspirację z egzotycznych motywów. Zmarł w 1921 roku w Algierze, pozostawiając po sobie bogaty dorobek, który obejmuje zarówno dzieła instrumentalne, jak i wokalne.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Symfonia nr 3, Organowa* (1886)

To jedno z najważniejszych dzieł symfonicznych Saint-Saënsa, dedykowane jego przyjacielowi i mentorowi, Franzowi Lisztowi. Symfonia organowa, z potężnym finałem z udziałem organów, jest dowodem na mistrzostwo Saint-Saënsa w łączeniu różnych faktur i barw dźwiękowych. Dzieło to było wielkim sukcesem i pozostaje jednym z najbardziej popularnych utworów symfonicznych kompozytora.

2. *Karnawał zwierząt* (1886)

To humorystyczna suita orkiestrowa, składająca się z 14 krótkich części, z których każda przedstawia różne zwierzęta, m.in. *Łabędź*, *Słoń*, *Kangury*. Dzieło pierwotnie nie było przeznaczone do publicznych występów, gdyż Saint-Saëns obawiał się, że zaszkodzi to jego reputacji jako poważnego kompozytora. *Łabędź* to najsłynniejsza część suity, która zdobyła ogromną popularność, a utwór często wykonuje się na wiolonczeli.

3. *Koncert fortepianowy nr 2 g-moll, op. 22* (1868)

To jeden z najczęściej wykonywanych koncertów fortepianowych w repertuarze, wyróżniający się nie tylko wirtuozerią, ale także emocjonalną głębią i bogatą melodyką. Pierwsza część zaczyna się dramatycznym solo fortepianu, a całość jest przykładem wspaniałej formy koncertowej, pełnej kontrastów i dynamicznej energii.

4. *Samson i Dalila* (1877)

Jedyna opera Saint-Saënsa, która zdobyła stałe miejsce w repertuarze operowym. *Samson i Dalila* oparta jest na biblijnej opowieści

o Samsonie i zdraдлиwej Dalili. Opera zawiera jedną z najpiękniejszych arii, *Mon cœur s'ouvre à ta voix*, śpiewaną przez Dalilę, oraz monumentalną scenę finałową z upadkiem świątyni.

5. *Koncert wiolonczelowy nr 1 a-moll, op. 33* (1872)

Jeden z najważniejszych koncertów na wiolonczelę w literaturze muzycznej, pełen dramatyzmu, liryzmu i technicznych wyzwań dla solisty. Dzieło to cieszy się niesłabnącą popularnością wśród wiolonczelistów na całym świecie.

6. *Danse macabre* (1874)

To poemat symfoniczny, w którym Saint-Saëns wykorzystał motyw tańca śmierci. Utwór wyróżnia się atmosferą tajemnicy i makabry, a także wykorzystaniem skrzypiec solo, które imitują zgrzytliwy dźwięk szkieletów tańczących w nocy.

7. *Afryka*, fantazja na fortepian i orkiestrę (1891)

Utwór ten jest hołdem dla fascynacji Saint-Saënsa kulturą Afryki Północnej, którą wielokrotnie odwiedzał. *Afryka* jest pełna egzotycznych melodii i rytmów, które oddają klimat i barwy tego regionu.

8. *Le Rouet d'Omphale* (1871)

Kolejny poemat symfoniczny, inspirowany mitologią grecką. Jest to jedno z najwcześniejszych dzieł programowych Saint-Saënsa, w którym ukazuje swoją umiejętność tworzenia obrazów muzycznych poprzez finezyjną orkiestrację.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Cudowne dziecko: Camille Saint-Saëns od najmłodszych lat wykazywał niezwykle zdolności muzyczne. Zadebiutował jako pianista w wieku 10 lat, wykonując koncerty fortepianowe Mozarta i Beethovena. Na koncercie publiczność była tak zachwycona jego grą, że zaproponowano mu kolejne występy. Jako młody chłopiec zadziwiał także swoim talentem do improwizacji na organach.

- Burzliwy związek małżeński: W 1875 roku Saint-Saëns ożenił się z Marie-Laure Truffot, jednak ich małżeństwo nie było szczęśliwe.

Po tragicznej śmierci ich dwóch synów, Saint-Saëns opuścił żonę i nigdy już do niej nie wrócił, co doprowadziło do ostatecznego rozstania.

- Ścisłe przyjaźnie z wielkimi artystami: Saint-Saëns był blisko związany z wieloma znakomitymi artystami swojej epoki, w tym z Franzem Lisztem i Hectorem Berliozem. Liszt był jednym z jego wielkich zwolenników, a ich przyjaźń trwała przez wiele lat.

- Krytyka impresjonizmu: Choć Saint-Saëns działał w czasach rozwoju ruchu impresjonistycznego, krytycznie odnosił się do tego kierunku, w szczególności do twórczości Claude'a Debussy'ego. Saint-Saëns preferował klasyczne formy i strukturę muzyczną, podczas gdy Debussy dążył do większej wolności harmonijnej i formy.

- Podróżnik i badacz kultury: Saint-Saëns był nie tylko kompozytorem, ale także podróżnikiem i badaczem. Fascynował się kulturami innych krajów, szczególnie Egiptu i Afryki Północnej, co miało wpływ na jego twórczość. Był także jednym z pierwszych muzyków, którzy koncertowali na różnych kontynentach, w tym w Ameryce i Afryce.

Camille Saint-Saëns był niezwykle wszechstronnym kompozytorem, którego twórczość wpłynęła na muzykę francuską i europejską. Jego dzieła, pełne finezji, elegancji i emocji, pozostają ważnym elementem repertuaru koncertowego i operowego, a jego życie pełne było pasji do muzyki, podróży i odkrywania nowych kultur.

ANTONIO SALIERI

Antonio Salieri (ur. 18 sierpnia 1750 r. w Legnago, zm. 7 maja 1825 r. w Wiedniu) był włoskim kompozytorem, dyrygentem i pedagogiem, który przez wiele lat pełnił funkcję nadwornego kapelmistrza na dworze Habsburgów w Wiedniu. Choć jego nazwisko przez wiele lat było niesprawiedliwie kojarzone głównie z konfliktem z Wolfgangiem Amadeusem Mozartem, Salieri był jednym z najważniejszych muzyków swojej epoki i wywarł duży wpływ na rozwój opery, szczególnie opery włoskiej i francuskiej.

Salieri urodził się we Włoszech w niewielkim miasteczku Legnago, gdzie pobierał pierwsze lekcje muzyki. Po wczesnej śmierci rodziców przeniósł się do Wenecji, gdzie kontynuował edukację muzyczną pod okiem Giovanniego Battisty Pescettiego. Talent Salieriego szybko przyciągnął uwagę wpływowych osób, w tym austriackiego kompozytora i dyrygenta Floriana Leopolda Gassmanna, który zabrał młodego Salieriego do Wiednia. Tam młody muzyk zdobył wykształcenie i nawiązał kontakty, które zapewniły mu szybki rozwój kariery.

W Wiedniu Salieri zdobył sławę jako kompozytor operowy. Jego dzieła, szczególnie opery włoskie, były cenione na całym dworze Habsburgów, a także we Francji. W 1788 roku został mianowany nadwornym kapelmistrzem, co uczyniło go jedną z najważniejszych postaci w muzycznym życiu Wiednia. Przez lata był nauczycielem wielu przyszłych sław muzyki, w tym Ludwiga van Beethovena, Franza Schuberta, Franza Liszta i Carla Czerny'ego. Choć jego twórczość została przyćmiona przez sławę Mozarta i późniejszych romantyków, Salieri pozostawił po sobie bogaty dorobek, obejmujący opery, oratoria, msze i inne formy muzyczne.

Salieri zmarł w 1825 roku w Wiedniu. Przez wiele lat po jego śmierci krążyły plotki, jakoby miał być zazdrosny o Mozarta i nawet przyczynić się do jego przedwczesnej śmierci, co nie znajduje potwierdzenia w faktach. Te mity zostały dodatkowo rozpropagowane przez sztukę *Amadeus* Petera Shaffera oraz film w reżyserii Miloša Formana. Historycy muzyki odrzucają te zarzuty, wskazując na przyjazne, choć zawodowo rywalizujące, relacje między kompozytorami.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Les Danaïdes* (1784)

Opera ta była jednym z największych sukcesów Salieriego. Składa się z pięciu aktów i była wykonywana w Paryżu, co dodatkowo ugruntowało jego pozycję na międzynarodowej scenie operowej. Choć początkowo Salieri przypisał autorstwo tego dzieła Gluckowi, później

przyznano, że to Salieri był głównym twórcą. Opera oparta jest na greckiej mitologii, a jej pełne dramatyizmu libretto, w połączeniu z wyrazistą muzyką, zdobyło uznanie publiczności.

2. *Tarare* (1787)

Jest to jedno z najbardziej innowacyjnych dzieł Salieriego, szczególnie w kontekście opery francuskiej. *Tarare* to utwór, w którym Salieri połączył tradycyjne elementy operowe z nowoczesnymi technikami dramatycznymi. Libretto napisał Pierre Beaumarchais (autor *Wesela Figara*), a tematyka dotyczy walki o władzę i sprawiedliwość. Opera ta była bardzo popularna na francuskich scenach operowych.

3. *Armida* (1771)

To jedna z pierwszych oper Salieriego, która odniosła sukces. *Armida* zainspirowana była eposem *Jerozolima wyzwolona* Torquato Tasso i opowiada o miłości między czarodziejką Armidą a rycerzem Rinaldem. Muzyka Salieriego pełna jest liryzmu i dramatyizmu, a sam utwór uchodzi za przykład jego wczesnego, ale dojrzałego stylu kompozytorskiego.

4. *Falstaff, ossia Le tre burle* (1799)

Jest to opera buffa, oparta na postaci Falstaffa z dzieł Szekspira, a konkretnie z *Wesołych kuzuszek z Windsoru*. *Falstaff* Salieriego jest jednym z pierwszych muzycznych przedstawień tej postaci i operuje humorem oraz lekkością, co wyróżnia ją w dorobku Salieriego, znanego głównie z oper poważnych.

5. *Requiem c-moll* (1804)

Mimo że Salieri jest najbardziej znany z oper, jego Requiem należy do ważniejszych dzieł religijnych w jego twórczości. Utwór ten pełen jest głębokiej powagi i refleksji, a stylistycznie łączy elementy klasyczne z dramatyзмом operowym. Requiem było jednym z ostatnich wielkich dzieł Salieriego i zostało napisane na jego własne życzenie.

6. *La grotta di Trofonio* (1785)

To opera buffa, która była popularna we Włoszech i w Wiedniu. Opowiada o komicznych przygodach dwóch par, które, pod wpływem czarów, zamieniają swoje osobowości. Pełna humoru

i zabawnych intryg, opera cieszyła się powodzeniem na wielu europejskich scenach.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Relacje z Mozartem: Choć przez lata utrzymywano, że Salieri był wrogiem Mozarta, współcześni badacze obalili ten mit. Obaj kompozytorzy byli konkurentami na wiedeńskiej scenie muzycznej, ale nie ma dowodów na to, że Salieri był zaangażowany w jakąkolwiek nieuczciwą walkę o pozycję. Wręcz przeciwnie, istnieją świadectwa, że Salieri w późniejszych latach dyrygował utworami Mozarta, a nawet uczył jego syna, Franza Xavera Mozarta.

- Mistrz wielu sławnych uczniów: Salieri był uznanym nauczycielem, a do grona jego uczniów należeli m.in. Ludwig van Beethoven, Franz Liszt, Franz Schubert, Carl Czerny i Johann Nepomuk Hummel. Jego umiejętności pedagogiczne były cenione, a sam Salieri miał istotny wpływ na rozwój muzyki w Europie, kształcąc kolejne pokolenia kompozytorów.

- Relacja z Gluckiem: Salieri miał bliskie relacje z Christophsem Willibaldem Gluckiem, wielkim reformatorem opery. Gluck uznał Salieriego za swojego duchowego następcę i mentorował młodszego kompozytora. To właśnie Gluck pomógł Salieriemu w nawiązaniu kontaktów w Paryżu, co zaowocowało sukcesem takich dzieł jak *Les Danaïdes*.

- Próba samobójcza i plotki o otruciu Mozarta: Pod koniec życia Salieri cierpiał na demencję i depresję, co skłoniło go do nieudanej próby samobójczej. Późniejsze plotki, że Salieri na łożu śmierci wyznał, iż otruł Mozarta, zostały zdementowane. Nie ma dowodów na to, że Salieri miał jakikolwiek związek z przedwczesną śmiercią Mozarta.

Antonio Salieri pozostaje postacią wyjątkową w historii muzyki. Choć przez wiele lat był niesłusznie postrzegany przez pryzmat domniemanego konfliktu z Mozartem, dziś jego twórczość i wkład

w rozwój opery oraz pedagogiki muzycznej są doceniane. Jego kompozycje, pełne dramatyzmu, liryzmu i innowacyjności, nadal znajdują się w repertuarach koncertowych i operowych na całym świecie.

ERIK SATIE

Erik Satie (ur. 17 maja 1866 r. w Honfleur, zm. 1 lipca 1925 r. w Paryżu) był francuskim kompozytorem i pianistą, którego muzyka wywarła ogromny wpływ na rozwój muzyki współczesnej. Jego styl był pełen ironii, prostoty i wyrafinowanego humoru, a sam Satie często prowokował muzyczny establishment swoimi nietypowymi, często minimalistycznymi kompozycjami oraz osobliwym zachowaniem. Był także jednym z pionierów muzyki ambientowej, twórcą terminów takich jak „musique d’ameublement” (muzyka meblowa), czyli muzyka tła.

Satie dorastał w Honfleur, a po śmierci matki przeniósł się do Paryża. Jego ojciec prowadził wydawnictwo muzyczne, a Satie od młodości miał kontakt z muzyką. W wieku 13 lat rozpoczął naukę w Konserwatorium Paryskim, ale szybko został uznany za niezdolnego do klasycznych studiów muzycznych, co w dużej mierze wynikało z jego niechęci do formalnych reguł. W późniejszych latach kontynuował naukę, ale wprowadził do swojej muzyki styl, który radykalnie różnił się od ówczesnych norm.

Jako artysta, Satie związany był z paryską bohemą, a także brał udział w tworzeniu nowych nurtów artystycznych, takich jak surrealizm i dadaizm. Był blisko związany z grupą artystów awangardowych, takich jak Jean Cocteau, Man Ray i Pablo Picasso, a także współpracował z baletmistrzami i kompozytorami, jak Igor Strawiński i Darius Milhaud.

Muzyka Satiego, choć często minimalistyczna i prosta w formie, zawierała głębokie treści filozoficzne i humorystyczne, a jego nieortodoksyjne podejście do komponowania otworzyło nowe ścieżki dla

muzyki XX wieku. Satie stał się inspiracją dla takich kompozytorów, jak Claude Debussy, Maurice Ravel, a później John Cage.

Zmarł w 1925 roku w Paryżu, pozostawiając po sobie dziedzictwo, które w dużym stopniu przyczyniło się do rozwoju współczesnej muzyki minimalistycznej, ambientowej i eksperymentalnej.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Gymnopédies* (1888)

Trzy krótkie utwory fortepianowe, które stały się najbardziej rozpoznawalnymi kompozycjami Satiego. *Gymnopédies* wyróżniają się prostotą, delikatnym rytmem i subtelną harmonią. To melancholijne, nastrojowe utwory, które były bardzo nowatorskie w swoim czasie i miały wpływ na rozwój muzyki ambientowej i minimalistycznej.

2. *Gnossiennes* (1890)

Kolejny cykl fortepianowych miniatur, które charakteryzują się brakiem metrum i niekonwencjonalnymi progresjami harmonicznymi. *Gnossiennes* są bardziej tajemnicze i eksperymentalne niż *Gymnopédies* i pokazują indywidualność Satiego w jego podejściu do formy muzycznej.

3. *Parade* (1917)

Balet napisany we współpracy z Jeanem Cocteau i Pablo Picasssem, uznawany za jedno z kluczowych dzieł awangardowego nurtu w muzyce i sztuce. *Parade* jest pełne absurdalnych i humorystycznych elementów, a jego orkiestracja zawiera nietypowe instrumenty, takie jak maszyna do pisania czy rewolwer. Dzieło to było związane z narodzinami dadaizmu i miało duży wpływ na późniejsze kierunki artystyczne.

4. *Trois morceaux en forme de poire* (1903)

Zbiór utworów na cztery ręce na fortepian, które stanowią parodię klasycznej formy muzycznej. Nazwa utworu oznacza *Trzy kawałki w formie gruszki*, co było typową dla Satiego prowokacją i żartem. Mimo humorystycznego charakteru, kompozycja ta pokazuje głębię muzycznych innowacji Satiego.

5. *Musique d'ameublement* (1920)

Satie był pionierem idei muzyki tła, która miała być integralną częścią przestrzeni, a nie centralnym punktem uwagi. *Musique d'ameublement* miała być grana podczas codziennych czynności, jak element „mebli” w pokoju, co było zupełnie nowatorskim podejściem do muzyki. Była to koncepcja, która zapoczątkowała rozwój muzyki ambientowej.

6. *Vexations* (1893)

Jeden z najbardziej eksperymentalnych utworów Satiego, składający się z krótkiej frazy muzycznej, którą należy powtarzać aż 840 razy. Utwór ten, odkryty dopiero po śmierci Satiego, stał się symbolem minimalizmu i eksperymentów w muzyce współczesnej. John Cage był jednym z pierwszych, którzy wykonali ten utwór zgodnie z zaleceniami.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Ekscentryczny styl życia: Erik Satie był znany ze swojego niezwyklego stylu życia. Przez całe życie nosił tylko identyczne garnitury, które nazywał „unikatami” i mieszkał w małym mieszkaniu, które przez wiele lat nie miało łazienki ani bieżącej wody. Jego osobowość była pełna sprzeczności – był zarówno minimalistą, jak i ironistą, często traktując życie i sztukę z przymrużeniem oka.

- Relacja z Claude’em Debussym: Satie i Debussy byli bliskimi przyjaciółmi i wzajemnie się inspirowali. Chociaż ich style muzyczne różniły się, obaj byli kluczowymi postaciami paryskiej awangardy. Debussy wykonał orkiestrację słynnej *Gymnopédie nr 1*, co przyczyniło się do popularyzacji twórczości Satiego.

- „Kult Satiego”: Po śmierci Satiego, jego reputacja znacznie wzrosła, a wielu muzyków i artystów zaczęło nawiązywać do jego idei i muzyki. W szczególności jego minimalistyczne i humorystyczne podejście do sztuki były podziwiane przez późniejszych kompozytorów, takich jak John Cage, który uznawał Satiego za jedną ze swoich największych inspiracji.

- Nietypowe tytuły utworów: Satie często nadawał swoim kompozycjom zabawne lub surrealistyczne tytuły, jak np. *Des pas sur la neige* (*Kroki na śniegu*), *Embryons desséchés* (*Wysuszone embriony*) czy *Choses vues à droite et à gauche (sans lunettes)* (*Rzeczy widziane na prawo i lewo, bez okularów*). Tytuły te miały prowokować, bawić i dezorientować słuchacza, odzwierciedlając jego niekonwencjonalny styl.

- Przyjaźń z Cocteau i Piccassem: Satie współpracował z wieloma czołowymi artystami swojej epoki, w tym z Jeanem Cocteau i Pablo Picasso. Współpraca ta, szczególnie przy balecie *Parade*, stanowiła przykład przenikania się różnych dziedzin sztuki w duchu awangardowej bohemy paryskiej.

Erik Satie pozostaje jednym z najbardziej unikalnych i wpływowych kompozytorów muzyki współczesnej. Jego ironiczne podejście do sztuki, połączenie prostoty i nowatorstwa, a także osobliwy styl życia uczyniły go postacią, która do dziś inspiruje muzyków, artystów i myślicieli na całym świecie. Jego wkład w rozwój muzyki minimalistycznej, ambientowej i awangardowej jest nieoceniony.

ALESSANDRO SCARLATTI

Alessandro Scarlatti (ur. 2 maja 1660 r. w Palermo, zm. 24 października 1725 r. w Neapolu) był włoskim kompozytorem barokowym, uznawanym za jednego z najważniejszych twórców opery oraz kantaty w XVII i XVIII wieku. Scarlatti miał kluczowy wpływ na rozwój stylu opery neapolitańskiej, który stał się dominujący w europejskiej muzyce operowej przez wiele lat. Jest także ojcem słynnego kompozytora klawesynowego Domenica Scarlattiego.

Scarlatti urodził się w Palermo, na Sycylii, w czasach, gdy miasto znajdowało się pod panowaniem hiszpańskim. W młodości przeniósł się do Rzymu, gdzie zdobył wykształcenie muzyczne i zyskał wsparcie wpływowych mecenatów, w tym królowej Krystyny Szwedzkiej, która osiedliła się w Rzymie po abdykacji. Dzięki jej protekcji Scarlatti

mógł rozwijać swoją karierę i w 1679 roku zadebiutował operą *Gli equivoci nel sembiante*, która przyniosła mu pierwszy znaczący sukces.

Scarlatti większość swojego życia spędził w Neapolu, gdzie pełnił funkcję kapelmistrza na dworze wicekróla Neapolu, co czyniło go jedną z najważniejszych postaci muzycznych tego miasta. Jego twórczość wywarła ogromny wpływ na rozwój opery neapolitańskiej, charakteryzującej się rozbudowaną formą aria da capo, intensywną ekspresją emocjonalną oraz wirtuozowskimi partiami wokalnymi.

Chociaż Alessandro Scarlatti był najbardziej znany ze swoich oper, pisał również kantaty, oratoria, msze i inne dzieła sakralne, a jego twórczość instrumentalna obejmuje między innymi koncerty i sonaty. Jego wpływ na rozwój późniejszej muzyki był ogromny, a jego styl wywarł wpływ na kolejne pokolenia kompozytorów, zarówno operowych, jak i instrumentalnych.

Scarlatti zmarł w 1725 roku w Neapolu, pozostawiając po sobie ponad 100 oper, kilkaset kantat oraz wiele innych dzieł muzycznych, które do dziś są cenione za ich finezję, bogactwo melodyczne i dramaturgiczne.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Griselda* (1721)

Opera seria, oparta na średniowiecznej legendzie o Griseldzie, była jedną z ostatnich oper Scarlattiego. Jest to przykład dojrzałej twórczości kompozytora, w której połączył on klasyczną formę opery seria z bogatą melodyką i dramatyzmem. Arie w tej operze są pełne emocjonalnej ekspresji, a rola tytułowej bohaterki stawia wysokie wymagania wokalne.

2. *Gli equivoci nel sembiante* (1679)

To jedna z pierwszych oper Scarlattiego, która przyniosła mu uznanie i rozpoczęła jego błyskotliwą karierę. Dzieło to wyróżnia się lirycznymi ariami i finezyjnymi partiami chóralnymi, a jego sukces sprawił, że Scarlatti szybko stał się jednym z najbardziej rozchwytywanych kompozytorów operowych w Rzymie i Neapolu.

3. *La caduta de' Decemviri* (1697)

Opera seria, która stała się jednym z najbardziej znanych dzieł Scarlattiego w tamtym czasie. Dzieło to opiera się na historii starożytnego Rzymu i wyróżnia się bogatymi partiami wokalnymi oraz dramatyzmem.

4. *Il trionfo dell'onore* (1718)

Jest to jedyna zachowana opera buffa Scarlattiego, a zarazem jedno z pierwszych dzieł tego gatunku, które przyczyniły się do rozwoju komedii w operze włoskiej. Tematem jest typowa dla oper komicznych intryga miłosna, a muzyka łączy w sobie elementy liryczne i humorystyczne.

5. *Stabat Mater* (1724)

Jego *Stabat Mater* to jedno z najpiękniejszych dzieł sakralnych, jakie stworzył. Utwór, pełen liryzmu i głębokiej refleksji nad męką Chrystusa i cierpieniem Matki Bożej, jest jednym z najlepszych przykładów sakralnej twórczości barokowej.

6. Kantaty

Scarlatti skomponował ponad 600 kantat, które często są uważane za jedne z najważniejszych przykładów tego gatunku w barokowej literaturze muzycznej. Kantaty te, zarówno świeckie, jak i religijne, wyróżniają się doskonałą melodyką, finezyjną konstrukcją oraz bogatymi partiami wokalnymi.

7. Oratorium *La concettione della Beata Vergine* (1703)

Jedno z ważniejszych oratoriów Scarlattiego, w którym kompozytor łączy elementy liryczne i dramatyczne. Utwór ten, napisany dla bractwa religijnego w Rzymie, wyróżnia się rozbudowanymi partiami chóralnymi i arcytrudnymi ariami.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Relacje z rodziną i synem: Alessandro Scarlatti był ojcem słynnego kompozytora Domenico Scarlattiego, który zasłynął z kompozycji klawesynowych. Mimo że Domenico poszedł swoją własną drogą

artystyczną, ojciec miał duży wpływ na jego muzyczne wychowanie. Domenico kontynuował muzyczne dziedzictwo rodziny, choć jego styl klawesynowy był znacznie odmienny od twórczości operowej ojca.

- Sukces w Rzymie i Neapolu: Alessandro Scarlatti spędził wiele lat swojego życia na dworach w Rzymie i Neapolu. W Neapolu stał się centralną postacią życia muzycznego, zakładając szkołę opery neapolińskiej, której styl zdominował operę włoską przez wiele lat.

- Kapelmistrz na dworze Krystyny Szwedzkiej: Scarlatti zawdzięczał część swojego wczesnego sukcesu królowej Krystynie Szwedzkiej, która po abdykacji osiadła w Rzymie i wspierała wielu artystów. Dzięki protekcji Krystyny, Scarlatti miał możliwość rozwijania swojego talentu i zdobycia pierwszych ważnych zleceń kompozytorskich.

- Innowator opery: Scarlatti miał znaczący wpływ na rozwój opery seria. Wprowadził w operze strukturę aria da capo, która składała się z trzech części: dwóch kontrastujących tematów, z powrotem do pierwszego. Ta forma stała się charakterystyczna dla opery barokowej i została zaadaptowana przez innych wielkich kompozytorów epoki.

- Złożoność techniczna: Scarlatti był znany z tworzenia skomplikowanych partii wokalnych, które wymagały od śpiewaków ogromnych umiejętności technicznych. Jego opery i kantaty były znane z rozbudowanych linii melodycznych, które wymagały precyzyjnej techniki od wykonawców.

Alessandro Scarlatti pozostaje jedną z najważniejszych postaci w historii muzyki barokowej. Jego wkład w rozwój opery, kantaty oraz muzyki sakralnej ukształtował styl, który dominował przez wiele dekad po jego śmierci, a jego twórczość do dziś fascynuje swoim wyrefinowaniem, liryzmem i techniczną perfekcją.

ALFRED SCHNITTKE

Alfred Garrijewicz Schnittke (ur. 24 listopada 1934 r. w Engelsie, ZSRR, zm. 3 sierpnia 1998 r. w Hamburgu) był rosyjsko-niemieckim

kompozytorem, znanym z nowatorskiego podejścia do formy i stylu muzycznego, łącząc tradycję muzyki klasycznej z technikami współczesnymi. Był jedną z najważniejszych postaci w muzyce XX wieku i stworzył własny, niepowtarzalny język muzyczny, znany jako polistylistyka – technika łączenia różnych stylów muzycznych w jednym utworze.

Schnittke urodził się w rodzinie niemiecko-żydowskiej, a jego ojciec był tłumaczem i dziennikarzem, co umożliwiło Schnittkemu dostęp do szerokiego wachlarza kultur. W młodości przeniósł się z rodziną do Moskwy, gdzie rozpoczął formalną edukację muzyczną. Studiował kompozycję w Konserwatorium Moskiewskim, które ukończył w 1961 roku. Początkowo komponował muzykę zgodną z normami estetycznymi obowiązującymi w Związku Radzieckim, ale wkrótce zaczął eksperymentować z formami i stylami, w wyniku czego jego muzyka zaczęła być krytykowana przez władze.

Schnittke jest szczególnie znany ze swojej muzyki symfonicznej, kameralnej, chóralnej i filmowej, a także oper i baletów. Jego styl jest trudny do jednoznacznego zaklasyfikowania – używał technik atonalnych, dodekafonicznych i serialnych, ale także odwoływał się do tradycji romantycznej i barokowej. Jego podejście do muzyki było głęboko filozoficzne i często poruszał w swoich dziełach tematy związane z religią, cierpieniem i transcendencją.

W latach 80. Schnittke cierpiał na poważne problemy zdrowotne, w tym liczne udary, które utrudniały mu pracę, ale mimo to nie przestał komponować. W 1990 roku przeniósł się do Hamburga, gdzie kontynuował swoją działalność twórczą do śmierci w 1998 roku.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. I Symfonia (1969–1972)

To jedno z pierwszych wielkich dzieł Schnittkego, które pokazuje jego nowatorskie podejście do formy symfonicznej. Utwór ten jest przykładem jego techniki polistylistycznej – łączy elementy muzyki

współczesnej, barokowej, klasycznej i jazzowej. I Symfonia wywołała kontrowersje w Związku Radzieckim z powodu swojego eksperymentalnego charakteru, ale zyskała uznanie w międzynarodowych kręgach muzycznych.

2. *Concerto grosso nr 1* (1977)

To jedno z najśłynniejszych dzieł Schnittkego, w którym wyraźnie ukazuje się jego styl polistylistyczny. *Concerto grosso nr 1* łączy elementy muzyki barokowej z nowoczesnymi technikami i odniesieniami do współczesnej muzyki klasycznej. Jest to utwór pełen kontrastów i emocji, który stał się symbolem jego nowatorskiego stylu.

3. *Symfonia nr 8* (1994)

Jest to jedno z najbardziej kontemplacyjnych i oszczędnych dzieł Schnittkego. W przeciwieństwie do jego wcześniejszych, bardziej złożonych i polistylistycznych utworów, *VIII Symfonia* jest pełna ciszy, minimalizmu i refleksji, co odzwierciedla stan zdrowia kompozytora oraz jego wewnętrzne zmagania z cierpieniem i przemijaniem.

4. *Requiem* (1975)

Schnittke skomponował swoje *Requiem* jako muzykę do sztuki, ale później stało się ono jednym z jego najbardziej znanych dzieł sakralnych. Requiem jest pełne dramatycznych kontrastów i połączenia tradycyjnych form z nowoczesnymi środkami wyrazu, co czyni je jednym z najbardziej nowatorskich dzieł liturgicznych XX wieku.

5. *Koncert altówkowy* (1985)

Utwór ten został napisany dla wybitnego altowiolisty Jurija Baszmieta. *Koncert altówkowy* jest pełen głębokich emocji, melancholii i dramatyzmu, a także refleksji nad przemijaniem. Schnittke w tym dziele łączy elementy muzyki tonalnej z atonalnością i serializmem, co czyni ten koncert jednym z najważniejszych utworów na altówkę w literaturze muzycznej.

6. *Opera Życie z idiotą* (1991)

Ta surrealistyczna opera jest jednym z najbardziej kontrowersyjnych dzieł Schnittkego. Libretto, oparte na opowiadaniu Wiktora Jerofiejewa, przedstawia absurdalną historię mężczyzny, który musi mieszkać

z osobą uznaną za idiotę. Opera łączy groteskę z głębokimi emocjami, a muzyka pełna jest kontrastów i zaskakujących zmian stylów.

7. Filmowa twórczość

Schnittke skomponował muzykę do około 60 filmów radzieckich, w tym do takich klasyków jak *Agonia* (1974) w reż. Elema Klimowa. Jego muzyka filmowa, choć często mniej eksperymentalna niż symfoniczna, wprowadzała elementy nowoczesnych technik kompozytorskich i była często komentowana jako integralny element narracyjny filmów.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Zmagania z cenzurą: W czasach Związku Radzieckiego muzyka Schnittkego była często krytykowana i cenzurowana przez władze, które postrzegały jego eksperymentalny styl jako zbyt nowoczesny i dekadentcki. Mimo to kompozytor nieustannie poszukiwał nowych form wyrazu, nie poddając się naciskom politycznym.

- Filozofia muzyki: Schnittke często mówił o swojej muzyce jako o poszukiwaniu transcendencji i duchowości. Wiele jego dzieł, zwłaszcza w późniejszych latach, odzwierciedlało jego zmagania z tematami religijnymi, cierpieniem i śmiercią. W swoim *Requiem* czy symfoniach często używał muzyki jako medium do głębokiej refleksji nad ludzkim losem.

- Wielokrotne udary mózgu: Schnittke przez wiele lat cierpiał na problemy zdrowotne, które obejmowały liczne udary mózgu. Mimo pogarszającego się stanu zdrowia i częściowej paraliżacji, kompozytor nie przestał tworzyć, choć jego późniejsze utwory, takie jak VIII Symfonia, są bardziej oszczędne w formie.

- Zainteresowanie religią: Choć pochodził z rodziny ateistycznej, Schnittke nawrócił się na prawosławie i jego muzyka coraz bardziej odzwierciedlała tematykę religijną i duchową. Jego późniejsze dzieła były pełne odniesień do religijnych symboli i tematów, co uczyniło go jednym z najbardziej duchowych kompozytorów swojego pokolenia.

Alfred Schnittke pozostaje jednym z najbardziej oryginalnych i nowatorskich kompozytorów XX wieku. Jego twórczość, pełna kontrastów, filozoficznej głębi i polistylistycznych eksperymentów, miała ogromny wpływ na muzykę współczesną. Dzieła takie jak *Concerto grosso* czy *Requiem* do dziś są uważane za kamienie milowe w muzyce symfonicznej i chóralnej.

ARNOLD SCHÖNBERG

Arnold Schönberg (ur. 13 września 1874 r. w Wiedniu, zm. 13 lipca 1951 r. w Los Angeles) był austriackim kompozytorem, teoretykiem muzyki, malarzem i nauczycielem. Uznawany jest za jednego z najważniejszych kompozytorów XX wieku oraz pioniera nowoczesnej muzyki. Jego prace zrewolucjonizowały podejście do harmonii, melodii i struktury kompozycji, a jego wkład w rozwój muzyki atonalnej oraz dodekafonii miał ogromny wpływ na współczesnych kompozytorów.

Schönberg urodził się w żydowskiej rodzinie w Wiedniu. Już w dzieciństwie wykazywał talent muzyczny, ucząc się gry na skrzypcach i komponując własne utwory. Jego formalna edukacja muzyczna była skromna, a wiele umiejętności zdobył samodzielnie. W młodości pracował jako skrzypek, a jego pierwsze kompozycje były w stylu późnego romantyzmu.

W 1908 roku Schönberg zyskał uznanie dzięki swoim dziełom, takim jak *Verklärte Nacht*, które łączyły w sobie innowacyjne podejście do harmonii z emocjonalnym ładunkiem. W kolejnych latach zaczął eksperymentować z atonalnością, co doprowadziło do stworzenia nowego języka muzycznego. W 1920 roku opracował technikę dodekafonii, która polegała na oparciu kompozycji na wszystkich dwunastu dźwiękach skali chromatycznej, co miało na celu zlikwidowanie tonalnych hierarchii.

Schönberg, jako Żyd, zmuszony był do emigracji z Austrii w 1933 roku, uciekając przed rosnącym antysemityzmem w Niemczech. Osiedlił się w Stanach Zjednoczonych, gdzie kontynuował swoją

działalność artystyczną, ucząc muzyki na różnych uczelniach. Jego wpływ na muzykę amerykańską był znaczący, a jego dzieła były wykonywane na całym świecie.

Zmarł w Los Angeles w 1951 roku, pozostawiając po sobie bogate dziedzictwo, które wciąż inspirowuje muzyków i kompozytorów na całym świecie.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Verklärte Nacht* (1899)

Verklärte Nacht (*Przemieniona noc*) to jedno z pierwszych wielkich dzieł Schönberga, skomponowane na kwartet smyczkowy. Utwór ten łączy późnoromantyczny styl z nowatorskimi technikami harmonicznymi. Jest to programowa kompozycja oparta na wierszu Rainera Marii Rilkego, który ukazuje temat miłości i przemiany.

2. *Pierrot Lunaire* (1912)

Pierrot Lunaire to cykl pieśni skomponowanych na sopran, instrumenty kameralne i klarnet basowy. Dzieło to jest znane z innowacyjnego podejścia do melodii i formy. Schönberg wprowadza technikę „sprechstimme”, łącząc śpiew z mówieniem, co nadaje utworowi unikalny charakter. *Pierrot Lunaire* zyskał uznanie jako jeden z kamieni milowych muzyki XX wieku.

3. *Moses und Aron* (1932)

Opera *Moses und Aron* opowiada o biblijnej postaci Mojżesza i jego walce z Aaronem, a także o temacie wiary i materializmu. Dzieło, które pozostało niedokończone, jest jednym z najważniejszych osiągnięć Schönberga w dziedzinie opery, łącząc w sobie dodekafoniczne techniki z bogatą symboliką religijną.

4. *Suite for Piano, op. 25* (1921)

Ta suite to jedno z pierwszych dzieł skomponowanych w technice dodekafonii, która polega na równoważeniu wszystkich dźwięków chromatycznych. Utwór ten jest kluczowy dla zrozumienia rozwoju stylu Schönberga i jego podejścia do struktury kompozycji.

5. *Five Pieces for Orchestra, op. 16* (1912)

Five Pieces for Orchestra to cykl orkiestrowy, który ukazuje nowoczesne techniki orkiestralne i bogatą paletę brzmieniową. Dzieło to stanowi doskonały przykład muzyki dodekafonowej i ukazuje umiejętności Schönberga w zakresie orkiestracji.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Dramatyczne zmiany stylu: Schönberg przeszedł ewolucję od późnoromantyzmu do dodekafonii, co było dla niego dramatycznym przełomem. Często mówił o tym, jak ważne było dla niego odkrycie nowych dróg w muzyce, które wykraczały poza tradycyjne formy.

- Eksperymenty z techniką: Schönberg był nie tylko kompozytorem, ale również teoretykiem muzyki. Opracował wiele nowych koncepcji i technik, które miały wpływ na rozwój muzyki XX wieku. Jego prace teoretyczne, takie jak *Harmonielehre*, miały duży wpływ na kolejne pokolenia kompozytorów.

- Zatrudnienie w Hollywood: Po przybyciu do Stanów Zjednoczonych Schönberg zainteresował się muzyką filmową. Choć nie był głównie związany z tym gatunkiem, jego umiejętności kompozytorskie i eksperymentalne podejście zyskały uznanie w kręgach filmowych.

- Walka z antysemityzmem: Jako Żyd, Schönberg musiał stawić czoła wielu wyzwaniom związanym z rosnącym antysemityzmem w Europie. Po emigracji do Stanów Zjednoczonych często odnosił się do swoich doświadczeń jako do siły napędowej w jego twórczości.

Arnold Schönberg pozostaje jedną z najważniejszych postaci w historii muzyki XX wieku. Jego innowacyjne podejście do kompozycji, eksperymenty z formą i harmonią oraz wkład w rozwój dodekafonii wpłynęły na wielu kompozytorów i przekształciły krajobraz muzyczny na zawsze. Jego dzieła są wciąż wykonywane i badane, co świadczy o ich nieprzemijającej wartości i znaczeniu

FRANZ SCHUBERT

Franz Peter Schubert (ur. 31 stycznia 1797 r. w Himmelfortgrund, zm. 19 listopada 1828 r. w Wiedniu) był austriackim kompozytorem, jednym z najważniejszych przedstawicieli muzyki romantycznej. Jego twórczość obejmuje liczne pieśni (*Lieder*), symfonie, muzykę kameralną, utwory fortepianowe oraz mszę. Mimo że Schubert zmarł w wieku zaledwie 31 lat, pozostawił po sobie ogromny dorobek, liczący ponad 600 pieśni oraz liczne dzieła instrumentalne.

Schubert pochodził z muzycznej, choć niezamożnej rodziny – jego ojciec był nauczycielem, a matka pracowała jako służąca. Od najmłodszych lat przejawiał talent muzyczny, ucząc się gry na skrzypcach, fortepianie i organach. W wieku 11 lat został przyjęty do Wiedeńskiej Szkoły Chóralnej, gdzie studiował muzykę. Jego talent szybko przyciągnął uwagę nauczycieli, w tym Antonia Salieriego, który udzielał mu prywatnych lekcji kompozycji.

Mimo nieprzeciętnych umiejętności i geniuszu kompozytorskiego, Schubert przez większość życia zmagał się z biedą. Nigdy nie miał stałej posady ani mecenasów, którzy mogliby go wspierać finansowo. Jego utwory początkowo nie cieszyły się dużym uznaniem, a prawdziwa sława przyszła dopiero po jego śmierci. Schubert zmarł na tyfus w wieku 31 lat, pozostawiając po sobie ogromny dorobek muzyczny, który odkryto i doceniono dopiero wiele lat później.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. Symfonia nr 8 h-moll (niedokończona) (D. 759)

Ta symfonia, skomponowana w 1822 roku, zyskała swoją nazwę, ponieważ Schubert pozostawił ją w formie nieukończonyj, składającej się jedynie z dwóch części. „*Niedokończona*” *Symfonia* stała się jednym z najważniejszych dzieł romantycznych, pełna liryzmu i dramatyzmu, z charakterystycznymi motywami melodycznymi, które uchodzą za wyraz melancholii i niepokoju.

2. *Winterreise* (*Podróż zimowa*, D. 911)

To cykl 24 pieśni, skomponowany do tekstów poety Wilhelma Müllera. *Winterreise* jest jednym z najwybitniejszych przykładów pieśni romantycznej i opowiada historię mężczyzny podróżującego przez zimowy krajobraz po utracie ukochanej. Utwór jest pełen emocji, refleksji nad samotnością, rozpaczą i beznadzieją.

3. *Symfonia nr 9 C-dur, Wielka* (D. 944)

Symfonia ta, napisana w 1825 roku, jest uznawana za jedno z najwspanialszych dzieł Schuberta. Przepelniona jest monumentalnymi frazami, bogatą orkiestracją i melodyjnością. Oznaczała przełom w jego symfonicznej twórczości i inspirowała wielu późniejszych kompozytorów, m.in. Roberta Schumanna i Johannes Brahmsa.

4. *Schöne Müllerin* (*Piękna młynarka*, D. 795)

To kolejny cykl pieśni do tekstów Wilhelma Müllera, który opowiada o miłości młodego młynarza do pięknej młynarki. Jest to pełna emocji opowieść o niespełnionej miłości, zakończona tragicznym zakończeniem. Cykl ten jest uznawany za jedno z największych dzieł muzyki pieśniowej.

5. *Forellenquintett* (*Kwintet pstrągowy*, D. 667)

Schubert skomponował ten utwór w 1819 roku na zamówienie Sylvestra Paumgartnera. Kwintet zawdzięcza swoją nazwę jednej z części, która opiera się na wcześniejszej pieśni Schuberta *Die Forelle* (*Pstrąg*). Utwór cechuje się lekkością, świeżością i pełnym wirtuozerii stylem, a jednocześnie ma charakter kameralny.

6. *Ave Maria* (D. 839)

Jeden z naj słynniejszych utworów sakralnych Schuberta, skomponowany do niemieckiej wersji modlitwy maryjnej. *Ave Maria* stała się symbolem lirycznego stylu Schuberta i jest często wykonywana na uroczystościach religijnych, mimo że pierwotnie nie była przeznaczona na liturgię.

7. *Impromptus* (D. 899, D. 935)

Cykl czterech utworów fortepianowych, skomponowany w 1827 roku, tuż przed śmiercią kompozytora. *Impromptus* te są uważane za

jedne z najważniejszych utworów w literaturze fortepianowej, pełne melodycznej inwencji i wirtuozowskich partii, które odzwierciedlają liryczny styl Schuberta.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Schubertiady: Schubert miał wielu przyjaciół, którzy byli wiernymi wielbicielami jego muzyki. Często organizowali tzw. „Schubertiady” – spotkania towarzyskie, podczas których grano i śpiewano jego utwory. Były to kameralne spotkania, na których Schubert czuł się swobodnie w gronie przyjaciół i artystów, takich jak Johann Michael Vogl (śpiewak) czy Franz von Schober (poeta).

- Niepewność finansowa: Schubert przez całe życie zmagał się z problemami finansowymi. Mimo że skomponował ponad 600 pieśni i inne wielkie dzieła, nigdy nie zdobył znaczącej sławy za życia. Często polegał na pomocy swoich przyjaciół i mecenasów, a wiele z jego utworów zostało opublikowanych dopiero po śmierci.

- Mistrz pieśni: Choć Schubert komponował także symfonie, muzykę kameralną i fortepianową, to właśnie jego pieśni zdobyły największą popularność. Uważany jest za jednego z najwybitniejszych kompozytorów pieśni w historii muzyki. Tworzył pieśni do tekstów znanych poetów, takich jak Goethe, Heine czy Müller, a każda pieśń była pełna emocji i liryzmu, z niesamowitym wyczuciem melodii.

- Skromność Schuberta: Mimo ogromnego talentu i wspaniałych kompozycji, Schubert był osobą skromną i cichą. Nie czuł się pewnie na salonach ani w towarzystwie wielkich osobistości. Preferował kameralne towarzystwo przyjaciół i pozostawał w cieniu innych kompozytorów swojej epoki.

- Niedokończone symfonie: Oprócz słynnej „*Niedokończonej*” *Symfonii*, Schubert pozostawił wiele innych dzieł niedokończonych. Często zaczynał nowe utwory, ale nie kończył ich z powodu braku czasu, choroby lub zniechęcenia. Jego bogaty dorobek pozostawia

wiele nieukończonych projektów, które mogą świadczyć o jego nadmiarze pomysłów i nieustannej pracy twórczej.

Franz Schubert, choć żył krótko i nigdy nie osiągnął wielkiego sukcesu za życia, po śmierci stał się jednym z najważniejszych kompozytorów romantycznych. Jego dzieła, zwłaszcza pieśni i muzyka kameralna, na zawsze odmieniły historię muzyki, pozostając wzorem melodyczności, liryzmu i głębokich emocji.

ROBERT SCHUMANN

Robert Schumann (ur. 8 czerwca 1810 r. w Zwickau, zm. 29 lipca 1856 r. w Endenich) był jednym z najwybitniejszych kompozytorów epoki romantyzmu. Jego twórczość obejmuje bogaty repertuar muzyki fortepianowej, symfonicznej, kameralnej oraz wokalne. Oprócz działalności kompozytorskiej, Schumann zasłynął również jako krytyk muzyczny i założyciel „Neue Zeitschrift für Musik”, czasopisma, które promowało młodych kompozytorów, w tym Fryderyka Chopina i Johanna Brahmsa.

Schumann pochodził z rodziny o intelektualnych tradycjach. Jego ojciec, August Schumann, był księgarzem i pisarzem, co miało wpływ na zamiłowanie młodego Roberta do literatury. Robert zaczął naukę gry na fortepianie w młodym wieku, a jego talent szybko się rozwijał. Początkowo miał zostać prawnikiem, zgodnie z życzeniem matki, ale po pewnym czasie porzucił studia prawnicze, aby poświęcić się muzyce. W 1830 roku przeniósł się do Lipska, aby studiować pod okiem wybitnego nauczyciela fortepianu Friedricha Wiecka.

Jego obiecującą karierę pianistyczną przerwała kontuzja dłoni, która zmusiła go do porzucenia gry na fortepianie. Schumann w pełni poświęcił się kompozycji. W 1840 roku ożenił się z Clarą Wieck, wybitną pianistką i córką swojego nauczyciela. Clara stała się jego żoną i jednym z najważniejszych źródeł inspiracji.

W latach 40. XIX wieku Schumann odnosił sukcesy jako kompozytor muzyki fortepianowej, kameralnej i symfonicznej. W 1850 roku został mianowany dyrektorem muzycznym w Düsseldorfie, ale z czasem problemy zdrowotne i psychiczne zaczęły wpływać na jego zdolność do pracy. W 1854 roku, po załamaniu nerwowym i próbie samobójczej, Schumann trafił do zakładu psychiatrycznego w Endenich, gdzie zmarł dwa lata później.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Carnaval*, op. 9 (1835)

Carnaval to cykl 21 krótkich utworów fortepianowych, które przedstawiają różne postacie karnawałowe, takie jak Arlekin, Pierrot, a także alter ego Schumanna – Euzebiusz (marzyciel) i Florestan (burzliwa, namiętna strona osobowości). Dzieło to stanowi przykład romantycznego stylu fortepianowego Schumanna, pełnego wyobraźni i emocji.

2. *Kinderszenen* (*Sceny dziecięce*), op. 15 (1838)

Kinderszenen o cykl 13 krótkich utworów fortepianowych, które oddają atmosferę dzieciństwa. Najbardziej znany utwór z cyklu, *Träumerei*, stał się jednym z najlepiej rozpoznawalnych utworów Schumanna i jest często wykonywany jako samodzielny utwór.

3. *Dichterliebe* (*Miłość poety*), op. 48 (1840)

Ten cykl pieśni do słów Heinricha Heinego jest jednym z najpiękniejszych przykładów niemieckiej pieśni romantycznej (*Lied*). Opowiada o miłości, tęsknocie i rozczarowaniu, z subtelną oprawą muzyczną, która idealnie oddaje emocje poezji.

4. *Symfonia nr 1 Wiosenna*, op. 38 (1841)

Pierwsza symfonia Schumanna, zainspirowana radością i optymizmem wiosny. Składa się z czterech części i jest pełna energii, liryzmu i dynamiki. Symfonia ta cieszyła się dużym uznaniem podczas jej premiery i jest często wykonywana na scenach koncertowych.

5. *Koncert fortepianowy a-moll, op. 54* (1845)

Jeden z najbardziej popularnych koncertów fortepianowych w repertuarze klasycznym. Dzieło to łączy romantyczny liryzm z wirtuozerią i dramatyzmem. Koncert powstał z inicjatywy Clary Schumann, która była pierwszą wykonawczynią tego dzieła.

6. *Album für die Jugend (Album dla młodzieży), op. 68* (1848)

Zbiór prostych, ale pełnych uroku utworów fortepianowych, napisany z myślą o młodych pianistach. Utwory te mają nie tylko wartość edukacyjną, ale są również pełne romantycznych nastrojów i subtelnych emocji.

7. *Fantazja C-dur, op. 17* (1836)

Fantazja C-dur to jedno z najbardziej emocjonalnych dzieł Schumanna na fortepian solo. Kompozycja składa się z trzech części, które łączą się w całość, tworząc narrację pełną kontrastów i napiętności. Utwór ten dedykowany jest Franzowi Lisztowi, który był bliskim przyjacielem Schumanna.

WYDAWNICTWO | PETRUS OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Kontuzja ręki:** Schumann początkowo planował karierę pianisty, ale kontuzja dłoni, którą odniósł podczas używania specjalnego urządzenia do wzmacniania palców, zmusiła go do porzucenia tych planów. W wyniku tego w pełni poświęcił się kompozycji.

- **Miłość do Clary Wieck:** Schumann zakochał się w Clarze, córce swojego nauczyciela, Friedricha Wiecka, ale ojciec Clary był przeciwny ich związkowi. Para musiała walczyć o prawo do ślubu, co ostatecznie udało się im w 1840 roku. Ich związek był jednym z najważniejszych w historii muzyki, a Clara była nie tylko żoną i matką ich dzieci, ale także wybitną pianistką i interpretatorką dzieł Schumanna.

- **Przyjaźń z Johannesem Brahmem:** Schumann odkrył młodego Johanna Brahmsa i opisał go w swoim czasopiśmie jako geniusza, co

znacząco przyczyniło się do kariery Brahmsa. Po śmierci Schumanna Brahms stał się bliskim przyjacielem i wsparciem dla Clary Schumann.

- Choroba psychiczna: Schumann zmagał się z poważnymi problemami psychicznymi przez większość życia. Cierpiał na depresję, halucynacje i załamania nerwowe. W 1854 roku, po załamaniu nerwowym, próbował popełnić samobójstwo, rzucając się do Renu. Został uratowany, ale dobrowolnie zgłosił się do zakładu psychiatrycznego w Endenich, gdzie zmarł dwa lata później.

Robert Schumann pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów romantyzmu, którego dzieła wciąż poruszają głębią emocji i mistrzostwem formy. Jego muzyka, pełna pasji i liryzmu, jest trwałym pomnikiem jego geniuszu i talentu.

HEINRICH SCHÜTZ

Heinrich Schütz (ur. 8 października 1585 r. w Köstritz, zm. 6 listopada 1672 r. w Dreźnie) był niemieckim kompozytorem, organistą i kapelmistrzem, uważanym za jednego z najważniejszych twórców muzyki wczesnobarokowej. Schütz był pionierem w rozwoju muzyki wokalne i sakralne w Niemczech, a jego twórczość miała ogromny wpływ na rozwój muzyki protestanckiej i przygotowanie gruntu pod twórczość Johanna Sebastiana Bacha.

Schütz urodził się w rodzinie zamożnego karczmarza i wczesnie odkrył swoje zamiłowanie do muzyki. Jako chłopiec śpiewał w chórze i jego talent został szybko dostrzeżony przez księcia Moritza von Hessen-Kassel, który umożliwił mu naukę w Kassel. W 1609 roku wyjechał do Wenecji, gdzie studiował u wybitnego kompozytora Giovanniego Gabrieli. Schütz chłonał wówczas włoski styl muzyczny, w tym techniki polichóralne i koncertujące, które wywarły ogromny wpływ na jego dalszą twórczość.

Po powrocie do Niemiec, Schütz został mianowany kapelmistrzem na dworze elektora Saksonii w Dreźnie, gdzie spędził większość

swojego życia. Pełnił tam funkcję dyrektora muzycznego, organizując życie muzyczne dworu, komponując utwory sakralne i świeckie, a także dyrygując chórami i orkiestrami. Schütz podróżował również do Włoch, gdzie nawiązał kontakty z innymi kompozytorami, a jego twórczość wyraźnie nawiązywała do włoskiego stylu koncertującego.

Schütz tworzył głównie muzykę sakralną, łącząc elementy niemieckiej muzyki luterańskiej z włoskim stylem, a także wpływami muzyki renesansu i baroku. Jego twórczość była różnorodna, obejmowała msze, motety, pasje, psalmy, kantaty oraz utwory instrumentalne. W czasach wojny trzydziestoletniej (1618–1648), która spustoszyła Europę, Schütz musiał radzić sobie z trudnymi warunkami, co wpłynęło na jego muzykę, często naznaczoną powagą i melancholią.

Zmarł w Dreźnie w wieku 87 lat, pozostawiając po sobie bogatą spuściznę muzyczną, która miała ogromny wpływ na rozwój muzyki barokowej.

WYDAWCA: DETRUS

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Psalmen Davids* (*Psalmy Dawidowe*, 1619)

To zbiór 26 psalmów na chór i orkiestrę, które stanowią jeden z najważniejszych przykładów muzyki koncertującej Schütza. W tych utworach widać wpływ technik polichórnych, które Schütz poznał w Wenecji. *Psalmen Davids* są uważane za kamień milowy w rozwoju niemieckiej muzyki sakralnej i świadectwo talentu kompozytora w łączeniu form chóralnych i instrumentalnych.

2. *Symphoniae sacrae* (*Święte Symfonie*, 1629, 1647, 1650)

Schütz stworzył trzy różne zbiory *Symphoniae sacrae* na przestrzeni swojego życia, z których każdy ukazuje jego ewolucję jako kompozytora. Są to kompozycje wokально-instrumentalne, w których Schütz łączy elementy muzyki sakralnej i koncertującej. Pierwszy zbiór powstał po powrocie z Wenecji i ukazuje wpływ włoskiego stylu Gabrieli oraz Monteverdiego, podczas gdy późniejsze kompozycje są bardziej dojrzałe i naznaczone doświadczeniami wojny trzydziestoletniej.

3. *Weihnachts historie (Historia Narodzenia, 1664)*

To jedno z najbardziej znanych dzieł Schütza, przedstawiające historię narodzenia Jezusa. Jest to tzw. historia muzyczna, w której partie solistyczne i chórne są przeplatane recytatywami. *Weihnachts historie* to jedno z pierwszych dzieł muzycznych, które wprowadziło recytatyw jako środek narracyjny w muzyce sakralnej, co miało ogromny wpływ na późniejszy rozwój oratoriów.

4. *Die sieben Worte Jesu Christi am Kreuz (Siedem ostatnich słów Jezusa na krzyżu, 1645)*

To dramatyczna i pełna emocji kompozycja, która ukazuje ostatnie chwile Jezusa na krzyżu. Schütz stworzył to dzieło w oparciu o teksty ewangeliczne, a jego muzyka oddaje głęboką duchowość i żarliwy charakter tekstu.

5. *Musikalische Exequien (Muzyczne egzekwie, 1636)*

Jest to jeden z najbardziej poruszających utworów Schütza, skomponowany na pogrzeb księcia Henryka II von Reuss. *Musikalische Exequien* to msza żałobna napisana na chór a cappella i orkiestrę. Utwór ten ukazuje mistrzostwo Schütza w łączeniu polifonii i harmonii oraz oddaje duchowy wymiar życia i śmierci.

6. *Historia der Auferstehung Jesu Christi (Historia Zmartwychwstania Jezusa Chrystusa, 1623)*

Jest to paschalna historia zmartwychwstania Jezusa, która stanowi przykład wczesnego oratorium. Schütz łączy w niej elementy narracyjne i dramatyczne, co nadaje utworowi głęboki emocjonalny wymiar. *Historia der Auferstehung Jesu Christi* była jednym z pierwszych oratoriów zbudowanych na bazie recytatywów i aria, co wpłynęło na późniejszy rozwój muzyki oratoryjnej.

7. *Die auferstehung und Himmelfahrt Jesu (Wniebowstąpienie Jezusa, 1648)*

To utwór, który Schütz napisał w 1648 roku, wykorzystując wielogłosowość i koncertujący styl. Dzieło to odzwierciedla dążenie Schütza do oddania głębi religijnych emocji za pomocą środków muzycznych.

8. *Passionen (Pasje)*

Schütz skomponował trzy pasje, nawiązujące do tradycji ewangelicznej: Pasja według św. Mateusza, Pasja według św. Jana i Pasja według św. Łukasza. Są to utwory oparte na surowym stylu recytatywnym, pozbawione dodatkowego akompaniamentu instrumentalnego. Te pasje odzwierciedlają styl barokowej kontemplacji i głębokiej duchowości.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Uczeń Giovanniego Gabrieli:** Schütz spędził kilka lat w Wenecji, gdzie był uczniem Giovanniego Gabrieli, jednego z najwybitniejszych kompozytorów weneckiego baroku. Gabrieli wywarł ogromny wpływ na styl Schütza, zwłaszcza w zakresie polichóralności i koncertującej muzyki wokально-instrumentalnej. Po śmierci Gabrieli, Schütz napisał na cześć swojego mistrza elegijny utwór.

- **Praca w trudnych czasach:** Schütz komponował w czasach wojny trzydziestoletniej, co miało głęboki wpływ na jego życie i twórczość. Wielu muzyków z jego zespołów zginęło lub zostało wcielonych do armii, a zasoby finansowe były ograniczone. Z tego powodu wiele jego dzieł, szczególnie z tego okresu, zostało napisanych na mniejsze zespoły, co przyczyniło się do stworzenia bardziej kameralnego stylu.

- **Sakramentalna muzyka w trudnych czasach:** Mimo trudnych warunków wojennych i religijnych napięć, Schütz pozostawał głęboko związany z liturgiczną muzyką protestancką. Jego twórczość była manifestacją wiary i duchowej kontemplacji w czasach zamętu, co sprawiło, że jego muzyka była często wykonywana podczas ważnych nabożeństw w niemieckich kościołach.

- **Wpływ na muzykę późniejszą:** Schütz był uważany za „ojca niemieckiej muzyki”, a jego wpływ na późniejszych kompozytorów, w tym Johanna Sebastiana Bacha, jest nieoceniony. Jego twórczość wprowadziła nowe standardy w zakresie kompozycji chóralnych, polifonii i muzyki liturgicznej, a jego pasje i historie zmartwychwstania miały wpływ na późniejszy rozwój muzyki oratoryjnej.

Heinrich Schütz jest uważany za jednego z największych twórców muzyki sakralnej w historii. Jego twórczość, głęboko zakorzeniona w tradycji luteranckiej, a jednocześnie czerpiąca z włoskich innowacji, otworzyła drogę dla rozwoju muzyki barokowej w Niemczech i miała nieoceniony wpływ na przyszłe pokolenia kompozytorów, w tym na Bacha.

JEAN SIBELIUS

Jean Sibelius (ur. 8 grudnia 1865 r. w Hämeenlinna, zm. 20 września 1957 r. w Järvenpää) był fińskim kompozytorem, uznawanym za jednego z najważniejszych twórców muzyki symfonicznej w XX wieku. Jego twórczość odegrała kluczową rolę w kształtowaniu tożsamości narodowej Finlandii, a jego dzieła są uważane za symbol walki o niepodległość kraju. Sibelius tworzył głównie muzykę symfoniczną, ale w jego dorobku znajdują się także utwory kameralne, chóralskie oraz pieśni.

Sibelius urodził się w szwedzkojęzycznej rodzinie w Hämeenlinna (Tavastehus), w ówczesnym Wielkim Księstwie Finlandii pod panowaniem rosyjskim. Jego wczesna edukacja muzyczna obejmowała lekcje gry na skrzypcach i fortepianie, a następnie studia w Helsinkach, gdzie uczył się kompozycji. W 1889 roku kontynuował naukę w Berlinie, a później w Wiedniu, gdzie zyskał inspirację od największych kompozytorów epoki, takich jak Brahms i Bruckner.

Jego muzyka, zainspirowana przyrodą Finlandii, mitologią nordycką oraz tradycyjną muzyką ludową, zdobyła popularność nie tylko w Finlandii, ale i na całym świecie. Szczególne uznanie przyniosło mu jego symfonie oraz poematy symfoniczne, takie jak *Finlandia*. Choć przez większość życia cieszył się ogromnym uznaniem, w latach 1920–1957 Sibelius prawie całkowicie wycofał się z życia publicznego, a także przestał komponować, co pozostaje jedną z największych zagadek w historii muzyki.

Jean Sibelius zmarł w wieku 91 lat w Järvenpää, w swoim domu Ainola, gdzie spędził większość życia z rodziną.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Finlandia*, op. 26 (1899)

Ten poemat symfoniczny jest jednym z najbardziej znanych utworów Sibeliusa. *Finlandia* stała się nieformalnym hymnem narodowym Finlandii i symbolem fińskiego ruchu narodowego, który dążył do niezależnienia się od Rosji. Utwór jest pełen heroicznych, a jednocześnie melancholijnych motywów, oddających ducha narodu fińskiego w trudnych czasach.

2. *Symfonia nr 2 D-dur*, op. 43 (1902)

Druga symfonia Sibeliusa to jedno z jego najważniejszych dzieł symfonicznych. Utwór ten jest pełen dramatyzmu, kontrastów i liryzmu, a także silnych odniesień do fińskiej natury i folkloru. Często interpretowana jako dzieło o podtekście narodowym, symfonia zyskała ogromną popularność, szczególnie w Finlandii.

3. *Symfonia nr 5 Es-dur*, op. 82 (1915, rew. 1919)

Symfonia ta jest jednym z najczęściej wykonywanych dzieł Sibeliusa. Finał symfonii, z charakterystycznym tematem „łabędziego motywu”, który kompozytor usłyszał w naturze, jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych fragmentów w jego twórczości. Dzieło oddaje majestatyczny, liryczny i potężny obraz natury fińskiej.

4. *Symfonia nr 7 C-dur*, op. 105 (1924)

Jednoczęściowa symfonia, która jest jednym z najbardziej innowacyjnych dzieł Sibeliusa. Przejście między różnymi tematami i motywami w sposób ciągły, bez przerwy między częściami, czyni z tej symfonii prawdziwe arcydzieło formy i harmonii. *Symfonia nr 7* była jego ostatnią ukończoną symfonią.

5. Poemat symfoniczny *Tapiola*, op. 112 (1926)

To jedno z ostatnich wielkich dzieł Sibeliusa, inspirowane fińskim duchem natury i mitologią nordycką. *Tapiola* przedstawia opowieść

o lesie zamieszkałym przez boga lasu Tapio, pełnym tajemnic i grozy. Dzieło to oddaje niesamowity obraz nordyckiej natury, z jej surowością i mistycznym charakterem.

6. *Koncert skrzypcowy d-moll, op. 47* (1904, rew. 1905)

Jedno z najważniejszych dzieł w literaturze koncertowej, napisane na skrzypce i orkiestrę. Koncert ten, pełen wirtuozerii i emocji, uchodzi za jedno z najtrudniejszych dzieł skrzypcowych. Jest często wykonywany na międzynarodowych konkursach skrzypcowych i jest stałym punktem repertuaru koncertowego.

7. *Lemminkäinen Suite, op. 22* (1895)

To czteroczęściowa suita oparta na epickim poemacie fińskim *Kalevala*. Najbardziej znaną częścią jest *Łabędź z Tuoneli*, melancholijny, liryczny poemat symfoniczny przedstawiający legendę o łabędziu, który pływa po rzece Tuoneli, będącej fińskim odpowiednikiem rzeki Styks.

8. *Valse triste, op. 44 nr 1* (1903)

Utwór ten, pierwotnie skomponowany jako część muzyki scenicznej do sztuki Arvida Järnefelta, stał się jednym z najbardziej znanych dzieł Sibeliusa. Smutny, pełen nostalgii walc jest stałym elementem repertuaru orkiestr na całym świecie.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Natura jako inspiracja: Sibelius czerpał ogromną inspirację z fińskiej przyrody, a wiele jego dzieł jest naznaczonych fascynacją krajobrazami Finlandii. Wiele z jego kompozycji, zwłaszcza symfonii, oddaje potęgę i piękno fińskiej natury – lasów, jezior i gór. Jego dom Ainola, w którym spędził większość życia, znajdował się w otoczeniu lasów, co wpływało na jego twórczość.

- „Łabędzi motyw”: Motyw finału V Symfonii, znany jako „łabędzi motyw”, został zainspirowany widokiem klucza łabędzi, który Sibelius obserwował podczas jednej z przechadzek. Widok ptaków przelatujących nad niebem wywarł na nim tak duże wrażenie, że przeniósł

ten obraz na muzykę, tworząc jeden z najbardziej rozpoznawalnych tematów w jego twórczości.

- **Problemy z alkoholem:** Mimo ogromnych sukcesów, Sibelius zmagał się przez wiele lat z uzależnieniem od alkoholu. Jego zamiłowanie do mocnych trunków wpłynęło nie tylko na jego zdrowie, ale także na proces twórczy, powodując długie okresy braku aktywności kompozytorskiej.

- **Długie milczenie:** Po ukończeniu poematu symfonicznego *Täpiola* w 1926 roku, Sibelius praktycznie przestał komponować. Choć żył jeszcze ponad 30 lat, nigdy nie opublikował żadnego nowego dużego dzieła. Jego *VIII Symfonia*, nad którą pracował przez wiele lat, nigdy nie została ukończona, a niektórzy twierdzą, że Sibelius sam ją zniszczył, nie będąc zadowolonym z jej ostatecznego kształtu.

- **Fiński bohater narodowy:** Sibelius odegrał kluczową rolę w kształtowaniu tożsamości narodowej Finlandii. Jego muzyka była symbolem walki o niepodległość kraju w czasach, gdy Finlandia znajdowała się pod panowaniem rosyjskim. Utwory takie jak *Finlandia* stały się nieformalnym hymnem narodowym, co jeszcze bardziej wzmocniło pozycję kompozytora jako narodowego bohatera.

Jean Sibelius jest bez wątpienia jednym z najważniejszych kompozytorów XX wieku, a jego twórczość wywarła ogromny wpływ na rozwój muzyki symfonicznej i kameralnej. Jego muzyka, pełna liryzmu, dramatyzmu i nawiązań do fińskiej kultury, pozostaje ważnym elementem zarówno repertuaru klasycznego, jak i narodowego dziedzictwa Finlandii.

LEOPOLD STOKOWSKI

Leopold Stokowski (ur. 18 kwietnia 1882 r. w Londynie, zm. 13 września 1977 r. w Nether Wallop, Anglia) był jednym z najwybitniejszych dyrygentów XX wieku, znanym z innowacyjnych interpretacji i wkładu w rozwój muzyki symfonicznej, a także z ekscentrycznego

stylu dyrygowania. Stokowski, choć urodził się w Wielkiej Brytanii, przez większość kariery działał w Stanach Zjednoczonych i jest powszechnie kojarzony z amerykańską sceną muzyczną.

Stokowski pochodził z muzycznej rodziny – jego ojciec był Polakiem, a matka Irlandką. Studiował w Royal College of Music w Londynie, a następnie podjął dalsze studia w Queen's College w Oksfordzie. Swoją karierę dyrygenta rozpoczął jako organista w Londynie, ale jego zainteresowanie orkiestrą szybko przeniosło go w kierunku dyrygentury. W 1905 roku wyemigrował do Stanów Zjednoczonych, gdzie objął stanowisko dyrygenta Cincinnati Symphony Orchestra. Jego kariera nabrała rozpędu w 1912 roku, kiedy został mianowany dyrektorem muzycznym Philadelphia Orchestra, którą prowadził do 1936 roku, a następnie do 1941 roku dzielił funkcję dyrektora z Eugene Ormandym.

Stokowski był znany z wprowadzenia nowych technik dyrygenckich, nowoczesnych aranżacji i unikalnego stylu. Prowadził orkiestry bez batuty, używając wyłącznie rąk do prowadzenia muzyków, co nadawało jego występom charakterystyczny, teatralny styl. Był również pionierem w zakresie nagrań dźwiękowych – już w latach 30. eksperymentował z technikami nagrywania stereofonicznego. Współpracował z wieloma innymi orkiestrami, w tym z NBC Symphony Orchestra i Hollywood Bowl Orchestra.

Jego współpraca z Waltem Disneyem przy filmie *Fantasia* (1940), gdzie nagrał i zaaranżował utwory klasyczne, przyniosła mu światową sławę poza środowiskiem muzycznym. Stokowski pozostał aktywny zawodowo przez całe swoje życie, aż do 95. roku. Jego zapal do muzyki i eksperymentowania sprawił, że był jedną z najbardziej wpływowych postaci w historii dyrygentury.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Fantasia* (1940)

Film animowany Disneya, w którym Stokowski zaaranżował i poprowadził Philadelphia Orchestra przy nagraniu klasycznych

utworów muzycznych, takich jak *Dziadek do orzechów* Czajkowskiego, *Symfonia pastoralna* Beethovena i *Uczony czarodziej* Paula Dukasa. Film przekształcił odbiór muzyki klasycznej, docierając do milionów widzów na całym świecie i wprowadzając nową formę animacji połączoną z muzyką orkiestrową.

2. Słynne transkrypcje organowe Bacha

Stokowski zyskał uznanie za swoje adaptacje dzieł J.S. Bacha na orkiestrę symfoniczną, w tym najśłynniejsze opracowanie *Tocatta i fuga d-moll*. Stokowski był zafascynowany bogatymi brzmieniami organów i często starał się odtworzyć je za pomocą orkiestry symfonicznej. Jego transkrypcje są do dziś wykonywane na całym świecie.

3. Innowacje w nagrywaniu i dźwięku

Stokowski eksperymentował z technologią nagraniową, wspierając rozwój nagrań stereofonicznych. W 1931 roku poprowadził pierwsze nagranie muzyki symfonicznej w formacie stereofonicznym, z udziałem Philadelphia Orchestra. Jego pasja do eksperymentowania z dźwiękiem sprawiła, że nagrania, które współtworzył, stały się pionierskie pod względem jakości i techniki.

4. „Philadelphia Sound”

Stokowski jest twórcą słynnego „Philadelphia Sound”, który charakteryzował się pełnym, bogatym brzmieniem orkiestry symfonicznej. W szczególności dbał o to, aby smyczki brzmiały gładko i jednolicie, co stało się znakiem rozpoznawczym Philadelphia Orchestra pod jego batutą. Jego styl dyrygowania miał ogromny wpływ na brzmienie orkiestry.

5. Propagowanie muzyki współczesnej

Stokowski był gorącym zwolennikiem muzyki współczesnej i często wykonywał dzieła takich kompozytorów, jak Igor Strawiński, Arnold Schönberg, Dmitrij Szostakowicz czy Charles Ives. Jego wsparcie dla nowych dzieł i ich innowacyjnych form było kluczowe w promowaniu muzyki współczesnej w XX wieku.

6. Współpraca z NBC Symphony Orchestra i inne projekty

Po zakończeniu współpracy z Philadelphia Orchestra Stokowski założył kilka innych orkiestr, w tym American Symphony Orchestra,

z którą występował i nagrywał, oraz współpracował z NBC Symphony Orchestra. Jego zróżnicowane zainteresowania muzyczne obejmowały zarówno klasyczny repertuar, jak i nowe, współczesne utwory.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Kwestia pochodzenia:** Stokowski przez wiele lat podsyczał niejasności co do swojego pochodzenia, twierdząc, że pochodzi z Polski, podczas gdy w rzeczywistości urodził się w Londynie w rodzinie polsko-irlandzkiej. Dopiero po latach jego prawdziwe pochodzenie zostało ujawnione.

- **Charyzmatyczne dyrygowanie:** Stokowski słynął z niekonwencjonalnych metod dyrygowania. Często porzucał batutę, używając rąk do kierowania orkiestrą, co nadawało jego występom wizualnego charakteru. Jego pełne ekspresji ruchy na podium stały się jednym z jego znaków rozpoznawczych.

- **Relacja z Waltem Disneyem:** Stokowski i Walt Disney spotkali się przypadkowo w restauracji i szybko nawiązali współpracę, która zaowocowała filmem *Fantasia*. Ich wspólna pasja do łączenia sztuki i technologii stworzyła unikalny projekt, który na nowo zdefiniował sposób, w jaki muzyka klasyczna mogła być prezentowana szerokiej publiczności.

- **Prawie 100-letnia aktywność zawodowa:** Stokowski pozostawał aktywny zawodowo do późnej starości. Jeszcze w wieku 90. lat nagrywał, dyrygował i angażował się w nowe projekty muzyczne, a jego ogromna energia i pasja do muzyki były niezmiennie przez całe życie.

Leopold Stokowski pozostaje jednym z najważniejszych dyrygentów w historii muzyki. Jego eksperymenty, pasja do nowych technologii i niekonwencjonalne podejście do orkiestracji ukształtowały nie tylko świat muzyki klasycznej, ale także wpłynęły na sposób, w jaki muzyka była prezentowana i odbierana przez publiczność. Jego dziedzictwo trwa do dziś, a jego nagrania i interpretacje są nadal uważane za jedne z najbardziej znaczących w XX wieku.

ALESSANDRO STRADELLA

Alessandro Stradella (ur. 3 kwietnia 1639 r. w Nepi, zm. 25 lutego 1682 r. w Genui) był włoskim kompozytorem barokowym, znanym z twórczości operowej, oratoryjnej, sakralnej i kameralnej. Choć jego życie było pełne skandali i dramatycznych wydarzeń, Stradella wywarł znaczący wpływ na rozwój muzyki włoskiej w XVII wieku. Jego muzyka wyróżniała się melodycznością, dramatyzmem oraz innowacyjnym podejściem do formy oratoryjnej i operowej. Stradella stał się jedną z bardziej tajemniczych postaci baroku, a jego życie pełne było skomplikowanych relacji i konfliktów, które ostatecznie doprowadziły do jego tragicznej śmierci.

Stradella urodził się w Nepi, niedaleko Rzymu, i od młodego wieku związał się z życiem muzycznym Rzymu, gdzie zdobył wsparcie wpływowych patronów. Już w latach 60. XVII wieku Stradella zdobył sławę jako kompozytor operowy i autor oratoriów. Był także znakomitym muzykiem kameralnym i organistą. Jego twórczość szybko zdobyła uznanie na dworach i w kościołach Rzymu oraz innych włoskich miast.

Jednak życie Stradelli było pełne skandali i afer. Z powodu licznych romansów, intryg i oszustw finansowych Stradella zmuszony był kilkakrotnie uciekać z miast, w których mieszkał. Najbardziej znaną historią jest jego romans z córką bogatego weneckiego arystokraty, który wynajął płatnych zabójców, aby zgładzili kompozytora. Stradella jednak przeżył atak i uciekł do Genui, gdzie kontynuował swoją karierę. Niestety, w 1682 roku został zamordowany, prawdopodobnie w wyniku kolejnej intrygi, choć szczegóły jego śmierci pozostają do dziś niejasne.

Mimo burzliwego życia, Alessandro Stradella pozostawił po sobie znaczący dorobek muzyczny. Jego innowacyjne podejście do opery i oratorium oraz wspaniała muzyka instrumentalna i sakralna czynią go jedną z kluczowych postaci wczesnego baroku włoskiego.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *San Giovanni Battista* (1675)

Jest to jedno z najważniejszych oratoriów Stradelli, skomponowane na zlecenie kościoła San Giovanni dei Fiorentini w Rzymie. Dzieło opowiada historię św. Jana Chrzciciela i jego śmierci z rąk Heroda. Oratorium wyróżnia się dramatyczną narracją, bogatą melodyką oraz wyrazistymi partiami solowymi, w szczególności dla Herodiady i Salome. Stradella w tym dziele wprowadził nowe podejście do formy oratoryjnej, zbliżając ją do opery, co wpłynęło na rozwój tego gatunku.

2. *Il Trespolo tutore* (1677)

Jest to jedna z oper Stradelli, opowiadająca historię komiczną, pełną intryg i miłosnych nieporozumień. Opera ta jest rzadkim przykładem komicznej twórczości Stradelli, który zwykle tworzył poważniejsze dzieła. Jest to również dowód na jego umiejętność tworzenia muzyki lekkiej i rozrywkowej.

3. *La Susanna* (1681)

Oratorium to opowiada historię biblijnej Zuzanny, oskarżonej o cudzołóstwo przez dwóch starców. Dzieło to charakteryzuje się głębokim liryzmem i dramatyзмом, a także wyrafinowanym operowaniem emocjami postaci. Stradella wykazuje w nim mistrzowskie podejście do konstruowania muzycznych dialogów i monologów.

4. *Amare e fingere* (1676)

Opera *Amare e fingere* jest typowym dziełem opery barokowej, pełnym dramatycznych zwrotów akcji i muzycznej wirtuozerii. Stradella w tym dziele doskonale operuje formą aria da capo, wprowadzając skomplikowane ornamenty i ekspresję w partiach wokalnych.

5. Kantaty i utwory kameralne

Stradella napisał wiele kantat, zarówno świeckich, jak i sakralnych, które wyróżniają się melodycznością i bogactwem emocji. Jego kantaty są często wykonywane jako dzieła kameralne, a ich forma i styl wpłynęły na późniejszych kompozytorów, takich jak Alessandro Scarlatti.

6. *Sinfonia avanti il Barcheggio*

To jeden z najwcześniejszych przykładów formy instrumentalnej, który później przekształcił się w concerto grosso. Stradella w tym dziele wprowadza koncepcję kontrastu między solistami a orkiestrą, co miało wpływ na rozwój tej formy w późniejszych epokach.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Atak płatnych zabójców:** Najbardziej znaną anegdotą z życia Stradelli jest jego dramatyczny romans z młodą kobietą z arystokratycznej weneckiej rodziny. Ojciec kobiety wynajął płatnych zabójców, aby zgładzili Stradellę, gdy ten uciekł z jego córką. Stradella przeżył atak i uciekł do Genui, jednak z czasem skandal ten przyczynił się do jego tragicznej śmierci.

- **Ucieczki przed długami:** Stradella nie był tylko bohaterem skandali miłosnych, ale także często miał problemy finansowe, co zmuszało go do uciekania przed wierzycielami. Był znany z życia ponad stan, a liczne długi prowadziły do częstych zmian miejsca zamieszkania.

- **Mistrz improwizacji:** Stradella był znakomitym organistą i znany był z umiejętności improwizacji. W czasach, gdy wielkie koncerty organowe cieszyły się popularnością, jego improwizacje często zachwycały słuchaczy i były dowodem jego wirtuozerii oraz wyczucia formy.

- **Niejasne okoliczności śmierci:** Stradella został zamordowany w 1682 roku w Genui, jednak do dziś nie wiadomo, kto dokładnie był sprawcą i jakie były motywy. Jedna z teorii mówi, że była to zemsta za jeden z jego licznych romansów, inna, że zginął z rąk płatnych zabójców wynajętych przez osobę, z którą Stradella miał konflikt finansowy.

Alessandro Stradella, mimo burzliwego życia i tragicznej śmierci, pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów włoskiego baroku. Jego twórczość, pełna melodyki, dramatyzmu i innowacyjnych form, wywarła duży wpływ na rozwój opery, oratorium i muzyki instrumentalnej w XVII i XVIII wieku.

IGOR STRAWIAŃSKI

Igor Fiodorowicz Strawiański (ur. 17 czerwca 1882 r. w Oranienbaumie, zm. 6 kwietnia 1971 r. w Nowym Jorku) był jednym z najbardziej wpływowych kompozytorów XX wieku, który znacząco przyczynił się do rozwoju muzyki modernistycznej. Urodzony w carskiej Rosji, później związany z Paryżem i Stanami Zjednoczonymi był niezwykle wszechstronnym kompozytorem, eksperymentującym z wieloma stylami, od muzyki neoklasycznej po serializm.

Strawiański pochodził z artystycznej rodziny – jego ojciec, Fiodor Strawiański, był znanym basem operowym. Młody Igor początkowo studiował prawo na uniwersytecie w Petersburgu, ale z czasem muzyka stała się jego głównym zainteresowaniem. Studiował kompozycję pod kierunkiem Nikołaja Rimskiego-Korsakowa, jednego z czołowych kompozytorów rosyjskich.

Na początku swojej kariery Strawiański współpracował z rosyjskim impresario Siergiejem Diagilewem, co zaowocowało stworzeniem jego najslawniejszych baletów: *Ognistego ptaka*, *Pietruszki* i *Święta wiosny*. Premiera tego ostatniego dzieła w 1913 roku w Paryżu wywołała jeden z największych skandali w historii muzyki, co tylko wzmocniło pozycję Strawiańskiego jako nowatorskiego kompozytora.

W czasie I wojny światowej Strawiański opuścił Rosję i osiedlił się we Francji, a po II wojnie światowej emigrował do Stanów Zjednoczonych, gdzie spędził resztę życia. Jego twórczość z okresu emigracyjnego była szczególnie bogata w eksperymenty formalne i estetyczne. Strawiański współpracował z wieloma wybitnymi artystami, m.in. z Pabem Picassem, Jeanem Cocteau i Wacławem Niżyńskim. Zmarł w Nowym Jorku w 1971 roku i został pochowany na cmentarzu wyspy San Michele w Wenecji, obok swojego mentora, Siergieja Diagilewa.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Święto wiosny (Le Sacre du printemps, 1913)*

To najbardziej znane dzieło Strawińskiego, które zrewolucjonizowało muzykę XX wieku. Balet opowiada o pogańskim rytuale ofiarnym, w którym młoda dziewczyna tańczy aż do śmierci, aby zapewnić urodzaj. Muzyka Strawińskiego jest pełna brutalnych rytmów, polimetrycznych struktur i niespotykanej dotąd harmonicznego śmiałości. Premiera baletu w 1913 roku w Paryżu wywołała zamieszki wśród publiczności, co ugruntowało pozycję dzieła jako symbolu nowoczesnej muzyki.

2. *Ognisty ptak (L'oiseau de feu, 1910)*

Pierwszy balet Strawińskiego, napisany na zamówienie Siergieja Diagilewa dla Baletów Rosyjskich. *Ognisty ptak* oparty jest na rosyjskiej baśni ludowej i wyróżnia się kolorową orkiestracją, której Strawiński nauczył się od Rimskiego-Korsakowa. Balet odniósł ogromny sukces i rozpoczął trwającą przez lata współpracę kompozytora z Diagilewem.

3. *Pietruszka (Pétrouchka, 1911)*

To kolejny balet Strawińskiego stworzony dla Baletów Rosyjskich, oparty na postaci Pietruszki, rosyjskiego pajaca. Utwór wyróżnia się unikalnym połączeniem liryzmu i groteski oraz użyciem politonalności (nakładania na siebie różnych tonacji). *Pietruszka* to jedna z najbardziej rozpoznawalnych postaci muzycznych Strawińskiego, symbolizująca tragizm ludzkiej egzystencji.

4. *Symfonia psalmów (Symphonie de Psalms, 1930)*

To monumentalne dzieło chóralno-instrumentalne, napisane na zamówienie 50-lecia Boston Symphony Orchestra. Strawiński łączy w nim elementy religijne i neoklasyczne, sięgając do tradycji chóralnych i symfonicznych. *Symfonia psalmów* to jedno z najbardziej duchowych dzieł kompozytora, odwołujące się do tekstów biblijnych.

5. *Historia żołnierza (L'Histoire du soldat, 1918)*

Kameralne dzieło sceniczne opowiadające o żołnierzu, który sprzedaje duszę diabłu. W tym utworze Strawiński zrezygnował z wielkiej

orkiestry na rzecz niewielkiego zespołu instrumentalnego, co pozwoliło na większą elastyczność i oszczędność środków wyrazu. Historia żołnierza to jeden z pierwszych przykładów użycia dodekafonii i minimalistycznych środków w muzyce.

6. *Pulcinella* (1920)

Balet oparty na muzyce barokowej, który wyznacza początek neoklasycznego okresu w twórczości Strawińskiego. W *Pulcinelli* Strawiński odnosi się do muzyki Pergolesiego, którą aranżuje w nowoczesny sposób, zachowując jednocześnie barokowy styl. Jest to jedno z pierwszych dzieł, które zapoczątkowały zwrot kompozytora ku klasycznym formom.

7. *Symfonia w trzech częściach* (1945)

Utwór napisany podczas II wojny światowej, który odzwierciedla globalne niepokoje tamtych czasów. W symfonii tej Strawiński sięga po dramatyczne i monumentalne brzmienia, tworząc jeden z najbardziej poruszających utworów orkiestrowych swojego późnego okresu twórczości.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Skandal wokół *Święta wiosny*: Premiera *Święta wiosny* w Théâtre des Champs-Élysées w Paryżu w 1913 roku wywołała zamieszki. Ostra muzyka, dziwaczna choreografia Wacława Niżyńskiego oraz nowatorska tematyka zaskoczyły publiczność, która była podzielona – jedni uznali dzieło za arcydzieło, inni za niezrozumiałe szaleństwo. Strawiński wspominał, że zamieszki w trakcie premiery były tak intensywne, że trudno było usłyszeć orkiestrę.

- Bliska współpraca z Diagilewem: Siergiej Diagilew, założyciel Baletów Rosyjskich, był jednym z najważniejszych współpracowników Strawińskiego. To on zlecił mu stworzenie *Ognistego ptaka*, a później wspólnie zrealizowali kilka innych baletów. Diagilew miał ogromny wpływ na karierę Strawińskiego, promując jego twórczość na arenie międzynarodowej.

- Przyjaźń z Picassem: Strawiński był blisko związany z wieloma czołowymi artystami swojego czasu, w tym z Pablem Picassem. Ich przyjaźń zaowocowała m.in. współpracą przy produkcji *Pulcinelli*, do której Picasso zaprojektował kostiumy i scenografię. Picasso narysował także portret Strawińskiego, który jest jednym z najbardziej znanych wizerunków kompozytora.

- Późniejsza fascynacja serializmem: W późniejszych latach życia Strawiński zainteresował się serializmem – techniką kompozytorską rozwiniętą przez Arnolda Schönberga. Strawiński początkowo był sceptyczny wobec tej metody, ale ostatecznie zainspirował się nią i wprowadził serializm do swoich późniejszych dzieł, takich jak *Canticum Sacrum* czy *Agon*.

- Chęć nauki i otwartość na zmiany: Strawiński był znany ze swojej otwartości na nowe idee i style, mimo że mógłby spocząć na laurach po sukcesach swoich wczesnych dzieł. Całe życie uczył się i eksperymentował – od wczesnych inspiracji rosyjską muzyką ludową, przez neoklasycyzm, aż po eksperymenty z serializmem i atonalnością w późnych latach.

Igor Strawiński był kompozytorem, który nie tylko rewolucjonizował muzykę, ale także nieustannie ją przekształcał, będąc zawsze o krok przed współczesnymi sobie artystami. Jego twórczość, pełna kontrastów i eksperymentów, wciąż inspiruje kolejne pokolenia muzyków i badaczy.

DMITRIJ SZOSTAKOWICZ

Dmitrij Dmitrijewicz Szostakowicz (ur. 25 września 1906 r. w Sankt Petersburgu, zm. 9 sierpnia 1975 r. w Moskwie) był rosyjskim kompozytorem, pianistą i pedagogiem, uznawanym za jednego z największych twórców XX wieku. Jego muzyka, pełna dramatyzmu, ironii i głębokich emocji, była ściśle związana z trudnymi realiami życia w Związku Radzieckim pod rządami Józefa Stalina. Szostakowicz

przez całe życie balansował między osobistym wyrazem artystycznym a koniecznością podporządkowania się oficjalnej linii politycznej, co nadało jego twórczości wyjątkowy, wielowymiarowy charakter.

Szostakowicz urodził się w rodzinie intelektualnej. Jego ojciec był inżynierem a matka pianistką, co miało wpływ na jego wczesne zainteresowania muzyczne. W wieku 13 lat wstąpił do Konserwatorium w Piotrogradzie, gdzie studiował pod kierunkiem Aleksandra Głazunowa, zdobywając gruntowne wykształcenie kompozytorskie i pianistyczne. Jego pierwsze ważne dzieło, *I Symfonia*, skomponowana w 1926 roku, odniosła ogromny sukces, co uczyniło Szostakowicza jednym z najważniejszych młodych kompozytorów w ZSRR.

Szostakowicz żył i tworzył w trudnych warunkach politycznych, często pod groźbą represji ze strony władz. W 1936 roku jego opera *Lady Makbet mceńskiego powiatu* została ostro skrytykowana w artykule w gazecie „Prawda”, co oznaczało oficjalne potępienie kompozytora. Szostakowicz od tego momentu musiał bardzo ostrożnie poruszać się w świecie sowieckiej polityki, nieustannie balansując między akceptacją władz a zachowaniem swojego artystycznego wyrazu.

Podczas II wojny światowej, w oblężonym Leningradzie, Szostakowicz napisał swoją najśłynniejszą *VII Symfonię Leningradzką*, która stała się symbolem oporu i cierpienia narodu radzieckiego. Po wojnie Szostakowicz nadal tworzył, jednak jego życie było pełne napięć związanych z represjami władz komunistycznych. W latach 1948–1953 znajdował się na czarnej liście Związku Kompozytorów ZSRR i był zmuszony do autocenzury swoich dzieł.

Mimo trudnych relacji z władzą, Szostakowicz pozostał lojalny wobec kraju, choć wielu badaczy interpretuje jego muzykę jako pełną ironii i ukrytej krytyki systemu. Po śmierci Stalina (1953) jego pozycja się ustabilizowała, a w późniejszych latach życia zdobył międzynarodowe uznanie, w tym liczne nagrody i odznaczenia. Szostakowicz zmarł w 1975 roku na raka płuc. Jego spuścizna muzyczna obejmuje 15 symfonii, liczne kwartety smyczkowe, koncerty, opery, balety i muzykę filmową.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Symfonia nr 5 d-moll, op. 47* (1937)

Symfonia ta powstała w odpowiedzi na ostre krytyki, jakie spadły na kompozytora po niepowodzeniu opery *Lady Makbet mceńskiego powiatu*. Szostakowicz nazwał ją „odpowiedzią artysty na słuszną krytykę”. Utwór odniósł ogromny sukces, a jego finałowy marsz interpretowano jako triumf nad represjami, choć niektórzy uważają, że skrywa ukrytą ironię i tragizm.

2. *Symfonia nr 7 C-dur Leningradzka, op. 60* (1941)

Napisana podczas oblężenia Leningradu w czasie II wojny światowej, symfonia stała się symbolem heroicznego oporu miasta przeciwko hitlerowskiej agresji. Utwór został wykonany w oblężonym Leningradzie i transmitowany na całym świecie. Monumentalna symfonia, z marszowym motywem nawiązującym do przemarszu wojsk, zdobyła międzynarodowe uznanie.

3. Kwartety smyczkowe

Szostakowicz skomponował 15 kwartetów smyczkowych, które stanowią jedno z najważniejszych dzieł kameralnych XX wieku. Najśłynniejszy z nich, *Kwartet smyczkowy nr 8 c-moll, op. 110* (1960), to utwór bardzo osobisty, który kompozytor zadedykował „ofiaram faszyzmu i wojny”. Jest pełen dramatyzmu, mrocznego nastroju i melancholii.

4. *Lady Makbet mceńskiego powiatu* (1934)

Opera ta, oparta na opowiadaniu Nikołaja Leskowa, wywołała skandal i została ostro skrytykowana przez Stalina, co doprowadziło do potępienia Szostakowicza w 1936 roku. Mimo to, *Lady Makbet* jest uważana za jedno z najważniejszych dzieł operowych XX wieku, a jej brutalna historia i nowatorska muzyka wywołały poruszenie w świecie opery.

5. *Symfonia nr 10 e-moll, op. 93* (1953)

Uznawana za jedną z najważniejszych symfonii Szostakowicza, napisana po śmierci Stalina. Wielu interpretatorów widzi w niej

muzyczny portret dyktatora, zwłaszcza w burzliwej drugiej części. Symfonia ta, pełna dramatyzmu i intensywnych emocji, jest uznawana za wielkie osiągnięcie muzyki XX wieku.

6. *Koncert fortepianowy nr 2 F-dur, op. 102* (1957)

Ten koncert, dedykowany synowi Szostakowicza, Maksimowi, jest jednym z najbardziej optymistycznych dzieł kompozytora. II część koncertu, pełna liryzmu i melancholii, stała się jedną z najczęściej wykonywanych części muzyki fortepianowej Szostakowicza.

7. *Koncert na wiolonczelę nr 1 Es-dur, op. 107* (1959)

Dedykowany wiolonczeliście Mściśławowi Rostropowiczowi, jest to jedno z najtrudniejszych dzieł w literaturze wiolonczelowej. Koncert ten pełen jest dramatyzmu, ironii i wirtuozerii, a jego surowy, gniewny charakter oddaje ducha późnego Szostakowicza.

8. *Suita na orkiestrę jazzową nr 2* (1938)

Szostakowicz, mimo swojej powagi jako kompozytor symfonii, interesował się również lżejszymi gatunkami muzycznymi. Jego suita jazzowe łączą elementy rosyjskiego folkloru, muzyki klasycznej i jazzu, pokazując wszechstronność jego twórczości.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Krytyka przez Stalina: W 1936 roku Stalin osobiście uczestniczył w przedstawieniu opery *Lady Makbet mceńskiego powiatu*. Wkrótce po spektaklu ukazała się w gazecie „Prawda” artykuł zatytułowany *Chaos zamiast muzyki*, w którym skrytykowano dzieło Szostakowicza jako „prymitywne, hałaśliwe i wulgarne”. To wydarzenie niemal zrujnowało jego karierę, a sam kompozytor żył w strachu przed represjami.
- Szostakowicz i oblężenie Leningradu: W czasie oblężenia Leningradu przez wojska niemieckie Szostakowicz pracował nad *VII Symfonią*. Choć później został ewakuowany z miasta, jego muzyka pozostała symbolem heroizmu i oporu. *VII Symfonia* była transmitowana na cały świat i stała się jednym z najbardziej znanych dzieł muzyki radzieckiej.

- Ironia w muzyce: Wielu interpretatorów muzyki Szostakowicza uważa, że jego dzieła zawierają ukryte krytyki systemu sowieckiego. *Symfonia nr 5*, choć oficjalnie miała być „odpowiedzią na słuszną krytykę”, zawierała ukrytą ironię, a jej triumfalny finał jest często interpretowany jako przymusowy i sztuczny, co miało być wyrazem podania się systemowi.

- Deklaracje lojalności: Szostakowicz wielokrotnie zmuszany był do publicznego składania deklaracji lojalności wobec władzy radzieckiej, szczególnie po 1948 roku, kiedy jego twórczość została oficjalnie potępiona jako „formalizm”. Jednocześnie wielu współczesnych mu muzyków i badaczy sugeruje, że te deklaracje były wymuszone, a Szostakowicz w rzeczywistości wewnątrznie buntował się przeciwko reżimowi.

- Pasja do piłki nożnej: Szostakowicz był zapalonym kibicem piłki nożnej. Regularnie chodził na mecze swojej ulubionej drużyny – Zenitu Leningrad, i sam był zaangażowany w organizację amatorskich meczów piłkarskich.

Dmitrij Szostakowicz to jeden z najbardziej fascynujących i wielowymiarowych kompozytorów XX wieku, którego twórczość odzwierciedlała zarówno osobiste zmagania, jak i dramatyczne wydarzenia historyczne. Jego muzyka pozostaje jednym z najważniejszych świadectw artystycznych epoki totalitaryzmu.

KAROL SZYMANOWSKI

Karol Szymanowski (1882–1937) był jednym z najwybitniejszych kompozytorów polskich XX wieku, uznawanym za twórcę nowoczesnej muzyki narodowej. Jego dzieła łączą elementy impresjonizmu, neoromantyzmu i nowoczesnych eksperymentów harmoniczných. Urodził się 6 października 1882 roku w Tymoszwówe, na terenie dzisiejszej Ukrainy, w rodzinie ziemiańskiej. Był jednym z czołowych przedstawicieli polskiego modernizmu w muzyce, a jego twórczość miała wielki wpływ na rozwój muzyki klasycznej.

Szymanowski pochodził z rodziny o bogatych tradycjach artystycznych. Już w dzieciństwie wykazywał duży talent muzyczny, a jego pierwsze lekcje gry na fortepianie i kompozycji odbywały się pod okiem matki i prywatnych nauczycieli. W 1901 roku rozpoczął studia w Konserwatorium Warszawskim, gdzie uczył się kompozycji u Zygmunta Noskowskiego, a także gry na fortepianie.

Po ukończeniu studiów w Warszawie Szymanowski wyjechał na stypendium do Berlina, gdzie przez kilka lat studiował muzykę, szczególnie kompozycję. Tam zetknął się z nowymi prądami w muzyce europejskiej, szczególnie z impresjonizmem, co miało duży wpływ na jego twórczość.

Po powrocie do Polski Szymanowski rozpoczął swoją karierę kompozytorską. Jego pierwsze utwory, takie jak *Poemat* na fortepian, *Kwartet smyczkowy nr 1* czy *Mazurek*, były pełne wpływów romantyzmu i impresjonizmu, z nutą polskości. W tym okresie jego twórczość była zbliżona do muzyki francuskich impresjonistów, takich jak Claude Debussy czy Maurice Ravel, a także niemieckich twórców późnromantycznych.

Szymanowski stał się również aktywnym członkiem życia muzycznego w Warszawie, gdzie organizował koncerty, współpracował z chórami i orkiestrami, a także współtworzył różne inicjatywy kulturalne. Przez pewien czas mieszkał w Zakopanem, gdzie zainspirowany kulturą góralską, zaczął wprowadzać elementy folkloru góralskiego do swojej muzyki.

W latach 10. i 20. XX wieku twórczość Szymanowskiego ulegała istotnym przeobrażeniom. Zainteresował się muzyką ludową, szczególnie folklorem Podhala, co miało ogromny wpływ na jego kompozycje. Dzieła takie jak *Stabat Mater* (1909), *Symfonia nr 2* (1911) oraz późniejsze *Harnasie* (1935) to doskonałe przykłady jego stylu, który łączył nowoczesne środki wyrazu z elementami polskiego folkloru.

W okresie międzywojennym Szymanowski stał się jednym z czołowych twórców polskich. Jego muzyka była ściśle związana z rozwojem nowoczesnej muzyki europejskiej, a kompozytor chętnie

eksperymentował z nowymi formami i technikami kompozytorskimi. W tym okresie powstały także jego *Koncert fortepianowy* oraz *Koncert skrzypcowy*, które należą do najbardziej znanych i cenionych dzieł w jego dorobku.

W 1927 roku Szymanowski objął stanowisko dyrektora Warszawskiej Wyższej Szkoły Muzycznej (dzisiejsza Akademia Muzyczna). Jako pedagog kładł duży nacisk na rozwój indywidualności artystycznej swoich uczniów. Jego wychowankami byli między innymi kompozytorzy, tacy jak Witold Lutosławski i Andrzej Panufnik. Jako dyrektor szkoły wprowadził nowe podejście do edukacji muzycznej, oparte na nauczaniu przez praktykę, a także organizował liczne koncerty i wydarzenia artystyczne.

W drugiej połowie lat 30. Szymanowski zmagał się z poważną chorobą, na którą cierpiał przez wiele lat. Pomimo pogarszającego się stanu zdrowia, kompozytor nadal tworzył, a jego późniejsze dzieła są pełne mroku i refleksji. W 1936 roku skomponował swoje ostatnie wielkie dzieło, *Pieśni bez słów* na sopran i orkiestrę, które jest pełne introspekcji i osobistych przeżyć. Zmarł 29 marca 1937 roku w Lozannie, w Szwajcarii, po długiej walce z chorobą.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

Karol Szymanowski pozostawił po sobie bogaty dorobek muzyczny, który łączył nowoczesne tendencje muzyczne z polską tradycją folklorystyczną. Oto niektóre z jego najważniejszych dzieł, które wywarły duży wpływ na rozwój muzyki XX wieku:

1. *Stabat Mater* (1909)

To jedno z najbardziej znanych dzieł Szymanowskiego, które zalicza się do jego okresu wczesnego. *Stabat Mater* jest monumentalnym utworem na chór, orkiestrę i solistów, opartym na tekście średniowiecznej pieśni o Matce Bolesnej. Dzieło to łączy późnoromantyczną ekspresję z nowoczesnym podejściem do harmonii i struktury.

2. *Symfonia nr 2* (1911)

To jedno z jego pierwszych dzieł symfonicznych, w którym Szymanowski łączy wpływy niemieckiego późnego romantyzmu z nowatorskimi technikami harmonicznymi. *Symfonia nr 2* jest pełna liryzmu, a zarazem dramatyzmu, i stanowi przełom w jego twórczości.

3. *Harnasie*(1935)

Balet oparty na folklorze Podhala, który stanowi przykład głębokiego zainteresowania Szymanowskiego kulturą góralską. *Harnasie* to jedno z jego najbardziej oryginalnych dzieł, które łączy rytmy i motywy ludowe z nowoczesną orkiestracją i harmoniką. Balet ten jest pełen energetycznych, tanecznych fragmentów, a jednocześnie przepełniony melancholią i tajemniczością.

4. *Koncert fortepianowy* (1911)

Koncert fortepianowy to jedno z najważniejszych dzieł fortepianowych Szymanowskiego, które łączy elementy neoromantyzmu z impresjonistycznymi wpływami. W tym utworze kompozytor ukazuje swoje mistrzostwo w orkiestracji i harmonii. Jest to utwór pełen emocji, ekspresji i wirtuozerii.

5. *Koncert skrzypcowy* (1931)

To jedno z najwybitniejszych dzieł skrzypcowych XX wieku. Koncert skrzypcowy Szymanowskiego jest pełen technicznych trudności, ale równocześnie ukazuje subtelność i wyrafinowaną orkiestrację. Jest to dzieło pełne ekspresji, emocji i poetyckości, w którym kompozytor łączy elementy klasyczne z nowoczesnymi rozwiązaniami harmonicznymi.

6. *Symfonia nr 3* (1933)

Symfonia nr 3, znana także jako *Pieśni o wschodzącej słońca*, to jedno z najwybitniejszych dzieł Szymanowskiego. Dzieło to jest połączeniem muzyki symfonicznej i wokalne, opierając się na poezji Leopolda Staffa. Kompozytor łączy w niej nowoczesne techniki harmoniczne z wpływami orientalnymi, tworząc atmosferę tajemniczości i mistycyzmu.

7. *Cztery pieśni do słów Leopolda Staffa* (1927)

Zbiór pieśni oparty na wierszach Leopolda Staffa, w których Szymanowski wykorzystuje nowoczesne środki wyrazu, aby oddać poetycką atmosferę. Utwory te pełne są emocji i ekspresji, stanowiąc doskonały przykład twórczości wokalne kompozytora.

8. *Pieśni mazurskie* (1933)

Jest to cykl pieśni na sopran i fortepian, które stanowią połączenie nowoczesnych środków wyrazu z elementami polskiego folkloru. *Pieśni mazurskie* są pełne malowniczych obrazów natury i ludzkich emocji, odzwierciedlających życie na Mazurach.

9. *Lament* (1914)

Jest to dzieło na orkiestrę, które powstało w czasie I wojny światowej. *Lament* to melancholijna i pełna smutku kompozycja, która stanowi wyraz bólu i cierpienia. Dzieło to jest jednym z najważniejszych utworów w twórczości Szymanowskiego, pełnym refleksji nad dramatyczną sytuacją wojenną.

10. *Sonata na fortepian* (1914)

Sonata jest jednym z jego najważniejszych utworów solowych, który łączy wpływy impresjonizmu z nowoczesnymi rozwiązaniami harmonicznymi. Jest to dzieło pełne głębokich emocji, refleksji i wirtuozerii.

Dzieła Karola Szymanowskiego mają charakterystyczny język muzyczny, który łączy tradycję z nowoczesnością, z wpływami romantyzmu, impresjonizmu oraz polskiego folkloru. Jego muzyka jest pełna ekspresji, wrażliwości i poetyckości, a jednocześnie stanowi ważny element polskiej kultury muzycznej XX wieku.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

Karol Szymanowski, mimo że znany był przede wszystkim ze swojej twórczości muzycznej, miał również interesujące życie prywatne pełne anegdot, ciekawostek i opowieści, które ukazują jego osobowość oraz sposób życia. Oto kilka faktów i anegdot z jego codziennego życia:

• Zakopane: Szymanowski przez wiele lat mieszkał w Zakopanem, gdzie zafascynował się kulturą góralską i folklorem Podhala. To w Zakopanem powstało wiele jego najważniejszych dzieł, które zawierają elementy inspirowane góralską muzyką i tradycją. Szymanowski żył się z tym regionem, nie tylko poprzez swoją twórczość, ale także przez osobiste kontakty z góralami. W Zakopanem często gościł u znajomych, a jego dom w Willi „Atma” stał się jednym z ważniejszych punktów kulturalnych w regionie.

• Talent artystyczny: Karol Szymanowski był osobą bardzo utalentowaną artystycznie, nie ograniczał się tylko do muzyki. Pasjonował się także literaturą, sztukami wizualnymi i filozofią. Zgłębiając życie artystyczne, potrafił godzinami rozmawiać o malarstwie, literaturze, a także o innych formach sztuki. Często organizował spotkania z artystami, malarzami i pisarzami, aby wymieniać się doświadczeniami i poglądami na temat sztuki.

• Pedagog: Szymanowski był również cenionym pedagogiem. W latach 1927–1932 pełnił funkcję dyrektora Warszawskiej Wyższej Szkoły Muzycznej (dzisiejszej Akademii Muzycznej). Jako dyrektor starał się wprowadzać nowoczesne metody nauczania i mocno angażował się w rozwój kariery młodych kompozytorów. To on był mentorem takich kompozytorów, jak Witold Lutosławski czy Andrzej Panufnik, którzy później stali się znanymi twórcami.

• Przyjaźnie: Szymanowski miał wielu przyjaciół w świecie sztuki i muzyki. Często spędzał czas z takimi postaciami jak Artur Rubinstein, który był jego bliskim przyjacielem, czy też z wieloma artystami związanymi z polską kulturą i muzyką. Z Arturem Rubinsteinem łączyła go nie tylko przyjaźń, ale i zawodowa współpraca – Szymanowski skomponował wiele dzieł, które były później wykonywane przez Rubinsteina.

• Introwertyk: Szymanowski był osobą, która potrafiła cieszyć się życiem, choć równocześnie prowadził dość introwertyczny tryb życia. Jako artysta miał w sobie pewną tajemniczość i skłonność do izolacji, ale jednocześnie był pełen pasji do muzyki, literatury, sztuki i życia

intelektualnego. Był również osobą, która bardzo dbała o swoje zdrowie, mimo iż w późniejszych latach zmagał się z poważną chorobą.

- Choroby: W ostatnich latach życia Szymanowski zmagał się z poważnymi problemami zdrowotnymi. W 1936 roku jego stan zdrowia pogorszył się na skutek choroby, która osłabiła go do tego stopnia, że nie był w stanie kontynuować swojej pracy artystycznej w pełni. Zmagał się z bólem i cierpieniem, ale mimo trudności, wciąż tworzył muzykę. Jego ostatnia twórczość, jak np. *Pieśni bez słów*, jest pełna refleksji i melancholii, odzwierciedlając jego osobiste zmagania z chorobą.

- Fascynacja Wschodem: Szymanowski fascynował się kulturą wschodnią, a szczególnie muzyką i filozofią. Jego utwory, zwłaszcza późne, pokazują wpływy tej kultury – muzyka Szymanowskiego zbliżała się do mistycyzmu i tajemniczości, która była charakterystyczna dla Orientu. Kompozytor wielokrotnie czerpał inspirację z tego, co uznawał za głęboką symbolikę wschodnich tradycji.

- „Salony artystyczne”: Szymanowski był częścią tzw. „salonów artystycznych”, które skupiały najważniejszych przedstawicieli ówczesnej kultury i sztuki. Jego dom w Zakopanem był miejscem spotkań twórczych, gdzie odbywały się długie dyskusje na temat muzyki, literatury i sztuki. W takich kręgach spędzał czas z pisarzami, malarzami i innymi kompozytorami. Jego znajomości z Arturem Rubinsteinem, Stanisławem Ignacym Witkiewiczem (Witkacym) czy Tadeuszem Żeleńskim „Boyem” były jednym z wielu aspektów jego bogatego życia towarzyskiego.

Karol Szymanowski nie tylko twórczo zrewolucjonizował polską muzykę, ale również pozostawił po sobie niezwykły ślad w polskim życiu kulturalnym. Jego życie było pełne pasji, trudnych chwil, ale i fascynujących spotkań i wymiany artystycznych idei, które kształtowały nie tylko jego twórczość, ale i rozwój polskiej kultury XX wieku.

GEORG PHILIPP TELEMANN

Georg Philipp Telemann (ur. 14 marca 1681 r. w Magdeburgu, zm. 25 czerwca 1767 r. w Hamburgu) był niemieckim kompozytorem, kapelmistrzem i multiinstrumentalistą, uważanym za jednego z najważniejszych twórców barokowych. Jego twórczość była niezwykle płodna, obejmując prawie wszystkie gatunki muzyki tamtych czasów – od oper i kantat po utwory instrumentalne i kameralne. Telemann był jednym z najpopularniejszych kompozytorów swojej epoki, a jego sława przewyższała nawet Johanna Sebastiana Bacha, jego bliskiego przyjaciela.

Telemann pochodził z muzycznej i muzykującej rodziny. Już jako dziecko wykazywał wyjątkowy talent muzyczny, mimo że rodzina nie zachęcała go do kariery kompozytorskiej – jego matka, po śmierci ojca, chciała, aby podążył ścieżką akademicką. Jednak pasja do muzyki zwyciężyła, a Telemann już jako młody człowiek zaczął komponować, uczyć się gry na różnych instrumentach oraz studiować teorię muzyki. Podczas studiów prawniczych na uniwersytecie w Lipsku zaangażował się w działalność muzyczną miasta, zostając dyrektorem opery oraz prowadząc własną orkiestrę.

Telemann spędził swoje życie na ważnych stanowiskach muzycznych w różnych miastach niemieckich, w tym w Eisenach i Frankfurtcie nad Menem, ale największy wpływ miał jego czas spędzony w Hamburgu. W 1721 roku objął prestiżowe stanowisko kantora w Johanneum i dyrektora muzycznego pięciu głównych kościołów Hamburga, co uczyniło go jednym z najważniejszych muzyków tamtych czasów.

Był kompozytorem wyjątkowo wszechstronnym, łączącym różnorodne style muzyczne: włoski, francuski, niemiecki i polski. Jego twórczość była pełna nowatorskich rozwiązań i elegancji, a także lekkości, która odróżniała ją od bardziej złożonych dzieł Bacha. Zmarł w 1767 roku, pozostawiając ogromny dorobek, który obejmuje około 3000 kompozycji.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Tafelmusik* (*Musique de Table*, 1733)

To jedno z najważniejszych dzieł instrumentalnych Telemanna, składające się z trzech części przeznaczonych na różne zespoły instrumentalne. *Tafelmusik* to muzyka rozrywkowa, często grana podczas bankietów i uroczystości. Dzieło to wyróżnia się bogactwem form i faktur, łącząc styl francuski, włoski i niemiecki.

2. *Kwartery paryskie* (*Quatuors Parisiens*, 1730)

Jest to cykl sześciu kwartetów napisanych dla paryskich salonów, który zyskał ogromną popularność we Francji. *Kwartery paryskie* charakteryzują się subtelną grą kontrapunktów i elegancją, a także wirtuozerią instrumentalną, co czyni je jednym z najbardziej reprezentatywnych dzieł Telemanna w muzyce kameralnej.

3. *Passio Secundum Johannem* (*Pasja według św. Jana*, 1745)

Telemann był autorem licznych dzieł sakralnych, w tym pasji, kantat i oratoriów. *Pasja według św. Jana* to jedno z jego najważniejszych dzieł religijnych, które podkreśla jego mistrzostwo w tworzeniu muzyki dramatycznej. Pasja ta, choć mniej znana niż dzieła Bacha, jest pełna głębokiej emocji i złożoności.

4. *Ouverture-Suite* (ok. 1720)

Telemann napisał wiele suit orkiestrowych, zwanych także „ouverture”, w stylu francuskim. *Ouverture-Suite w D-dur* jest jednym z najbardziej znanych przykładów tego gatunku, składającego się z uwerwury i serii tańców. Te dzieła były bardzo popularne w XVIII wieku i stanowiły ważny element rozrywkowego repertuaru dworskiego.

5. *Koncerty instrumentalne* (1720–1730)

Telemann napisał wiele koncertów instrumentalnych na różne instrumenty, w tym na skrzypce, obój, flet i klawesyn. Jego Koncerty na skrzypce i flet odzwierciedlają zarówno jego biegłość techniczną, jak i umiejętność tworzenia pięknych melodii. Te dzieła są pełne lekkości i wirtuozerii, a jednocześnie ukazują bogactwo barokowej orkiestracji.

6. *Brockes Passion* (1716)

Brockes Passion to wczesna pasja Telemanna, która była jednym z najczęściej wykonywanych jego dzieł w tamtych czasach. Opiera się na librecie Bartholda Heinricha Brockesa i łączy w sobie elementy opery z tradycyjną formą pasji. Dzieło to było jednym z pierwszych, które połączyło operowy styl z muzyką religijną.

7. *Kantaty kościelne* (1710–1760)

Telemann skomponował ponad 1000 kantat kościelnych, które były wykonywane w kościołach w całych Niemczech. Jego kantaty były zróżnicowane stylistycznie, od prostych form chorałowych po bardziej rozbudowane dzieła z udziałem chóru, solistów i orkiestry.

8. *Der Tag des Gerichts* (*Dzień sądu*, 1762)

Jest to jedno z jego ostatnich wielkich oratoriów, które ukazuje mistrzostwo Telemanna w łączeniu dramatycznej narracji z wyrafinowaną harmonią. *Der Tag des Gerichts* to dzieło pełne monumentalnych chórów i emocjonalnych arii, które ukazuje głęboki wpływ baroku na późniejszą muzykę sakralną.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Bliska przyjaźń z Johannem Sebastianem Bachem: Telemann i Bach byli bliskimi przyjaciółmi. W rzeczywistości, Telemann był ojcem chrzestnym jednego z synów Bacha, Carl Philippa Emanuela. Obaj kompozytorzy darzyli się wzajemnym szacunkiem, a ich muzyka miała na siebie wpływ.

- Urok polskiej muzyki ludowej: Podczas swojego pobytu w Polsce jako kapelmistrz dworu magnata krakowskiego, Telemann zafascynował się polską muzyką ludową. Często wspominał, że polskie melodie ludowe miały ogromny wpływ na jego twórczość. Elementy polskiej muzyki można usłyszeć w niektórych jego koncertach i suitach, co czyni go jednym z pierwszych kompozytorów, którzy włączyli motywy ludowe do muzyki poważnej.

- Niewiarygodna płodność twórcza: Telemann był niezwykle płodnym kompozytorem, przewyższając pod względem liczby napisanych utworów nawet Bacha i Händla. W swoim dorobku ma około 3000 utworów, co czyni go jednym z najwięcej komponujących twórców w historii muzyki.

- Telemann – biznesmen: Telemann nie tylko był uznanym kompozytorem, ale również przedsiębiorczym menedżerem swojej kariery. Był jednym z pierwszych kompozytorów, którzy sprzedawali swoje kompozycje drukiem bezpośrednio publiczności, co pozwoliło mu zdobyć niezależność finansową.

- Porzucił studia prawnicze dla muzyki: Telemann rozpoczął studia prawnicze na uniwersytecie w Lipsku, jednak szybko porzucił je na rzecz muzyki, co było decyzją sprzeczną z oczekiwaniami jego rodziny. Już jako student założył orkiestrę, co pokazuje, że muzyka od zawsze była jego prawdziwą pasją.

Georg Philipp Telemann był jednym z najbardziej wszechstronnych kompozytorów swojej epoki, którego twórczość wpłynęła na rozwój muzyki barokowej i późniejszych stylów. Jego zdolność do łączenia różnych tradycji muzycznych oraz umiejętność pisania zarówno prostych, jak i złożonych utworów sprawiają, że jego muzyka jest ceniona do dziś.

MICHAEL TIPPETT

Sir Michael Kemp Tippett (ur. 2 stycznia 1905 r. w Londynie, zm. 8 stycznia 1998 r. tamże) był jednym z najważniejszych brytyjskich kompozytorów XX wieku, znanym ze swojej różnorodnej i nowatorskiej twórczości. Jego muzyka łączyła elementy tradycji z nowoczesnością, a jego dzieła charakteryzowały się intelektualnym podejściem do formy, symboliką i często głębokim przesłaniem humanistycznym. Tippett komponował utwory symfoniczne, operowe, chóralskie, kameralne i solowe, zyskując uznanie zarówno w Wielkiej Brytanii, jak i na arenie międzynarodowej.

Tippett pochodził z intelektualnej rodziny o silnych tradycjach społecznych i politycznych. Studiował w Royal College of Music w Londynie, ale początkowo nie osiągnął dużego sukcesu. Po ukończeniu studiów kontynuował naukę samodzielnie i zaczął rozwijać swój własny, unikalny styl kompozytorski. W latach 30. XX wieku Tippett zaangażował się w działalność społeczną i polityczną, co miało wpływ na jego późniejszą twórczość, która często poruszała kwestie związane z wolnością, pokojem i człowieczeństwem.

Podczas II wojny światowej Tippett stał się pacyfistą i odmówił służby wojskowej, za co został skazany na trzy miesiące więzienia w 1943 roku. Jego doświadczenia z tego okresu miały wpływ na powstanie jednego z jego najważniejszych dzieł, *A Child of Our Time*. Tippett kontynuował swoją karierę po wojnie, komponując opery, symfonie i inne utwory, które stały się kluczowymi elementami brytyjskiego repertuaru muzycznego. Jego dorobek został uhonorowany wieloma nagrodami, w tym tytułem szlacheckim nadanym mu w 1966 roku.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *A Child of Our Time* (1939–1941)

A Child of Our Time to oratorium napisane w reakcji na wydarzenia polityczne i społeczne w Europie w latach 30. i 40. XX wieku, zwłaszcza na antysemickie prześladowania. Oratorium opiera się na historii Herschela Grynszpana, który zastrzelił niemieckiego dyplomata w proteście przeciwko prześladowaniom Żydów, co doprowadziło do nocy kryształowej. Tippett, będąc pacyfistą, stworzył to dzieło jako wyraz protestu przeciwko przemocy i niesprawiedliwości. *A Child of Our Time* zawiera elementy negro spirituals, co nadaje mu unikalny charakter. Jest to jedno z najważniejszych oratoriów XX wieku, pełne głębokiej refleksji nad człowieczeństwem i walką o wolność.

2. *The Midsummer Marriage* (1955)

The Midsummer Marriage to opera, którą Tippett pisał przez wiele lat. Dzieło łączy elementy mitologiczne i psychologiczne, inspirowane

twórczością C.G. Junga oraz literaturą starożytną. Opera ukazuje mistyczne przejście od młodości do dojrzałości i związane z tym zmiany wewnętrzne bohaterów. Muzyka jest bogata harmonicznie i pełna zakaskakujących zwrotów, co czyni tę operę jednym z najbardziej oryginalnych utworów operowych XX wieku.

3. Symfonie

Tippett napisał cztery symfonie, które są ważnymi dziełami w brytyjskiej muzyce symfonicznej XX wieku:

- o *Symfonia nr 1* (1945): Klasyczna w formie, z elementami inspirowanymi twórczością Beethovena i Brucknera, łączy nowoczesną harmonikę z tradycyjnymi formami.

- o *Symfonia nr 2* (1957): Bardziej eksperymentalna i rytmicznie skomplikowana, ta symfonia ukazuje rozwijający się styl Tippetta, który był mniej tonalny niż jego wcześniejsze utwory.

- o *Symfonia nr 3* (1972): Wyjątkowa, ponieważ łączy elementy chóralskie i wokalne, a także elementy bluesa w ostatniej części.

- o *Symfonia nr 4* (1977): To ostatnia symfonia Tippetta, bardziej introspektywna, która eksploruje idee czasu i przeznaczenia.

4. *King Priam* (1962)

King Priam to druga opera Tippetta, inspirowana mitologią grecką, szczególnie historią wojny trojańskiej. Dzieło ukazuje wewnętrzne konflikty króla Priama, który zmagają się z losem swojego syna Hektora, a także z moralnymi dylematami związanymi z wojną. Opera ta jest pełna dramatyzmu, emocji i psychologicznej głębi, co czyni ją jednym z najważniejszych osiągnięć Tippetta w dziedzinie opery.

5. *The Knot Garden* (1970)

Kolejna opera Tippetta, która porusza kwestie psychologiczne i emocjonalne, opowiada o grupie ludzi, którzy zmagają się z różnymi problemami osobistymi i miłosnymi. Opera jest złożona formalnie i harmonicznie, a także odzwierciedla współczesne zainteresowania kompozytora tematami psychologii i seksualności.

6. *Concerto for Double String Orchestra* (1938–1939)

Jeden z najbardziej znanych i często wykonywanych utworów

Tippetta. Koncert na podwójną orkiestrę smyczkową charakteryzuje się energicznym rytmem, jasną harmonią i dialogiem między dwiema orkiestrami. Jest to dzieło pełne młodzieńczej energii, które zyskało ogromne uznanie wśród krytyków i publiczności.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Pacyfista i więzień:** Tippett był zagorzałym pacyfistą i odmówił służby wojskowej podczas II wojny światowej, za co został skazany na trzy miesiące więzienia. W tym czasie kontynuował pracę nad swoim oratorium *A Child of Our Time*, które stało się manifestem jego przekonań humanistycznych.

- **Inspiracja Jungiem:** Tippett był zafascynowany psychologią C.G. Junga, co miało wpływ na wiele jego dzieł, szczególnie opery. Jungowskie koncepcje przemiany wewnętrznej, indywidualizacji i archetypów znalazły swoje odzwierciedlenie w takich operach jak *The Midsummer Marriage* i *The Knot Garden*.

- **Negro spirituals:** Tippett wykorzystywał negro spirituals w oratorium *A Child of Our Time*, co było wyjątkowym zabiegiem w muzyce klasycznej. Tippett uważał, że te pieśni, które wyrażały cierpienie i nadzieję, doskonale oddają emocje związane z prześladowaniami i ludzkim cierpieniem.

- **Otwartość na nowe prądy:** Tippett, mimo że wykształcony w tradycji klasycznej, był otwarty na współczesne prądy muzyczne i eksperymentował z różnymi technikami. W jego późniejszych dziełach można znaleźć wpływy jazzu, bluesa oraz muzyki współczesnej, co czyniło jego muzykę unikalną.

Michael Tippett, dzięki swojej odwadze w łączeniu tradycji i nowoczesności, a także zaangażowaniu w kwestie społeczne i humanistyczne, pozostaje jednym z najważniejszych brytyjskich kompozytorów XX wieku. Jego muzyka, pełna głębi intelektualnej i emocjonalnej, odzwierciedla zarówno osobiste przeżycia, jak i uniwersalne wartości, które wciąż przemawiają do współczesnych słuchaczy.

RALPH VAUGHAN WILLIAMS

Ralph Vaughan Williams (ur. 12 października 1872 r. w Down Ampney, zm. 26 sierpnia 1958 r. w Londynie) był jednym z najważniejszych brytyjskich kompozytorów XX wieku, a jego muzyka miała ogromny wpływ na rozwój muzyki angielskiej. Twórczość Vaughan Williamsa charakteryzowała się unikalnym połączeniem muzyki ludowej, tradycji angielskiej oraz nowoczesnych środków wyrazu. Był także jednym z czołowych przedstawicieli ruchu odrodzenia narodowego w muzyce angielskiej. Jego kompozycje obejmują szeroki wachlarz gatunków, w tym symfonie, opery, muzykę chóralną, pieśni oraz muzykę filmową.

Vaughan Williams urodził się w rodzinie o intelektualnych tradycjach – jego ojciec był pastorem, a jego matka pochodziła z rodziny Wedgewoodów, znanej z produkcji porcelany, a także była kuzynką słynnego naukowca Charlesa Darwina. W młodym wieku Ralph rozpoczął naukę gry na skrzypcach i fortepianie. Studiował w Royal College of Music w Londynie oraz w Trinity College w Cambridge, gdzie uczęszczał na zajęcia z kompozycji u Huberta Parry'ego i Charlesa Villiersa Stanforda.

W latach 90. XIX wieku rozpoczął gromadzenie i zapisywanie muzyki ludowej z różnych regionów Anglii, co miało ogromny wpływ na jego późniejszą twórczość. Był także zaangażowany w przygotowanie nowej edycji *English Hymnal* (1906), co dało mu okazję do pracy nad tradycyjnymi melodiami. Późniejsze studia u Maurice'a Ravela w Paryżu w 1908 roku pomogły mu udoskonalić technikę orkiestracji.

Vaughan Williams aktywnie służył w czasie I wojny światowej jako sanitariusz i oficer artylerii. Te dramatyczne doświadczenia miały wpływ na jego późniejsze, bardziej introspektywne dzieła. Przez całą swoją karierę Vaughan Williams pozostawał związany z brytyjską kulturą i muzyką, w której łączył elementy narodowe z nowoczesnymi technikami kompozytorskimi.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *The Lark Ascending* (1914/1920)

The Lark Ascending to jedno z najbardziej znanych i popularnych dzieł Vaughan Williamsa, napisane na skrzypce i orkiestrę. Kompozycja ta jest muzycznym obrazem wlatującego skowronka i inspirowana jest wierszem George'a Mereditha. Dzieło charakteryzuje się lirycznymi liniami melodycznymi, subtelną orkiestracją i pastorałnym nastrojem. Jest to jeden z najbardziej reprezentatywnych przykładów angielskiej muzyki inspirowanej naturą.

2. *Fantasia on a Theme by Thomas Tallis* (1910)

Fantazja na temat Thomasa Tallisa to utwór na podwójną orkiestrę smyczkową, oparty na melodii renesansowego kompozytora Thomasa Tallisa. Jest to jedno z najbardziej charakterystycznych dzieł Vaughan Williamsa, w którym łączy muzyczne dziedzictwo Anglii z nowoczesną harmonią. Utwór ten, pełen głębokiej emocjonalności i duchowości, stał się jednym z najczęściej wykonywanych dzieł kompozytora.

3. Symfonie

Vaughan Williams skomponował dziewięć symfonii, z których każda ma odmienny charakter:

- o *Symfonia nr 1 A Sea Symphony* (1903–1909): Chóralna symfonia inspirowana poezją Walta Whitmana, oddająca hołd potężde morza.

- o *Symfonia nr 3 Pastoralna* (1921): Napisana po doświadczeniach I wojny światowej, ta symfonia ma kontemplacyjny, elegijny charakter, z elementami muzyki ludowej.

- o *Symfonia nr 5* (1943): Symfonia pełna optymizmu i refleksji, często postrzegana jako duchowe podsumowanie twórczości Vaughan Williamsa.

- o *Symfonia nr 6* (1947): Symfonia ciemniejsza w tonie, w której odnaleźć można echo trudnych czasów po II wojnie światowej.

4. *Serenade to Music* (1938)

Utwór ten został napisany na czterdziestolecie dyrygenta Henry'ego Wooda i jest oparty na tekście z monologu Lorenza z dramatu

Kupiec wenecki Williama Szekspira. Vaughan Williams stworzył kompozycję na orkiestrę i 16 solistów wokalnych, choć istnieje także wersja na orkiestrę i chór. *Serenade to Music* jest lirycznym, wzruszającym dziełem, które oddaje cześć zarówno muzyce, jak i teatrowi.

5. *Hymn-Tune Prelude on Song 13* (1920)

Ten utwór to preludium organowe oparte na hymnie Thomasa Tallisa, będące przykładem głębokiej duchowości Vaughan Williamsa i jego zamiłowania do muzyki kościelnej.

6. *Job: A Masque for Dancing* (1931)

Job to balet oparty na biblijnej księdze Hioba. Utwór jest niezwykle ekspresyjny i dramatyczny, a jego formę Vaughan Williams oparł na tradycjach angielskiego teatru religijnego i moralitetów. Balet pokazuje głęboką refleksję kompozytora nad cierpieniem i wiarą.

7. Muzyka filmowa

Vaughan Williams skomponował muzykę do kilku filmów, w tym:

- o *49. równoleżnik* (1941): Muzyka do patriotycznego filmu propagandowego z czasów II wojny światowej.

- o *Scott na Antarktydzie* (1948): Ścieżka dźwiękowa do filmu o ekspedycji antarktycznej kapitana Scotta, która stała się bazą do jego *Symfonii nr 7 Antarctica*.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Zbieracz muzyki ludowej: Vaughan Williams, podobnie jak jego współczesny Gustav Holst, miał ogromną pasję do muzyki ludowej. Wierzył, że muzyka ludowa jest kluczowa dla brytyjskiej tożsamości muzycznej, dlatego podróżował po wiejskich regionach Anglii, zapisując tradycyjne melodie ludowe. Te melodie wprowadzał później do swoich kompozycji, co uczyniło jego twórczość głęboko zakorzenioną w angielskiej kulturze.

- Przyjaźń z Gustavem Holstem: Vaughan Williams i Holst byli bliskimi przyjaciółmi przez całe życie. Regularnie wymieniali się pomysłami na kompozycje i wspierali się nawzajem. Vaughan Williams,

choć odniósł większy sukces komercyjny, zawsze miał wielki szacunek dla Holsta i uważał go za inspirację.

- **Wojenne doświadczenia:** W czasie I wojny światowej Vaughan Williams służył jako sanitariusz i oficer artylerii. Jego wojenne przeżycia miały głęboki wpływ na jego twórczość, szczególnie na *Symfonię Pastoralną*, która nie jest idylliczna, jak sugeruje tytuł, lecz pełna elegijnych odniesień do śmierci i zniszczeń, które widział na froncie.

- **Długowieczna kariera:** Vaughan Williams komponował aż do późnych lat życia, tworząc swoje ostatnie dzieła w wieku ponad 80 lat. Jego dziewiąta symfonia miała premierę na kilka miesięcy przed jego śmiercią i jest dziełem pełnym głębi oraz refleksji, które zaskoczyło wielu krytyków nowoczesnością i dramatyzmem.

Ralph Vaughan Williams pozostaje jednym z najważniejszych kompozytorów brytyjskich XX wieku. Jego głęboko zakorzeniona w angielskiej kulturze muzyka, łącząca elementy ludowe, kościelne i symfoniczne, wywarła ogromny wpływ na rozwój angielskiej muzyki klasycznej i nadal zachwyca współczesnych słuchaczy na całym świecie.

GIUSEPPE VERDI

Giuseppe Fortunino Francesco Verdi (ur. 10 października 1813 r. w Le Roncole, zm. 27 stycznia 1901 r. w Mediolanie) był włoskim kompozytorem operowym, uznawanym za jednego z najwybitniejszych twórców w historii opery. Jego dzieła, wypełnione głębokimi emocjami, dramatycznymi konfliktami i niezwykle ekspresyjną muzyką, zdobyły uznanie na całym świecie, a jego opery do dziś są filarami repertuarów operowych.

Verdi urodził się w małej wiosce Le Roncole niedaleko Parmy, w niezamożnej rodzinie. Wczesne zainteresowanie muzyką skłoniło rodziców do wysłania go na naukę do pobliskiego miasta Busseto, gdzie kształcił się pod okiem miejscowego organisty i muzyka,

Ferdinanda Provesiego. Mimo że Verdi próbował dostać się do Konserwatorium w Mediolanie, nie został przyjęty, jednak dzięki wsparciu mecenasa, Antonia Barezzi, kontynuował edukację muzyczną w Mediolanie prywatnie.

Początek jego kariery był trudny, a osobiste tragedie – śmierć jego żony i dwójki dzieci w latach 1838–1840 – sprawiły, że Verdi zastanawiał się nad rezygnacją z muzyki. Przełom nastąpił jednak w 1842 roku, kiedy jego opera *Nabucco* odniosła olbrzymi sukces. Od tego momentu Verdi stał się najważniejszym kompozytorem operowym we Włoszech, a jego dzieła, pełne politycznych i patriotycznych odniesień, odzwierciedlały nastroje związane z walką o niepodległość Włoch.

W późniejszych latach Verdi stał się nie tylko symbolem włoskiej jedności narodowej, ale także uznanym na całym świecie twórcą, którego dzieła wystawiane były na największych scenach operowych. Zmarł w Mediolanie w 1901 roku w wieku 87 lat, a jego pogrzeb zgromadził dziesiątki tysięcy ludzi, którzy oddali hołd mistrzowi.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Nabucco* (1842)

Opera, która przyniosła Verdiemu sławę i uznanie. *Nabucco* opowiada historię niewoli babilońskiej, ale dla Włochów stała się symbolem walki o wolność i jedność narodową. Słynny chór niewolników *Va, pensiero* stał się hymnem włoskiego ruchu risorgimento. *Nabucco* zapoczątkował złoty okres w twórczości Verdiego, w którym stworzył wiele innych arcydzieł.

2. *Rigoletto* (1851)

Ta opera, oparta na sztuce Victora Hugo *Król się bawi*, to jedna z najważniejszych oper w dorobku Verdiego. Głównym bohaterem jest garbaty błazen, Rigoletto, który stara się chronić swoją córkę Gildę przed okrutnym księciem. Tragedia, emocjonalna głębia i mistrzowska muzyka sprawiły, że *Rigoletto* stał się jednym z najbardziej

cenionych dzieł Verdiego. Aria księcia *La donna è mobile* to jeden z najbardziej rozpoznawalnych fragmentów operowych.

3. *Traviata* (1853)

Traviata to opera o miłości i poświęceniu, oparta na powieści Aleksandra Dumasa *Dama kameliowa*. Główna bohaterka, Violetta, kurtyzana, zakochuje się w młodym Alfredo, ale ich związek kończy się tragicznie, gdy Violetta poświęca swoją miłość dla dobra rodziny Alfredo. *Traviata* to jedno z najbardziej wzruszających dzieł Verdiego, pełne subtelnych emocji i liryzmu.

4. *Il Trovatore* (*Trubadur*, 1853)

Ta opera pełna jest dramatycznych zwrotów akcji, namiętności i krwawej zemsty. *Trubadur* opowiada o tragicznej miłości Leonory i Manrica, wojownika, który odkrywa swoją prawdziwą tożsamość dopiero na końcu opery. Muzyka Verdiego, zwłaszcza słynny *Chór Cyganów*, nadaje operze niezwykłego napięcia i dramatyzmu.

5. *Don Carlos* (1867)

To jedna z najbardziej rozbudowanych i monumentalnych oper Verdiego, oparta na dramacie Friedricha Schillera. *Don Carlos* to opowieść o polityce, miłości i zdradzie na dworze hiszpańskiego króla Filipa II. Opera ta jest wyjątkowa ze względu na swój skomplikowany charakter psychologiczny i bogatą orkiestrację.

6. *Aida* (1871)

Zamówiona na otwarcie Kanału Sueskiego, *Aida* to jedno z najbardziej spektakularnych dzieł Verdiego. Akcja opery rozgrywa się w starożytnym Egipcie i opowiada historię miłości etiopskiej księżniczki Aidy i egipskiego wodza Radamesa. Finał opery, w którym oboje bohaterowie umierają w grobowcu, jest jednym z najbardziej wzruszających momentów w operze. Marsz triumfalny z *Aidy* to jeden z najbardziej rozpoznawalnych fragmentów muzyki klasycznej.

7. *Otello* (1887)

Opera, oparta na tragedii Williama Szekspira, jest jednym z późniejszych dzieł Verdiego i pokazuje jego rozwiniętą zdolność dramatyczną i muzyczną. *Otello* to dramat o zazdrości, zdradzie i tragicznym

końcu miłości między Otellem a Desdemoną. Verdi w tej operze połączył potężną muzykę z głęboką analizą psychologiczną postaci.

8. *Falstaff* (1893)

Ostatnia opera Verdiego, oparta na utworach Szekspira, to radosna komedia, która kontrastuje z dramatycznym charakterem jego wcześniejszych dzieł. Verdi, będąc już w podeszłym wieku, stworzył operę pełną humoru i lekkości, pokazując swoje mistrzostwo w komedii muzycznej.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- *Va, pensiero* jako hymn narodowy: Chór niewolników z opery – *Va, pensiero* stał się nieformalnym hymnem ruchu risorgimento, dążącego do zjednoczenia Włoch. Verdi, choć unikał otwartego angażowania się w politykę, wspierał dążenia Włoch do niepodległości, a jego nazwisko stało się symbolem włoskiego patriotyzmu – skrót „Viva VERDI” (Niech żyje Verdi) interpretowano jako akronim od „Viva Vittorio Emanuele Re D’Italia” (Niech żyje Wiktor Emanuel, król Włoch).

- Tragiczna strata rodziny: W latach 1838–1840 Verdi doświadczył osobistej tragedii – zmarli jego dwaj synowie oraz żona, Margherita Barezzi. Te wydarzenia wpłynęły na jego decyzję o porzuceniu muzyki, ale ostatecznie Verdi powrócił do komponowania, co zaowocowało sukcesem *Nabucco*.

- Wiejska rezydencja Sant’Agata: Verdi, mimo że zdobył światową sławę, pozostał osobą skromną i związaną z wiejskim stylem życia. Kupując posiadłość w Sant’Agata, niedaleko Busseto, poświęcał wiele czasu na rolnictwo. Był aktywnym rolnikiem, doglądając swojego gospodarstwa, a także opiekował się lokalnymi mieszkańcami, oferując im wsparcie.

- Verdi i Giuseppina Strepponi: Verdi przez wiele lat był związany z sopranistką Giuseppiną Strepponi, która była jego wielką miłością. Ich związek był skandalizujący, ponieważ Strepponi była

rozwódką, a Verdi nie zdecydował się na ślub przez długi czas. Ostatecznie wzięli ślub cywilny w 1859 roku, po ponad dekadzie wspólnego życia.

- Verdi jako filantrop: W późniejszych latach życia Verdi hojnie wspierał różne inicjatywy społeczne. Najważniejszym jego dziełem na rzecz społeczności było założenie Casa di Riposo per Musicisti w Mediolanie – domu spokojnej starości dla emerytowanych muzyków, który funkcjonuje do dziś.

Giuseppe Verdi, choć urodził się w skromnych warunkach, stał się jednym z największych kompozytorów operowych wszech czasów. Jego muzyka, pełna pasji, patriotyzmu i emocji, do dziś porusza słuchaczy na całym świecie.

HEITOR VILLA-LOBOS

Heitor Villa-Lobos (ur. 5 marca 1887 r. w Rio de Janeiro, zm. 17 listopada 1959 r. tamże) był jednym z najwybitniejszych kompozytorów brazylijskich i jednym z najważniejszych twórców muzyki klasycznej XX wieku. Jego twórczość łączyła elementy muzyki klasycznej, folkloru brazylijskiego oraz tradycji muzycznych z różnych zakątków świata. Villa-Lobos jest najbardziej znany z wykorzystania brzmienia gitary i chóru, a jego muzyka odzwierciedla bogactwo kulturowe Brazylii.

Villa-Lobos pochodził z rodziny o muzycznych tradycjach; jego matka była pianistką, a ojciec zajmował się sprawami artystycznymi. Jego wczesne zainteresowanie muzyką było wspierane przez rodzinę, co skłoniło go do nauki gry na różnych instrumentach. Już jako nastolatek zafascynował się muzyką ludową, co miało ogromny wpływ na jego późniejszą twórczość.

W wieku 17 lat Villa-Lobos rozpoczął studia w Konserwatorium w Rio de Janeiro, ale jego prawdziwą edukację muzyczną rozpoczął w terenie, podróżując po Brazylii i zbierając lokalne melodie i tradycje

muzyczne. W 1923 roku osiedlił się w Paryżu, gdzie zyskał międzynarodowe uznanie, a jego prace były wykonywane przez znane orkiestry i zespoły.

Villa-Lobos stworzył bogaty dorobek kompozytorski, obejmujący symfonie, koncerty, utwory kameralne, opery oraz muzykę dla dzieci. Jego prace są często charakterystyczne dla jego miłości do natury oraz kultury brazylijskiej, a także dla jego unikalnego stylu, który łączy w sobie elementy klasyczne z folkliem.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Bachianas Brasileiras* (1930)

Ten cykl dziewięciu utworów łączy w sobie elementy muzyki Bacha z brzmieniami brazylijskimi. Dzieło to jest znane z pięknych melodii, które wykorzystują zarówno instrumenty, jak i głos. *Bachianas Brasileiras No. 5*, z wokalizą i orkiestrą, jest jednym z najbardziej znanych utworów w tym cyklu.

2. *Concerto for Guitar and Orchestra* (1939)

Ten koncert jest jednym z najważniejszych dzieł napisanych na gitarę, które ukazuje wirtuozerię instrumentu oraz bogactwo brzmienia. Utwór łączy elementy klasyczne z brazylijską rytmiką i melodyką, a jego wykonanie jest często uważane za wielkie wyzwanie dla gitarzystów.

3. *Symphony No. 3* (1945)

Symfonia nr 3, znana jako *A Guerra* (*Wojna*), odzwierciedla tematykę wojny i pokoju. Dzieło to charakteryzuje się dramatycznym wyrazem i złożoną strukturą, a także wykorzystuje różnorodne techniki orkiestrowe.

4. *Chôros* (1920)

Chôros to cykl utworów, który łączy różne style muzyczne i formy, inspirowany rytmami i melodiami brazylijskimi. Dzieło to jest przykładem unikalnego podejścia Villa-Lobosa do muzyki, które łączy tradycję z nowoczesnością.

5. Opera *O Garoto* (1937)

O Garoto to opera, która ukazuje życie mieszkańców Rio de Janeiro. Muzyka opera zawiera elementy muzyki ludowej i tradycyjnej, odzwierciedlając bogactwo kulturowe Brazylii.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- **Pasja do natury:** Villa-Lobos był wielkim miłośnikiem przyrody, co miało wpływ na jego muzykę. Wiele z jego utworów nawiązuje do dźwięków natury, a kompozytor często opisywał swoje doświadczenia z podróży po Brazylii jako inspirację do twórczości.

- **Walka o uznanie:** Mimo że Villa-Lobos zyskał międzynarodowe uznanie, w swoich wczesnych latach borykał się z trudnościami w zdobywaniu popularności. Jego muzyka była często ignorowana przez ówczesnych krytyków, ale z biegiem lat zdobyła uznanie i stała się istotną częścią kanonu muzyki klasycznej.

- **Zamiłowanie do eksperymentów:** Villa-Lobos był znany z eksperymentowania z różnymi technikami i stylami. Tworzył utwory na nietypowe zestawienia instrumentów oraz wykorzystywał różnorodne techniki kompozytorskie, co czyniło jego muzykę unikalną i nowatorską.

- **Edukacja muzyczna:** Villa-Lobos był również zaangażowany w edukację muzyczną. Po powrocie do Brazylii po latach spędzonych w Europie, pracował nad reformą systemu edukacji muzycznej, starając się wprowadzić programy muzyczne w szkołach.

Heitor Villa-Lobos pozostaje jedną z najważniejszych postaci w historii muzyki, a jego unikalne podejście do łączenia różnych tradycji muzycznych oraz jego zaangażowanie w edukację muzyczną wciąż inspirują artystów na całym świecie. Jego dzieła odzwierciedlają bogactwo kulturowe Brazylii oraz nowatorskie podejście do muzyki, które wywarło trwałe wpływy na muzykę klasyczną XX wieku.

ANTONIO VIVALDI

Antonio Vivaldi (ur. 4 marca 1678 r. w Wenecji, zm. 28 lipca 1741 r. w Wiedniu) był włoskim kompozytorem, skrzypkiem, pedagogiem i duchownym, jednym z czołowych przedstawicieli baroku. Jego twórczość, szczególnie w zakresie muzyki instrumentalnej, w dużej mierze przyczyniła się do rozwoju koncertu solowego, a jego najbardziej znane dzieło – cykl koncertów *Cztery pory roku* – do dziś jest jednym z najpopularniejszych utworów muzyki klasycznej.

Antonio Vivaldi urodził się w Wenecji, w rodzinie muzyków. Jego ojciec, Giovanni Battista Vivaldi, był skrzypkiem i nauczycielem, który prawdopodobnie przekazał synowi pierwsze lekcje muzyki. Antonio został wyświęcony na księdza w 1703 roku, co przyniosło mu przydomek „Il Prete Rosso” (Czerwony Ksiądz) z powodu rudych włosów. Jednak ze względu na słabe zdrowie, prawdopodobnie astmę, Vivaldi dość szybko porzucił regularną działalność duchowną i skupił się na muzyce.

W 1703 roku Vivaldi objął stanowisko nauczyciela muzyki w Ospedale della Pietà – weneckim przytulisku dla sierot, gdzie nauczał muzyki młode dziewczęta. To tam rozwinął swoje umiejętności kompozytorskie, pisząc liczne koncerty, sonaty i kantaty. Jego współpraca z Pietà trwała wiele lat, a instytucja ta zyskała międzynarodową sławę dzięki znakomitym wykonaniom utworów Vivaldiego.

Mimo wielkiego uznania w całej Europie, pod koniec życia Vivaldi popadł w zapomnienie i zmarł w ubóstwie w Wiedniu w 1741 roku. Dopiero w XX wieku jego twórczość została na nowo odkryta i przywrócona do kanonu muzyki klasycznej, zwłaszcza dzięki badaczom takim jak Alfredo Casella.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Cztery pory roku (Le quattro stagioni, op. 8)*

To zbiór czterech koncertów skrzypcowych, które stanowią jedno z najbardziej rozpoznawalnych dzieł muzyki klasycznej. Każdy

z koncertów oddaje charakter jednej z pór roku: wiosny, lata, jesieni i zimy. Utwory są programowe, co oznacza, że ilustrują wydarzenia związane z każdą porą roku, takie jak śpiew ptaków, burze czy taniec wieśniaków. Vivaldi wplótł do partytury poetyckie teksty opisujące te wydarzenia, co sprawia, że jest to jedno z pierwszych dzieł muzyki ilustracyjnej.

2. Koncerty skrzypcowe

Vivaldi skomponował ponad 500 koncertów, z czego większość to koncerty skrzypcowe. Najbardziej znane to m.in.:

Koncert skrzypcowy a-moll, RV 356 (z cyklu *L'Estro Armonico*)

Koncert skrzypcowy d-moll, RV 565 (z cyklu *L'Estro Armonico*)

Koncert skrzypcowy E-dur, RV 269 La primavera (z *Czterech pór roku*)

Jego koncerty wprowadziły nowatorskie formy dialogu między solistą a orkiestrą, a także charakterystyczne, żywe rytmy, które stanowiły inspirację dla wielu późniejszych kompozytorów, w tym Johanna Sebastiana Bacha.

3. *Gloria D-dur, RV 589*

To jedno z najbardziej znanych dzieł sakralnych Vivaldiego. Utwór ten, pełen radosnych melodii i harmonii, jest często wykonywany na koncertach i w kościołach. Został skomponowany dla Ospedale della Pietà i odzwierciedla wielką wrażliwość Vivaldiego na muzykę religijną.

4. *Juditha triumphans, RV 644*

To jedyne w pełni zachowane oratorium Vivaldiego, napisane dla chóru Ospedale della Pietà. Opowiada o zwycięstwie Judyty nad Holofernesem, będąc symbolem triumfu chrześcijaństwa nad pogaństwem. Dzieło to jest znane z pięknych arii i chórów, a także bogatego instrumentarium.

5. *L'estro armonico, op. 3*

To zbiór 12 koncertów na różne instrumenty, opublikowany w 1711 roku, który przyniósł Vivaldiemu międzynarodową sławę. Dzieło to wyróżnia się mistrzowskim połączeniem harmonii

i wirtuozerii. Cykl ten był bardzo ceniony przez kompozytorów niemieckich, w tym Johanna Sebastiana Bacha, który zaadaptował kilka z tych koncertów.

6. *La Stravaganza*, op. 4

To kolejny zbiór 12 koncertów skrzypcowych, który zyskał ogromne uznanie. *La Stravaganza* oznacza „dziwaczność”, co odzwierciedla niecodzienny charakter utworów – pełnych kontrastów, wirtuozerii i zaskakujących zwrotów.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- „Czerwony Ksiądz”: Vivaldi był nazywany „Il Prete Rosso” – czerwonym księdzem z powodu swoich rudych włosów. Mimo że został wyświęcony na księdza, bardzo szybko porzucił obowiązki duchownego ze względu na problemy zdrowotne, prawdopodobnie astmę i całkowicie poświęcił się muzyce.

- Związek z Anną Girò: Vivaldi miał szczególnie bliską relację z Anną Girò, młodą śpiewaczką, która często występowała w jego operach. Choć nigdy nie było dowodów na to, że byli kochankami, ich bliska współpraca budziła wiele plotek w ówczesnym środowisku.

- Upadek finansowy: Pod koniec życia Vivaldi popadł w zapomnienie, a jego opery przestały być popularne. Zdecydował się wyjechać do Wiednia, gdzie miał nadzieję na zdobycie nowego mecenasa. Niestety, kilka miesięcy po przyjeździe, zmarł w biedzie i został pochowany w nieoznakowanym grobie.

- Odkrycie w XX wieku: Po śmierci Vivaldiego jego muzyka popadła w zapomnienie na długi czas. Dopiero w XX wieku, dzięki badaczom takim jak Alfredo Casella, twórczość Vivaldiego została na nowo odkryta i włączona do repertuaru muzyki klasycznej. Szczególnie *Cztery pory roku* stały się jednym z najbardziej rozpoznawalnych dzieł muzyki barokowej.

Antonio Vivaldi był kompozytorem niezwykle płodnym i wszechstronnym, a jego wpływ na rozwój muzyki instrumentalnej, zwłaszcza

koncertu skrzypcowego, jest nieoceniony. Dziś jest on uznawany za jednego z najwybitniejszych twórców epoki baroku.

RICHARD WAGNER

Wilhelm Richard Wagner (ur. 22 maja 1813 r. w Lipsku, zm. 13 lutego 1883 r. w Wenecji) był niemieckim kompozytorem, dyrygentem, dramaturgiem i teoretykiem muzyki, znanym przede wszystkim jako twórca monumentalnych oper i rewolucyjnych idei artystycznych. Jego muzyka, pełna dramatyzmu, liryzmu i innowacji, wywarła ogromny wpływ na rozwój muzyki w XIX i XX wieku. Wagner był nie tylko kompozytorem, ale także filozofem, który postawił sobie za cel zreformowanie opery, wprowadzając koncepcję „Gesamtkunstwerk” – dzieła totalnego, które łączy muzykę, dramat, poezję i sztuki wizualne w jedną całość.

Wagner urodził się w Lipsku jako dziewiąte dziecko w rodzinie o korzeniach teatralnych. W młodości wykazywał zainteresowanie literaturą i dramatem, a jego pierwsze próby muzyczne były zainspirowane dziełami Ludwiga van Beethovena. Edukację muzyczną pobierał w Lipsku i Dreźnie. W wieku 20 lat zaczął pracować jako dyrygent, a pierwsze kompozycje operowe powstały w latach 30. XIX wieku.

Pierwszy przełom w jego karierze przyniosła opera *Der fliegende Holländer* (*Latający Holender*) w 1843 roku. Wagner wkrótce potem zyskał międzynarodową sławę, a jego dzieła zaczęły dominować na scenach operowych w Niemczech. W 1849 roku, zaangażowany w ruchy rewolucyjne w Dreźnie, musiał uciekać z Niemiec, co zmusiło go do życia na wygnaniu w Szwajcarii i Francji przez kilkanaście lat. W tym okresie stworzył swoją koncepcję dramatu muzycznego i rozpoczął pracę nad monumentalnym cyklem *Pierścień Nibelunga*.

Powrót Wagnera do Niemiec w 1864 roku był możliwy dzięki wsparciu króla Ludwika II Bawarskiego, który stał się jego mecenasem. Dzięki pomocy finansowej króla Wagner zrealizował swoje

najambitniejsze projekty, w tym zbudowanie w Bayreuth teatru operowego (Festspielhaus), przeznaczonego wyłącznie do wystawiania jego dzieł. Wagner zmarł w Wenecji w 1883 roku, zostawiając po sobie potężny dorobek artystyczny, który wpłynął na całą muzykę klasyczną, a także sztukę, filozofię i politykę.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Pierścień Nibelunga* (*Der Ring des Nibelungen*, 1848–1874)

To monumentalny cykl czterech oper, uważany za jedno z największych osiągnięć w historii muzyki. Składają się na niego:

- *Złoto Renu* (*Das Rheingold*)
- *Walkiria* (*Die Walküre*)
- *Siegfried* (*Zygfryd*)
- *Zmierzch bogów* (*Götterdämmerung*)

Cykl oparty jest na mitologii nordyckiej i germańskiej, a jego tematy obejmują władzę, miłość, zdradę, bohaterstwo i upadek bogów. Wagner w *Pierścieniu Nibelunga* wprowadził swoje innowacje w zakresie leitmotivów – motywów muzycznych przypisanych postaciom, ideom czy przedmiotom, które powracają i zmieniają się w zależności od akcji.

2. *Tristan i Izolda* (*Tristan und Isolde*, 1865)

To jedno z najbardziej rewolucyjnych dzieł Wagnera, które miało ogromny wpływ na muzykę późnego romantyzmu i rozwój harmonii. „Tristan” eksploruje temat miłości i śmierci, a jego chromatyczna harmonia wyprzedzała swoją epokę, wywierając wpływ na takich kompozytorów, jak Gustav Mahler, Richard Strauss i Arnold Schönberg.

3. *Lohengrin* (1850)

Opera o rycerzu Lohengrinie, synu Parsifala, który przybywa na łodzi ciągniętej przez łabędzie, aby obronić księżniczkę Elzę z Brabancji. Słynna aria *Marsz weselny* (znana jako marsz ślubny) pochodzi właśnie z tej opery i do dziś jest powszechnie wykonywana na ceremoniach ślubnych.

4. *Tannhäuser* (1845)

Opera opowiadająca o walce między zmysłowością a duchowością, przedstawiającą losy średniowiecznego rycerza Tannhäusera, który jest rozdarty między miłością do bogini Wenus a pokutą chrześcijańską. Słynna uwertura do *Tannhäusera* jest często wykonywana jako samodzielny utwór koncertowy.

5. *Latający Holender* (*Der fliegende Holländer*, 1843)

Opera oparta na legendzie o przeklętym kapitanie statku, skazanym na wieczne tułanie po morzach, dopóki nie znajdzie miłości, która go zbawi. Jest to jedno z pierwszych dzieł Wagnera, w którym zaczął realizować swoją koncepcję dramatu muzycznego.

6. *Parsifal* (1882)

Ostatnia opera Wagnera, określana przez niego jako „święty dramat”, oparta na legendzie o świętym Graalu i rycerzach, którzy go strzegą. *Parsifal* jest dziełem o charakterze religijnym i filozoficznym, pełnym mistycyzmu i symbolizmu. Jego premiera miała miejsce w Bayreuth i stała się jednym z centralnych wydarzeń w historii tego festiwalu.

7. *Śpiewacy norymberscy* (*Die Meistersinger von Nürnberg*, 1868)

To jedyna opera komiczna Wagnera, która opowiada o konkursie śpiewaków w XVI-wiecznych Niemczech. Jest to dzieło o bardziej lirycznym i humorystycznym charakterze niż inne opery Wagnera, a jednocześnie pełne głębokich refleksji nad sztuką i tradycją.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Długie uciezki i powroty: Po udziale w rewolucji drezdeńskiej w 1849 roku Wagner musiał uciekać z Niemiec, by uniknąć aresztowania. Spędził wiele lat na wygnaniu w Szwajcarii, Francji i Włoszech, zanim mógł wrócić do ojczyzny dzięki wsparciu króla Ludwika II Bawarskiego.

- Król Ludwik II Bawarski: Młody król Bawarii, Ludwik II, był ogromnym wielbicielem muzyki Wagnera. Dzięki jego wsparciu

Wagner otrzymał ogromne fundusze na realizację swoich dzieł, a także mógł zbudować Festspielhaus w Bayreuth, dedykowany wyłącznie jego operom. Król Ludwik II nawet zamieszkał w pałacu niedaleko Wagnera, aby być blisko kompozytora, którego traktował jak swojego mistrza.

- Bayreuth: Wagner zrealizował swoje marzenie o stworzeniu specjalnego teatru operowego w Bayreuth, gdzie jego dzieła miały być wystawiane w idealnych warunkach akustycznych i scenicznych. Bayreuth Festspielhaus, który otwarto w 1876 roku premierą *Pierścienia Nibelunga*, stał się miejscem corocznych festiwali operowych, a tradycja ta trwa do dzisiaj.

- Skandal z Cosimą: Wagner ożenił się z Cosimą Liszt, córką słynnego kompozytora i pianisty Franza Liszta. Cosima była wcześniej żoną dyrygenta Hansa von Bülowa, jednego z najbliższych przyjaciół Wagnera. Romans Wagnera z Cosimą wywołał skandal, zwłaszcza że para miała dzieci, zanim formalnie wzięli ślub. Małżeństwo z Cosimą przyniosło jednak Wagnerowi stabilność i wsparcie w jego twórczości.

- Długość utworów: Opery Wagnera słyną z ogromnej długości – *Pierścień Nibelunga* trwa około 15 godzin, a inne jego opery często przekraczają 4–5 godzin. Wagner starał się, aby każda część jego dzieła była integralna, co sprawiło, że jego opery wymagały od publiczności ogromnego skupienia i cierpliwości.

- Antysemityzm: Wagner był znany ze swoich kontrowersyjnych poglądów, w tym z antysemickich, które wyrażał zarówno w prywatnych wypowiedziach, jak i w eseju *Das Judenthum in der Musik*. Te poglądy, mimo że nie mają bezpośredniego odzwierciedlenia w jego muzyce, stały się częścią jego skomplikowanej spuścizny.

Richard Wagner był postacią wielowymiarową, której muzyka miała ogromny wpływ na historię opery i muzyki klasycznej. Jego dzieła, pełne symboliki, mitologii i dramatyzmu, do dziś zachwycają i prowokują, a jego postać budzi mieszane uczucia z powodu kontrowersji, które towarzyszyły jego życiu i twórczości.

WILLIAM WALTON

William Walton (ur. 29 marca 1902 r. w Oldham, Anglia, zm. 8 marca 1983 r. w Ischia, Włochy) był angielskim kompozytorem, jednym z czołowych przedstawicieli muzyki XX wieku. Jego twórczość obejmowała różnorodne gatunki, w tym muzykę symfoniczną, operową, kameralną oraz muzykę filmową. Walton znany był z ekspresyjnego stylu, oryginalnej orkiestracji oraz silnych melodii, które zyskały uznanie zarówno w Wielkiej Brytanii, jak i na całym świecie.

Walton rozpoczął naukę muzyki w Christ Church, Oksford, a następnie studiował w Royal College of Music w Londynie. Już w młodym wieku wykazywał talent kompozytorski, a jego pierwsze dzieła zyskały uwagę krytyków. W 1922 roku zadebiutował jako kompozytor operowy z dziełem *The Battered Bride*, co zapoczątkowało jego karierę.

W latach 30. Walton zdobył międzynarodowe uznanie za swoje kompozycje, a jego utwory były wykonywane przez renomowane orkiestry. W czasie II wojny światowej jego muzyka stała się popularna, a on sam zaczął pisać utwory na zamówienie, co przyczyniło się do dalszego rozwoju jego kariery.

Walton był także blisko związany z wieloma artystami i literatami swojego czasu, w tym z poetą W.H. Audenem i dramatopisarzem Christopherem Fry. Jego dzieła często były inspirowane literaturą, co nadawało im głębię i znaczenie. Po wojnie jego twórczość ewoluowała, a on sam stał się jednym z najważniejszych kompozytorów swojego pokolenia.

William Walton zmarł w 1983 roku, pozostawiając po sobie bogate dziedzictwo muzyczne, które nadal inspiruje muzyków i słuchaczy na całym świecie.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Belshazzar's Feast* (1931)

Ten oratoryjny utwór na chór, solistów i orkiestrę jest jednym z najważniejszych dzieł Waltona. Opowiada historię biblijnego króla Belsazara, a jego bogata orkiestracja i emocjonalne przesłanie sprawiają, że jest to dzieło niezwykle wyraziste i dramatyczne.

2. *Violin Concerto* (1939)

Koncert na skrzypce i orkiestrę to jedno z najbardziej znanych dzieł Waltona, które łączy w sobie wirtuozerię z głębokim wyrazem emocjonalnym. Utwór ten jest często wykonywany przez znakomitych skrzypków na całym świecie.

3. *Symphony No. 1* (1935)

Ta symfonia, z charakterystycznym brzmieniem i bogatą fakturą, ukazuje umiejętności Waltona w zakresie orkiestracji. Dzieło to łączy w sobie elementy nowoczesne z klasycznymi, co czyni je interesującym przykładem muzyki XX wieku.

4. *Facade* (1923)

Facade to cykl utworów na głos i zespół instrumentalny, oparty na tekstach W.H. Audena. Dzieło to, pełne humoru i zaskakujących dźwięków, ukazuje unikalne podejście Waltona do poezji i muzyki.

5. *Henry V* (1944)

Muzyka do filmu *Henry V* w reżyserii Laurence'a Oliviera zdobyła uznanie za swoją dramatyczną siłę i orkiestrację. Utwór ten, który stał się znany jako suita symfoniczna, łączy w sobie patriotyczne motywy z bogatymi dźwiękowymi teksturami.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Punkty zwrotne w karierze: Walton doświadczył wielu zmian w swojej karierze, które miały wpływ na jego twórczość. Po premierze *Belshazzar's Feast*, jego muzyka zyskała popularność, a on sam stał się znanym kompozytorem.

- Współpraca z innymi artystami: Walton był blisko związany z wieloma artystami swojego czasu, w tym z W.H. Audenem. Ich współpraca zaowocowała wieloma ciekawymi projektami, które łączyły literaturę z muzyką.

- Zamiłowanie do sztuki: Walton był nie tylko kompozytorem, ale również malarzem. Jego zainteresowanie sztuką miało wpływ na jego muzykę, co widać w jego złożonych strukturach i kolorystyce brzmienia.

- Podróże: Walton często podróżował, co miało znaczący wpływ na jego twórczość. Jego inspiracje z różnych kultur oraz krajobrazów znalazły odzwierciedlenie w wielu jego dziełach.

William Walton pozostaje jedną z najważniejszych postaci w historii muzyki XX wieku. Jego innowacyjne podejście do kompozycji, bogate melodie i unikalna orkiestracja sprawiają, że jego dzieła są wciąż wykonywane i doceniane na całym świecie. Walton stworzył muzykę, która łączy w sobie różne tradycje i style, a jego dziedzictwo nadal inspiruje artystów i słuchaczy.

CARL MARIA VON WEBER

Carl Maria Friedrich Ernst von Weber (ur. 18 listopada 1786 r. w Eutin, zm. 5 czerwca 1826 r. w Londynie) był niemieckim kompozytorem, dyrygentem i pianistą, uważanym za jednego z prekursorów niemieckiego romantyzmu w muzyce. Jego twórczość, zwłaszcza w dziedzinie opery, miała ogromny wpływ na rozwój opery narodowej w Niemczech, a jego opera *Wolny strzelec* (*Der Freischütz*) jest uznawana za pierwszą niemiecką operę narodową, która zainspirowała późniejszych kompozytorów, takich jak Richard Wagner.

Weber pochodził z rodziny muzycznej – jego ojciec, Franz Anton von Weber, był kapelmistrzem, a jego matka, Genovefa, śpiewaczką. Młody Carl Maria von Weber rozwijał swoje umiejętności muzyczne pod okiem najlepszych nauczycieli, w tym Michaela Haydna (brata

Josepha Haydna). Już od wczesnych lat przejawiał talent do kompozycji i gry na fortepianie, a także dyrygentury. W 1804 roku, mając zaledwie 18 lat, został kapelmistrzem teatru we Wrocławiu, co stanowiło początek jego błyskotliwej kariery muzycznej.

Weber podróżował po Europie jako dyrygent i pianista, zdobywając uznanie na dworach królewskich i w teatrach operowych. W 1813 roku został mianowany dyrektorem opery w Pradze, a w 1817 roku objął stanowisko dyrektora opery w Dreźnie, gdzie podjął się zadania stworzenia opery narodowej w języku niemieckim.

Weber przez całe życie zmagał się z problemami zdrowotnymi, w tym z gruźlicą, która ostatecznie doprowadziła do jego przedwczesnej śmierci w 1826 roku w Londynie, gdzie przygotowywał premierę swojej opery *Oberon*.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. *Wolny strzelec* (*Der Freischütz*, 1821)

Najbardziej znane i przełomowe dzieło Webera, uważane za pierwszą niemiecką operę narodową. *Wolny strzelec* łączy w sobie elementy niemieckiego folkloru, romantyzmu i magicznego realizmu. Opera opowiada o myśliwym, który zawiera pakt z diabłem, aby wygrać konkurs strzelecki i zdobyć rękę ukochanej. Dzieło to zainspirowało późniejszych kompozytorów operowych, takich jak Richard Wagner, i odegrało kluczową rolę w kształtowaniu niemieckiego stylu operowego.

2. *Euryanthe* (1823)

Choć nie odniosła takiego sukcesu jak *Wolny strzelec*, opera *Euryanthe* jest uważana za ważny krok w rozwoju niemieckiej opery romantycznej. Historia oparta jest na średniowiecznym romansie rycerskim i cechuje się bogatymi partiami orkiestralnymi oraz emocjonalnymi ariami. Weber uważał tę operę za jedno ze swoich najważniejszych dzieł, choć jej słaba dramaturgia nie spotkała się z powszechnym uznaniem.

3. *Oberon* (1826)

To ostatnia opera Webera, napisana na zamówienie Królewskiego Teatru w Londynie. Dzieło opiera się na mitologii nordyckiej i elżbietańskiej, a jego treść nawiązuje do przygód króla elfów Oberona. Mimo że opera była dobrze przyjęta przez publiczność, Weber nie był zadowolony z jej libretto, co wpłynęło na jej mniej trwały sukces w porównaniu do innych dzieł. *Oberon* jednak wyróżnia się fantastycznymi i bogato zorkiestrowanymi fragmentami, które pokazują pełnię talentu Webera.

4. *Jubel-Ouverture* (1818)

Ta uroczysta uwertura była skomponowana z okazji jubileuszu 50-lecia panowania króla Saksonii. Jest to przykład muzyki ceremonialnej, w której Weber łączy elementy fanfarowe z klasyczną formą.

5. *Koncerty klarnetowe nr 1 F-dur i nr 2 Es-dur*

Te dwa koncerty klarnetowe, skomponowane dla klarnecisty Heinricha Baermanna, należą do najważniejszych dzieł Webera w dziedzinie muzyki instrumentalnej. Charakteryzują się bogactwem melodycznym, technicznymi wyzwaniem dla solisty oraz innowacyjnym podejściem do orkiestracji. Do dziś są podstawowymi utworami w repertuarze klarnecistów.

6. *Kwartet fortepianowy B-dur, op. 8* (1809)

To kameralne dzieło, choć mniej znane, jest doskonałym przykładem wczesnego stylu Webera, łączącego liryzm z formą klasyczną. Jego kwartet fortepianowy pokazuje nie tylko zdolności Webera jako kompozytora, ale także jego wirtuozerię jako pianisty.

7. *Pozdrowienie wędrowca (Wanderer's Welcome)*, 1817)

Jest to przykład dzieła chóralnego, w którym Weber łączy niemiecką tradycję pieśni z romantycznym językiem muzycznym. Utwór ten, podobnie jak jego inne pieśni, odzwierciedla wpływy niemieckiego liryzmu i romantyzmu.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Bliskie relacje rodzinne: Weber był dalekim krewnym Wolfganga Amadeusa Mozarta, ponieważ jego ojciec był kuzynem żony Mozarta, Constanze Weber. Carl Maria von Weber wielokrotnie wyrażał podziw dla Mozarta i jego twórczości, która miała wpływ na jego własne kompozycje.

- Problemy zdrowotne i wczesna śmierć: Weber przez całe życie cierpiał na poważne problemy zdrowotne, w tym gruźlicę. Mimo to, jego aktywność artystyczna była imponująca. Jego przedwczesna śmierć w wieku 39 lat przerwała karierę, która mogła przynieść jeszcze wiele ważnych dzieł.

- Rola pioniera opery narodowej: Weber nie tylko przyczynił się do rozwoju niemieckiej opery, ale także był gorącym zwolennikiem tworzenia opery narodowej w języku niemieckim, co było rewolucyjnym pomysłem w czasach, gdy opera była zdominowana przez język włoski.

- Związki z polityką: Weber aktywnie działał na rzecz niemieckiego patriotyzmu i popierał nacjonalistyczne dążenia, co znalazło odzwierciedlenie w jego muzyce. *Wolny strzelec*, który zawierał elementy niemieckiego folkloru i romantyzmu, stał się symbolem dążeń do stworzenia tożsamości kulturowej Niemiec.

Carl Maria von Weber pozostaje jedną z kluczowych postaci w historii opery niemieckiej i muzyki romantycznej. Jego innowacyjne podejście do muzyki, szczególnie w operze *Wolny strzelec*, zainspirowało całe pokolenia kompozytorów. Mimo krótkiego życia, jego twórczość miała ogromny wpływ na rozwój romantyzmu, a jego opery, koncerty i utwory kameralne do dziś pozostają ważnymi elementami repertuaru klasycznego.

ANTON WEBERN

Anton Webern (ur. 3 grudnia 1883 r. w Wiedniu, zm. 15 września 1945 r. w Mittersill) był austriackim kompozytorem i dyrygentem, uznawanym za jednego z najważniejszych przedstawicieli muzyki XX wieku. Webern był kluczową postacią w rozwoju dodekafonii i awangardowej muzyki współczesnej. Jego kompozycje charakteryzują się nie tylko innowacyjnym podejściem do harmonii i formy, ale również minimalistycznym stylem, który wprowadzał nowe estetyczne wartości do muzyki.

Webern studiował w Konserwatorium Wiedeńskim, gdzie był uczniem Gustava Mahlera oraz Arnolda Schönberga, od którego przejął technikę dodekafoniczną. Webern był jednym z najbliższych współpracowników Schönberga i współtwórcą ruchu, który później stał się znany jako II szkoła wiedeńska. W odróżnieniu od swojego nauczyciela, Webern skupił się na skracaniu form, co sprawiło, że jego utwory stały się niezwykle zwarte i skoncentrowane.

Po I wojnie światowej Webern stał się coraz bardziej związany z ideami modernizmu, a jego twórczość była pod wpływem nie tylko muzyki, ale także sztuk wizualnych i literatury. Jego styl charakteryzował się używaniem oszczędnych środków wyrazu, co czyniło jego muzykę niezwykle intymną i emocjonalną.

Webern żył w trudnych czasach, a jego muzyka była często ignorowana lub źle rozumiana przez współczesnych mu krytyków. Po II wojnie światowej zyskał większe uznanie, ale jego życie zakończyło się tragicznie – zginął przypadkowo w czasie strzelaniny, gdy amerykańskie wojska zajmowały Austrię.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

1. Six Pieces for Orchestra, op. 6 (1913)

Ten cykl utworów orkiestrowych jest jednym z kluczowych dzieł Weberna, które łączy dodekafoniczne techniki z wyrafinowaną

orkiestracją. Kompozycja ta ukazuje jego mistrzostwo w tworzeniu muzyki kameralnej i orkiestrowej, a także jego unikalny styl.

2. *Variations for Piano, op. 27* (1936)

Variations to utwór, który eksploruje technikę dodekafoniczną w formie miniatur. Webern stosuje oszczędne środki wyrazu, tworząc złożoną strukturę, która wyraża głębokie emocje i wrażenia.

3. *Five Pieces for Orchestra, op. 10* (1913)

Ten utwór jest przykładem minimalistycznego podejścia Weberna do formy i struktury. Każda z pięciu części jest krótka, ale pełna intensywnych emocji, co czyni je wyjątkowymi w jego twórczości.

4. *Symphony, op. 21* (1928)

Symfonia Weberna jest jednym z najważniejszych dzieł w jego dorobku, które wykorzystuje dodekafoniczną technikę w sposób oryginalny. Kompozycja ta odzwierciedla zarówno wpływy klasycznej tradycji, jak i nowoczesnych rozwiązań.

5. *Lyric Suite* (1926)

Lyric Suite to jeden z najważniejszych utworów kameralnych Weberna, przeznaczony na kwartet smyczkowy. Dzieło to łączy w sobie emocjonalne wyrazy z nowoczesną harmonią i formą, ukazując jego unikalny styl i wrażliwość.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

- Mistrz minimalistycznych form: Webern był znany z tego, że potrafił tworzyć złożone dzieła z minimalnej liczby dźwięków. Jego umiejętność kompresji formy i emocji sprawiła, że jego kompozycje stały się bardzo intensywne, mimo krótkiej długości.

- Eksperymenty z dźwiękiem: Webern miał zainteresowanie różnymi technikami dźwiękowymi. W swoich utworach często używał niekonwencjonalnych instrumentów oraz technik, co czyniło jego muzykę bardzo nowatorską.

- Współpraca z innymi artystami: Webern był w bliskim kontakcie z innymi kompozytorami swojego czasu, takimi jak Alban Berg

i Arnold Schönberg. Wspólnie dążyli do eksploracji nowych dróg w muzyce, tworząc ważne relacje artystyczne.

- Dramatyczny koniec życia: Webern zginął tragicznie w 1945 roku w Mittersill, kiedy to został zastrzelony przez amerykańskiego żołnierza. To tragiczne wydarzenie zakończyło życie jednego z najważniejszych kompozytorów XX wieku.

Anton Webern pozostaje jedną z kluczowych postaci w historii muzyki współczesnej. Jego nowatorskie podejście do kompozycji, minimalistyczny styl oraz dodekafoniczne techniki miały znaczący wpływ na rozwój muzyki XX wieku, a jego dzieła są wciąż wykonywane i badane przez współczesnych muzyków i kompozytorów.

WŁADYSŁAW ŻELEŃSKI

Władysław Żeleński urodził się 6 lipca 1837 roku w Grodkowicach koło Krakowa. Pochodził z rodziny Żeleńskich herbu Ciołek, osiadłych w okolicach Krakowa. Jego ojciec, Marcján Żeleński, był pianistą amatorem i uczestnikiem powstania listopadowego. W 1846 roku, podczas rzezi galicyjskiej, ojciec Władysława zginął, a rodzina przeniosła się do Krakowa. W latach 1850–1857 uczęszczał do Gimnazjum św. Anny w Krakowie, jednocześnie ucząc się gry na fortepianie u Kazimierza Wojciechowskiego i Jana Germasza oraz kompozycji u Franciszka Mireckiego. W wieku 20 lat skomponował dwa kwartety smyczkowe, trio fortepianowe oraz uwerturę na orkiestrę, którą osobiście dyrygował podczas koncertu w 1857 roku. W 1857 roku rozpoczął studia filozoficzne na Uniwersytecie Jagiellońskim, które kontynuował na Uniwersytecie Karola w Pradze, uzyskując w 1862 roku tytuł doktora filozofii. W Pradze studiował również grę na fortepianie u Alexandra Dreyschocka oraz kompozycję i grę na organach u Josefa Krejčiego. W 1866 roku wyjechał do Paryża, gdzie kontynuował naukę kompozycji u Napoléona-Henriego Rebera i Bertolda Damckego. W 1870 roku powrócił do Polski, początkowo

działając w Krakowie, gdzie w 1871 roku odbył swój pierwszy koncert kompozytorski. Następnie przeniósł się do Warszawy, gdzie po śmierci Stanisława Moniuszki objął klasę harmonii i kontrapunktu w Konserwatorium Warszawskim. W 1878 roku został dyrektorem artystycznym Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego. W 1881 roku powrócił na stałe do Krakowa, gdzie z jego inicjatywy powołano Konserwatorium Krakowskie, w którym pełnił funkcję dyrektora do swojej śmierci w 1921 roku. Był autorem podręczników *Nauka harmonii i pierwszych zasad kompozycji* oraz *Nauka elementarna zasad muzyki*. W 1872 roku poślubił Wandę Grabowską, z którą miał trzech synów: Stanisława, Tadeusza Boya-Żeleńskiego i Edwarda. Po śmierci pierwszej żony w 1904 roku, w 1907 roku ożenił się z Teklą Symonowicz. Został pochowany na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

Władysław Żeleński był jednym z głównych przedstawicieli neoromantyzmu w muzyce polskiej, tworząc liczne kompozycje instrumentalne, kameralne i wokalne. Jego twórczość obejmuje opery, utwory orkiestrowe, kameralne oraz pieśni inspirowane polską poezją. Wśród jego najwybitniejszych kompozycji wyróżniają się:

1. Opera *Konrad Wallenrod* (1885)

Oparta na poemacie Adama Mickiewicza, opera ta jest jednym z najważniejszych dzieł Żeleńskiego, łączącym elementy romantyzmu z polską historią i literaturą.

2. Opera *Goplana* (1896)

Zainspirowana dramatem Juliusza Słowackiego *Goplana* to romantyczna opera w trzech aktach, która ukazuje mityczne i ludowe motywy w polskim kontekście.

3. Uwertura *W Tatrach* (1870)

Ten utwór orkiestrowy odzwierciedla górski krajobraz Tatr, łącząc elementy muzyki programowej z narodowym charakterem.

4. Uwertura *Echa leśne*

Kompozycja ta oddaje atmosferę leśnego środowiska, wykorzystując bogaty język orkiestralny do przedstawienia dźwięków natury.

5. *Kwartet fortepianowy c-moll, op. 61*

To jedno z najważniejszych dzieł kameralnych Żeleńskiego, charakteryzujące się głęboką ekspresją i złożoną strukturą muzyczną.

6. *Pieśń Na Anioł Pański*

Jedna z ponad 100 pieśni Żeleńskiego, która wyróżnia się melodyjnością i lirycznym wyrazem, stanowiąc doskonały przykład jego talentu wokalnego.

Te kompozycje świadczą o wszechstronności Żeleńskiego jako kompozytora i jego znaczącym wkładzie w rozwój muzyki polskiej.

OPOWIEŚCI I ANEGDOTY Z CODZIENNEGO ŻYCIA

Władysław Żeleński był postacią, której życie prywatne i zawodowe było pełne ciekawostek i anegdot. Choć nie jest tak powszechnie znany, jak niektórzy współcześni mu kompozytorzy, to jego codzienne życie i działalność artystyczna stanowią ważny element polskiej kultury muzycznej XIX wieku. Oto kilka interesujących faktów i anegdot:

- Zainteresowanie folklorem: Żeleński, choć żył w okresie romantyzmu, miał silne poczucie polskości i często czerpał inspirację z tradycji ludowej. Jego miłość do polskiego folkloru miała swoje odzwierciedlenie w muzyce, zwłaszcza w pieśniach. Istnieje anegdota, że Żeleński spędzał długie godziny na rozmowach z wiejskimi muzykami, poznając regionalne melodie, które potem przenosił na papier. Mówiło się, że był jednym z pierwszych kompozytorów, którzy traktowali polski folklor z szacunkiem, starając się uchwycić jego autentyczność, nie upraszczając go.
- Praca jako wykładowca: Żeleński był także wykładowcą w Warszawskim Konserwatorium Muzycznym, gdzie przez wiele lat prowadził zajęcia z kompozycji i teorii muzyki. Zgodnie z relacjami jego uczniów był bardzo wymagający, ale również ciepły

i pełen pasji. Podczas swoich wykładów starał się nie tylko nauczyć technicznych aspektów kompozycji, ale także przekazać młodym muzykom miłość do muzyki i zrozumienie dla jej głębi. Dzięki swojej osobowości i podejściu do nauczania zyskał wielu wiernych uczniów.

- **Literatura:** Żeleński był również miłośnikiem literatury, a jego zainteresowania nie ograniczały się tylko do muzyki. Często można było go spotkać na spotkaniach literackich, gdzie dyskutował o najnowszych prądach literackich w Polsce i Europie. Wśród jego przyjaciół znajdowali się także pisarze, którzy, podobnie jak on, cenili bogate dziedzictwo narodowe i tradycje ludowe.
- **Funkcja organisty:** W początkach swojej kariery Żeleński pełnił funkcję organisty i dyrygenta w warszawskich kościołach, w tym w kościele św. Krzyża. Z racji swojego zaangażowania w życie religijne, był jednym z najwybitniejszych przedstawicieli muzyki chóralnej i organowej w Polsce. Istnieje opowieść, że Żeleński miał swoją „ulubioną” godzinę, w której komponował – był to czas poranka, zaraz po wschodzie słońca, kiedy umysł był świeży, a otoczenie ciche i spokojne.
- **Powstanie styczniowe:** W okresie powstania styczniowego Żeleński stał się świadkiem dramatycznych wydarzeń, które miały wpływ na jego życie i twórczość. Choć nie brał bezpośredniego udziału w walkach, to sam dramat powstania miał ogromny wpływ na jego twórczość. Podczas tych wydarzeń Żeleński komponował pieśni patriotyczne, które wyrażały tęsknotę za wolnością, a także dramatyzm i ból związany z upadkiem powstania.
- **Szlacheckie pochodzenie:** Żeleński pochodził z rodziny szlacheckiej i w dzieciństwie miał dostęp do edukacji muzycznej, co pozwoliło mu w młodym wieku rozwijać pasje artystyczne. Z racji swojej szlacheckiej rodziny był również często zapraszany na spotkania towarzyskie, w których brali udział ówcześni przedstawiciele polskiej elity artystycznej i intelektualnej. Mówi się, że Żeleński miał bardzo rozwiniętą kulturę osobistą i był doskonałym rozmówcą.

- **Koncerty:** W drugiej połowie XIX wieku Żeleński organizował i dyrygował wieloma koncertami muzyki chóralnej i oratoryjnej w Warszawie, które były nie tylko wydarzeniami artystycznymi, ale także miały znaczenie patriotyczne. Jego koncerty stały się w pewnym sensie miejscem spotkań intelektualistów, artystów i patriotów, którzy wspierali polską muzykę i kulturę.
- **Relacje z młodszymi muzykami:** Władysław Żeleński, poza nauczaniem w konserwatorium, był bardzo zaangażowany w kształtowanie postaw młodszych pokoleń kompozytorów. Często starał się podpowiadać młodym twórcom, jak łączyć tradycję z nowoczesnością, zacierając granice między klasycyzmem a romantyzmem, co czyniło jego pedagogię wyjątkową. Mówił, że aby stać się prawdziwym kompozytorem, nie wystarczy tylko technika, ale i głęboka, osobista refleksja nad muzyką.
- **Pianista:** Żeleński był znany ze swojej pasji do gry na fortepianie oraz komponowania muzyki fortepianowej. Jednak nie tylko on korzystał z instrumentów w swojej pracy twórczej – jego dom był pełen instrumentów, na których często komponował i eksperymentował, co stało się jego codziennym rytuałem.
- **Świat artystyczny:** Żeleński utrzymywał bliskie relacje z wieloma przedstawicielami polskiego środowiska artystycznego XIX wieku. Jego przyjaźnie z malarzami, poetami i muzykami były szeroko znane. Był członkiem wielu towarzystw artystycznych, które organizowały koncerty, wystawy i spotkania intelektualne. Przez te działania Żeleński zbudował trwale mosty między muzyką, literaturą i malarstwem.

Żeleński żył w czasach pełnych trudności, ale także wielkich nadziei. Jego życie artystyczne, pełne pasji do muzyki, zaangażowania w kształcenie młodych pokoleń oraz miłości do tradycji narodowych, stanowi ważny element polskiej kultury XIX wieku.

BIBLIOGRAFIA

- Abraham G., *Rimsky-Korsakov: A Short Biography*, Ams Pr Inc., 1975.
- Abraham G., *Studies in Russian Music*, Reprint Services Corp, 1943.
- Adams J., *Hallelujah Junction: Composing an American Life*, Farrar, Straus and Giroux, 2008.
- Adorno T.W., *Alban Berg: Master of the Smallest Link*, Cambridge University Press, 1991.
- Allsop P., *Arcangelo Corelli: New Orpheus of Our Times*, Oxford University Press, 1999.
- Anderson C., *Max Reger and Karl Straube: Perspectives on an Organ Performing Tradition*, Taylor & Francis, 2003.
- Apel W., *The History of Keyboard Music to 1700*, Indiana University Press, 1972.
- Arnold D., *Giovanni Gabrieli and the Music of the Venetian High Renaissance*, Oxford University Press, 1979.
- Ashbrook W., *Donizetti and His Operas*, Cambridge University Press, 1983.
- Barnett A., *Sibelius*, Yale University Press, 2007.
- Barrow L.G., *Ottorino Respighi: An Annotated Bibliography*, Scarecrow Press, 2004.
- Bellman J., *The Style Hongrois in the Music of Western Europe*, Northeastern University Press, 1993.
- Bentoiu P., *Masterworks of George Enescu: A Detailed Analysis*, Scarecrow Press, 2010.
- Będkowski S., Hrabia S., *Witold Lutosławski: a bio-bibliography*, Greenwood Publishing Group 2001.
- Biegański K. (red.), *Mala encyklopedia muzyki*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981.
- Bolesławska-Lewandowska B., *Górecki: portret w pamięci*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 2013.
- Bouissou S., *Rameau: Le Musicien des Lumières*, Fayard, 2014.

- Bowen M., *Michael Tippett*, Robson Books, 1981.
- Boyd M., *Bach*, Oxford University Press, 2000.
- Braunbehrens V., *Maligned Master: The Real Story of Antonio Salieri*, From International, 1992.
- Breig W., *Heinrich Schütz: Music in Context*, Cambridge University Press, 1994.
- Brooke-Ball P., *Podręczny leksykon muzyczny*, tł. J. Guzy-Pasiak, Twój Styl, 1997.
- Brown B.A., *Gluck and the French Theatre in Vienna*, Oxford University Press, 1991.
- Brown D., *Mikhail Glinka: A Biographical and Critical Study*, Oxford University Press, 1974.
- Brown D., *Mussorgsky: His Life and Works*, Oxford University Press, 2002.
- Brown D., *Tchaikovsky: A Biographical and Critical Study*, Victor Gollancz, 1978.
- Brown M., Maurice J.E., *Schubert: A Critical Biography*, Macmillan, 1958.
- Bruhn S., *Musical Ekphrasis: Composers Responding to Poetry and Painting*, Pendragon Press, 2000.
- Bryant D., *Gabrieli, Giovanni*, Grove Music Online, Oxford University Press, 2001.
- Budden J., *Puccini: His Life and Works*, Oxford University Press, 2005.
- Budden J., *The Operas of Verdi*, Oxford University Press, 1992.
- Burrows D., *Handel*, Oxford University Press, 2012.
- Butler D., *Trumpet Voluntary: Jeremiah Clarke and His Music*, Boydell & Brewer, 2005.
- Caballero C., *Fauré and French Musical Aesthetics*, Cambridge University Press, 2001.
- Carner M., *Puccini: A Critical Biography*, Alfred A. Knopf, 1959.
- Carr J., *Mahler: A Biography*, Overlook Press, 1997.
- Carter T., *Monteverdi's Musical Theatre*, Yale University Press, 2002.
- Cessac C., *Marc-Antoine Charpentier*, Fayard, 1988.
- Cessac C., *Marc-Antoine Charpentier: His Life and Music*, Amadeus Press 2003.
- Charteris R., *Giovanni Gabrieli: A Thematic Catalogue of His Music*, Pendragon Press 1996.

- Chłopicka R., *Krzysztof Penderecki między sacrum a profanum*, Akademia Muzyczna (Kraków), 2000.
- Chodakowski A., (red.), *Encyklopedia muzyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1995.
- Chodkowski A., (red.), *Encyklopedia Muzyczna PWM – Część Biograficzna*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 2006.
- Chodkowski A., *Encyklopedia muzyczna PWM – część biograficzna, t. I: A–Beethoven*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1979.
- Chomiński J. (red.), *Słownik muzyków polskich. T. 1 (A–Ł), T. 2 (M–Z)*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1964–1967.
- Christensen T., *Rameau and Musical Thought in the Enlightenment*, Cambridge University Press, 2004.
- Chybiński A., *Słownik muzyków dawnej Polski do roku 1800*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1949.
- Chylińska T., Haraschin S., Schaffer B., *Przewodnik koncertowy*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1980.
- Clarke D., *The Penguin Encyclopedia of Popular Music*, Penguin Books, 1990.
- Claudon F., *Encyklopedia romantyzmu: malarstwo, rzeźba, architektura, literatura, muzyka*, tł. H. Kęszycza, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, 1992.
- Condé G., *Charles Gounod*, Fayard, 2009.
- Cooke D., *Gustav Mahler: An Introduction to His Music*, Faber Music, 1988.
- Cooke D., *The Bruckner Problem Simplified*, The Musical Newsletter, 1975.
- Cooper B., *Beethoven*, Oxford University Press, 2000.
- Cooper D., *Béla Bartók*, Yale University Press, 2015.
- Copland A., *What to Listen for in Music*, Penguin Books, 1957.
- Corneilson P., *The Collected Works of Johann Christian Bach*, Routledge, 2015.
- Cornelison P., *C.P.E. Bach Studies*, Cambridge University Press, 2009.
- Craft R., *Stravinsky: Chronicle of a Friendship*, Vanderbilt University Press, 1994.
- Czopek A., *Polacy w świecie wielkiej opery*, Fundacja Pomocy Artystom Polskim Czardasz – Wydawnictwo Petrus, 2013.
- Deane B., *Cherubini*, Oxford University Press, 1965.
- Demarquez S., *Manuel de Falla*, Da Capo Press, 1983.

- Dianin S., *Borodin: The Composer and His Music*, Oxford University Press, 1963.
- Downs P.G., *Classical Music: The Era of Haydn, Mozart, and Beethoven*, Norton, 1992.
- Duchem J., *Gabriel Fauré*, Phaidon Press, 2000.
- Dziębowska E. (red.), *Encyklopedia muzyczna PWM*. T. 1-13 (część biograficzna), Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1986–2012.
- Earp L., *Guillaume de Machaut: A Guide to Research*, Routledge, 2013.
- Eisen C., *Mozart: A Biography*, Oxford University Press, 1991.
- Ekiert J., *Bliżej muzyki. Encyklopedia*, Wiedza Powszechna, 1994.
- Ekiert J., *Fryderyk Chopin. Biografia ilustrowana*, Muza, 2009.
- Encyklopedia muzyczna* t. 1–12, pr. zb. pod red. E. Dziębowskiej, PWN, 1979–2012.
- Encyklopedia muzyki*, red. A. Chodkowski, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1995.
- Eősse L., *Zoltán Kodály: His Life and Work*, Crescendo Pub., 1962.
- Erhardt L., *Spotkania z Krzysztofem Pendereckim*, Kraków, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1975.
- Everett P., *Vivaldi: The Four Seasons and Other Concertos, Op. 8*, Cambridge University Press, 1996.
- Fenlon I., *The Cambridge Companion to Monteverdi*, Cambridge University Press, 2007.
- Fifield C., *Max Bruch: His Life and Works*, George Braziller, 1988.
- Flury R., *Mascagni: A Companion to the Operas*, Scarecrow Press, 2001.
- Flynn T., *Charles Gounod: A Research and Information Guide*, Routledge, 2008.
- Geck M., *Johann Sebastian Bach: Life and Work*, Houghton Mifflin Harcourt, 2006.
- Geck M., *Richard Wagner: A Life in Music*, University of Chicago Press, 2013.
- Geiringer K., *Brahms: His Life and Work*, Da Capo Press, 1982.
- Geiringer K., *Haydn: A Creative Life in Music*, University of California Press, 1982.
- Gérard Y., *Thematic, Bibliographical, and Critical Catalogue of the Works of Luigi Boccherini*, Oxford University Press, 1969.
- Gianturco C., *Alessandro Stradella, 1639–1682: His Life and Music*, Clarendon Press, 1994.

- Gibbs C., *The Life of Schubert*, Cambridge University Press, 2000.
- Gillies M., *Bartók Remembered*, Faber & Faber, 1990.
- Gillmor A., *Erik Satie*, Norton, 1992.
- Girardi M., *Puccini: His International Art*, University of Chicago Press, 2000.
- Glass P., *Words Without Music: A Memoir*, Liveright Publishing, 2015.
- Glover J., *Mozart's Women: His Family, His Friends, His Music*, Harper Collins, 2006.
- Goss G.D., *Sibelius: A Composer's Life and the Awakening of Finland*, University of Chicago Press, 2012.
- Gossett P., *Divas and Scholars: Performing Italian Opera*, University of Chicago Press, 2006.
- Gregor-Dellin M., *Heinrich Schütz: His Life and Work*, Fayard, 1986.
- Griffiths P., *Bartók*, J.M. Dent & Sons, 1984.
- Griffiths P., *Modern Music and After: Directions Since 1945*, Oxford University Press, 1996.
- Griffiths P., *Modern Music: A Concise History from Debussy to the Present*, Thames and Hudson, 1985.
- Griffiths P., *Olivier Messiaen and the Music of Time*, Cornell University Press, 1985.
- Grimley D., *The Cambridge Companion to Elgar*, Cambridge University Press, 2004.
- Grout D., *A History of Western Music*, Norton, 1980.
- Gutman R.W., *Richard Wagner: The Man, His Mind, and His Music*, Harcourt Brace, 1968.
- Gutman R., *Mozart: A Cultural Biography*, Harcourt Brace, 1999.
- Gwizdalanka D., Meyer K., *Lutosławski. Droga do mistrzostwa*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 2003.
- Haas W., *Słowniki w aksamitach i jedwabiach: z życia wielkich primadonn*, tł. J. Kydryński, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1975.
- Habela J., *Mozart w: Słowniczek muzyczny*, Wydawnictwo Artystyczne i Filmowe, 1980.
- Habela J., *Słowniczek muzyczny*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1980.
- Halsey S., *The Life and Music of Béla Bartók*, Oxford University Press, 1993.
- Hanuszewska M., *1000 kompozytorów*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1961.

- Hanuszewska M., Schaeffer B., *Almanach polskich kompozytorów współczesnych*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1982.
- Haraschin S., *Wolfgang Amadeusz Mozart. Życie i twórczość*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1974.
- Harper N.L., *Manuel de Falla: His Life and Music*, Scarecrow Press, 2005.
- Hawkshaw P., *The Nineteenth-Century Symphonic Tradition*, Cambridge University Press, 2003.
- Heffer S., *Vaughan Williams*, Northeastern University Press, 2001.
- Helman Z., *Neoklasycyzm w muzyce polskiej XX wiek*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1985.
- Henze H.W., *Bohemian Fifths: An Autobiography*, Faber & Faber, 1998.
- Hess C.A., *Manuel de Falla and Modernism in Spain, 1898–1936*, University of Chicago Press, 2001.
- Heyman B.B., *Samuel Barber: The Composer and His Music*, Oxford University Press, 1994.
- Hildesheimer W., *Mozart*, Farrar, Strauss & Giroux, 1991.
- Hill J., *Baroque Music: Music in Western Europe, 1580–1750*, W.W. Norton, 2005.
- Hill P., *The Messiaen Companion*, Faber & Faber, 1995.
- Ho A.B., Feofanov D., *Shostakovich Reconsidered*, Toccata Press, 1998.
- Hoesick F., *Chopin: Życie i Twórczość*, t. 1, Gebethner i Wolff – W. L. Anczyk i Spółka 1910.
- Hogwood C., *Handel*, tł. B. Świdorska, Astraia, 2010.
- Hogwood C., *The Trio Sonata*, BBC Books, 1979.
- Holman P., *Henry Purcell*, Oxford University Press, 1994.
- Holman P., *Life after Purcell: English Musical Culture 1695–1715*, Oxford University Press, 2004.
- Holmes E., *Life of Mozart*, Cosimo Classics, 2005.
- Holmes W.C., *Alessandro Scarlatti: His Life and Works*, Kessinger Publishing, 2010.
- Holst I., *A Thematic Catalogue of Gustav Holst's Music*, Faber & Faber, 1974.
- Howard P., *Gluck: An Eighteenth-Century Portrait in Letters and Documents*, Clarendon Press, 1995.
- Huebner S., *The Operas of Charles Gounod*, Clarendon Press, 1990.
- Huneker J., *Chopin: The Man and His Music*, Dover Publications, 1966.

- Illiano R. (red.), *Muzio Clementi: Studies and Documents*, Ut Orpheus, 2002.
- Ivashkin A., *Alfred Schnittke*, Phaidon Press, 1996.
- Ivry B., *Francis Poulenc*, Phaidon Press, 1996.
- Ivry B., *Maurice Ravel: A Life*, Welcome Rain Publishers, 2000.
- Iwaskiewicz J., *Jan Sebastian Bach*, Wydawnictwo Petrus, 2014.
- Jachimecki Z., *Władysław Żeleński*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1987.
- Jaffé D., *Sergey Prokofiev*, Phaidon Press, 2008.
- James B., *Manuel de Falla and the Spanish Musical Renaissance*, Victor Gollancz, 1979.
- Janczewskiej-Sołomko K. (red.), *Leksykon polskich muzyków pedagogów urodzonych po 31 grudnia 1870 roku*, Impuls, 2008.
- Jarman D., *Alban Berg: Wozzeck*, Cambridge University Press, 1989.
- Jarociński S., *Debussy a impresjonizm i symbolizm*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1976.
- Jelonek T., *Biblia w kulturze świata*, Wydawnictwo Petrus, 2007.
- Jensen E.F., *Debussy*, Oxford University Press, 2014.
- Johns N., *William Walton: A Biography*, Faber & Faber, 2000.
- Johnson T., *John Adams's Nixon in China: Musical Analysis, Historical and Political Perspectives*, Routledge, 2011.
- Jones A., *The Life of Leopold Mozart*, Cambridge University Press, 1988.
- Jones D., *The Life of Haydn*, Cambridge University Press, 2009.
- Kamiński P., *Tysiąc i jedna opera*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 2008.
- Kański J., *Mistrzowie sceny operowej*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1974.
- Keates J., *Handel: The Man and His Music*, Bodley Head, 1985.
- Keates J., *Purcell: A Biography*, Faber & Faber, 2009.
- Kemp I., *Tippett: The Composer and His Music*, Oxford Paperbacks 1987.
- Kennedy M., *Portrait of Elgar*, Oxford University Press, 1968.
- Kennedy M., *The Works of Ralph Vaughan Williams*, Clarendon Press 1994.
- Kerst F., *Mozart the man and the artist*, 1st World Library – Literary Society, 2004.
- King R., *Henry Purcell: His Life and Times*, Thames and Hudson, 1999.
- Klechta J., *Duchowość Moniuszki*, Wydawnictwo Goldruk, 2013.
- Knepler G., *Wolfgang Amad Mozart*, Cambridge University Press, 1997.
- Köhler J., *Wagner: The Last of the Titans*, Yale University Press, 2004.

- Kolneder W., *Antonio Vivaldi: His Life and Work*, University of California Press, 1970.
- Kreiner-Bogdańska A., *W krainie muzyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010.
- Kydryński L., *Przewodnik operetkowy: wodewil, operetka, musical*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1986.
- Landowska W., *Beethoven. Życie i dzieło*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1954.
- Larner G., *Maurice Ravel*, Phaidon Press, 1996.
- Lawson J., *Carl Nielsen*, Phaidon Press, 1997.
- Le Guin E., *Boccherini's Body: An Essay in Carnal Musicology*, University of California Press, 2006.
- Leach E., *Guillaume de Machaut: Secretary, Poet, Musician*, Cornell University Press, 2011.
- Leech-Wilkinson D., *Machaut's Mass: An Introduction*, Oxford University Press, 1990.
- Lively M., *The Life and Death of Mozart*, Posterunek, 1995.
- Lissa Z., *Historia muzyki rosyjskiej*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1955.
- Lissa Z., *Muzyka klasycyzmu*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1975.
- Lockspeiser E., *Debussy: His Life and Mind*, Cambridge University Press, 1979.
- Lockwood L., *Beethoven: The Music and the Life*, W.W. Norton & Company, 2003.
- Luttmann S., *Paul Hindemith: A Research and Information Guide*, Routledge, 2009.
- MacDonald M., *Brahms*, Oxford University Press, 1990.
- Maes F., *A History of Russian Music: From Kamarinskaya to Babi Yar*, University of California Press, 2006.
- Malcolm N., *George Enescu: His Life and Music*, Toccata Press, 1990.
- Mallach A., *Pietro Mascagni and His Operas*, Northeastern University Press, 2002.
- Mallach A., *The Autumn of Italian Opera: From Verismo to Modernism, 1890–1915*, Northeastern University Press, 2007.
- Martin G., *Verdi: His Music, Life and Times*, Dodd, Mead & Company, 1963.

- Marvin C., *Giovanni Pierluigi da Palestrina: A Research Guide*, Routledge, 2002.
- Maunder R., *The Music of J.C. Bach*, Clarendon Press, 1991.
- May T., *The John Adams Reader: Essential Writings on an American Composer*, Amadeus Press, 2006.
- Maycock R., *Glass: A Portrait*, Sanctuary Publishing, 2002.
- McKay E., Elizabeth N., *Franz Schubert: A Biography*, Clarendon Press, 1998.
- McVeagh D., *Elgar the Music Maker*, Boydell Press, 2007.
- Mechanisz J., *Poczet kompozytorów polskich*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1993.
- Menuhin Y., *Unfinished Journey*, Alfred A. Knopf, 1977.
- Mercer-Taylor P., *The Life of Mendelssohn*, Cambridge University Press, 2000.
- Michalski G., *Lutosławski w pamięci, słowo/obraz terytoria*, 2007.
- Miller J., *Poczet wielkich muzyków*, Nasza Księgarnia, 1966.
- Miller M., *Carl Nielsen: A Guide to Research*, Garland Publishing, 1987.
- Millington B., *Wagner*, Princeton University Press, 1984.
- Mitchell J.C., *The Life and Music of Gustav Holst*, Edwin Mellen Press, 2001.
- Mizgalski G., *Podręczna encyklopedia muzyki kościelnej*, Księgarnia Św. Wojciecha, 1957.
- Mozart W.A., *Mozart: A Life in Letters*, Penguin, 2006.
- Mozart's letters, Mozart's life*, praca zbiorowa, 2014.
- Musgrave M., *The Music of Brahms*, Clarendon Press, 1994.
- Mycielski Z., *Renesans włoski w muzyce*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1985.
- Myers R.H., *Erik Satie*, Dover Publications, 1968.
- Nectoux J.M., *Gabriel Fauré: A Musical Life*, Cambridge University Press, 1991.
- Negrey M., *Żeleński Władysław*, w: *Encyklopedia muzyczna PWM*, E. Dziębowska (red.), Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 2012.
- Neumeyer D., *The Music of Paul Hindemith*, Yale University Press, 1986.
- Newbould B., *Schubert: The Music and the Man*, University of California Press, 1999.
- Newman W., *The Sonata in the Classical Era*, W.W. Norton, 1963.
- Nichols R., *Ravel*, Yale University Press, 2013.

- Norris G., *Rachmaninoff*, Schirmer Books, 1994.
- Oliver M., *Igor Stravinsky*, Phaidon Press, 1995.
- Orenstein A., *Ravel: Man and Musician*, Dover Publications, 1991.
- Orledge R., *Gabriel Fauré*, Eulenburg Books, 1979.
- Orlov M., *Modest Musorgsky: His Life and Times*, Faber & Faber, 1993.
- Osborne C., *The Complete Operas of Verdi*, Da Capo Press, 1973–1981.
- Osborne R., *Rossini: His Life and Works*, Oxford University Press, 2007.
- Pagano R., *Alessandro and Domenico Scarlatti: Two Lives in One*, Pendragon Press, 1996.
- Panek W., *Mały słownik muzyki rozrywkowej*, Związek Autorów i Kompozytorów Utworów Rozrywkowych, 1986.
- Perle G., *The Operas of Alban Berg*, 2 tomy, University of California Press, 1980.
- Phillips-Matz M.J., *Puccini: A Biography*, Northeastern University Press, 2002.
- Phillips-Matz M.J., *Verdi: A Biography*, Oxford University Press, 1993.
- Piotrowska-Dumont R., *Wychowanie przez muzykę*, Wydawnictwo Petrus, 2012.
- Plantinga L., *Clementi: His Life and Music*, Oxford University Press, 1977.
- Pociej B., *Bycie w muzyce: próba opisanja twórczości Henryka Mikołaja Góreckiego*, Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego, 2005.
- Pollack H., *Aaron Copland: The Life and Work of an Uncommon Man*, Henry Holt and Co., 1999.
- Poniatowska I., *Muzyka: słownik szkolny*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1997.
- Popp S., *Max Reger: Werk statt Leben – Biographie*, Laaber-Verlag, 2013.
- Powers D.B., *Carl Philipp Emanuel Bach: A Guide to Research*, Psychology Press, 2002.
- Poznansky A., *Tchaikovsky: The Quest for the Inner Man*, Schirmer Trade Books, 1991.
- Price C., *The Early Life of Henry Purcell*, Cambridge University Press, 2006.
- Rameau J.P., *His Life and Work*, Dover Publications, 2014.
- Ranum P., *The Harmonic Orator: The Phrasing and Rhetoric of the Melody in French Baroque Airs*, Pendragon Press, 2001.

- Ratner S.T., *Camille Saint-Saëns: 1835–1921. A Thematic Catalogue of His Complete Works*, Oxford University Press, 2002.
- Rees B., *Camille Saint-Saëns: A Life*, Chatto & Windus, 1999.
- Reese G., *Music in the Renaissance*, Norton, 1959.
- Reiss J.W., Śledziński S. (red.), *Mała encyklopedia muzyki*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1960.
- Rice J.A., *Antonio Salieri and Viennese Opera*, University of Chicago Press, 1998.
- Rickards G., *Jean Sibelius*, Phaidon Press, 1997.
- Rischin R., *For the End of Time: The Story of the Messiaen Quartet*, Cornell University Press, 2003.
- Robbins Landon H.C., *Vivaldi: Voice of the Baroque*, Thames & Hudson, 1993.
- Robbins L., *Baroque Music*, Thames & Hudson, 1965.
- Robinson H., *Sergei Prokofiev: A Biography*, Viking Press, 1987.
- Roche J., *Palestrina*, Oxford Univ Press, 1971.
- Rosselli J., *The Life of Bellini*, Cambridge University Press, 1996.
- Rudziński W., *Moniuszko*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1972.
- Rudziński W., *Stanisław Moniuszko*, PWN, 1955.
- Rushton J., *Mozart*, Oxford University Press, 2009.
- Saffle M., *Franz Liszt: A Research and Information Guide*, Routledge, 2009.
- Satie E., *Music, Art and Literature*, Cambridge University Press, 2012.
- Schaeffer B., *Almanach polskich kompozytorów współczesnych oraz rzut oka na ich twórczość*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1956.
- Schaffer B., *Mały informator muzyki XX wieku*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1975.
- Schloesser S., *Visions of Amen: The Early Life and Music of Olivier Messiaen*, Eerdmans, 2014.
- Schneider D.E., *Bartók, Hungary, and the Renewal of Tradition: Case Studies in the Intersection of Modernity and Nationality*, University of California Press, 2006.
- Schulenberg D., *The Keyboard Music of J.S. Bach*, Routledge, 2006.
- Schulenberg D., *The Music of Carl Philipp Emanuel Bach*, University of Rochester Press, 2014.

- Schwarz, K.R., *Minimalists*, Phaidon Press, 1996.
- Schweitzer A., *Jan Sebastian Bach*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 2009.
- Schwinger W., *Krzysztof Penderecki: His Life and Work*, Schott Music, 1989.
- Scott M., *Rachmaninoff*, Omnibus Press, 2011.
- Selfridge-Field E., *Venetian Instrumental Music from Gabrieli to Vivaldi*, Dover Publications, 1994.
- Seroff V., *Rachmaninoff*, Simon and Schuster, 1950.
- Short M., *Gustav Holst: The Man and His Music*, Oxford University Press, 1990.
- Simms B.R., *Alban Berg: A Research and Information Guide*, Routledge, 1996.
- Simpson R., *Carl Nielsen: Symphonist*, Kahn & Averill, 1986.
- Simpson R., *The Essence of Bruckner*, Gollancz, 1992.
- Skarbowski J., *Sylwetki pianistów polskich. T. 1, Od Wincentego Lessla do Henryka Pachulskiego*, Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, 1996.
- Skelton G., *Paul Hindemith: The Man Behind the Music*, Gollancz, 1975.
- Słownik muzyków polskich dawnych i nowoczesnych kompozytorów, wirtuozów, śpiewaków, instrumencistów, lutnistów, organmistrzów, poetów lirycznych i miłośników sztuki muzycznej, zawierający krótki rys historii muzyki w Polsce, opisanie obrazów cudownych i dawnych instrumentów, z muzyką i portretem autora przez Alberta Sowińskiego*, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, 1982.
- Smallman B., *Heinrich Schütz: The Narrative Works*, Oxford University Press, 2001.
- Solomon M., *Beethoven*, Schirmer Books, New York, 1998.
- Solomon M., *Mozart: A Life*, Harper Perennial, 1996.
- Spitta Ph., *Johann Sebastian Bach*, Dover Publications, 1951.
- Starowieyski M., *Tradycje Biblijne. Biblia w kulturze europejskiej*, Wydawnictwo Petrus, 2011.
- Steinberg M., *The Symphony: A Listener's Guide*, Oxford University Press, 1995.
- Stendhal, *The life of Rossini*, Penguin Classics, 2015.
- Stowpiec M., Gronau-Osińska A., Kazem-Bek J., *Nowe pokolenie kompozytorów polskich*, Pomorze, 1988.
- Strohm R., *Essays on Handel and Italian Opera*, Cambridge University Press, 2008.

- Studd S., *Saint-Saëns: A Critical Biography*, Fairleigh Dickinson University Press, 1999.
- Swafford J., *Beethoven: Anguish and Triumph*, Houghton Mifflin Harcourt, 2014.
- Swafford J., *Johannes Brahms: A Biography*, Vintage Books, 1999.
- Talbot M., *Corelli*, Oxford University Press, 1990.
- Talbot M., *Vivaldi*, Oxford University Press, 2000.
- Taruskin R., *Defining Russia Musically: Historical and Hermeneutical Essays*, Princeton University Press, 1997.
- Taruskin R., *Musorgsky: Eight Essays and an Epilogue*, Princeton University Press, 1993.
- Tawaststjerna E., *Sibelius: A Biography*, 5 tomów, Faber & Faber, 1976–1997.
- Thayer A., *Salieri: Rival of Mozart?*, Dover Publications, 1992.
- Tomaszewski M., *Penderecki. Bunt i wyzwolenie. Tom I – Rozpętanie żywiołów*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 2008.
- Tomaszewski M., *Penderecki. Bunt i wyzwolenie. Tom II – Odzyskiwanie raju*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 2009.
- Tomaszewski M., *Teoria muzyki. Studia, interpretacje, dokumentacje*, Pismo Akademii Muzycznej w Krakowie, nr 8/9, Rocznik V, 2016.
- Trochimczyk M. (red.), *Górecki in Context. Essays on Music*, Moonrise Press, 2017.
- Turska I., *Almanach baletu polskiego 1945–1974*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1983.
- Turska I., *Przewodnik baletowy*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1989.
- Tyson A., *Muzio Clementi and His Time*, The Musical Quarterly, 1961.
- Vallas L., *Claude Debussy: His Life and Works*, Dover Publications, 1973.
- Vaughan W.U., *R.V.W.: A Biography of Ralph Vaughan Williams*, Oxford University Press, 1964.
- Vaughan W., *A Biography of Ralph Vaughan Williams*, Oxford University Press, 1964.
- Vickers D. (red.), *The Cambridge Handel Encyclopedia*, Cambridge University Press, 2013.
- Volkov S., *Testimony: The Memoirs of Dmitri Shostakovich*, Harper & Row, 1979.

- Volta O., *Satie Seen Through His Letters*, Marion Boyars Publishers, 1989.
- Waldorff J., *Sekrety Polihymnii*, Iskry, 1967.
- Walker A., *Franz Liszt: The Virtuoso Years, 1811–1847*, Cornell University Press, 1988.
- Walsh S., *Stravinsky: A Creative Spring: Russia and France, 1882–1934*, Knopf, 1999.
- Warمیńska I., *Antonio Vivaldi: Cztery pory roku*, Wydawnictwo Muzyczne Contra, 2005.
- Warrack J., *Carl Maria von Weber*, Cambridge University Press, 1976.
- Warrack J.H., *Carl Maria von Weber: A Chronicle of the Composer's Life and Work*, Cambridge University Press, 1976.
- Warrack J., *Tchaikovsky*, Charles Scribner's Sons, London 1973.
- Waschko R., *Przewodnik Iskier: muzyka jazzowa i rozrywkowa*, Iskry, 1970.
- Watson D., *Bruckner*, Oxford University Press, 2001.
- Webster J., *Haydn*, Oxford University Press, 2005.
- Weinstock H., *Bellini: His Life and Operas*, Knopf, 1971.
- Weinstock H., *Rossini: A Biography*, Alfred A. Knopf, 1968.
- Wendland A., *Górecki: IV Symfonia Tansman Epizody. Fenomen, żywioł, tajemnica*, Instytut Muzyki Polskiej, 2016.
- Weyer M., *Max Reger: Werk und Leben*, Piper, 1981.
- White E.W., *Stravinsky: The Composer and His Works*, University of California Press, 1979.
- Wiley R.J., *Tchaikovsky*, Oxford University Press, 2009.
- Wilson E., *Shostakovich: A Life Remembered*, Faber & Faber, 1994.
- Wilson E., *Shostakovich: A Life Remembered*, Faber & Faber, 1994.
- Wimsatt J., *Chaucer and His French Contemporaries: Natural Music in the Fourteenth Century*, University of Toronto Press, 1991.
- Wolff C., *Johann Sebastian Bach: The Learned Musician*, W.W. Norton & Company, 2000.
- Young P.M., *Zoltán Kodály: A Hungarian Musician*, Ernest Benn, 1964.
- Zamoyski A., *Chopin: Prince of the Romantics*, Harper Collins, 2010.
- Zaslaw N., *The Compleat Mozart: A Guide to the Musical Works of Wolfgang Amadeus Mozart*, W.W. Norton & Company, 1990.
- Zieliński T., *Chopin Życie i droga twórcza*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1998.

Zieliński T., *Dramat instrumentalny Pendereckiego*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 2003.

Ziemiański S., *Muzyka w liturgii*, Wydawnictwo Petrus, 2016.

WYDAWNICTWO | PETRUS

SPIS TREŚCI

Wstęp	5	George Enescu	93
Od Autora.	7	Manuel de Falla.	96
John Adams.	9	Gabriel Fauré.	99
Tomaso Albinoni.	12	César Franck.	103
Carl Philipp Emanuel Bach.	15	Giovanni Gabrieli	106
Johann Christian Bach	18	Philip Glass.	110
Johann Sebastian Bach	21	Michaił Glinka	114
Samuel Barber.	24	Christoph Willibald Gluck	117
Béla Bartók	27	Aleksandr Głazunow	120
Ludwig van Beethoven	31	Charles Gounod	124
Vincenzo Bellini	34	Henryk Górecki	127
Alban Berg	37	Georg Friedrich Händel	133
Luigi Boccherini	41	Joseph Haydn	137
Aleksandr Borodin	44	Hans Werner Henze	141
Johannes Brahms.	47	Paul Hindemith	144
Max Bruch	51	Gustav Holst.	148
Anton Bruckner	54	Charles Ives.	151
Marc-Antoine Charpentier	57	Leoš Janáček	154
Luigi Cherubini	60	Zoltán Kodály.	157
Fryderyk Chopin.	64	Ruggiero Leoncavallo	160
Jeremiah Clarke.	67	Franz Liszt.	164
Muzio Clementi	70	Witold Lutosławski.	168
Aaron Copland	73	Guillaume de Machaut	172
Arcangelo Corelli.	75	Gustav Mahler.	175
Piotr Czajkowski	78	Alessandro Marcello	179
Claude Debussy	82	Pietro Mascagni.	182
John Dowland.	86	Jules Massenet.	186
Edward Elgar.	89	Felix Mendelssohn.	189
		Olivier Messiaen	193

Stanisław Moniuszko.	197	Erik Satie.	283
Claudio Monteverdi	201	Alessandro Scarlatti	286
Leopold Mozart.	205	Alfred Schnittke	289
Wolfgang Amadeus Mozart	208	Arnold Schönberg	293
Modest Musorgski.	211	Franz Schubert	296
Carl Nielsen	215	Robert Schumann	299
Johann Pachelbel.	218	Heinrich Schütz	302
Giovanni P. da Palestrina.	221	Jean Sibelius	306
Arvo Pärt.	225	Leopold Stokowski	309
Krzysztof Penderecki	227	Alessandro Stradella.	313
Francis Poulenc	231	Igor Strawiński	316
Siergiej Prokofiew	234	Dmitrij Szostakowicz.	319
Giacomo Puccini.	238	Karol Szymanowski	323
Henry Purcell	241	Georg Philipp Telemann	330
Siergiej Rachmaninow.	245	Michael Tippett.	333
Jean-Philippe Rameau.	248	Ralph Vaughan Williams.	337
Einojuhani Rautavaara	252	Giuseppe Verdi	340
Maurice Ravel.	255	Heitor Villa-Lobos	344
Max Reger.	258	Antonio Vivaldi.	347
Ottorino Respighi	262	Richard Wagner.	350
Nikołaj Rimski-Korsakow	265	William Walton.	354
Joaquín Rodrigo	269	Carl Maria von Weber.	356
Gioachino Rossini.	272	Anton Webern.	360
Camille Saint-Saëns.	276	Władysław Żeleński.	362
Antonio Salieri	279		
		Bibliografia	367